
UC-NRLF
$B 64 802

XENOPHONS
HELLENIKA.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT

VON

PROF. DR. **RICH. GROSSER,**
GYMNASIALDIREKTOR IN WITTSTOCK.

II. BÄNDCHEN.
BUCH III UND IV.

ZWEITE AUFLAGE, BESORGT

VON

DR. **ERNST ZIEGELER.**

GOTHA.
FRIEDRICH ANDREAS PERTHES.
1899.

VORWORT
zur zweiten Auflage.

Die neue Auflage ist im Kommentare vielfach geändert worden. Insbesondere habe ich mit dem Grundsatze Grossers gebrochen, schwierigere syntaktische Regeln, die dem Schüler sonst nur durch mündliche Übung verständlich gemacht zu werden pflegen, schon für die häusliche Vorbereitung mitzuteilen. Auch sonst ist viel überflüssige Gelehrsamkeit ausgeschieden und durch erleichternde Anmerkungen ersetzt worden. Ich hoffe, daſs der Kommentar dadurch seinem Zwecke, nicht ein Lehrer-, sondern ein Schülerkommentar zu sein, erheblich näher gekommen ist. Die Einleitung handelt nicht nochmals von Xenophons Persönlichkeit, die der Schüler ja von der Anabasis her kennt, sondern beschränkt sich darauf, mit wenigen Worten in den Zusammenhang einzuführen. Am Texte sind im Anschlusse an Keller folgende Änderungen vorgenommen:

III, 1, 6 Γάμβριον καὶ Παλαιγάμβριον, 9 Τισσαφέρνῃ, 18 ἀθυμοτέρους κατὰ τὴν προσβολήν, 21 τοῦ Μειδίου, 23 περὶ αὐτόν.

2, 4 ἀπεχώρησαν gestrichen, 5 ἔχαον, 6 καὶ ἐπιστεῖλαι (statt καὶ συγκαλέσαντας), 9 ἔπεμψεν, ib. φιλίας gestrichen, 10 μέτρον, 12 συγχωρήσειν gestrichen, 18 τὸν vor Δερκυλίδαν gestrichen, 20 εἶπαν, 27 τὴν πόλιν vor δι᾽ αὐτῶν hinzugefügt.

III, 3, 2 τοῦ θαλάμου, 5 ὅσοι δή, 8 ἐδόκει.

4, 5 ἐμὲ ... ἀδόλως eingeschoben, 9 ἔφη hinter ἴσως gestrichen, 10 ἱππέας, 12 hinter πορείᾳ ἀπαντώσας ... τὰς aufgenommen, 20 ἱππέας, ib. Μύγδωνα, 22 ὁ vor Ἀγησίλαος gestrichen, 25 τὰ ἑαυτοῦ.

5, 14 ἐρρωμενεστέρως ὑμῖν συμμαχεῖν ἡμᾶς umgestellt.

IV, 1, 3 ἀνεβεβήκει, 13 δ' εὐθύς, 15 παρέρρει, 17 ἱππέας, 33 ὑμεῖς δή, 35 τὰ σαυτοῦ, 38 ἐκ τῆς σῆς χώρας.

2, 1 ἐν τούτοις, 11 γίγνωνται, ib. τὰς πόλεις πλείους, 13 ἐξήεσαν τὴν ἀμφίαλον, 20 Θεσπιᾶς.

3, 2 κάλλιστα, 10 οἱ Λακεδαιμόνιοι, 13 νικῶν δέ.

4, 1 καὶ πολλούς, 2 πλείους, 3 τὸν δὲ καθήμενον gestrichen, 5 ἀδελφαί, 6 τοὺς ἐν δυνάμει ὄντας τυραννεύοντας, ib. ἀνεσπάσθαι, 8 ὄντες ἐτύγχανον, 9 Ἰφικράτη, 10 τὰ σίγμα τὰ ἐπί, ib. τὰ σίγμα, 17 ἐπ' ἐκδραμόντας πελταστάς, ib. τῶν vor Κορινθίων gestrichen.

5, 1 τῆς vor Κορίνθου gestrichen, ib. Κεγχρειάς, 3 προδιδοῖτο, 4 ἀνεβεβήκεσαν, ib. καόμενος, 11 ἔταξε, 12 σταδίους, 13 ἄστεως, 15 Ἰφικράτη, 16 πλείους, 19 παραπλέοντες εἰς Λέχαιον.

6, 4 τοὺς Ἀχαιοὺς συμμάχους.

7, 5 καὶ οὕτω.

8, 1 ἐντειχίσοιεν, 5 πλέον, ib. ἄλλα δὲ χωρία, 9 ἔσει, 11 ἦρχεν, 15 ὡς Ἄργος vor ἔχειν gestrichen, 18 δισκεύων, 19 καὶ πλείους, 22 καὶ δὴ πλέον vor διπλασίαις gestrichen, 23 ἑπτὰ hinter ναῦς eingeschoben, 26 Ἀμήδοκον, 28 κατεπεφεύγεσαν, 35 καὶ vor Ἀναξίβιον gestrichen, 39 ἄστεως.

Die Ausgabe bietet den unverkürzten Text; sollte eine Beschränkung der Lektüre erforderlich sein, so würde ich mit Grosser folgende Auswahl empfehlen:

Buch III, Kap. 1 §§ 1—28: Thibron und Derkylidas in Asien.
„ 2 §§ 21—31: Kämpfe in Elis.
„ 3 §§ 4—11: Thronstreit. Verschwörung Kinadons.
„ 4 §§ 1—15: Agesilaos' erster Feldzug.
„ 5 §§ 1—7: Ausbruch des böotisch-korinthischen Krieges.
§§ 8—15: Energische Rede der Thebaner in Athen.

Buch IV, Kap. 1 §§ 3—15: Agesilaos als Freiwerber.
§§ 29—41: Zusammenkunft des Agesilaos mit Pharnabazos und dessen Sohne.
„ 2 §§ 1—8: Agesilaos' Rückkehr nach Griechenland.
§§ 9—15: Beratungen in Korinth. Rede § 11. 12.
„ 3 §§ 10—21: Seeschlacht bei Knidos und Landschlacht bei Koronea.
„ 4 §§ 1—13: Mordscenen in Korinth und Verrat. Kampf zwischen den Mauern.
„ 5 §§ 1—18: Agesilaos im Peiraion. Vernichtung der spartanischen Mora durch Iphikrates.
„ 6 §§ 1—11: Feldzug des Agesilaos nach Akarnanien. Rede § 1. 2.
„ 7 §§ 2—7: Feldzug des Agesipolis gegen Argos.

Buch IV, Kap. 8 §§ 3—7: Kampf um Abydos. Rede des Derkylidas § 4. 5.

§§ 7—11: Angriff auf Lakonien. Wiederaufbau der Mauern Athens durch Konon.

§§ 12—15: Erste Friedensvermittlung des Antalkidas. Rede § 14.

§§ 25—30: Tod des Thrasybulos.

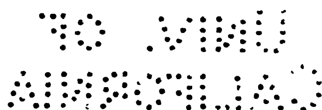
§§ 31—39: Tod des Anaxibios in Abydos.

Bremen, im Mai 1898.

Dr. E. Ziegeler.

EINLEITUNG.

Xenophons griechische Geschichte, Ἑλληνικά betitelt, erzählt in sieben Büchern die Ereignisse der Jahre 411 bis 362 v. Chr. Dieser kurze Zeitraum ist von folgenschwerer Bedeutung für die staatliche Gestaltung der Griechenwelt. Nach hartem Kampfe erliegt Athen durch eigene Schuld dem fester gefügten peloponnesischen Bunde; aber Sparta muſs die endlich erkämpfte Vorherrschaft bald an Theben abtreten, das unter der Leitung hervorragender Staatsmänner und Krieger eine kurze Blüte erlebt. Mit dem Tode des Epaminondas in der Schlacht bei Mantinea tritt ein Zustand allgemeiner Erschöpfung ein. Xenophon hatte alle diese Ereignisse miterlebt, in einige auch handelnd eingegriffen; dazu kannte er die meisten leitenden Männer persönlich. So war er befähigt, ein Werk zu schaffen, das zu den wichtigsten Quellen für diesen Zeitraum der griechischen Geschichte gehört, wenngleich ihn seine Vorliebe für Sparta nicht immer gerecht urteilen läſst. Die beiden ersten Bücher umfassen die Jahre 411 bis 403 und erzählen nicht nur den Ausgang des peloponnesischen Krieges, sondern auch den Verlauf der staatlichen Umwälzung, die sich an den Namen der Dreiſsig knüpft. Diese Männer beseitigten für kurze Zeit die bürgerliche Verfassung Athens, wurden dann aber durch Thrasybul und seine Genossen wieder gestürzt. Im dritten und vierten Buche steht Sparta im Mittelpunkte der Darstellung, und zwar führt uns Xenophon zunächst nach Kleinasien, wo Sparta in mannigfache Kämpfe mit Persien geriet.

DRITTES BUCH.

1 Ἡ μὲν δὴ Ἀθήνησι στάσις οὕτως ἐτελεύτησεν. ἐκ δὲ τούτου* πέμψας Κῦρος ἀγγέλους εἰς Λακεδαίμονα ἠξίου, οἷόσπερ αὐτὸς Λακεδαιμονίοις ἦν ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, τοιούτους καὶ Λακεδαιμονίους αὐτῷ γίγνεσθαι. οἱ δ᾽ ἔφοροι δίκαια νομίσαντες λέγειν αὐτὸν Σαμίῳ τῷ τότε ναυάρχῳ ἐπέστειλαν ὑπηρετεῖν Κύρῳ, εἴ τι δέοιτο. κἀκεῖνος μέντοι προθύμως, ὅπερ ἐδεήθη ὁ Κῦρος, ἔπραξεν· ἔχων γὰρ τὸ ἑαυτοῦ ναυτικὸν σὺν τῷ Κύρου περιέπλευσεν εἰς Κιλικίαν, καὶ ἐποίησε τὸν τῆς Κιλικίας ἄρχοντα Συέννεσιν μὴ δύνασθαι κατὰ γῆν ἐναντιοῦσθαι Κύρῳ πορευομένῳ ἐπὶ βασιλέα.
2 ὡς μὲν οὖν Κῦρος στράτευμά τε συνέλεξε καὶ τοῦτ᾽ ἔχων ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο, καὶ ὡς ἀπέθανε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπεσώθησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ θάλατταν, Θεμιστογένει τῷ Συρακοσίῳ γέγραπται.

3 Ἐπεὶ μέντοι Τισσαφέρνης, πολλοῦ ἄξιος βασιλεῖ δόξας γεγενῆσθαι ἐν τῷ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πολέμῳ, σατράπης κατεπέμφθη†

Kap. 1. § 1/2: Zug des Kyros gegen Artaxerxes (401/400 v. Chr.). — § 3/7: Beginn der Kämpfe Spartas gegen Persien. Thibron in Ionien (400/399). — § 8/10: Derkylidas übernimmt das Heer. Vertrag mit Tissaphernes (399). — § 10/28: Derkylidas und Meidias (399).

1. *στάσις*] Die Parteikämpfe zwischen den Dreifsig und den Anhängern Thrasybuls. — *Κῦρος*] Der aus der Anabasis bekannte Sohn des Dareios. — *ἠξίου*] Was er beanspruchte, wird durch den nachfolgenden Acc. c. Inf. angegeben. — *οἷόσπερ*] Kyros hatte die Lakedämonier gegen Athen eifrig unterstützt. — *ἦν*] „gewesen wäre“, Or. obliqua. — *γίγνεσθαι*] „sich zeigen“. — *Σαμίῳ*] Name des damaligen spartanischen Admirals (*ναύαρχος*). — *περιέπλευσεν*] von Ionien aus um Kleinasien.

2. *Θεμιστογένει*] = *ὑπὸ Θεμιστογένους*. Unter dem Namen Themistogenes gab Xenophon seine Anabasis heraus.

3. *δόξας*] übersetze „anscheinend“; dann wird *ἄξιος γεγενῆσθαι* „sich ver-

ὧν τε αὐτὸς πρόσθεν ἦρχε καὶ ὧν Κῦρος, εὐθὺς ἠξίου τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἁπάσας ἑαυτῷ ὑπηκόους εἶναι. αἱ δὲ ἅμα μὲν ἐλεύθεραι βουλόμεναι εἶναι, ἅμα δὲ φοβούμεναι τὸν Τισσαφέρνην, ὅτι Κῦρον, ὅτ᾽ ἔζη, ἀντ᾽ ἐκείνου ᾑρημέναι ἦσαν, εἰς μὲν τὰς πόλεις οὐκ ἐδέχοντο αὐτόν, εἰς Λακεδαίμονα δὲ ἔπεμπον πρέσβεις καὶ ἠξίουν, ἐπεὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος προστάται εἰσίν, ἐπιμεληθῆναι καὶ σφῶν τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ὅπως ἥ τε χώρα μὴ δῃοῖτο αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἐλεύθεροι εἶεν. οἱ οὖν Λακεδαιμόνιοι πέμπουσιν αὐτοῖς 4
Θίβρωνα ἁρμοστήν, δόντες στρατιώτας τῶν μὲν νεοδαμώδων εἰς χιλίους, τῶν δὲ ἄλλων Πελοποννησίων εἰς τετρακισχιλίους. ᾐτήσατο δ᾽ ὁ Θίβρων καὶ παρ᾽ Ἀθηναίων τριακοσίους ἱππέας εἰπών, ὅτι αὐτὸς μισθὸν παρέξει. οἱ δ᾽ ἔπεμψαν τῶν ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἱππευσάντων, νομίζοντες κέρδος τῷ δήμῳ, εἰ ἀποδημοῖεν καὶ ἐναπόλοιντο. ἐπεὶ δ᾽ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφίκοντο, συνήγαγε στρατιώτας 5
καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ Ἑλληνίδων πόλεων· πᾶσαι γὰρ τότε αἱ πόλεις ἐπείθοντο, ὅ,τι Λακεδαιμόνιος ἀνὴρ ἐπιτάττοι. καὶ σὺν μὲν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ ὁρῶν Θίβρων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ πεδίον οὐ κατέβαινεν, ἠγάπα δέ, εἰ, ὅπου τυγχάνοι ὤν, δύναιτο ταύτην τὴν χώραν ἀδῄωτον διαφυλάττειν. ἐπεὶ δὲ σωθέντες οἱ ἀναβάντες 6
μετὰ Κύρου συνέμιξαν αὐτῷ, ἐκ τούτου ἤδη καὶ ἐν τοῖς πεδίοις ἀντετάττετο τῷ Τισσαφέρνει, καὶ πόλεις Πέργαμον μὲν ἑκοῦσαν προσέλαβε καὶ Τευθρανίαν καὶ Ἁλίσαρναν, ὧν Εὐρυσθένης τε καὶ Προκλῆς ἦρχον οἱ ἀπὸ Δημαράτου τοῦ Λακεδαιμονίου· ἐκείνῳ δ᾽

---

dient machen" Verb. finitum. — *ὧν*] sind die Bewohner von Ionien und Lydien. — *ἦρχε*] Im Deutschen Plusquampf. — *ἠξίου*] wie § 1. — *ᾑρημέναι ἦσαν*] = *ᾕρηντο*, „vorgezogen hatten". — *προστάται εἰσίν*] näml. die Lakedämonier. Im Deutschen Konjunktiv.

4. *ἁρμοστήν*] Harmosten sind spartanische Vögte. — *νεοδαμώδων*] „Neubürger", d. h. freigelassene Heloten. — *παρέξει*] Im Deutschen Konjunktiv. — *τῶν ἱππευσάντων*] „von denen, welche ..."; partitiver Genitiv. — *ἐπί*] „zur Zeit der Herrschaft ...". — *ἐναπόλοιντο*] Trenne *ἐν-απ-όλοιντο*.

5. *συνήγαγε*] Thibron. — *ἐπιτάττοι ... τυγχάνοι*] Opt. der wiederholten Handlung. — *ὁρῶν τὸ ἱππικόν*] „in Anbetracht der Reiterei", der eigenen schwachen und starken persischen. — *ἠγάπα*] *ἀγαπάω* heifst auch „ich bin zufrieden damit". — *ὅπου*] entspricht *ταύτην τὴν χώραν*, welches im Deutschen vorauszunehmen ist.

6. *ἀναβάντες*] Etwa 5000 waren glücklich zurückgekehrt. — *ἤδη*] „sofort". — *Πέργαμος ... Τευθρανία ... Ἁλίσαρνα*] Städte in Mysien. — *οἱ ἀπὸ Δημαράτου*] sind die Nachkommen des einst aus Sparta vertriebenen Königs Demaratos, der Xerxes auf

αὕτη ἡ χώρα δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη ἀντὶ τῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα συστρατείας· προσεχώρησαν δ' αὐτῷ καὶ Γοργίων καὶ Γογγύλος, ἀδελφοὶ ὄντες, ἔχοντες ὁ μὲν Γάμβριον καὶ Παλαιγάμβριον, ὁ δὲ Μύριναν καὶ Γρύνειον· δῶρον δὲ καὶ αὗται αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ
7 βασιλέως Γογγύλῳ, ὅτι μόνος Ἐρετριέων μηδίσας ἔφυγεν. ἦν δὲ ἃς ἀσθενεῖς οὔσας καὶ κατὰ κράτος ὁ Θίβρων ἐλάμβανε· Λάρισάν γε μὴν τὴν Αἰγυπτίαν καλουμένην, ἐπεὶ οὐκ ἐπείθετο, περιστρατοπεδευσάμενος ἐπολιόρκει. ἐπεὶ δὲ ἄλλως οὐκ ἐδύνατο ἑλεῖν, φρεατίαν τεμόμενος ὑπόνομον ὤρυττεν, ὡς ἀφαιρησόμενος τὸ ὕδωρ αὐτῶν. ὡς δ' ἐκ τοῦ τείχους ἐκθέοντες πολλάκις ἐνέβαλλον εἰς τὸ ὄρυγμα καὶ ξύλα καὶ λίθους, ποιησάμενος αὖ χελώνην ξυλίνην ἐπέστησεν ἐπὶ τῇ φρεατίᾳ. καὶ ταύτην μέντοι ἐκδραμόντες οἱ Λαρισαῖοι νύκτωρ κατέκαυσαν. δοκοῦντος δ' αὐτοῦ οὐδὲν ποιεῖν, πέμπουσιν οἱ ἔφοροι ἀπολιπόντα Λάρισαν στρατεύεσθαι ἐπὶ Καρίαν.

8 Ἐν Ἐφέσῳ δὲ ἤδη ὄντος αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ Καρίαν πορευομένου, Δερκυλίδας ἄρξων ἀφίκετο ἐπὶ τὸ στράτευμα, ἀνὴρ δοκῶν εἶναι μάλα μηχανητικός· καὶ ἐπεκαλεῖτο δὲ Σίσυφος. ὁ μὲν οὖν Θίβρων ἀπῆλθεν οἴκαδε καὶ ζημιωθεὶς ἔφυγε· κατηγόρουν γὰρ αὐτοῦ οἱ
9 σύμμαχοι, ὡς ἐφείη ἁρπάζειν τῷ στρατεύματι τοὺς φίλους. ὁ δὲ

---

seinem Zuge gegen Hellas begleitet hatte. — *ἐκ βασιλέως*] = *ὑπὸ β.* — *Γάμβριον ... Παλαιγάμβριον*] gleichfalls in Mysien; südlicher liegen *Γρύνειον* und *Μύρινα*. — *ἔφυγεν*] Den Grund, weshalb er in die Verbannung gegangen war, giebt *μηδίσας* an. — *Ἐρετριέων*] Eretria im Westen der Insel Euböa.

7. *ἦν ἃς*] „manche". — *Λάρισα*] unweit des Hermosflusses. — *ἐπείθετο*] Subjekt ist *Λάρισα*. — *φρεατίαν*] Von dem Wasserbassin (*φρεατία, ὄρυγμα*) lief ein unterirdischer Stollen (*ὑπόνομος*) nach der Stadtmauer zu; mittelst dieses Stollens sollte das Wasser der Stadt in das Bassin abgeleitet werden. Das Ganze scheint wenig praktisch gewesen zu sein. — *χελώνην*] = *testudo* bei Cäsar. — *δοκοῦντος*] übersetze wie *δόξας* § 3. — *αὐτοῦ*] Thibron. — *οὐδὲν ποιεῖν*] Auch wir sagen „er konnte nichts machen" für „nichts ausrichten". — *πέμπουσι*] enthält, wie *mittere ut* bei Cäsar, zugleich den Begriff des Befehlens. — *ἀπολιπόντα ... στρατεύεσθαι*] = *ἀπολιπεῖν καὶ στρατεύεσθαι*.

8. *ὡς ... πορευομένου*] fast = *ὡς ... πορευσομένου*. — *ἄρξων*] „um den Oberbefehl zu übernehmen". — *δοκῶν*] „der in dem Rufe stand". — *Σίσυφος*] „Schlaukopf", ein redupliziertes *σοφός*. — *ζημιωθείς*] Er war gerichtlich verurteilt worden. — *ἔφυγε*] wie § 6. — *ὡς ἐφείη*] „dafs er ... gestattet hätte". — *ἁρπάζειν*] = *διαρπάζειν*.

*Δερκυλίδας ἐπεὶ παρέλαβε τὸ στράτευμα, γνοὺς ὑπόπτους ὄντας
ἀλλήλοις τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὸν Φαρνάβαζον, κοινολογησάμενος
τῷ Τισσαφέρνει ἀπήγαγεν εἰς τὴν Φαρναβάζου χώραν τὸ στρά-
τευμα, ἑλόμενος θατέρῳ μᾶλλον ἢ ἅμα ἀμφοτέροις πολεμεῖν. ἦν
δὲ καὶ πρόσθεν ὁ Δερκυλίδας πολέμιος τῷ Φαρναβάζῳ· ἁρμοστὴς
γὰρ γενόμενος ἐν Ἀβύδῳ ἐπὶ Λυσάνδρου ναυαρχοῦντος, διαβληθεὶς
ὑπὸ Φαρναβάζου, ἐστάθη τὴν ἀσπίδα ἔχων, ὃ δοκεῖ κηλὶς εἶναι
τοῖς σπουδαίοις Λακεδαιμονίων· ἀταξίας γὰρ ζημίωμά ἐστι. καὶ
διὰ ταῦτα δὴ πολὺ ἥδιον ἐπὶ τὸν Φαρνάβαζον ᾔει. καὶ εὐθὺς* 10
*μὲν τοσούτῳ διέφερεν εἰς τὸ ἄρχειν τοῦ Θίβρωνος, ὥστε παρήγαγε
τὸ στράτευμα διὰ τῆς φιλίας χώρας μέχρι τῆς Φαρναβάζου Αἰο-
λίδος οὐδὲν βλάψας τοὺς συμμάχους.*

*Ἡ δὲ Αἰολὶς αὕτη ἦν μὲν Φαρναβάζου, ἐσατράπευε δ᾽ αὐτῷ
ταύτης τῆς χώρας, ἕως μὲν ἔζη, Ζῆνις Δαρδανεύς· ἐπειδὴ δὲ
ἐκεῖνος νόσῳ ἀπέθανε, παρασκευαζομένου τοῦ Φαρναβάζου ἄλλῳ
δοῦναι τὴν σατραπείαν, Μανία ἡ τοῦ Ζήνιος γυνή, Δαρδανὶς καὶ
αὐτή, ἀναζεύξασα στόλον καὶ δῶρα λαβοῦσα, ὥστε καὶ αὐτῷ Φαρ-
ναβάζῳ δοῦναι καὶ παλλακίσιν αὐτοῦ χαρίσασθαι καὶ τοῖς δυνα-
μένοις μάλιστα παρὰ Φαρναβάζῳ, ἐπορεύετο. ἐλθοῦσα δ᾽ εἰς λό-* 11
*γους εἶπεν· Ὦ Φαρνάβαζε, ὁ ἀνήρ σοι ὁ ἐμὸς καὶ τἄλλα φίλος
ἦν καὶ τοὺς φόρους ἀπεδίδου, ὥστε σὺ ἐπαινῶν αὐτὸν ἐτίμας. ἢν
οὖν ἐγώ σοι μηδὲν χεῖρον ἐκείνου ὑπηρετῶ, τί σε δεῖ ἄλλον σατρά-
πην καθιστάναι; ἢν δέ τί σοι μὴ ἀρέσκω, ἐπὶ σοὶ δήπου ἔσται*

---

9. *κοινολογησάμενος*] „im Einverständnis“, was bei der fast unabhängigen Stellung der persischen Satrapen nicht auffallend ist. — *ἑλόμενος ... μᾶλλον*] „denn er wollte lieber ...“. — *θατέρῳ*] = *τῷ ἑτέρῳ*. — *Ἄβυδος*] an der asiatischen Küste des Hellesponts. — *ἐπί*] wie § 4. — *ἐστάθη*] Er war von Lysander verurteilt worden, wie ein gemeiner Soldat mit dem Schilde Posten zu stehen.

10. *εἰς τὸ ἄρχειν*] „inbezug auf das Kommando“. — *τοῦ Θίβρωνος*] nicht von *ἄρχειν*, sondern von *διέφερεν* abhängig. — *οὐδὲν βλάψας*] „ohne ... zu ...“. — *αὐτῷ*] bezieht sich auf Pharnabazos, dessen Unterstatthalter Zenis war. — *Δαρδανεύς*] aus Dardanos am Hellespont. — *Ζήνιος*] ionischer Genitiv, wie in der Anabasis *Συεννέσιος*. — *στόλον*] Mania machte sich also mit grofsem Gefolge auf. — *ὥστε*] bezeichnet hier eine beabsichtigte Folge, „um ... zu“. — *τοῖς δυναμένοις μάλιστα*] Vgl. *plurimum posse*.

11. *ἐλθοῦσα εἰς λόγους*] „als sie Audienz bekam“. — *τι*] vor *σοι* „in etwas“. — *ἐπὶ σοί*] Was „bei mir“ ist, ist „in meiner Hand“. —

ὅσα λέγοιεν οἱ πρόσθεν, καὶ αὐτῷ δοκοῦντα λέγοιεν. ὁ οὖν Δερκυλίδας εὐθὺς ὥσπερ ἔτυχε κεκαλλιερηκὼς ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα ἡγεῖτο πρὸς τὰς πύλας· οἱ δ' ἀναπετάσαντες ἐδέξαντο. καταστήσας δὲ καὶ ἐνταῦθα φρουροὺς εὐθὺς ᾔει ἐπὶ τὴν
20 Σκῆψιν καὶ τὴν Γέργιθα. ὁ δὲ Μειδίας προσδοκῶν μὲν τὸν Φαρνάβαζον, ὀκνῶν δ' ἤδη τοὺς πολίτας, πέμψας πρὸς τὸν Δερκυλίδαν εἶπεν, ὅτι ἔλθοι ἂν εἰς λόγους, εἰ ὁμήρους λάβοι. ὁ δὲ πέμψας αὐτῷ ἀπὸ πόλεως ἑκάστης τῶν συμμάχων ἕνα ἐκέλευσε λαβεῖν τούτων ὁπόσους τε καὶ ὁποίους βούλοιτο. ὁ δὲ λαβὼν δέκα ἐξῆλθε καὶ συμμίξας τῷ Δερκυλίδᾳ ἠρώτα, ἐπὶ τίσιν ἂν σύμμαχος γένοιτο. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἐφ' ᾧτε τοὺς πολίτας ἐλευθέρους τε καὶ αὐτονό-
21 μους ἐᾶν. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ᾔει πρὸς τὴν Σκῆψιν. γνοὺς δὲ ὁ Μειδίας, ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο κωλύειν βίᾳ τῶν πολιτῶν, εἴασεν αὐτὸν εἰσιέναι. ὁ δὲ Δερκυλίδας θύσας τῇ Ἀθηνᾷ ἐν τῇ τῶν Σκηψίων ἀκροπόλει τοὺς μὲν τοῦ Μειδίου φρουροὺς ἐξήγαγε, παραδοὺς δὲ τοῖς πολίταις τὴν πόλιν καὶ παρακελευσάμενος, ὥσπερ Ἕλληνας καὶ ἐλευθέρους χρή, οὕτω πολιτεύειν, ἐξελθὼν ἡγεῖτο ἐπὶ τὴν Γέργιθα. συμπροὔπεμπον δὲ πολλοὶ αὐτὸν καὶ τῶν Σκηψίων,
22 τιμῶντές τε καὶ ἡδόμενοι τοῖς πεπραγμένοις. ὁ δὲ Μειδίας παρεπόμενος αὐτῷ ἠξίου τὴν τῶν Γεργιθίων πόλιν παραδοῦναι αὐτῷ. καὶ ὁ Δερκυλίδας μέντοι ἔλεγεν, ὡς τῶν δικαίων οὐδενὸς ἀτυχήσοι· ἅμα δὲ ταῦτα λέγων ᾔει πρὸς τὰς πύλας σὺν τῷ Μειδίᾳ, καὶ τὸ στράτευμα ἠκολούθει αὐτῷ εἰρηνικῶς εἰς δύο. οἱ δ' ἀπὸ τῶν πύργων καὶ μάλα ὑψηλῶν ὄντων ὁρῶντες τὸν Μειδίαν σὺν αὐτῷ οὐκ ἔβαλλον· εἰπόντος δὲ τοῦ Δερκυλίδου· Κέλευσον, ὦ Μειδία,

---

sendes Substantiv. — *πρόσθεν*] näml. *ἐλθόντες*. — *δοκοῦντα λέγοιεν*] Für uns ist *λέγοιεν* überflüssig; übersetze, als stände nur *δοκοίη*. — *εὐθὺς* ...] d. h. Derkylidas, der an diesem Tage günstig geopfert hatte, griff sogleich, nachdem das Opfer ihm geglückt war, zu den Waffen.

20. *ἐπὶ τίσιν*] „unter welchen Bedingungen"; dem entspricht *ἐφ' ᾧτε* mit Infinitiv „unter der Bedingung, dafs ...".

21. *κωλύειν*] näml. *αὐτὸν εἰσιέναι*. — *βίᾳ*] mit Genitiv „wider den Willen ...". — *οὕτω πολιτεύειν*] übersetze vor *ὥσπερ* ... — *χρή*] näml. *πολιτεύειν*. Im Deutschen Konjunktiv.

22. *τῶν δικαίων*] *τὰ δίκαια* „die berechtigten Forderungen"; der Gen. hängt von *οὐδενός* ab, dieses von *ἀτυχεῖν* = „nicht verkürzt werden". — *εἰς δύο*] „je zwei nebeneinander", also in einer langen Marschkolonne. — *ἀπό*] Im Deutschen „auf". — *καὶ μάλα*] „gar sehr".

ἀνοῖξαι τὰς πύλας, ἵνα ἡγῇ μὲν σύ, ἐγὼ δὲ σὺν σοὶ εἰς τὸ ἱερὸν
ἔλθω κἀνταῦθα θύσω τῇ Ἀθηνᾷ, ὁ Μειδίας ὤκνει μὲν ἀνοίγειν
τὰς πύλας, φοβούμενος δέ, μὴ παραχρῆμα συλληφθῇ, ἐκέλευεν
ἀνοῖξαι. ὁ δ᾿ ἐπεὶ εἰσῆλθεν, ἔχων αὖ τὸν Μειδίαν ἐπορεύετο πρὸς 23
τὴν ἀκρόπολιν· καὶ τοὺς μὲν ἄλλους στρατιώτας ἐκέλευε θέσθαι
περὶ τὰ τείχη τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἔθυε τῇ
Ἀθηνᾷ. ἐπεὶ δ᾿ ἐτέθυτο, ἀνεῖπε καὶ τοὺς Μειδίου δορυφόρους
θέσθαι τὰ ὅπλα ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ ἑαυτοῦ στρατεύματος, ὡς
μισθοφορήσοντας· Μειδίᾳ γὰρ οὐδὲν ἔτι δεινὸν εἶναι. ὁ μέντοι 24
Μειδίας ἀπορῶν, ὅ,τι ποιοίη, εἶπεν, „Ἐγὼ μὲν τοίνυν ἄπειμι“, ἔφη,
„ξένιά σοι παρασκευάσων“. ὁ δέ, Οὐ μὰ Δί᾿, ἔφη, ἐπεὶ αἰσχρὸν
ἐμὲ τεθυκότα ξενίζεσθαι ὑπὸ σοῦ, ἀλλὰ μὴ ξενίζειν σέ. μένε οὖν
παρ᾿ ἡμῖν· ἐν ᾧ δ᾿ ἂν τὸ δεῖπνον παρασκευάζηται, ἐγὼ καὶ σὺ τὰ
δίκαια πρὸς ἀλλήλους καὶ διασκεψόμεθα καὶ ποιήσομεν. ἐπεὶ δ᾿ 25
ἐκαθέζοντο, ἠρώτα ὁ Δερκυλίδας· Εἰπέ μοι, ὦ Μειδία, ὁ πατήρ
σε ἄρχοντα τοῦ οἴκου κατέλιπε; „Μάλιστα“, ἔφη. Καὶ πόσαι σοι
οἰκίαι ἦσαν; πόσοι δὲ χῶροι; πόσαι δὲ νομαί; ἀπογράφοντος δ᾿
αὐτοῦ οἱ παρόντες τῶν Σκηψίων εἶπον· „Ψεύδεταί σε οὗτος, ὦ
Δερκυλίδα“. Ὑμεῖς δέ γ᾿, ἔφη, μὴ λίαν μικρολογεῖσθε. ἐπειδὴ 26
δὲ ἀπεγέγραπτο τὰ πατρῷα, Εἰπέ μοι, ἔφη, Μανία δὲ τίνος ἦν;
οἱ δὲ πάντες εἶπον, ὅτι Φαρναβάζου. Οὐκοῦν καὶ τὰ ἐκείνης, ἔφη,
Φαρναβάζου; „Μάλιστα“, ἔφασαν. Ἡμέτερ᾿ ἂν εἴη, ἔφη, ἐπεὶ
κρατοῦμεν· πολέμιος γὰρ ἡμῖν Φαρνάβαζος. ἀλλ᾿ ἡγείσθω τις, ἔφη,
ὅπου κεῖται τὰ Μανίας καὶ τὰ Φαρναβάζου. ἡγουμένων δὲ τῶν 27
ἄλλων ἐπὶ τὴν Μανίας οἴκησιν, ἣν παρειλήφει ὁ Μειδίας, ἠκο-

---

23. *αὖ*] wie vor dem Thore. — *θέσθαι τὰ ὅπλα*] „Halt machen“. — *ἀνεῖπε*] „liefs (durch einen Herold) bekannt machen“. — *στόματι*] „Front“. — *δεινόν*] Da Meidias nicht mehr Herrscher ist, so hat er keinen „Grund zur Furcht“, bedarf also auch keiner Leibwache mehr. Derkylidas redet hier und im folgenden spöttisch.

24. *ὅ,τι ποιοίη*] *quid faceret* (dubit.). — *ξένια*] „gastliche Bewirtung“. — *αἰσχρόν*] Der neue Herr opfert und bewirtet. — *ἐν ᾧ*] = *ἐν τούτῳ* (*τῷ χρόνῳ*), *ἐν ᾧ* … — *τὰ δίκαια*] wie § 22.

25. *ἠρώτα*] „begann zu fragen“. — *οἴκου*] „Privatbesitz“. — *μάλιστα*] „allerdings!“ — *ἀπογράφοντος*] „als er es aufschreiben liefs, es angab“. (Meidias' Antwort fehlt nicht, da sie in *ἀπογράφοντος* enthalten ist). — *ψεύδεται*] Sie meinen, Meidias gebe zu viel an.

26. *τὰ Μανίας … Φαρναβάζου*] Manias Besitz ist zugleich Pharnabazos' Eigentum, denn ein *δοῦλος* hat im

λούθει κἀκεῖνος. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν, ἐκάλει ὁ Δερκυλίδας τοὺς
ταμίας, φράσας δὲ τοῖς ὑπηρέταις λαβεῖν αὐτοὺς προεῖπεν αὐτοῖς,
ὡς, εἴ τι κλέπτοντες ἁλώσοιντο τῶν Μανίας, παραχρῆμα ἀποσφα-
γήσοιντο. οἱ δ' ἐδείκνυσαν. ὁ δ' ἐπεὶ εἶδε πάντα, κατέκλεισεν
28 αὐτὰ καὶ κατεσημήνατο καὶ φύλακας κατέστησεν. ἐξιὼν δὲ οὓς
ηὗρεν ἐπὶ ταῖς θύραις τῶν ταξιάρχων καὶ λοχαγῶν, εἶπεν αὐτοῖς·
Μισθὸς μὲν ἡμῖν, ὦ ἄνδρες, εἴργασται τῇ στρατιᾷ ἐγγὺς ἐνιαυτοῦ
ὀκτακισχιλίοις ἀνδράσιν· ἢν δέ τι προσεργασώμεθα, καὶ ταῦτα
προσέσται. ταῦτα δ' εἶπε γιγνώσκων, ὅτι ἀκούσαντες πολὺ εὐτα-
κτότεροι καὶ θεραπευτικώτεροι ἔσοιντο. ἐρομένου δὲ τοῦ Μειδίου·
„Ἐμὲ δὲ ποῦ χρὴ οἰκεῖν, ὦ Δερκυλίδα“; ἀπεκρίνατο· Ἔνθαπερ
καὶ δικαιότατον, ὦ Μειδία, ἐν τῇ πατρίδι τῇ σαυτοῦ Σκήψει καὶ
ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ.

2 Ὁ μὲν δὴ Δερκυλίδας ταῦτα διαπραξάμενος καὶ λαβὼν ἐν ὀκτὼ ἡμέραις ἐννέα πόλεις ἐβουλεύετο, ὅπως ἂν μή, ἐν τῇ φιλίᾳ χειμάζων, βαρὺς εἴη τοῖς συμμάχοις, ὥσπερ Θίβρων, μηδ' αὖ Φαρνάβαζος καταφρονῶν τῇ ἵππῳ κακουργῇ τὰς Ἑλληνίδας πόλεις. πέμπει οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτᾷ, πότερον βούλεται εἰρήνην ἢ πόλεμον ἔχειν. ὁ μέντοι Φαρνάβαζος, νομίσας τὴν Αἰολίδα ἐπιτετειχίσθαι τῇ ἑαυτοῦ οἰκήσει Φρυγίᾳ, σπονδὰς εἵλετο.

Grunde kein Eigentum. Dieselbe Anschauung Anab. I, 9, 29.

27. *εἰσῆλθεν*] näml. Derkylidas. — *τοῖς ὑπηρέταις*] „seinen Dienern“. — *λαβεῖν*] = *συλλαβεῖν*. — *κλέπτοντες*] *ἁλίσκομαι κλέπτων* „ich werde der Unterschlagung überführt“.

28. *οὓς … τῶν ταξιάρχων … αὐτοῖς*] = *τούτοις τῶν ταξιάρχων, οὓς ηὗρεν*. — *εἴργασται*] Pass. zum Depon. Med. „ist gewonnen“. — *ἐγγὺς ἐνιαυτοῦ*] hängt von *μισθός* ab, „nahezu auf ein Jahr“. — *ὀκτακισχιλίοις*] „nämlich für …“, Apposition zu *τῇ στρατιᾷ*. — *ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ*] Der Mörder behält also das, was ihm von Hause aus gehört. Nach § 15 darf man annehmen, daſs Pharnabazos ihn später gestraft hat.

Kap. 2. § 1/5: Waffenstillstand mit Pharnabazos. Raubzüge im bithynischen Thracien (399/98). — § 6/11: Spartanische Inspektion. Befestigung des Chersones. Einnahme von Atarneus (398). — § 12/20: Waffenstillstand mit beiden Satrapen (397). — § 21/31: Krieg Spartas gegen Elis (399/98).

1. *χειμάζων*] Wenn er in Freundesland überwinterte, wurden s. Soldaten durch ihre Ansprüche den Bundesgenossen lästig (*βαρεῖς*). — *ὥσπερ Θίβρων*] 1, 8. — *μηδ' αὖ*] „ohne daſs doch …“. — *καταφρονῶν*] ohne *αὐτοῦ*, „voller Geringschätzung“; Grund für das *κακουργεῖν*. — *ἐπιτετειχίσθαι*] Ph. fürchtete also, Äolien mit seinen festen Städten könne Derkylidas als Bollwerk (*τεῖχος*) dienen, um von da Einfälle in Phryg. zu machen. — *εἵλετο*] wie 1, 3.

Ὡς δὲ ταῦτα ἐγένετο, ἐλθὼν ὁ Δερκυλίδας εἰς τὴν Βιθυνίδα 2
Θρᾴκην ἐκεῖ διεχείμαζεν*, οὐδὲ τοῦ Φαρναβάζου πάνυ τι ἀχθομένου· πολλάκις γὰρ οἱ Βιθυνοὶ αὐτῷ ἐπολέμουν. καὶ τὰ μὲν ἄλλα ὁ Δερκυλίδας ἀσφαλῶς φέρων καὶ ἄγων τὴν Βιθυνίδα καὶ ἄφθονα ἔχων τὰ ἐπιτήδεια διετέλει· ἐπειδὴ δὲ ἦλθον αὐτῷ παρὰ τοῦ Σεύθου πέραθεν σύμμαχοι τῶν Ὀδρυσῶν ἱππεῖς τε ὡς διακόσιοι καὶ πελτασταὶ ὡς τριακόσιοι, οὗτοι στρατοπεδευσάμενοι καὶ περισταυρωσάμενοι ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς εἴκοσι στάδια, αἰτοῦντες φύλακας τοῦ στρατοπέδου τὸν Δερκυλίδαν τῶν ὁπλιτῶν, ἐξῄεσαν ἐπὶ λείαν, καὶ πολλὰ ἐλάμβανον ἀνδράποδά τε καὶ χρήματα. ἤδη δ' ὄντος μεστοῦ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῖς πολλῶν αἰχ- 3
μαλώτων, καταμαθόντες οἱ Βιθυνοί, ὅσοι τ' ἐξῄεσαν καὶ ὅσους κατέλιπον Ἕλληνας φύλακας, συλλεγέντες παμπληθεῖς, πελτασταὶ καὶ ἱππεῖς, ἅμ' ἡμέρᾳ προσπίπτουσι τοῖς ὁπλίταις ὡς διακοσίοις οὖσιν. ἐπειδὴ δ' ἐγγὺς ἐγένοντο, οἱ μὲν ἔβαλλον, οἱ δ' ἠκόντιζον εἰς αὐτούς. οἱ δ' ἐπεὶ ἐτιτρώσκοντο μὲν καὶ ἀπέθνῃσκον, ἐποίουν δ' οὐδὲν καθειργμένοι ἐν τῷ σταυρώματι ὡς ἀνδρομήκει ὄντι, διασπάσαντες τὸ αὐτῶν ὀχύρωμα ἐφέροντο εἰς αὐτούς. οἱ δέ, ᾗ μὲν 4
ἐκθέοιεν, ὑπεχώρουν, καὶ ῥᾳδίως ἀπέφευγον πελτασταὶ ὁπλίτας, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν ἠκόντιζον, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐφ' ἑκάστῃ ἐκδρομῇ κατέβαλλον· τέλος δὲ ὥσπερ ἐν αὐλίῳ σηκασθέντες κατηκοντίσθησαν. ἐσώθησαν μέντοι αὐτῶν ἀμφὶ τοὺς πεντεκαίδεκα εἰς τὸ Ἑλληνικόν, καὶ οὗτοι, ἐπεὶ εὐθέως ᾔσθοντο τὸ πρᾶγμα, ἐν τῇ μάχῃ διαπεσόντες ἀμελησάντων τῶν Βιθυνῶν. ταχὺ δὲ ταῦτα δια- 5

2. *Βιθυνίδα*] Thracier waren in Bithynien eingewandert; daher heifst ihr Land das bithyn. Thracien. — *οὐδὲ πάνυ τι*] „ohne dafs im mindesten“, vgl. 1, 16. — *τὰ ... ἄλλα*] „im übrigen“, Accusativ der Beziehung. — *φέρων*] von Sachgütern, *ἄγων* von Vieh und Sklaven; übers. „er plünderte aus“; das Partic. gehört zu *διετέλει* „fortwährend“. — *πέραθεν*] Der aus der Anabasis bekannte Odrysenkönig Seuthes wohnte im europ. Thracien. — *Δερκυλίδαν*] *αἰτέω* kann wie *poscere* zwei Accus. bei sich haben. — *τῶν ὁπλιτῶν*] „aus der Zahl der ...“, partitiv wie 1, 4.

3. *αὐτοῖς*] Dat. commodi. — *αἰχμαλώτων*] Neutrum. — *ὅσους ... Ἕλληνας*] „wie wenige Griechen“. — *οἱ μὲν ... οἱ δέ*] Beides geht auf die Bithynier, dagegen *εἰς αὐτούς* und *οἱ δ' ἐπεί* auf die eingeschlossenen Hopliten. — *ἐποίουν δ' οὐδέν*] wie 1, 7. — *ὡς*] wie bei Zahlangaben = *fere*.

4. *οἱ δέ*] die Bithynier; dagegen sind die Griechen Subj. zu *ἐκθέοιεν*. — *πελτασταί*] = *ἅτε πελτασταὶ ὄντες*. — *τέλος*] „zuletzt“. — *καὶ οὗτοι ... διαπεσόντες*] „und zwar waren diese ...“. — *ἐπεὶ εὐθέως*] *cum primum*. — *πρᾶγμα*] „Verlauf“.

πραξάμενοι οἱ Βιθυνοὶ καὶ τοὺς σκηνοφύλακας τῶν Ὀδρυσῶν Θρᾳ-
κῶν ἀποκτείναντες, ἀπολαβόντες πάντα τὰ αἰχμάλωτα ἀπῆλθον·
ὥστε οἱ Ἕλληνες ἐπεὶ ᾔσθοντο, βοηθοῦντες οὐδὲν ἄλλο ηὗρον ἢ
νεκροὺς γυμνοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ. ἐπεὶ μέντοι ἐπανῆλθον οἱ
Ὀδρύσαι, θάψαντες τοὺς ἑαυτῶν καὶ πολὺν οἶνον ἐκπιόντες ἐπ᾽
αὐτοῖς καὶ ἱπποδρομίαν ποιήσαντες, ὁμοῦ δὴ τὸ λοιπὸν τοῖς Ἕλ-
λησι στρατοπεδευσάμενοι ἦγον καὶ ἔκαον τὴν Βιθυνίδα.
6 Ἅμα δὲ τῷ ἦρι ἀποπορευόμενος ὁ Δερκυλίδας ἐκ τῶν Βιθυ-
νῶν ἀφικνεῖται εἰς Λάμψακον. ἐνταῦθα δ᾽ ὄντος αὐτοῦ ἔρχον-
ται ἀπὸ τῶν οἴκοι τελῶν Ἄρακός τε καὶ Ναυβάτης καὶ Ἀντι-
σθένης. οὗτοι δ᾽ ἦλθον ἐπισκεψόμενοι τά τε ἄλλα ὅπως ἔχοι τὰ
ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Δερκυλίδᾳ ἐροῦντες μένοντι ἄρχειν καὶ τὸν ἐπιόντα
ἐνιαυτόν· καὶ ἐπιστεῖλαι δὲ σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἐφόρους συγκα-
λέσαντας τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν, ὡς ὧν μὲν πρόσθεν ἐποίουν
μέμφοιντο αὐτοῖς, ὅτι δὲ νῦν οὐδὲν ἠδίκουν, ἐπαινοῖεν· καὶ περὶ
τοῦ λοιποῦ χρόνου εἰπεῖν, ὅτι, ἢν μὲν ἀδικῶσιν, οὐκ ἐπιτρέψουσιν·
ἢν δὲ δίκαια περὶ τοὺς συμμάχους ποιῶσιν, ἐπαινέσονται αὐτούς.
7 ἐπεὶ μέντοι συγκαλέσαντες τοὺς στρατιώτας ταῦτ᾽ ἔλεγον, ὁ τῶν
Κυρείων προεστηκὼς ἀπεκρίνατο· Ἀλλ᾽, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι,
ἡμεῖς μέν ἐσμεν οἱ αὐτοὶ νῦν τε καὶ πέρυσιν· ἄρχων δὲ ἄλλος μὲν
νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παρελθόν. τὸ οὖν αἴτιον τοῦ νῦν μὲν μὴ ἐξα-
8 μαρτάνειν, τότε δέ, αὐτοὶ ἤδη ἱκανοί ἐστε γιγνώσκειν. συσκηνούν-
των δὲ τῶν τε οἴκοθεν πρέσβεων καὶ τοῦ Δερκυλίδα, ἐπεμνήσθη
τις τῶν περὶ τὸν Ἄρακον, ὅτι καταλελοίποιεν πρέσβεις τῶν Χερ-

---

5. *ἐπανῆλθον*] von ihrem Raubzuge (§ 3). — *ἐπ᾽ αὐτοῖς*] „ihnen zu Ehren“. — *ὁμοῦ*] Dazu gehört *τοῖς Ἕλλησι*. — *τὸ λοιπόν*] „fortan“. — *ἦγον*] wie § 2 *φέρων καὶ ἄγων*.

6. *Λάμψακος*] am nördlichen Hellespont. — *τελῶν*] „Behörde“; es sind die Ephoren gemeint. — *τὰ δ᾽ ἄλλα*] wie § 2. — *μένοντι ἄρχειν*] = *μένειν καὶ ἄρχειν* („er solle ...“). — *ἐπιστεῖλαι*] „es hätten ... aufgetragen“. — *ὧν ἐποίουν*] = *τούτων ἃ ἐποίουν*; der Gen. abhängig von *μέμφοιντο* („tadeln wegen“). — *καὶ ... εἰπεῖν*] „und sie sollten auch ... sagen“, auch noch von *ἐπιστεῖλαι* abhängig. — *ἀδικῶσιν ... ἐπιτρέψουσιν*] Modi wie in direkter Rede.

7. *προεστηκώς*] Der Anführer ist wohl Xenophon, der auch hier die Nennung seines Namens vermeidet. — *τὸ παρελθόν*] „in der Vergangenheit, früher“; Accus. der Beziehung. — *τὸ αἴτιον*] Accus., abh. von *γιγνώσκειν*. — *ἐξαμαρτάνειν*] näml. *ἡμᾶς*. — *τότε δέ*] näml. *ἐξαμαρτεῖν*.

8. *Δερκυλίδα*] = *Δερκυλίδου*. — *πρέσβεις*] Accus.; Subjekt sind die spar-

ρονησιτῶν ἐν Λακεδαίμονι. τούτους δὲ λέγειν ἔφασαν, ὡς νῦν μὲν οὐ δύναιντο τὴν Χερρόνησον ἐργάζεσθαι· φέρεσθαι γὰρ καὶ ἄγεσθαι ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν· εἰ δ' ἀποτειχισθείη ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, καὶ σφίσιν ἂν γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν εἶναι ἐργάζεσθαι καὶ ἄλλοις ὁπόσοι βούλοιντο Λακεδαιμονίων· ὥστ' ἔφασαν οὐκ ἂν θαυμάζειν, εἰ καὶ πεμφθείη τις Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς πόλεως σὺν δυνάμει ταῦτα πράξων. ὁ οὖν Δερκυλίδας πρὸς μὲν ἐκείνους 9
οὐκ εἶπεν, ἣν ἔχοι γνώμην ταῦτ' ἀκούσας, ἀλλ' ἔπεμψεν αὐτοὺς ἐπ' Ἐφέσου διὰ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἡδόμενος, ὅτι ἔμελλον ὄψεσθαι τὰς πόλεις ἐν εἰρήνῃ εὐδαιμονικῶς διαγούσας. οἱ μὲν δὴ ἐπορεύοντο. ὁ δὲ Δερκυλίδας ἐπειδὴ ἔγνω μενετέον ὄν, πάλιν πέμψας πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ἐπήρετο, πότερα βούλοιτο σπονδὰς ἔχειν καθάπερ διὰ τοῦ χειμῶνος ἢ πόλεμον. ἑλομένου δὲ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τότε σπονδάς, οὕτω καταλιπὼν καὶ τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις ἐν εἰρήνῃ, διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντον σὺν τῷ στρατεύματι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ φιλίας τῆς Θρᾴκης πορευθεὶς καὶ ξενισθεὶς ὑπὸ Σεύθου ἀφικνεῖται εἰς Χερρόνησον. ἣν κατα- 10
μαθὼν πόλεις μὲν ἕνδεκα ἔχουσαν, χώραν δὲ παμφορωτάτην καὶ ἀρίστην οὖσαν, κεκακωμένην δέ, ὥσπερ ἐλέγετο, ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν, ἐπεὶ μέτρον ηὗρε τοῦ ἰσθμοῦ ἑπτὰ καὶ τριάκοντα στάδια, οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ θυσάμενος ἐτείχιζε, κατὰ μέρη διελὼν τοῖς στρατιώταις τὸ χωρίον· καὶ ἆθλα αὐτοῖς ὑποσχόμενος δώσειν τοῖς πρώτοις ἐκτειχίσασι καὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἕκαστοι ἄξιοι εἶεν, ἀπετέλεσε τὸ τεῖχος ἀρξάμενος ἀπὸ ἠρινοῦ χρόνου πρὸ ὀπώρας. καὶ ἐποίησεν ἐντὸς τοῦ τείχους ἕνδεκα μὲν πόλεις, πολλοὺς δὲ λιμένας,

---

tanischen Gesandten. — *ἀποτειχισθείη*] Es soll eine Schutzmauer quer über den Chersones gezogen werden. — *καὶ* ... *καὶ* ... *καί*] Übers. nur das *καί* vor *ἄλλοις*! — *ἐργάζεσθαι*] „um es zu bebauen", fügt nachträglich den Zweck hinzu. — *ὥστε* ...] „sie würden es daher ganz in der Ordnung finden"; *ἔφασαν* für uns überflüssig.

9. *ἔμελλον* ... *ὄψεσθαι*] „sehen würden". — *εὐδαιμονικῶς διαγούσας*] „in blühendem Wohlstande". — *μενετέον ὄν*] näml. *ἑαυτῷ*, = *sibi manendum esse (in Asia)*. — *οὕτω*] leitet den Nachsatz ein; für uns entbehrlich. — *περὶ ἐκεῖνα*] „in jener Gegend". — *διὰ φιλίας τῆς*] Beachte den durch die Stellung angedeuteten partitiven Sinn!

10. *ἣν*] relative Anknüpfung. — *μέτρον*] „als Maſs", d. h. „als Breite". — *τοῦ ἰσθμοῦ*] Die schmalste Stelle des thrac. Chersones. — *ἐτείχιζε*] „begann den Mauerbau". — *κατὰ μέρη*] „streckenweise". — *ὡς ἕκαστοι*] „je nachdem sie". — *ἐποίησεν ἐντός*] „er schloſs ein (in die Mauer)".

πολλὴν δὲ κἀγαθὴν σπόριμον, πολλὴν δὲ πεφυτευμένην, παμπληθεῖς
11 δὲ καὶ παγκάλας νομὰς παντοδαποῖς κτήνεσι. ταῦτα δὲ πράξας διέβαινε πάλιν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἐπισκοπῶν δὲ τὰς πόλεις ἑώρα τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἐχούσας, Χίων δὲ φυγάδας ηὗρεν Ἀταρνέα ἔχοντας χωρίον ἰσχυρόν, καὶ ἐκ τούτου ὁρμωμένους φέροντας καὶ ἄγοντας τὴν Ἰωνίαν, καὶ ζῶντας ἐκ τούτου. πυθόμενος δέ, ὅτι πολὺς σῖτος ἐνῆν αὐτοῖς, περιστρατοπεδευσάμενος ἐπολιόρκει· καὶ ἐν ὀκτὼ μησὶ παραστησάμενος αὐτούς *, καταστήσας ἐν αὐτῷ Δράκοντα Πελληνέα ἐπιμελητήν, καὶ κατασκευάσας ἐν τῷ χωρίῳ ἔκπλεω πάντα τὰ ἐπιτήδεια, ἵνα εἴη αὐτῷ καταγωγή, ὁπότε ἀφικνοῖτο, ἀπῆλθεν εἰς Ἔφεσον, ἣ ἀπέχει ἀπὸ Σάρδεων τριῶν ἡμερῶν ὁδόν.

12 Καὶ μέχρι τούτου τοῦ χρόνου ἐν εἰρήνῃ διῆγον Τισσαφέρνης τε καὶ Δερκυλίδας καὶ οἱ ταύτῃ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι. ἐπεὶ δὲ ἀφικνούμενοι πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ἀπὸ τῶν Ἰωνίδων πόλεων ἐδίδασκον, ὅτι εἴη ἐπὶ Τισσαφέρνει, εἰ βούλοιτο, ἀφιέναι αὐτονόμους τὰς Ἑλληνίδας πόλεις· εἰ οὖν κακῶς πάσχοι Καρία, ἔνθαπερ ὁ Τισσαφέρνους οἶκος, οὕτως ἂν ἔφασαν τάχιστα νομίζειν αὐτὸν αὐτονόμους σφᾶς ἀφεῖναι· ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔφοροι ἔπεμψαν πρὸς Δερκυλίδαν καὶ ἐκέλευον αὐτὸν διαβαίνειν σὺν τῷ στρατεύματι ἐπὶ Καρίαν καὶ Φάρακα τὸν ναύαρχον σὺν ταῖς
13 ναυσὶ παραπλεῖν. οἱ μὲν δὴ ταῦτ᾽ ἐποίουν. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Φαρνάβαζος πρὸς Τισσαφέρνην ἀφιγμένος, ἅμα μὲν ὅτι στρατηγὸς τῶν πάντων ἀπεδέδεικτο Τισσαφέρνης, ἅμα δὲ διαμαρτυρούμενος, ὅτι ἕτοιμος εἴη κοινῇ πολεμεῖν καὶ συμμάχεσθαι καὶ συνεκβάλλειν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς βασιλέως· ἄλλως τε γὰρ ὑπεφθόνει τῆς στρατηγίας τῷ Τισσαφέρνει καὶ τῆς Αἰολίδος χαλεπῶς ἔφερεν ἀπεστερημένος. ὁ δ᾽ ἀκούων, Πρῶτον μὲν

11. τὰ ... ἄλλα] wie § 2 u. 6. — Ἀταρνέα] Atarneus liegt Mytilene gegenüber am Festlande. — ἐκ τούτου] von diesen Raubzügen. — Πελληνέα] Pellene in Achaja. — τριῶν] „nur drei".

12. ἐπεί ...] Der Nachsatz beginnt erst mit ἀκούσαντες. — ἐπί] wie 1, 11. — οἶκος] wie 1, 25. Ergänze ἦν. — οὕτως u. ἔφασαν] braucht nicht übersetzt zu werden. Konstruiere: νομίζειν (se putare) αὐτὸν (Tissaph.) οὕτως ἂν ἀφεῖναι τάχιστα σφᾶς αὐτονόμους. — διαβαίνειν] über den Fluſs Mäander.

13. τῶν πάντων] vom Nomin. τὰ πάντα. Tissaph. war zum Oberbefehlshaber in Vorderasien ernannt worden. — διαμαρτυρούμενος] Beachte das Partic. Fut.! — ἐκ τῆς βασιλέως] näml. γῆς. — ἀπεστερημένος] näml. durch Tissaphernes' Unthätigkeit; davon hängt Αἰο-

τοίνυν, ἔφη, διάβηθι σὺν ἐμοὶ ἐπὶ Καρίαν, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τούτων βουλευσόμεθα. ἐπεὶ δ᾽ ἐκεῖ ἦσαν, ἔδοξεν αὐτοῖς ἱκανὰς 14
φυλακὰς εἰς τὰ ἐρύματα καταστήσαντας διαβαίνειν πάλιν ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν. ὡς δ᾽ ἤκουσεν ὁ Δερκυλίδας, ὅτι πάλιν πεπερακότες εἰσὶ τὸν Μαίανδρον, εἰπὼν τῷ Φάρακι, ὡς ὀκνοίη, μὴ ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ Φαρνάβαζος ἐρήμην οὖσαν καταθέοντες φέρωσι καὶ ἄγωσι τὴν χώραν, διέβαινε καὶ αὐτός. πορευόμενοι δὲ οὗτοι οὐδέν τι συντεταγμένῳ τῷ στρατεύματι, ὡς προεληλυθότων τῶν πολεμίων εἰς τὴν Ἐφεσίαν, ἐξαίφνης ὁρῶσιν ἐκ τοῦ ἀντιπέρας σκοποὺς ἐπὶ τῶν μνημάτων· καὶ ἀνταναβιβάσαντες εἰς τὰ παρ᾽ ἑαυτοῖς μνη- 15
μεῖα καὶ τύρσεις τινὰς καθορῶσι παρατεταγμένους, ᾗ αὐτοῖς ἦν ἡ ὁδός, Κᾶράς τε λευκάσπιδας καὶ τὸ Περσικόν, ὅσον ἐτύγχανε παρὸν στράτευμα, καὶ τὸ Ἑλληνικόν, ὅσον εἶχεν ἑκάτερος αὐτῶν, καὶ τὸ ἱππικὸν μάλα πολύ, τὸ μὲν Τισσαφέρνους ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατι, τὸ δὲ Φαρναβάζου ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ. ὡς δὲ ταῦτα ᾔσθετο 16
ὁ Δερκυλίδας, τοῖς μὲν ταξιάρχοις καὶ τοῖς λοχαγοῖς εἶπε παρατάττεσθαι τὴν ταχίστην εἰς ὀκτώ, τοὺς δὲ πελταστὰς ἐπὶ τὰ κράσπεδα ἑκατέρωθεν καθίστασθαι καὶ τοὺς ἱππέας, ὅσους γε δὴ καὶ οἵους ἐτύγχανεν ἔχων· αὐτὸς δὲ ἐθύετο. ὅσον μὲν δὴ ἦν 17
ἐκ Πελοποννήσου στράτευμα, ἡσυχίαν εἶχε καὶ παρεσκευάζετο ὡς μαχούμενον· ὅσοι δὲ ἦσαν ἀπὸ Πριήνης τε καὶ Ἀχιλλείου καὶ ἀπὸ νήσων καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, οἱ μέν τινες καταλιπόντες ἐν τῷ σίτῳ τὰ ὅπλα ἀπεδίδρασκον· καὶ γὰρ ἦν βαθὺς ὁ σῖτος ἐν

λίθος ab. — *τούτων*] über den gemeinsamen Kampf gegen die Griechen.

14. *καταστήσαντας*] Das Particip beim Infin. im Accus., statt Dativ. — *ἐρήμην οὖσαν*] = *ἄνευ φυλακῆς*. — *καταθέοντες*] „durch Streifzüge"; eigentl.: „vom Gebirge nach der Küste streifen". — *οὗτοι*] Derk. und Pharax, der die Flotte verlassen hatte. — *οὐδέν τι*] „ganz und gar nicht", gehört zu *συντεταγμένῳ*. — *ὡς*] „in der Voraussetzung, dafs ...". — *μνημάτων*] hohe Grabdenkmäler, von wo man die Gegend übersehen konnte.

15. *τινάς*] ist Objekt zu *ἀνταναβιβάσαντες*. — *ὅσον ... παρόν*] „in seiner augenblicklich vorhandenen Gröfse". — *ἑκάτερος*] Tissaphernes und Pharnabazos hatten also griech. Söldner in ihrem Dienste.

16. *εἶπε*] enthält eine Aufforderung. — *εἰς ὀκτώ*] „8 Mann tief". — *τὰ κράσπεδα*] „die Flügel (des Heeres)". — *ὅσους ... οἵους*] „so viel und so gut er sie gerade hatte".

17. *ὅσον ... στράτευμα*] „der Teil des Heeres, welcher ...". — *Πριήνη*] nicht weit vom Mäander; in der Nähe auch Achilleion. — *καταλιπόντες ἐν τῷ σίτῳ τὰ ὅπλα*] erinnert an unser „die Flinte ins Korn werfen". — *βαθύς*] Im Deutschen umgekehrt „hoch". —

τῷ Μαιάνδρου πεδίῳ· ὅσοι δὲ καὶ ἔμενον, δῆλοι ἦσαν οὐ με-
18 νοῦντες. τὸν μὲν οὖν Φαρνάβαζον ἐξηγγέλλετο μάχεσθαι κελεύειν·
ὁ μέντοι Τισσαφέρνης τό τε Κύρειον στράτευμα καταλογιζόμενος
ὡς ἐπολέμησεν αὐτοῖς καὶ τούτῳ πάντας νομίζων ὁμοίους εἶναι
τοὺς Ἕλληνας, οὐκ ἐβούλετο μάχεσθαι, ἀλλὰ πέμψας πρὸς Δερ-
κυλίδαν εἶπεν, ὅτι εἰς λόγους βούλοιτο αὐτῷ ἀφικέσθαι. καὶ ὁ
Δερκυλίδας λαβὼν τοὺς κρατίστους τὰ εἴδη τῶν περὶ αὐτὸν καὶ
ἱππέων καὶ πεζῶν προῆλθε πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ εἶπεν· Ἀλλὰ
παρεσκευασάμην μὲν ἔγωγε μάχεσθαι, ὡς ὁρᾶτε· ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖ-
νος βούλεται εἰς λόγους ἀφικέσθαι, οὐδ' ἐγὼ ἀντιλέγω. ἂν μέντοι
19 ταῦτα δέῃ ποιεῖν, πιστὰ καὶ ὁμήρους δοτέον καὶ ληπτέον. δόξαντα
δὲ ταῦτα καὶ περανθέντα, τὰ μὲν στρατεύματα ἀπῆλθε, τὸ μὲν
βαρβαρικὸν εἰς Τράλλεις τῆς Καρίας, τὸ δ' Ἑλληνικὸν εἰς Λεύκο-
φρυν, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδός τε ἱερὸν μάλα ἅγιον καὶ λίμνη πλέον ἢ
σταδίου ὑπόψαμμος ἀέναος ποτίμου καὶ θερμοῦ ὕδατος. καὶ τότε
μὲν ταῦτα ἐπράχθη· τῇ δ' ὑστεραίᾳ εἰς τὸ συγκείμενον χωρίον
ἦλθον, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πυθέσθαι ἀλλήλων, ἐπὶ τίσιν ἂν τὴν
20 εἰρήνην ποιήσαιντο. ὁ μὲν δὴ Δερκυλίδας εἶπεν, εἰ αὐτονόμους
ἐῴη βασιλεὺς τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, ὁ δὲ Τισσαφέρνης καὶ Φαρνά-
βαζος εἶπαν, ὅτι, εἰ ἐξέλθοι τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα ἐκ τῆς χώρας
καὶ οἱ Λακεδαιμονίων ἁρμοσταὶ ἐκ τῶν πόλεων. ταῦτα δ' εἰπόν-
τες ἀλλήλοις σπονδὰς ἐποιήσαντο, ἕως ἀπαγγελθείη τὰ λεχθέντα
Δερκυλίδᾳ μὲν εἰς Λακεδαίμονα, Τισσαφέρνει δὲ ἐπὶ βασιλέα.
21 Τούτων δὲ πραττομένων ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ Δερκυλίδα, Λακε-
δαιμόνιοι* κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, πάλαι ὀργιζόμενοι τοῖς Ἠλείοις,

---

ἔμενον … μενοῦντες] Wortspiel; Gegensatz: „für jetzt … nicht lange".

18. *ἐξηγγέλλετο*] von Überläufern. — *Κύρειον στράτευμα* …] ziehe als Subjekt in den Satz mit *ὡς*! — *αὐτοῖς*] mit ihm (Tissaph.) und seinen Persern. — *τὰ εἴδη*] Accus. der Beziehung. Auch Anab. II, 3, 3 erscheint Klearch mit den ansehnlichsten Leuten seiner Umgebung, um den Persern zu imponieren. — *ἀλλὰ παρεσκευασάμην*] „ich war allerdings bereit …". — *πιστά*] = *ὅρκον*.

19. *δόξαντα ταῦτα καὶ περανθέντα*] „als dies beschlossen und ausgeführt war"; absoluter Accusativ des Partizips. — *τῆς Καρίας*] „in K.", der sogen. chorographische Genitiv. — *Λεύκοφρυν*] Leukophrys südwestlich von Tralleis. — *πλέον ἢ σταδίου*] d. h. der See war im Durchmesser gröfser als ein Stadion. — *ἐπὶ τίσιν*] wie 1, 20.

20. *εἶπαν*] = *εἶπον*. — *Δερκυλίδᾳ* … *Τισσαφέρνει*] = *ὑπό* c. Gen., wie 1, 2.

21. *Λακεδαιμόνιοι*] Da das Prädikat fehlt, so verwandle *ὀργιζόμενοι* in

καὶ ὅτι ἐποιήσαντο συμμαχίαν πρὸς Ἀθηναίους καὶ Ἀργείους καὶ Μαντινέας, καὶ ὅτι δίκην φάσκοντες καταδεδικάσθαι αὐτῶν ἐκώλυον καὶ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ γυμνικοῦ ἀγῶνος, καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἤρκει, ἀλλὰ καὶ Λίχα παραδόντος Θηβαίοις τὸ ἅρμα, ἐπεὶ ἐκηρύττοντο νικῶντες, ὅτε εἰσῆλθε Λίχας στεφανώσων τὸν ἡνίοχον, μαστιγοῦντες αὐτόν, ἄνδρα γέροντα, ἐξήλασαν. τούτων δ' ὕστερον 22
καὶ Ἄγιδος πεμφθέντος θῦσαι τῷ Διὶ κατὰ μαντείαν τινὰ ἐκώλυον οἱ Ἠλεῖοι μὴ προσεύχεσθαι νίκην πολέμου λέγοντες, ὡς καὶ τὸ ἀρχαῖον εἴη οὕτω νόμιμον, μὴ χρηστηριάζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐφ' Ἑλλήνων πολέμῳ· ὥστε ἄθυτος ἀπῆλθεν. ἐκ τούτων οὖν 23
πάντων ὀργιζομένοις ἔδοξε τοῖς ἐφόροις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ σωφρονίσαι αὐτούς. πέμψαντες οὖν πρέσβεις εἰς Ἦλιν εἶπον, ὅτι τοῖς τέλεσι τῶν Λακεδαιμονίων δίκαιον δοκοίη εἶναι ἀφιέναι αὐτοὺς τὰς περιοικίδας πόλεις αὐτονόμους. ἀποκριναμένων δὲ τῶν Ἠλείων, ὅτι οὐ ποιήσοιεν ταῦτα, ἐπιληίδας γὰρ ἔχοιεν τὰς πόλεις, φρουρὰν ἔφηναν οἱ ἔφοροι. ἄγων δὲ τὸ στράτευμα Ἆγις ἐνέβαλε διὰ τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν Ἠλείαν κατὰ Λάρισον. ἄρτι δὲ τοῦ στρατεύ- 24
ματος ὄντος ἐν τῇ πολεμίᾳ καὶ κοπτομένης τῆς χώρας σεισμὸς ἐπιγίγνεται· ὁ δ' Ἆγις θεῖον ἡγησάμενος ἐξελθὼν πάλιν ἐκ τῆς χώρας διαφῆκε τὸ στράτευμα. ἐκ δὲ τούτου οἱ Ἠλεῖοι πολὺ θρασύτεροι ἦσαν καὶ διεπρεσβεύοντο εἰς τὰς πόλεις, ὅσας ᾔδεσαν δυσμενεῖς τοῖς Λακεδαιμονίοις οὔσας. περιιόντι δὲ τῷ ἐνιαυτῷ 25

ὠργίζοντο. — *συμμαχίαν*] um 420 im peloponn. Kriege. — *αὐτῶν*] sind die Lakedämonier, über welche die Eleer als Vorsteher der olymp. Spiele eine Geldstrafe verhängt hatten (*δίκην καταδικάζειν*). Da sie nicht zahlten, schlossen die Eleer sie von der Festfeier aus (*ἐκώλυον* ...). — *Λίχα*] Genitiv von *Λίχας*. Lichas durfte als Spartaner am Wagenrennen nicht teilnehmen, deshalb hatte er seinen Wagenlenker mit unter den Thebanern fahren lassen.

22. *μή*] bleibt nach *ἐκώλυον* unübersetzt; vgl. *ne* nach *impedio*. — *ἐφ' Ἑλλήνων πολέμῳ*] „bei einem Kriege gegen Griechen", also Gen. object.

23. *σωφρονίσαι*] „zur Vernunft bringen", euphemistisch wie Cäsars *pacare*. — *ἐπιληίδας*] „durch Krieg erworben". — *γὰρ ἔχοιεν*] Der begründende Hauptsatz als Fortsetzung der Or. obliqua ist, statt im Infin. zu stehen, dem Satze mit *ὅτι* assimiliert. — *φρουράν*] *φρουρὰν φαίνειν* „ein Heer aufbieten", immer von lakedämonischen Heeren im Gegensatz zu Söldnerhaufen gebraucht. — *κατὰ Λάρισον*] „den Larisos entlang" (Flufs an der Grenze von Elis und Achaja).

24. *θεῖον*] „göttliches Zeichen".

25. *περιιόντι*] „im Verlaufe", Dativ

φαίνουσι πάλιν οἱ ἔφοροι φρουρὰν ἐπὶ τὴν Ἦλιν, καὶ συνεστρατεύοντο τῷ Ἄγιδι πλὴν Βοιωτῶν καὶ Κορινθίων οἵ τε ἄλλοι σύμμαχοι πάντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. ἐμβαλόντος δὲ τοῦ Ἄγιδος δι' Αὐλῶνος, εὐθὺς μὲν Λεπρεᾶται ἀποστάντες τῶν Ἠλείων προσεχώρησαν αὐτῷ, εὐθὺς δὲ Μακίστιοι, ἐχόμενοι δ' Ἐπιταλιεῖς. διαβαίνοντι δὲ τὸν ποταμὸν προσεχώρουν Λετρῖνοι καὶ Ἀμφίδολοι
26 καὶ Μαργανεῖς. ἐκ δὲ τούτου* ἐλθὼν εἰς Ὀλυμπίαν ἔθυε τῷ Διὶ τῷ Ὀλυμπίῳ· κωλύειν δὲ οὐδεὶς ἔτι ἐπειρᾶτο. θύσας δὲ πρὸς τὸ ἄστυ ἐπορεύετο, κόπτων καὶ κάων τὴν χώραν, καὶ ὑπέρπολλα μὲν κτήνη, ὑπέρπολλα δὲ ἀνδράποδα ἡλίσκετο ἐκ τῆς χώρας· ὥστε ἀκούοντες καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀχαιῶν ἑκόντες ᾔεσαν συστρατευσόμενοι καὶ μετεῖχον τῆς ἁρπαγῆς. καὶ ἐγέ-
27 νετο αὕτη ἡ στρατεία ὥσπερ ἐπισιτισμὸς τῇ Πελοποννήσῳ. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο πρὸς τὴν πόλιν, τὰ μὲν προάστεια καὶ τὰ γυμνάσια καλὰ ὄντα ἐλυμαίνετο, τὴν δὲ πόλιν — ἀτείχιστος γὰρ ἦν — ἐνόμισαν αὐτὸν μὴ βούλεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ δύνασθαι ἑλεῖν. δῃουμένης δὲ τῆς χώρας καὶ οὔσης τῆς στρατιᾶς περὶ Κυλλήνην, βουλόμενοι οἱ περὶ Ξενίαν, τὸν λεγόμενον μεδίμνῳ ἀπομετρήσασθαι τὸ παρὰ τοῦ πατρὸς ἀργύριον, τὴν πόλιν δι' αὑτῶν προσχωρῆσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐκπεσόντες ἐξ οἰκίας ξίφη ἔχοντες σφαγὰς ποιοῦσι, καὶ ἄλλους τέ τινας ἀποκτείνουσι καὶ ὅμοιόν τινα Θρασυδαίῳ ἀποκτείναντες τῷ τοῦ δήμου προστάτῃ ᾤοντο Θρασυδαῖον ἀπεκτονέναι, ὥστε ὁ μὲν δῆμος παντελῶς κατηθύμησε καὶ ἡσυχίαν
28 εἶχεν, οἱ δὲ σφαγεῖς πάντ' ᾤοντο πεπραγμένα εἶναι, καὶ οἱ ὁμογνώμονες αὐτοῖς ἐξεφέροντο τὰ ὅπλα εἰς τὴν ἀγοράν. ὁ δὲ Θρασυδαῖος

---

der Zeit. — δι' Αὐλῶνος] Wir: „über Aulon", Stadt in Messenien. — Λεπρεᾶται] Bewohner der Stadt Lepreon. Die folg. Orte heifsen Makistos, Epitalion, Letrinoi, Amphidoloi und Margana. — ἐχόμενοι] „im Anschlufs daran". — τὸν ποταμόν] den Hauptflufs Alpheios.

26. τὸ ἄστυ] die Hauptstadt Elis. — κόπτων] Damit sind besonders die Olivenbäume gemeint. — ἐγένετο] „es gestaltete sich".

27. τὴν δὲ ...] „was aber die Stadt betrifft, so glaubte man, er habe sie wohl nehmen können, aber es nicht gewollt". — Κυλλήνη] Hafenstadt im nördlichen Elis. — οἱ περὶ Ξενίαν] „Xenias mit seinen (aristokratischen) Gesinnungsgenossen", durch τὸν λεγόμενον „von dem es hiefs, dafs er ..." näher gekennzeichnet. — ἄλλους ... ᾤοντο] Im Deutschen kürzer: „sie töteten unter anderen einen, welcher ..., wobei sie glaubten ...".

28. ἐξεφέροντο ...] d. h. sie versammelten sich bewaffnet auf dem

ἔτι καθεύδων ἐτύγχανεν οὗπερ ἐμεθύσθη. ὡς δὲ ᾔσθετο ὁ δῆμος,
ὅτι οὐ τέθνηκεν ὁ Θρασυδαῖος, περιεπλήσθη ἡ οἰκία ἔνθεν καὶ
ἔνθεν, ὥσπερ ὑπὸ ἑσμοῦ μελιττῶν ὁ ἡγεμών. ἐπειδὴ δὲ ἡγεῖτο ὁ 29
Θρασυδαῖος ἀναλαβὼν τὸν δῆμον, γενομένης μάχης ἐκράτησεν ὁ
δῆμος, ἐξέπεσον δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ ἐγχειρήσαντες
ταῖς σφαγαῖς. ἐπεὶ δ' αὖ ὁ Ἆγις ἀπιὼν διέβη πάλιν τὸν Ἀλ-
φειόν, φρουροὺς καταλιπὼν ἐν Ἐπιταλίῳ πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ
καὶ Λύσιππον ἁρμοστὴν καὶ τοὺς ἐξ Ἤλιδος φυγάδας, τὸ μὲν
στράτευμα διῆκεν, αὐτὸς δὲ οἴκαδε ἀπῆλθε. καὶ τὸ μὲν λοιπὸν 30
θέρος καὶ τὸν ἐπιόντα χειμῶνα ὑπὸ τοῦ Λυσίππου καὶ τῶν περὶ
αὐτὸν ἐφέρετο καὶ ἤγετο ἡ τῶν Ἠλείων χώρα. τοῦ δ' ἐπιόντος
θέρους* πέμψας Θρασυδαῖος εἰς Λακεδαίμονα συνεχώρησε Φέας
τε τὸ τεῖχος περιελεῖν καὶ Κυλλήνης καὶ τὰς Τριφυλίδας πόλεις
ἀφεῖναι Φρίξαν καὶ Ἐπιτάλιον καὶ Λετρίνους καὶ Ἀμφιδόλους
καὶ Μαργανεῖς· πρὸς δὲ ταύταις καὶ Ἀκρωρείους καὶ Λασιῶνα
τὸν ὑπ' Ἀρκάδων ἀντιλεγόμενον. Ἤπειον μέντοι τὴν μεταξὺ πόλιν
Ἡραίας καὶ Μακίστου ἠξίουν οἱ Ἠλεῖοι ἔχειν· πρίασθαι γὰρ
ἔφασαν τὴν χώραν ἅπασαν παρὰ τῶν τότε ἐχόντων τὴν πόλιν
τριάκοντα ταλάντων καὶ τὸ ἀργύριον δεδωκέναι. οἱ δὲ Λακεδαι- 31
μόνιοι γνόντες μηδὲν δικαιότερον εἶναι βίᾳ πριαμένους ἢ βίᾳ ἀφε-
λομένους παρὰ τῶν ἡττόνων λαμβάνειν, ἀφιέναι καὶ ταύτην ἠνάγ-
κασαν· τοῦ μέντοι προεστάναι τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἱεροῦ, καί-
περ οὐκ ἀρχαίου Ἠλείοις ὄντος, οὐκ ἀπήλασαν αὐτούς, νομίζοντες
τοὺς ἀντιποιουμένους χωρίτας εἶναι καὶ οὐχ ἱκανοὺς προεστάναι.
τούτων δὲ συγχωρηθέντων εἰρήνη τε γίγνεται καὶ συμμαχία Ἠλείων
πρὸς Λακεδαιμονίους. καὶ οὕτω μὲν δὴ ὁ Λακεδαιμονίων καὶ
Ἠλείων πόλεμος ἔληξε.

Markte. — ἐμεθύσθη] Trunkenheit und ungeregeltes Leben werfen sich politische Gegner gern gegenseitig vor. — περιεπλήσθη] „wurde von einer Menschenmenge umstanden“. — ὁ ἡγεμών] „die Königin“.

29. ἐξέπεσον] „sie mufsten fliehen“. — διῆκεν] = διαφῆκε § 24.

30. Φέας] Gen. von Φέα, Stadt in Elis, wie Φρίξα, Ἀκρώρειοι, Λασιών, Ἤπειον; dagegen Ἡραία in Arkadien. — ἀντιλεγόμενον] „beansprucht“. — τῶν τότε ἐχόντων] Im Deutschen Substantiv mit Adjektiv.

31. γνόντες] wie 1, 12. — δικαιότερον εἶναι] Davon ist der Accus. c. Infin. πριαμένους λαμβάνειν („wenn man durch Kauf . . .“) abhängig. — τοῦ . . . προεστάναι] abhängig von ἀπήλασαν. Es handelt sich um das Recht der Aufsicht über die olympischen Spiele, das vor alters nicht

3 *Μετὰ δὲ τοῦτο Ἆγις ἀφικόμενος εἰς Δελφοὺς καὶ τὴν δεκά-
την ἀποθύσας, πάλιν ἀπιὼν ἔκαμεν ἐν Ἡραίᾳ, γέρων ἤδη ὤν, καὶ
ἀπηνέχθη μὲν εἰς Λακεδαίμονα ἔτι ζῶν, ἐκεῖ δὲ ταχὺ ἐτελεύτησε·
καὶ ἔτυχε σεμνοτέρας ἢ κατὰ ἄνθρωπον ταφῆς. ἐπεὶ δὲ ὡσιώ-
θησαν αἱ ἡμέραι καὶ ἔδει βασιλέα καθίστασθαι, ἀντέλεγον περὶ
βασιλείας Λεωτυχίδης, υἱὸς φάσκων Ἄγιδος εἶναι, Ἀγησίλαος δὲ
2 ἀδελφός. εἰπόντος δὲ τοῦ Λεωτυχίδου, Ἀλλ᾽ ὁ νόμος, ὦ Ἀγη-
σίλαε, οὐκ ἀδελφόν, ἀλλ᾽ υἱὸν βασιλέως βασιλεύειν κελεύει· εἰ δὲ
υἱὸς ὢν μὴ τυγχάνοι, ὁ ἀδελφός κα ὣς βασιλεύοι. „Ἐμὲ ἂν δέοι
βασιλεύειν“. Πῶς, ἐμοῦ γε ὄντος; „Ὅτι ὃν τὺ καλεῖς πατέρα, οὐκ
ἔφη σε εἶναι ἑαυτοῦ“. Ἀλλ᾽ ἡ πολὺ κάλλιον ἐκείνου εἰδυῖα μήτηρ
καὶ νῦν ἔτι φησίν. „Ἀλλ᾽ ὁ Ποτειδὰν ὡς μάλα σευ ψευδομένω
κατεμάνυσεν, ἐκ τοῦ θαλάμου ἐξελάσας σεισμῷ εἰς τὸ φανερὸν τὸν
σὸν πατέρα. συνεμαρτύρησε δὲ ταῦτ᾽ αὐτῷ καὶ ὁ ἀληθέστατος
λεγόμενος χρόνος εἶναι· ἀφ᾽ οὗ γάρ τοι ἔφυγε καὶ οὐκ ἐφάνη ἐν
3 τῷ θαλάμῳ, δεκάτῳ μηνὶ ἐγένου“. οἱ μὲν τοιαῦτ᾽ ἔλεγον. Διο-
πείθης δέ, μάλα χρησμολόγος ἀνήρ, Λεωτυχίδῃ συναγορεύων εἶπεν,
ὡς καὶ Ἀπόλλωνος χρησμὸς εἴη φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν.
Λύσανδρος δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ Ἀγησιλάου ἀντεῖπεν, ὡς οὐκ
οἴοιτο τὸν θεὸν τοῦτο κελεύειν φυλάξασθαι, μὴ προσπταίσας τις
χωλεύσαι, ἀλλὰ μᾶλλον μὴ οὐκ ὢν τοῦ γένους βασιλεύσειε. παν-*

---

die Eleer, sondern die Pisaten gehabt hatten.

Kap. 3. § 1/3: Thronstreit zwischen Agesilaos und Leotychides (397). — § 4/11: Verschwörung des Kinadon (396).

1. *τὴν δεκάτην*] von der Beute aus Elis. — *ἔκαμεν*] „er erkrankte“. — *Ἡραίᾳ*] vgl. 2, 30. — *ἢ κατὰ ἄνθρωπον*] *quam pro homine* „als bei einem Menschen üblich ist“. Starb ein spart. König, so wurden ihm die Ehren eines Halbgottes erwiesen. — *αἱ ἡμέραι*] die zehn vorgeschriebenen Trauertage, an denen alle Geschäfte ruhten. — *ἀντέλεγον*] vgl. 2, 30. — *ἀδελφός*] näml. *φάσκων εἶναι*.

2. *κα ὥς*] dorisch = *ἂν οὕτως* „wohl dann erst“. — *ἐμέ*] In dem lebhaften Zwiegespräche zwischen Agesilaos und Leotychides fehlt das *ἔφη*. — *τύ*] = *σύ*. — *Ποτειδάν*] = *Ποσειδῶν*, der mit dem Dreizack die Erde erschüttert. — *σευ ψευδομένω*] = *σου … ψευδομένου*, abhängig von *κατεμάνυσε* = *κατεμήνυσε*. — *εἰς τὸ φανερόν*] „in die Öffentlichkeit, auf die Strafse“. — *δεκάτῳ μηνί*] ist im Deutschen vor *ἀφ᾽ οὗ* zu stellen.

3. *ὑπέρ*] „im Interesse, als Fürsprecher für“. — *μή*] wird nach *φυλάττομαι* wie nach *φοβοῦμαι* gesetzt. — *οὐ*] gehört zu *ὤν*; ergänze *τις* aus dem vorhergehenden Satze. — *τοῦ γένους*] Aus dem Geschlechte des Herakles,

τάπασι γὰρ ἂν χωλὴν εἶναι τὴν βασιλείαν, ὁπότε μὴ οἱ ἀφ' Ἡρακλέους τῆς πόλεως ἡγοῖντο. τοιαῦτα δ' ἀκούσασα ἡ πόλις ἀμφο- 4
τέρων Ἀγησίλαον εἵλοντο βασιλέα.

Οὔπω δ' ἐνιαυτὸν ὄντος ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἀγησιλάου, θύοντος αὐτοῦ τῶν τεταγμένων τινὰ θυσιῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως* εἶπεν ὁ μάντις, ὅτι ἐπιβουλήν τινα τῶν δεινοτάτων φαίνοιεν οἱ θεοί. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἔθυεν, ἔτι δεινότερα ἔφη τὰ ἱερὰ φαίνεσθαι. τὸ τρίτον δὲ θύοντος εἶπεν· Ὦ Ἀγησίλαε, ὥσπερ εἰ ἐν αὐτοῖς εἴημεν τοῖς πολεμίοις, οὕτω μοι σημαίνεται. ἐκ δὲ τούτου θύοντες καὶ τοῖς ἀποτροπαίοις καὶ τοῖς σωτῆρσι, καὶ μόλις καλλιερήσαντες, ἐπαύσαντο. ληγούσης δὲ τῆς θυσίας ἐντὸς πένθ' ἡμερῶν καταγορεύει τις πρὸς τοὺς ἐφόρους ἐπιβουλὴν καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πράγματος Κινάδωνα. οὗτος δ' ἦν καὶ τὸ εἶδος νεανίσκος καὶ 5
τὴν ψυχὴν εὔρωστος, οὐ μέντοι τῶν ὁμοίων. ἐρομένων δὲ τῶν ἐφόρων, πῶς φαίη τὴν πρᾶξιν ἔσεσθαι, εἶπεν ὁ εἰσαγγείλας, ὅτι ὁ Κινάδων ἀγαγὼν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔσχατον τῆς ἀγορᾶς ἀριθμῆσαι κελεύοι, ὁπόσοι εἶεν Σπαρτιᾶται ἐν τῇ ἀγορᾷ. καὶ ἐγώ, ἔφη, ἀριθμήσας βασιλέα τε καὶ ἐφόρους καὶ γέροντας καὶ ἄλλους ὡς τετταράκοντα ἠρόμην· Τί δή με τούτους, ὦ Κινάδων, ἐκέλευσας ἀριθμῆσαι; ὁ δὲ εἶπε, Τούτους, ἔφη, νόμιζέ σοι πολεμίους εἶναι, τοὺς δ' ἄλλους πάντας συμμάχους πλέον ἢ τετρακισχιλίους ὄντας τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ. ἐπιδεικνύναι δ' αὐτὸν ἔφη ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔνθα μὲν ἕνα ἔνθα δὲ δύο πολεμίους ἀπαντῶντας, τοὺς δ' ἄλλους ἅπαντας συμμάχους· καὶ ὅσοι δὴ ἐν τοῖς χωρίοις Σπαρτιατῶν τύχοιεν ὄντες, ἕνα μὲν πολέμιον, τὸν δεσπότην, συμμάχους δ' ἐν ἑκάστῳ πολλούς. ἐρωτώντων δὲ τῶν ἐφόρων, πόσους φαίη καὶ τοὺς συνει- 6

---

von dem sich die beiden Königshäuser ableiteten.

4. τῶν τεταγμένων] In Sparta waren dem Könige gewisse Opfer „vorgeschrieben". — τῶν δεινοτάτων] näml. ἐπιβουλῶν. Übersetze, als stände ἐπιβουλήν τινα δεινοτάτην. — ἐν αὐτοῖς] „mitten in ...". — ἀποτροπαίοις ... σωτῆρσι] näml. θεοῖς.

5. ὁμοίων] Gen. partit., abhängig von ἦν. Kinadon gehörte also nicht zu den Vollbürgern, die gleiche Rechte untereinander hatten. — φαίη] „gesagt habe", nämlich Kinadon. — εἰσαγγείλας] In der att. Gerichtssprache heifst εἰσαγγέλλειν „angeben". — τί δή] „weshalb ... denn eigentlich?" — πλέον ὄντας] „an Zahl mehr ...". — ἐπιδεικνύναι ... πολεμίους ... συμμάχους] „habe bezeichnet als", Infin. Imperf. — ἔφη] ist der Angeber. — χωρίοις] 1, 25 dafür χῶροι. — ἐν ἑκάστῳ] näml. χωρίῳ.

δότας τὴν πρᾶξιν εἶναι, λέγειν καὶ περὶ τούτου ἔφη αὐτόν, ὡς σφίσι μὲν τοῖς προστατεύουσιν οὐ πάνυ πολλοί, ἀξιόπιστοι δὲ συνειδεῖεν· αὐτοὶ μέντοι πᾶσι συνειδέναι καὶ εἵλωσι καὶ νεοδαμώδεσι καὶ τοῖς ὑπομείοσι καὶ τοῖς περιοίκοις· ὅπου γὰρ ἐν τούτοις τις λόγος γένοιτο περὶ Σπαρτιατῶν, οὐδένα δύνασθαι κρύπ-
7 τειν τὸ μὴ οὐχ ἡδέως ἂν καὶ ὠμῶν ἐσθίειν αὐτῶν. πάλιν οὖν ἐρωτώντων· Ὅπλα δὲ πόθεν ἔφασαν λήψεσθαι; τὸν δ' εἰπεῖν ἔφη, ὅτι οἱ μὲν δήπου συντεταγμένοι ἡμῶν αὐτοὶ ὅπλα κεκτήμεθα, τῷ δ' ὄχλῳ, ἀγαγόντα εἰς τὸν σίδηρον ἐπιδεῖξαι αὐτὸν ἔφη πολλὰς μὲν μαχαίρας, πολλὰ δὲ ξίφη, πολλοὺς δὲ ὀβελίσκους, πολλοὺς δὲ πελέκεις καὶ ἀξίνας, πολλὰ δὲ δρέπανα. λέγειν δ' αὐτὸν ἔφη, ὅτι καὶ ταῦτα ὅπλα πάντ' εἴη, ὁπόσοις ἄνθρωποι καὶ γῆν καὶ ξύλα καὶ λίθους ἐργάζονται, καὶ τῶν ἄλλων δὲ τεχνῶν τὰς πλείστας τὰ ὄργανα ὅπλα ἔχειν ἀρκοῦντα, ἄλλως τε καὶ πρὸς ἀόπλους. πάλιν αὖ ἐρωτώμενος, ἐν τίνι χρόνῳ μέλλοι ταῦτα πράττεσθαι,
8 εἶπεν, ὅτι ἐπιδημεῖν οἱ παρηγγελμένον εἴη. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔφοροι ἐσκεμμένα τε λέγειν ἡγήσαντο αὐτὸν καὶ ἐξεπλάγησαν, καὶ οὐδὲ τὴν μικρὰν καλουμένην ἐκκλησίαν συλλέξαντες, ἀλλὰ συλλεγόμενοι τῶν γερόντων ἄλλος ἄλλοθι ἐβουλεύσαντο πέμψαι τὸν Κινάδωνα εἰς Αὐλῶνα σὺν ἄλλοις τῶν νεωτέρων καὶ κελεῦσαι ἥκειν ἄγοντα τῶν Αὐλωνιτῶν τέ τινας καὶ τῶν εἱλώτων τοὺς ἐν τῇ

6. *αὐτόν*] Kinadon. — *συνειδέναι*] „Fühlung haben" (*τινί* „mit jemand"). — *νεοδαμώδεσι*] vgl. 1, 4. — *ὑπομείοσι*] „Halbbürger", Spartiaten, die nicht Homöen sind. — *μὴ οὐχ*] ist nach dem doppelt negativen Ausdrucke *οὐδένα κρύπτειν* durch „daſs" zu übersetzen. — *ὠμῶν ἐσθίειν*] Vgl. Anab. IV, 8, 14 *τούτους ... καὶ ὠμοὺς δεῖ καταφαγεῖν* „wir müssen sie mit Haut und Haar verschlingen", volkstümlicher Ausdruck äuſsersten Hasses.

7. *ἐρωτώντων*] näml. *τῶν ἐφόρων*. — *τὸν δ' εἰπεῖν*] „er (Kinadon) habe gesagt", zu *ἔφη* ist der Angeber Subj. — *ὅτι*] Die direkte Rede geht nur bis *κεκτήμεθα*. — *οἱ ... συντεταγμένοι ἡμῶν*] „wir gedienten Leute". — *τῷ δ' ὄχλῳ*] „was aber die Masse anbetreffe". Statt die Rede fortzusetzen, führt Kinadon ihn auf den Eisenmarkt (*σίδηρος*). — *ταῦτα ὅπλα πάντα*] *ταῦτα πάντα* Subj., *ὅπλα* Präd.; *ταῦτα* nicht auf das Vorhergehende, sondern das folgende *ὁπόσοις ἐργάζονται* bezogen. — *τεχνῶν*] sind hier die Handwerker, die an ihren Werkzeugen (*ὄργανα*) genügende Waffen haben. — *ἄλλως τε καί*] „besonders". — *οἱ*] *sibi*.

8. *ἐσκεμμένα*] „sicher Erkundetes". — *μικρὰν καλουμένην*] „die sogenannte kleine ...", ein Ausschuſs der gröſseren Bürgergemeinde. — *Αὐλῶνα*] vgl. 2, 25. — *ἥκειν ἄγοντα*] Er sollte bei seiner Rückkehr (*ἥκοντα*) einige politisch Verdächtige „mitbringen". —

σκυτάλῃ γεγραμμένους. ἀγαγεῖν δὲ ἐκέλευον καὶ τὴν γυναῖκα, ἣ
καλλίστη μὲν αὐτόθι ἐλέγετο εἶναι, λυμαίνεσθαι δ' ἐδόκει τοὺς
ἀφικνουμένους Λακεδαιμονίων καὶ πρεσβυτέρους καὶ νεωτέρους.
ὑπηρετήκει δὲ καὶ ἄλλ' ἤδη ὁ Κινάδων τοῖς ἐφόροις τοιαῦτα. καὶ 9
τότε δὴ ἔδοσαν τὴν σκυτάλην αὐτῷ, ἐν ᾗ γεγραμμένοι ἦσαν, οὓς
ἔδει συλληφθῆναι. ἐρομένου δέ, τίνας ἄγοι μεθ' ἑαυτοῦ τῶν νέων,
Ἴθι, εἶπον, καὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν ἱππαγρετῶν κέλευέ σοι συμ-
πέμψαι ἓξ ἢ ἑπτά, οἳ ἂν τύχωσι παρόντες. ἐμεμελήκει δὲ αὐ-
τοῖς, ὅπως ὁ ἱππαγρέτης εἰδείη, οὓς δέοι πέμπειν, καὶ οἱ πεμ-
πόμενοι εἰδεῖεν, ὅτι Κινάδωνα δέοι συλλαβεῖν. εἶπον δὲ καὶ τοῦτο
τῷ Κινάδωνι, ὅτι πέμψοιεν τρεῖς ἁμάξας, ἵνα μὴ πεζοὺς ἄγωσι
τοὺς ληφθέντας, ἀφανίζοντες ὡς ἐδύναντο μάλιστα, ὅτι ἐφ' ἕνα
ἐκεῖνον ἔπεμπον. ἐν δὲ τῇ πόλει οὐ συνελάμβανον αὐτόν, ὅτι τὸ 10
πρᾶγμα οὐκ ᾔδεσαν ὁπόσον τὸ μέγεθος εἴη, καὶ ἀκοῦσαι πρῶτον
ἐβούλοντο τοῦ Κινάδωνος, οἵτινες εἶεν οἱ συμπράττοντες, πρὶν
αἰσθέσθαι αὐτούς, ὅτι μεμήνυνται, ἵνα μὴ ἀποδρῶσιν. ἔμελλον
δὲ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν μὲν κατέχειν, τοὺς δὲ συνειδότας πυθό-
μενοι αὐτοῦ γράψαντες ἀποπέμπειν τὴν ταχίστην τοῖς ἐφόροις.
οὕτω δ' ἔσχον οἱ ἔφοροι πρὸς τὸ πρᾶγμα, ὥστε καὶ μόραν ἱπ-
πέων ἔπεμψαν τοῖς ἐπ' Αὐλῶνος. ἐπεὶ δ' εἰλημμένου τοῦ ἀνδρὸς 11
ἧκεν ἱππεὺς φέρων τὰ ὀνόματα ὧν ὁ Κινάδων ἀπέγραψε, παρα-
χρῆμα τόν τε μάντιν Τισαμενὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπικαιριω-
τάτους συνελάμβανον. ὡς δ' ἀνήχθη ὁ Κινάδων καὶ ἠλέγχετο καὶ
ὡμολόγει πάντα καὶ τοὺς συνειδότας ἔλεγε, τέλος αὐτὸν ἤροντο, τί
καὶ βουλόμενος ταῦτα πράττοι. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, μηδενὸς ἥττων

σκυτάλῃ] eigentlich „Lederstab“, dann „Geheimschrift“. — *λυμαίνεσθαι*] „verführen“, im politischen Sinne zu verstehen.

9. *ἄγοι*] „mitnehmen sollte“, Optativus deliberativus. — *ἱππαγρετῶν*] *ἱππαγρέται* hiefsen bei den Lakedämoniern die Obersten der königlichen Leibwache. — *ἄγωσι*] Subjekt sind Kinadon und seine Leute. — *ἔπεμπον*] „die Sendung veranstalteten“.

10. *τὸ πρᾶγμα*] ziehe als Subjekt in den Satz *ὁπόσον* ... — *τὸ μέγεθος*] Accus. der Beziehung. Die Behörde wufste nicht, wie weit sich die Verschwörung verzweigt hatte. — *ἔμελλον*] „sollten“, d. h. sie hatten den Auftrag. — *γράψαντες*] näml. die Namen. — *οὕτω δ' ἔσχον ... πρός*] = „so stellten sie sich zu ..., so ernst fafsten sie ... auf“. — *τοῖς ἐπ' Αὐλῶνος*] *Aulonem profectis.*

11. *ἀπέγραψε*] wie 1, 25. — *τοὺς ἐπικαιριωτάτους*] „die wichtigsten“. — *τέλος*] wie 2, 4. — *τί βουλόμενος*] „in welcher Absicht“. — *ἥττων εἶναι*]

εἶναι ἐν Λακεδαίμονι. ἐκ τούτου μέντοι ἤδη δεδεμένος, καὶ τὼ
χεῖρε καὶ τὸν τράχηλον ἐν κλοιῷ, μαστιγούμενος καὶ κεντούμενος
αὐτός τε καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ κατὰ τὴν πόλιν περιήγοντο. καὶ οὗτοι
μὲν δὴ τῆς δίκης ἔτυχον.
4 Μετὰ δὲ ταῦτα Ἡρώδας τις Συρακόσιος ἐν Φοινίκῃ ὢν μετὰ
ναυκλήρου τινὸς καὶ ἰδὼν τριήρεις Φοινίσσας, τὰς μὲν κατα-
πλεούσας ἄλλοθεν, τὰς δὲ καὶ αὐτοῦ πεπληρωμένας, τὰς δὲ καὶ
ἔτι κατασκευαζομένας, προσακούσας δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τριακοσίας
αὐτὰς δέοι γενέσθαι, ἐπιβὰς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναγόμενον πλοῖον
εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξήγγειλε τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὡς βασιλέως καὶ
Τισσαφέρνους τὸν στόλον τοῦτον παρασκευαζομένων· ὅποι δέ, οὐ-
2 δὲν ἔφη εἰδέναι. ἀνεπτερωμένων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς
συμμάχους συναγόντων καὶ βουλευομένων, τί χρὴ ποιεῖν, Λύσαν-
δρος, νομίζων καὶ τῷ ναυτικῷ πολὺ περιέσεσθαι τοὺς Ἕλληνας
καὶ τὸ πεζὸν λογιζόμενος ὡς ἐσώθη τὸ μετὰ Κύρου ἀναβάν, πείθει
τὸν Ἀγησίλαον ὑποστῆναι, ἢν αὐτῷ δῶσι τριάκοντα μὲν Σπαρ-
τιατῶν, εἰς δισχιλίους δὲ τῶν νεοδαμώδων, εἰς ἑξακισχιλίους δὲ τὸ
σύνταγμα τῶν συμμάχων, στρατεύεσθαι εἰς τὴν Ἀσίαν. πρὸς δὲ
τούτῳ τῷ λογισμῷ καὶ αὐτὸς συνεξελθεῖν αὐτῷ ἐβούλετο, ὅπως
τὰς δεκαρχίας τὰς κατασταθείσας ὑπ᾽ ἐκείνου ἐν ταῖς πόλεσιν,
ἐκπεπτωκυίας δὲ διὰ τοὺς ἐφόρους, οἳ τὰς πατρίους πολιτείας
3 παρήγγειλαν, πάλιν καταστήσειε μετ᾽ Ἀγησιλάου. ἐπαγγειλαμένου

---

noch von *βουλόμενος* abhängig. — *ἤδη*] „alsbald".

Kap. 4. § 1/4: Feldzug des Agesilaos nach Asien. Unterbrechung des Opfers in Aulis (396). — § 5/6: Waffenstillstandsverhandlungen mit Tissaphernes (396). — § 7/10: Zwist mit Lysander. Übertritt des Spithridates (396). — § 11/15: Kündigung des Waffenstillstandes. Zug des Agesilaos nach Phrygien (396). — § 16/19: Rüstungen in Ephesos (395). — § 20/24: Sieg am Paktoles (395). — § 25/29: Sturz des Tissaphernes. Vertrag mit Tithraustes. Sorge für die Flotte (395).

1. *ναυκλήρου*] der Besitzer des von Herodas gemieteten Schiffes. — *προσακούσας*] näml. *πρὸς τῷ ἰδεῖν*. — *εἰς τὴν Ἑλλάδα*] zu *ἀναγόμενον*. — *ὡς*] mit dem Gen. absol. = *ὡς βασιλεὺς καὶ ... παρασκευάζοιντο*. — *ὅποι*] = *ἐπὶ τίνα*.

2. *τὸ πεζόν*] ziehe als Subjekt in den Nebensatz *ὡς* ... Die glückliche Heimkehr der sogen. 10000 mufste die Erwägung (*λογισμός*) nahe legen, dafs das Perserreich doch recht schwach sei. — *σύνταγμα*] „Kontingent". — *αὐτὸς ... ἐκείνου*] Lysander. — *δεκαρχίας*] oligarchische Zwingherrschaften, die von Lysander eingesetzt, von den Ephoren aber wieder gestürzt waren (*ἐκπεπτωκυίας* wie 2, 29). — *παρήγγειλαν*] „proklamierten", wohl durch Derkylidas.

δὲ τοῦ Ἀγησιλάου τὴν στρατείαν, διδόασί τε οἱ Λακεδαιμόνιοι
ὅσαπερ ᾔτησε καὶ ἑξαμήνου σῖτον. ἐπεὶ δὲ θυσάμενος ὅσα ἔδει
καὶ τἆλλα καὶ τὰ διαβατήρια ἐξῆλθε, ταῖς μὲν πόλεσι διαπέμψας
ἀγγέλους προεῖπεν, ὅσους τε δέοι ἑκασταχόθεν πέμπεσθαι καὶ
ὅποι παρεῖναι, αὐτὸς δ' ἐβουλήθη ἐλθὼν θῦσαι ἐν Αὐλίδι, ἔν-
θαπερ ὁ Ἀγαμέμνων, ὅτ' εἰς Τροίαν ἔπλει, ἐθύετο. ὡς δ' ἐκεῖ 4
ἐγένετο, πυθόμενοι οἱ βοιώταρχοι, ὅτι θύοι, πέμψαντες ἱππέας
τοῦ τε λοιποῦ εἶπον μὴ θύειν καὶ οἷς ἐνέτυχον ἱεροῖς τεθυμένοις
διέρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. ὁ δ' ἐπιμαρτυράμενος τοὺς θεοὺς καὶ
ὀργιζόμενος ἀναβὰς ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπέπλει. ἀφικόμενος δ' ἐπὶ
Γεραιστὸν καὶ συλλέξας ἐκεῖ ὅσον ἐδύνατο τοῦ στρατεύματος πλεῖ-
στον εἰς Ἔφεσον τὸν στόλον ἐποιεῖτο.

Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖσε ἀφίκετο, πρῶτον μὲν Τισσαφέρνης πέμψας 5
ἤρετο αὐτόν, τίνος δεόμενος ἥκοι. ὁ δ' εἶπεν, αὐτονόμους καὶ τὰς
ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις εἶναι, ὥσπερ καὶ τὰς ἐν τῇ παρ' ἡμῖν Ἑλλάδι.
πρὸς ταῦτ' εἶπεν ὁ Τισσαφέρνης· „Εἰ τοίνυν θέλεις σπείσασθαι,
ἕως ἂν ἐγὼ πρὸς βασιλέα πέμψω, οἶμαι ἄν σε ταῦτα διαπραξά-
μενον ἀποπλεῖν, εἰ βούλοιο.“ Ἀλλὰ βουλοίμην ἄν, ἔφη, εἰ μὴ
οἰοίμην γε ὑπὸ σοῦ ἐξαπατᾶσθαι. „ἀλλ' ἔξεστιν“, ἔφη, „σοι τού-
των πίστιν λαβεῖν ἦ μὴν ἀδόλως ἐμὲ ταῦτα πράξειν.“ Καὶ σοὶ
δέ, ἔφη, ἔξεστι παρ' ἐμοῦ πίστιν λαβεῖν ἦ μὴν ἀδόλως σοῦ πράτ-
τοντος ταῦτα, ἡμᾶς μηδὲν τῆς σῆς ἀρχῆς ἀδικήσειν ἐν ταῖς σπον-
δαῖς. ἐπὶ τούτοις ῥηθεῖσι Τισσαφέρνης μὲν ὤμοσε τοῖς πεμφθεῖσι 6
πρὸς αὐτὸν Ἡριππίδᾳ καὶ Δερκυλίδᾳ καὶ Μεγίλλῳ ἦ μὴν πράξειν

---

3. καὶ τἆλλα καί] „unter anderem auch“. — διαβατήρια] „Auszugsopfer“, Zeus und Athene dargebracht. — ταῖς ... πόλεσι] Gemeint sind die hellenischen Städte aufserhalb des peloponnesischen Bundes. — ἐθύετο] Das Imperf. von der nicht vollendeten Handlung.

4. τοῦ λοιποῦ] „weiter“; zu θύειν. — εἶπον] enthält eine Aufforderung. — ἱεροῖς] Die ἱερά sind hier die schon auf dem Brandaltare liegenden „Opferstücke“. — Γεραιστός] liegt an der Südspitze von Euböa. — ὅσον ἐδύνατο ... πλεῖστον] quam poterat maximam (partem).

5. ἤρετο] „liefs fragen“; ebenso εἶπεν u. a. — τίνος δεόμενος] „mit welchem Begehr“; vgl. 3, 11 τί βουλόμενος. — εἶναι] hängt ab von dem zu ergänzenden δέομαι „ich begehre“. — ἐν τῇ παρ' ἡμῖν] Das europäische Griechenland ist gemeint. — ἄν] gehört zu ἀποπλεῖν. — ἦ μήν] „wahrhaftig“, führt eine feierliche Versicherung ein. — πράξειν] „betreiben werde“, näml. ein friedliches Übereinkommen.

6. ἐπί] „auf Grund“; vgl. ἐπὶ τίσιν,

ἀδόλως τὴν εἰρήνην, ἐκεῖνοι δὲ ἀντώμοσαν ὑπὲρ Ἀγησιλάου Τισσαφέρνει ἦ μὴν ταῦτα πράττοντος αὐτοῦ, ἐμπεδώσειν τὰς σπονδάς. ὁ μὲν δὴ Τισσαφέρνης ἃ ὤμοσεν εὐθὺς ἐψεύσατο· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰρήνην ἔχειν στράτευμα πολὺ παρὰ βασιλέως πρὸς ᾧ εἶχε πρόσθεν μετεπέμπετο. Ἀγησίλαος δέ, καίπερ αἰσθανόμενος ταῦτα, ὅμως ἐπέμενε ταῖς σπονδαῖς.

7 Ὡς δὲ ἡσυχίαν τε καὶ σχολὴν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος διέτριβεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ, ἅτε συντεταραγμένων ἐν ταῖς πόλεσι τῶν πολιτειῶν καὶ οὔτε δημοκρατίας ἔτι οὔσης, ὥσπερ ἐπ' Ἀθηναίων, οὔτε δεκαρχίας, ὥσπερ ἐπὶ Λυσάνδρου, ἅτε γιγνώσκοντες πάντες τὸν Λύσανδρον, προσέκειντο αὐτῷ ἀξιοῦντες διαπράττεσθαι αὐτὸν παρ' Ἀγησιλάου ὧν ἐδέοντο· καὶ διὰ ταῦτα ἀεὶ παμπληθὴς ὄχλος θεραπεύων αὐτὸν ἠκολούθει, ὥστε ὁ μὲν Ἀγησίλαος ἰδιώτης ἐφαί-
8 νετο, ὁ δὲ Λύσανδρος βασιλεύς. ὅτι μὲν οὖν ἔδακνε καὶ τὸν Ἀγησίλαον ταῦτα, ἐδήλωσεν ὕστερον· οἵ γε μὴν ἄλλοι τριάκοντα ὑπὸ τοῦ φθόνου οὐκ ἐσίγων, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὡς παράνομα ποιοίη Λύσανδρος, τῆς βασιλείας ὀγκηρότερον διάγων. ἐπεὶ δὲ καὶ ἤρξατο προσάγειν τινὰς τῷ Ἀγησιλάῳ ὁ Λύσανδρος, πάντας, οἷς γνοίη αὐτὸν συμπράττοντά τι, ἡττωμένους ἀπέπεμπεν. ὡς δ' ἀεὶ τὰ ἐναντία ὧν ἐβούλετο ἀπέβαινε τῷ Λυσάνδρῳ, ἔγνω δὴ τὸ γιγνόμενον· καὶ οὔτε ἕπεσθαι ἑαυτῷ ἔτι εἴα ὄχλον τοῖς τε συμπρᾶξαί τι δεομένοις σαφῶς ἔλεγεν, ὅτι ἔλαττον ἕξοιεν, εἰ αὐ-
9 τὸς παρείη. βαρέως δὲ φέρων τῇ ἀτιμίᾳ, προσελθὼν εἶπεν· Ὦ

ἐφ' ᾧτε 1, 20; 2, 19. — ὑπέρ] „im Namen“. — ἐψεύσατο] „brach“, eigentlich: „er log“. — πρὸς ᾧ] = πρὸς τούτῳ ὅ.

7. ἅτε] „weil“; die Partic. verwandle in Indikative. — ἐπ' Ἀθηναίων] wie 1, 4. — ἀξιοῦντες] Da man Lysander für sehr einflufsreich hielt, so stellte man an ihn das Ansinnen, er solle die Wünsche der Bittenden bei Agesilaos befürworten.

8. ἔδακνε] „kränkte“. — καὶ τὸν Ἀ.] also nicht nur die nachher genannten Dreifsig (§ 2). — ὑπό] „aus ...“; τοῦ, weil der φθόνος natürlich ist. — βασιλείας] = ἢ ὁ βασιλεύς. — διάγων] „indem er auftrete“. Lysander erscheint wie ein zweiter Pausanias. — προσάγειν] „empfehlend einführen“. — οἷς] abhängig von συμπράττοντα. — γνοίη] hypothetischer Relativsatz; im Deutschen Indikativ. — ἡττημένους] „unverrichteter Sache“. — γιγνόμενον] „Sachlage“. — οὔτε ... τέ] *neque ... et.* — ἔλαττον ἕξοιεν] „sich schlechter stehen würden“; ἔχω mit Adv. = „sich verhalten“. — παρείη] „es unterstützte“; wie *adesse* in übertragener Bedeutung.

9. τῇ ἀτιμίᾳ] „die Zurücksetzung“; dafür könnte es auch τὴν ἀτιμίαν

Ἀγησίλαε, μειοῦν μὲν ἄρα σύγε τοὺς φίλους ἠπίστω. „Ναὶ μὰ
Δί'“, ἔφη, „τούς γε βουλομένους ἐμοῦ μείζους φαίνεσθαι· τοὺς
δέ γε αὔξοντας εἰ μὴ ἐπισταίμην ἀντιτιμᾶν, αἰσχυνοίμην ἄν.“ καὶ
ὁ Λύσανδρος εἶπεν· Ἀλλ' ἴσως καὶ μᾶλλον εἰκότα σὺ ποιεῖς ἢ
ἐγὼ ἔπραττον. τάδε οὖν μοι ἐκ τοῦ λοιποῦ χάρισαι, ὅπως ἂν
μήτ' αἰσχύνωμαι ἀδυνατῶν παρὰ σοὶ μήτ' ἐμποδών σοι ὦ, ἀπό-
πεμψόν ποί με. ὅπου γὰρ ἂν ὦ, πειράσομαι ἐν καιρῷ σοι εἶναι.
εἰπόντος δὲ ταῦτα ἔδοξε καὶ τῷ Ἀγησιλάῳ οὕτω ποιῆσαι, καὶ 10
πέμπει αὐτὸν ἐφ' Ἑλλησπόντου. ἐκεῖ δὲ ὁ Λύσανδρος αἰσθό-
μενος Σπιθριδάτην τὸν Πέρσην ἐλαττούμενόν τι ὑπὸ Φαρναβάζου,
διαλέγεται αὐτῷ καὶ πείθει ἀποστῆναι ἔχοντα τούς τε παῖδας καὶ
τὰ περὶ αὐτὸν χρήματα καὶ ἱππέας ὡς διακοσίους. καὶ τὰ μὲν
ἄλλα κατέλιπεν ἐν Κυζίκῳ, αὐτὸν δὲ καὶ τὸν υἱὸν ἀναβιβασάμενος
ἧκεν ἄγων πρὸς Ἀγησίλαον. ἰδὼν δὲ ὁ Ἀγησίλαος ἥσθη τε τῇ
πράξει καὶ εὐθὺς ἀνεπυνθάνετο περὶ τῆς Φαρναβάζου χώρας τε
καὶ ἀρχῆς.

Ἐπεὶ δὲ μέγα φρονήσας ὁ Τισσαφέρνης ἐπὶ τῷ καταβάντι 11
στρατεύματι παρὰ βασιλέως προεῖπεν Ἀγησιλάῳ πόλεμον, εἰ μὴ
ἀπίοι ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι καὶ Λακεδαιμονίων
οἱ παρόντες μάλα ἀχθεσθέντες φανεροὶ ἐγένοντο, νομίζοντες ἐλάττω
τὴν παροῦσαν εἶναι δύναμιν Ἀγησιλάῳ τῆς βασιλέως παρασκευῆς,
Ἀγησίλαος δὲ μάλα φαιδρῷ τῷ προσώπῳ ἀπαγγεῖλαι Τισσαφέρνει
τοὺς πρέσβεις ἐκέλευσεν, ὡς πολλὴν χάριν αὐτῷ ἔχοι, ὅτι ἐπιορ-

---

heifsen. — μὲν ... ἠπίστω] „wahrhaftig (μέν = μήν), du hast es verstanden ...“. Lysander hat sich in Agesilaos getäuscht. — αὔξοντας] αὔξω = αὐξάνω „fördern, unterstützen“. Ergänze ἐμέ. — Ἀλλ'] „nun gut“. Lysander bricht die unerquickliche Unterhaltung ab, indem er mit einiger Bitterkeit zugiebt, dafs Agesilaos nicht nur richtig, sondern sogar (καί) richtiger handelt als er selbst. — τάδε] „das“, bezieht sich auf das nachfolgende ἀπόπεμψόν ποί με. — ἐκ τοῦ λοιποῦ] „von dem, was noch bleibt“, d. h. „zum wenigsten“. — ἐν καιρῷ ... εἶναι] = χρήσιμος εἶναι

10. εἰπόντος] näml. Λυσάνδρου. — ἐφ' Ἑλλησπόντου] wie 1, 28 ἐπ' Αὐλῶνος. — ἐλαττούμενόν τι] „etwas zurückgesetzt“. — τὰ περὶ αὐτὸν χρήματα] „die Geldmittel, welche ihm zur Verfügung standen“. — Κύζικος] am Südufer der Propontis. — ἀναβιβασάμενος] näml. εἰς ναῦν.

11. παρὰ βασιλέως] verbinde mit καταβάντι. Gemeint ist das § 6 angedeutete Heer. — παροῦσαν] „zu Gebote stehend“; davon hängt Ἀγησιλάῳ ab. — τῆς ... παρασκευῆς] hängt von dem Komparativ ἐλάττω (minor) ab. — τῷ προσώπῳ] im Deutschen

κήσας αὐτὸς μὲν πολεμίους τοὺς θεοὺς ἐκτήσατο, τοῖς δ᾽ Ἕλλησι
συμμάχους ἐποίησεν. ἐκ δὲ τούτου εὐθὺς τοῖς μὲν στρατιώταις
παρήγγειλε συσκευάζεσθαι ὡς εἰς στρατείαν, ταῖς δὲ πόλεσιν, εἰς
ἃς ἀνάγκη ἦν ἀφικνεῖσθαι στρατευομένῳ ἐπὶ Καρίαν, προεῖπεν
ἀγορὰν παρασκευάζειν. ἐπέστειλε δὲ καὶ Ἴωσι καὶ Αἰολεῦσι καὶ
Ἑλλησποντίοις πέμπειν πρὸς ἑαυτὸν εἰς Ἔφεσον τοὺς συστρατευ-
12 σομένους. ὁ δὲ Τισσαφέρνης, καὶ ὅτι ἱππικὸν οὐκ εἶχεν ὁ Ἀγη-
σίλαος, ἡ δὲ Καρία ἄφιππος ἦν, καὶ ὅτι ἡγεῖτο αὐτὸν ὀργίζεσθαι
αὐτῷ διὰ τὴν ἀπάτην, τῷ ὄντι νομίσας ἐπὶ τὸν αὑτοῦ οἶκον εἰς
Καρίαν αὐτὸν ὁρμήσειν, τὸ μὲν πεζὸν ἅπαν διεβίβασεν ἐκεῖσε, τὸ
δ᾽ ἱππικὸν εἰς τὸ Μαιάνδρου πεδίον περιῆγε, νομίζων ἱκανὸς εἶναι
καταπατῆσαι τῇ ἵππῳ τοὺς Ἕλληνας, πρὶν εἰς τὰ δύσιππα ἀφι-
κέσθαι. ὁ δ᾽ Ἀγησίλαος ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Καρίαν ἰέναι εὐθὺς τἀναν-
τία ἀποστρέψας ἐπὶ Φρυγίας ἐπορεύετο καὶ τάς τε ἐν τῇ πορείᾳ
ἀπαντώσας δυνάμεις ἀναλαμβάνων ἦγε καὶ τὰς πόλεις κατεστρέ-
φετο καὶ ἐμβαλὼν ἀπροσδοκήτοις παμπληθῆ χρήματα ἐλάμβανε.
13 καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἀσφαλῶς διεπορεύετο· οὐ πόρρω δ᾽ ὄν-
τος Δασκυλείου, προϊόντες αὐτῷ οἱ ἱππεῖς ἤλαυνον ἐπὶ λόφον
τινά, ὡς προΐδοιεν, τί τἄμπροσθεν εἴη. κατὰ τύχην δέ τινα καὶ
οἱ τοῦ Φαρναβάζου ἱππεῖς οἱ περὶ Ῥαθίνην καὶ Βαγαῖον τὸν νόθον
ἀδελφόν, ὄντες παρόμοιοι τοῖς Ἕλλησι τὸν ἀριθμόν, πεμφθέντες
ὑπὸ Φαρναβάζου ἤλαυνον καὶ οὗτοι ἐπὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον λόφον.
ἰδόντες δὲ ἀλλήλους οὐδὲ τέτταρα πλέθρα ἀπέχοντας, τὸ μὲν πρῶ-

---

ohne Artikel. — πολεμίους] Dafs sich der Meineidige die Götter zu Feinden macht (κτᾶται), ist auch die Überzeugung Klearchs Anab. II, 5, 7. — Καρίαν] Dort war nach 2, 12 Τισσαφέρνους οἶκος. — προεῖπεν] enthält eine Aufforderung. — ἀγορὰν παρασκευάζειν] vgl. Cäsars *rem frumentariam providere.* Es geschah durch Aufkäufe und Anlage von Magazinen.

12. ὅτι ... ὅτι] Beide Sätze kausal zu νομίσας. — ἄφιππος] Das Gebirgsland erschwerte die Verwendung der Reiterei, die nur in der Mäanderebene zu brauchen war. — τὴν ἀπάτην] § 6. — τῷ ὄντι] gehört zu ὁρμήσειν. — περιῆγε] um das Tmolos- und Messogisgebirge. — τἀναντία] „in entgegengesetzter Richtung"; adverbialer Accusativ. — Φρυγίας] Phrygien am Hellespont und an der Propontis; hier residierte Pharnabazos zu Daskyleion. — ἀπαντώσας] Die nach § 11 von Agesilaos herbeorderten Streitkräfte trafen zum Teil erst auf dem Marsche mit ihm zusammen.

13. ὄντος] nämlich Ἀγησιλάου. — τἄμπροσθεν] = τὰ ἔμπροσθεν. — οἱ περί] „unter Führung von ...". — καὶ οὗτοι] „auch ihrerseits". — πλέθρα] Ein Plethron ist etwa 31 m. —

τον ἔστησαν ἀμφότεροι, οἱ μὲν Ἕλληνες ἱππεῖς ὥσπερ φάλαγξ ἐπὶ τεττάρων παρατεταγμένοι, οἱ δὲ βάρβαροι τοὺς πρώτους οὐ πλέον ἢ εἰς δώδεκα ποιήσαντες, τὸ βάθος δ' ἐπὶ πολλῶν. ἔπειτα μέντοι πρόσθεν ὥρμησαν οἱ βάρβαροι. ὡς δ' εἰς χεῖρας ἦλθον, ὅσοι μὲν 14
τῶν Ἑλλήνων ἔπαισάν τινας, πάντες συνέτριψαν τὰ δόρατα, οἱ δὲ Πέρσαι κρανέϊνα παλτὰ ἔχοντες ταχὺ δώδεκα μὲν ἱππέας, δύο δ' ἵππους ἀπέκτειναν. ἐκ δὲ τούτου ἐτρέφθησαν οἱ Ἕλληνες ἱππεῖς. βοηθήσαντος δὲ Ἀγησιλάου σὺν τοῖς ὁπλίταις, πάλιν ἀπεχώρουν οἱ βάρβαροι, καὶ εἷς αὐτῶν ἀποθνήσκει. γενομένης δὲ ταύτης τῆς ἱπ- 15
πομαχίας, θυομένῳ τῷ Ἀγησιλάῳ τῇ ὑστεραίᾳ ἐπὶ προόδῳ ἄλοβα γίγνεται τὰ ἱερά. τούτου μέντοι φανέντος στρέψας ἐπορεύετο ἐπὶ θάλατταν. γιγνώσκων δέ, ὅτι, εἰ μὴ ἱππικὸν ἱκανὸν κτήσαιτο, οὐ δυνήσοιτο κατὰ τὰ πεδία στρατεύεσθαι, ἔγνω τοῦτο κατασκευαστέον εἶναι, ὡς μὴ δραπετεύοντα πολεμεῖν δέοι. καὶ τοὺς μὲν πλουσιωτάτους ἐκ πασῶν τῶν ἐκεῖ πόλεων ἱπποτροφεῖν κατέλεξε· προειπὼν δέ, ὅστις παρέχοιτο ἵππον καὶ ὅπλα καὶ ἄνδρα δόκιμον, ὅτι ἐξέσται αὐτῷ μὴ στρατεύεσθαι, ἐποίησεν οὕτω ταῦτα συντόμως πράττεσθαι, ὥσπερ ἄν τις τὸν ὑπὲρ αὑτοῦ ἀποθανούμενον προθύμως ζητοίη.

Ἐκ δὲ τούτου ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινε*, συνήγαγε μὲν ἅπαν τὸ 16
στράτευμα εἰς Ἔφεσον· ἀσκῆσαι δ' αὐτὸ βουλόμενος ἆθλα προὔθηκε ταῖς τε ὁπλιτικαῖς τάξεσιν, ἥτις ἄριστα σωμάτων ἔχοι, καὶ ταῖς ἱππικαῖς, ἥτις κράτιστα ἱππεύοι· καὶ πελτασταῖς δὲ καὶ τοξόταις ἆθλα προὔθηκεν, ὅσοι κράτιστοι πρὸς τὰ προσήκοντα ἔργα φανεῖεν. ἐκ τούτου δὲ παρῆν ὁρᾶν τὰ μὲν γυμνάσια πάντα

ἐπί] wie εἰς 2, 16. — τοὺς πρώτους] „die Front“. — εἰς ... ποιήσαντες] „hatten zu ... Mann hoch geordnet“. — πολλῶν] näml. „Glieder“.

14. τινας] „Feinde“. — δώδεκα ... δύο] Die genauen Angaben erklären sich wohl daraus, daſs Xenophon in der Umgebung des Agesilaos dem Gefechte beiwohnte. — ἐτρέφθησαν] ungewöhnlich für ἐτράπησαν.

15. ἐπὶ προόδῳ] Agesilaos befragte also durch das Opfer die Götter, ob ihnen das Vorrücken (πρόοδος) genehm sei, erhielt aber ein ungünstiges Vorzeichen, indem sich herausstellte, daſs an der Leber des Opfertieres etwas fehlte. — ἔγνω] wie 2, 9 konstruiert. — συντόμως] „nachdrücklich“. — ὥσπερ ...] Daſs die Leute aus den ionischen Städten nicht eben eifrige Soldaten waren, hat schon 2, 17 gezeigt. — τὸν ... ἀποθανούμενον] „einen, der zu sterben bereit ist“.

16. σωμάτων] abhängig von ἄριστα ἔχοι, „inbezug auf körperliche Ausbildung“. — καὶ ... δέ] „und auch“. — ἔργα] „Aufgaben“. — παρῆν ὁρᾶν] „man konnte sehen“.

μεστὰ τῶν γυμναζομένων, τὸν δ' ἱππόδρομον τῶν ἱππαζομένων,
17 τοὺς δ' ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς τοξότας μελετῶντας. ἀξίαν δὲ καὶ
ὅλην τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἦν, θέας ἐποίησεν· ἥ τε γὰρ ἀγορὰ ἦν μεστὴ
παντοδαπῶν καὶ ἵππων καὶ ὅπλων ὠνίων, οἵ τε χαλκοτύποι καὶ
οἱ τέκτονες καὶ οἱ χαλκεῖς καὶ οἱ σκυτοτόμοι καὶ οἱ ζωγράφοι
πάντες πολεμικὰ ὅπλα κατεσκεύαζον, ὥστε τὴν πόλιν ὄντως οἴε-
18 σθαι πολέμου ἐργαστήριον εἶναι. ἐπερρώσθη δ' ἄν τις καὶ ἐκεῖνο
ἰδών, Ἀγησίλαον μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους στρα-
τιώτας ἐστεφανωμένους ἀπὸ τῶν γυμνασίων ἀπιόντας καὶ ἀνατι-
θέντας τοὺς στεφάνους τῇ Ἀρτέμιδι. ὅπου γὰρ ἄνδρες θεοὺς μὲν
σέβοιντο, τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσκοῖεν, πειθαρχεῖν δὲ μελετῷεν, πῶς
19 οὐκ εἰκὸς ἐνταῦθα πάντα μεστὰ ἐλπίδων ἀγαθῶν εἶναι; ἡγούμενος
δὲ καὶ τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων ῥώμην τινὰ ἐμβάλλειν πρὸς
τὸ μάχεσθαι, προεῖπε τοῖς κήρυξι τοὺς ὑπὸ τῶν λῃστῶν ἁλισκο-
μένους βαρβάρους γυμνοὺς πωλεῖν. ὁρῶντες οὖν οἱ στρατιῶται
λευκοὺς μὲν διὰ τὸ μηδέποτε ἐκδύεσθαι, μαλακοὺς δὲ καὶ ἀπόνους
διὰ τὸ ἀεὶ ἐπ' ὀχημάτων εἶναι, ἐνόμισαν οὐδὲν διοίσειν τὸν πόλε-
μον ἢ εἰ γυναιξὶ δέοι μάχεσθαι.

20 Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἤδη, ἀφ' οὗ ἐξέπλευσεν
ὁ Ἀγησίλαος, διεληλύθει, ὥστε οἱ μὲν περὶ Λύσανδρον τριάκοντα
οἴκαδε ἀπέπλεον, διάδοχοι δ' αὐτοῖς οἱ περὶ Ἡριππίδαν παρῆσαν.
τούτων Ξενοκλέα μὲν καὶ ἄλλον ἔταξεν ἐπὶ τοὺς ἱππέας, Σκύθην
δὲ ἐπὶ τοὺς νεοδαμώδεις ὁπλίτας, Ἡριππίδαν δ' ἐπὶ τοὺς Κυ-
ρείους, Μύγδωνα δὲ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων στρατιώτας, καὶ

---

17. ἀξίαν] Davon hängt der Gen. θέας ab. — ζωγράφοι] welche die Schilde verzierten. — οἴεσθαι] Ergänze τινά „man“.

18. ἐπερρώσθη ... ἄν τις] Potentialis der Vergangenheit, „es mochte wohl mancher ...“. — ἰδών] hypothetisch. — Ἀρτέμιδι] Die ephesische Artemis ist aus der Apostelgeschichte 19, 28 bekannt. — μὲν ... δὲ ... δέ] bezeichnet keinen Gegensatz, sondern verbindet. — εἶναι] würde in direkter Rede Indik. Imperf. sein.

19. λῃστῶν] „die auf Beute (λεία) ausziehenden Streifscharen, Freibeuter“. — λευκούς] näml. τοὺς βαρβάρους. — ἐκδύεσθαι] Die Griechen pflegten ihre gymnastischen Übungen unbekleidet vorzunehmen, so daſs sie von der Sonne gebräunt waren. — ἀπόνους] „ohne Spuren von Anstrengungen“. — οὐδὲν διοίσειν ... ἢ εἰ] *nullo modo aliter se habiturum esse ac si* ... — τὸν πόλεμον] „der bevorstehende Krieg“.

20. ἄλλον] Wahrscheinlich Xenophon. — ἔταξεν ἐπί] „setzte er über ...“. — Κυρείους] = τοὺς ἀναβάντας

προεῖπεν αὐτοῖς, ὡς εὐθὺς ἡγήσοιτο τὴν συντομωτάτην ἐπὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας, ὅπως αὐτόθεν οὕτω τὰ σώματα καὶ τὴν γνώμην παρασκευάζοιντο ὡς ἀγωνιούμενοι. ὁ μέντοι Τισσαφέρνης ταῦτα 21
μὲν ἐνόμισε λέγειν αὐτὸν πάλιν βουλόμενον ἐξαπατῆσαι, εἰς Καρίαν δὲ νῦν τῷ ὄντι ἐμβαλεῖν, καὶ τό τε πεζὸν καθάπερ τὸ πρόσθεν εἰς Καρίαν διεβίβασε καὶ τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ Μαιάνδρου πεδίον κατέστησεν. ὁ δ' Ἀγησίλαος οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλ' ὥσπερ προεῖπεν, εὐθὺς εἰς τὸν Σαρδιανὸν τόπον ἐνέβαλε. καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας δι' ἐρημίας πολεμίων πορευόμενος πολλὰ τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατιᾷ εἶχε, τῇ δὲ τετάρτῃ ἧκον οἱ τῶν πολεμίων ἱππεῖς. καὶ τῷ μὲν 22
ἄρχοντι τῶν σκευοφόρων εἶπεν ὁ ἡγεμὼν διαβάντι τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν στρατοπεδεύεσθαι, αὐτοὶ δέ, κατιδόντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀκολούθους ἐσπαρμένους εἰς ἁρπαγήν, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. αἰσθόμενος δὲ Ἀγησίλαος βοηθεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἱππέας. οἱ δ' αὖ Πέρσαι ὡς εἶδον τὴν βοήθειαν, ἠθροίσθησαν καὶ ἀντιπαρετάξαντο παμπληθέσι τῶν ἱππέων τάξεσιν. ἔνθα δὴ ὁ Ἀγησί- 23
λαος γιγνώσκων, ὅτι τοῖς μὲν πολεμίοις οὔπω παρείη τὸ πεζόν, αὐτῷ δὲ οὐδὲν ἀπείη τῶν παρεσκευασμένων, καιρὸν ἡγήσατο μάχην συνάψαι, εἰ δύναιτο. σφαγιασάμενος οὖν τὴν μὲν φάλαγγα εὐθὺς ἦγεν ἐπὶ τοὺς παρατεταγμένους ἱππέας, τοῖς δὲ πελτασταῖς εἶπε δρόμῳ ὑφηγεῖσθαι, ἐκ δὲ τῶν ὁπλιτῶν ἐκέλευσε τὰ δέκα ἀφ' ἥβης θεῖν ὁμόσε αὐτοῖς. παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐμβάλλειν, ὡς αὐτοῦ τε καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἑπομένου. τοὺς μὲν δὴ ἱππέας ἐδέξαντο οἱ Πέρσαι· ἐπεὶ δ' ἅμα πάντα 24
τὰ δεινὰ παρῆν, ἐνέκλιναν καὶ οἱ μὲν αὐτῶν εὐθὺς ἐν τῷ πο-

μετὰ Κύρου (1, 6). — προεῖπεν αὐτοῖς] Übersetze erst ὅπως („sie sollten ..."), dann ὡς εὐθὺς ... („da er ..."). — τὰ κράτιστα] Wegen ihrer Fruchtbarkeit galt die Gegend von Sardes für die beste. — αὐτόθεν] „auf der Stelle".

21. πάλιν] vgl. § 12. — τόπον] „Landstrich". — ἐρημίας πολεμίων] „ein von Feinden freies Land". — πολλά] „in Fülle".

22. εἶπεν] enthält eine Aufforderung. — ἡγεμών] ist der persische Reiteroberst. — διαβάντι] = διαβῆναι ... καὶ ...; vgl. 1, 7. — ἀκολούθους] *calones*. — τάξεσιν] „Abteilungen".

23. τῶν παρεσκευασμένων] Ag. hatte Reiter, Hopliten und Leichtbewaffnete zur Hand. — τὰ δέκα] ἥβη ist das waffenfähige Alter, das 20. Lebensjahr; τὰ δέκα ἀφ' ἥβης sind also „die zehn jüngsten Jahrgänge".

24. πάντα τὰ δεινά] „alle die gefürchteten Waffengattungen". — πο-

ταμῷ ἔπεσον, οἱ δ' ἄλλοι ἔφευγον. οἱ δ' Ἕλληνες ἐπακολουθοῦντες
αἱροῦσι καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. καὶ οἱ μὲν πελτασταί, ὥσπερ
εἰκός, εἰς ἁρπαγὴν ἐτράποντο· ὁ δ' Ἀγησίλαος κύκλῳ πάντα καὶ
φίλια καὶ πολέμια περιεστρατοπεδεύσατο. καὶ ἄλλα τε πολλὰ
χρήματα ἐλήφθη, ἃ ηὗρε πλέον ἢ ἑβδομήκοντα τάλαντα, καὶ
αἱ κάμηλοι δὲ τότε ἐλήφθησαν, ἃς Ἀγησίλαος εἰς τὴν Ἑλλάδα
ἀπήγαγεν.
25 Ὅτε δ' αὕτη ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν
ὤν· ὥστε ᾐτιῶντο οἱ Πέρσαι προδεδόσθαι ὑπ' αὐτοῦ. γνοὺς δὲ
καὶ αὐτὸς ὁ Περσῶν βασιλεὺς Τισσαφέρνην αἴτιον εἶναι τοῦ κακῶς
φέρεσθαι τὰ ἑαυτοῦ, Τιθραύστην καταπέμψας ἀποτέμνει αὐτοῦ
τὴν κεφαλήν. τοῦτο δὲ ποιήσας ὁ Τιθραύστης πέμπει πρὸς τὸν
Ἀγησίλαον πρέσβεις λέγοντας· Ὦ Ἀγησίλαε, ὁ μὲν αἴτιος τῶν
πραγμάτων καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν ἔχει τὴν δίκην· βασιλεὺς δὲ ἀξιοῖ
σὲ μὲν ἀποπλεῖν οἴκαδε, τὰς δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις αὐτονόμους
26 οὔσας τὸν ἀρχαῖον δασμὸν αὐτῷ ἀποφέρειν. ἀποκριναμένου δὲ
τοῦ Ἀγησιλάου, ὅτι οὐκ ἂν ποιήσειε ταῦτα ἄνευ τῶν οἴκοι τελῶν,
Σὺ δ' ἀλλά, ἕως ἂν πύθῃ τὰ παρὰ τῆς πόλεως, μεταχώρησον,
ἔφη, εἰς τὴν Φαρναβάζου, ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ τὸν σὸν ἐχθρὸν τετιμώ-
ρημαι. „Ἕως ἂν τοίνυν", ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, „ἐκεῖσε πορεύωμαι,
δίδου δὴ τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια." ἐκείνῳ μὲν δὴ ὁ Τιθραύστης
δίδωσι τριάκοντα τάλαντα· ὁ δὲ λαβὼν ᾔει ἐπὶ τὴν Φαρναβάζου
27 Φρυγίαν. ὄντι δ' αὐτῷ ἐν τῷ πεδίῳ τῷ ὑπὲρ Κύμης ἔρχεται
ἀπὸ τῶν οἴκοι τελῶν, ἄρχειν καὶ τοῦ ναυτικοῦ, ὅπως γιγνώσκοι,

---

ταμῷ] der Paktolos (§ 22). — ἔφευγον] „setzten die Flucht fort". — περιεστρατοπεδεύσατο] transitiv wie 1, 7. — ηὗρε] „einbrachte"; ἃ Subjekt. — ἀπήγαγεν] später, als er heimkehrte. Sie scheinen damals in Griechenland noch wenig bekannt gewesen zu sein.

25. γνούς] mit dem Infinitiv wie 1, 12. — κακῶς φέρεσθαι] „schlecht gehen". — τῶν πραγμάτων] „der Verwicklung". — ὑμῖν καὶ ἡμῖν] Dativus incommodi. — τὴν δίκην] Der Artikel wie 3, 11 τῆς δίκης ἔτυχον. — δασμόν] Die Städte sollten also jährlich einen Tribut (δασμός) bezahlen, denn der König sah sich nun einmal als den Eigentümer des Bodens an, auf dem die Städte erbaut waren.

26. ἀλλά] „wenigstens". — τὰ παρά] „die Entscheidung . . .". — εἰς τὴν Φαρναβάζου] näml. ἀρχήν; sehr bezeichnend für das Verhältnis der persischen Statthalter zu einander; vgl. 1, 9. — ἔφη] „liefs sagen".

27. Κύμη] nördlich von der Mündung des Hermos. — ἔρχεται] „erging der Befehl". — ὅπως γιγνώσκοι] „wie er

καὶ καταστήσασθαι ναύαρχον, ὅντινα αὐτὸς βούλοιτο. τοῦτο δ' ἐποίησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοιῷδε λογισμῷ, ὡς, εἰ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέρων ἄρχοι, τό τε πεζὸν πολὺ ἂν ἰσχυρότερον εἶναι, καθ' ἓν οὔσης τῆς ἰσχύος ἀμφοτέροις, τό τε ναυτικόν, ἐπιφαινομένου τοῦ πεζοῦ ἔνθα δέοι. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος πρῶτον μὲν 28 ταῖς πόλεσι παρήγγειλε, ταῖς ἐν ταῖς νήσοις καὶ ταῖς ἐπιθαλαττιδίοις, τριήρεις ποιεῖσθαι, ὁπόσας ἑκάστη βούλοιτο τῶν πόλεων. καὶ ἐγένοντο καιναί, ἐξ ὧν αἵ τε πόλεις ἐπηγγείλαντο καὶ οἱ ἰδιῶται ἐποιοῦντο χαρίζεσθαι βουλόμενοι, εἰς εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Πείσανδρον δὲ τὸν τῆς γυναικὸς ἀδελφὸν ναύαρχον κατέστησε, φιλό- 29 τιμον μὲν καὶ ἐρρωμένον τὴν ψυχήν, ἀπειρότερον δὲ τοῦ παρασκευάζεσθαι ὡς δεῖ. καὶ Πείσανδρος μὲν ἀπελθὼν τὰ ναυτικὰ ἔπραττεν· ὁ δ' Ἀγησίλαος, ὥσπερ ὥρμησεν, ἐπὶ τὴν Φρυγίαν ἐπορεύετο.

Ὁ μέντοι Τιθραύστης καταμαθεῖν δοκῶν τὸν Ἀγησίλαον 5 καταφρονοῦντα τῶν βασιλέως πραγμάτων καὶ οὐδαμῇ διανοούμενον ἀπιέναι ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλπίδας ἔχοντα μεγάλας αἱρήσειν βασιλέα, ἀπορῶν, τί χρῷτο τοῖς πράγμασι, πέμπει Τιμοκράτην τὸν Ῥόδιον εἰς Ἑλλάδα, δοὺς χρυσίον εἰς πεντήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ κελεύει πειρᾶσθαι, πιστὰ τὰ μέγιστα λαμβάνοντα, διδόναι τοῖς προεστηκόσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐφ' ᾧτε πόλεμον ἐξοίσειν πρὸς Λακεδαιμονίους. ἐκεῖνος δ' ἐλθὼν δίδωσιν ἐν Θήβαις

---

für gut befände". — *καθ' ἕν*] „in einer Hand". — *τό τε ναυτικόν*] näml. *ἰσχυρότερον ἂν εἶναι*. — *ἐπιφαινομένου*] „zur Unterstützung (*ἐπί*) erscheinen". — *ἔνθα δέοι*] *ubi opus esset*.

28. *ἐγένοντο*] „es kamen zusammen".

29. *ἐρρωμένον τὴν ψυχήν*] = *εὔρωστον τὴν ψυχήν* 3, 5. — *ἀπειρότερον*] „ziemlich unerfahren". — *τοῦ παρασκευάζεσθαι ὡς δεῖ*] „in den erforderlichen Mafsregeln".

Kap. 5. § 1/2: Timokrates in Griechenland (395). — § 3/7: Ausbruch des korinthischen Krieges (395). — § 8/15: Rede der Thebaner in Athen (395). — § 16/25: Schlacht bei Haliartos. Tod Lysanders. Verbannung des Pausanias (395).

1. *πραγμάτων*] „Macht". — *αἱρήσειν*] *αἱρῶ* von Personen auch „überwältigen". — *χρῷτο*] *τί χρῶμαι τοῖς πράγμασι* „was soll ich in diesen Verwicklungen thun?" *πράγματα* wie 4, 25 *ὁ αἴτιος τῶν πραγμάτων*. — *χρυσίον εἰς πεντήκοντα τάλαντα ἀργυρίου*] Gold im Werte von 50 Talenten Silber. — *πειρᾶσθαι*] Davon hängt *διδόναι* („es zu geben") ab. — *πιστά*] Timokrates sollte also das Geld nicht aufs Geratewohl verschenken, sondern sich bindende Versprechungen geben lassen. — *ἐφ' ᾧτε*] wie 1, 20.

μὲν Ἀνδροκλείδᾳ τε καὶ Ἰσμηνίᾳ καὶ Γαλαξιδώρῳ, ἐν Κορίνθῳ δὲ Τιμολάῳ τε καὶ Πολυάνθει, ἐν Ἄργει δὲ Κύλωνί τε καὶ τοῖς
2 *μετ' αὐτοῦ. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ οὐ μεταλαβόντες τούτου τοῦ χρυσίου ὅμως πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον, νομίζοντες αὐτῶν τὸ ἄρχειν. οἱ μὲν δὴ δεξάμενοι τὰ χρήματα εἰς τὰς οἰκείας πόλεις διέβαλλον τοὺς Λακεδαιμονίους· ἐπεὶ δὲ ταύτας εἰς μῖσος αὐτῶν προήγαγον, συνίστασαν καὶ τὰς μεγίστας πόλεις πρὸς ἀλλήλας.*

3 *Γιγνώσκοντες δὲ οἱ ἐν ταῖς Θήβαις προεστῶτες, ὅτι, εἰ μή τις ἄρξει πολέμου, οὐκ ἐθελήσουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι λύειν τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς συμμάχους, πείθουσι Λοκροὺς τοὺς Ὀπουντίους ἐκ τῆς ἀμφισβητησίμου χώρας Φωκεῦσί τε καὶ ἑαυτοῖς χρήματα ἐλάσαι, νομίζοντες τοὺς Φωκέας τούτου γενομένου ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Λοκρίδα. καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν, ἀλλ' εὐθὺς οἱ Φωκεῖς*
4 *ἐμβαλόντες εἰς τὴν Λοκρίδα πολλαπλάσια χρήματα ἔλαβον. οἱ οὖν περὶ τὸν Ἀνδροκλείδαν ταχὺ ἔπεισαν τοὺς Θηβαίους βοηθεῖν τοῖς Λοκροῖς, ὡς οὐκ εἰς τὴν ἀμφισβητήσιμον, ἀλλ' εἰς τὴν ὁμολογουμένην φίλην τε καὶ σύμμαχον εἶναι Λοκρίδα ἐμβεβληκότων αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι ἀντεμβαλόντες εἰς τὴν Φωκίδα ἐδῄουν τὴν χώραν, εὐθὺς οἱ Φωκεῖς πέμπουσι πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα καὶ ἠξίουν βοηθεῖν αὐτοῖς διδάσκοντες, ὡς οὐκ ἦρξαν τοῦ*
5 *πολέμου, ἀλλ' ἀμυνόμενοι ἦλθον ἐπὶ τοὺς Λοκρούς. οἱ μέντοι Λακεδαιμόνιοι ἄσμενοι ἔλαβον πρόφασιν στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, πάλαι ὀργιζόμενοι αὐτοῖς τῆς τε ἀντιλήψεως τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος δεκάτης ἐν Δεκελείᾳ καὶ τοῦ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ μὴ*

---

2. *καὶ οὐ*] = *καίπερ οὐ.* — *αὐτῶν*] näml. *εἶναι.* — *τὸ ἄρχειν*] näml. *τῶν Ἑλλήνων.* Athen glaubte auch jetzt noch Anspruch auf die Führerschaft machen zu können. — *εἰς τὰς πόλεις*] Wir fragen „wo?“, der Grieche „wohin?“ Vgl. *nuntiare in urbem.* — *συνίστασαν*] „suchten zu einem Bündnis zu bewegen“.

3. *Φωκεῦσι ... ἑαυτοῖς* (= *Λοκροῖς*)] Beide Dative sind von *ἀμφισβητησίμου* abhängig. — *χρήματα*] Damit ist, wie *ἐλάσαι* zeigt, vornehmlich Vieh gemeint. — *τούτου γενομένου*] „in diesem Falle“. — *ἐμβαλεῖν*] Futur. — *ἐψεύσθησαν*] näml. *τῆς ἐλπίδος.*

4. *οἱ ... περὶ τὸν Ἀνδροκλείδαν*] „Andr. und seine Partei“, § 3 die *προεστῶτες ἐν Θήβαις* genannt. — *ὡς*] „indem sie behaupteten, dafs ...“. — *ὁμολογουμένην*] „anerkanntermafsen“; das davon abhängige *εἶναι* bleibt unübersetzt. — *αὐτῶν*] die Phokier.

5. *δεκάτης*] Die Thebaner hatten während des dekeleischen Krieges im Hauptquartiere des Agis den Zehnten der Kriegsbeute beansprucht (*ἀντιλήψεως*), um ihn Apollo zu weihen; „für

ἐθελῆσαι ἀκολουθῆσαι. ᾐτιῶντο δ' αὐτοὺς καὶ Κορινθίους πεῖσαι μὴ συστρατεύειν. ἀνεμιμνήσκοντο δὲ καί, ὡς θύειν τ' ἐν Αὐλίδι τὸν Ἀγησίλαον οὐκ εἴων, καὶ τὰ τεθυμένα ἱερὰ ὡς ἔρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ, καὶ ὅτι οὐδ' εἰς τὴν Ἀσίαν Ἀγησιλάῳ συνεστράτευον. ἐλογίζοντο δὲ καί, καλὸν καιρὸν εἶναι τοῦ ἐξάγειν στρατιὰν ἐπ' αὐτοὺς καὶ παῦσαι τῆς εἰς αὐτοὺς ὕβρεως· τά τε γὰρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καλῶς σφίσιν ἔχειν, κρατοῦντος Ἀγησιλάου, καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι οὐδένα ἄλλον πόλεμον ἐμποδὼν σφίσιν εἶναι. οὕτω δὲ γιγνωσκούσης τῆς 6
πόλεως τῶν Λακεδαιμονίων φρουρὰν μὲν οἱ ἔφοροι ἔφαινον, Λύσανδρον δ' ἐξέπεμψαν εἰς Φωκέας καὶ ἐκέλευσαν αὐτούς τε τοὺς Φωκέας ἄγοντα παρεῖναι καὶ Οἰταίους καὶ Ἡρακλεώτας καὶ Μηλιέας καὶ Αἰνιᾶνας εἰς Ἁλίαρτον. ἐκεῖσε δὲ καὶ Παυσανίας, ὅσπερ ἔμελλεν ἡγεῖσθαι, συνετίθετο παρέσεσθαι εἰς ῥητὴν ἡμέραν, ἔχων Λακεδαιμονίους τε καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους. καὶ ὁ μὲν Λύσανδρος τά τε ἄλλα τὰ κελευόμενα ἔπραττε καὶ προσέτι Ὀρχομενίους ἀπέστησε Θηβαίων. ὁ δὲ Παυσανίας, ἐπεὶ τὰ δια- 7
βατήρια ἐγένετο αὐτῷ, καθεζόμενος ἐν Τεγέᾳ τούς τε ξεναγοὺς διέπεμπε καὶ τοὺς ἐκ τῶν περιοικίδων στρατιώτας περιέμενεν. ἐπεί γε μὴν δῆλον τοῖς Θηβαίοις ἐγένετο, ὅτι ἐμβαλοῖεν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, πρέσβεις ἔπεμψαν Ἀθήναζε λέγοντας τάδε·

Ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἃ μὲν μέμφεσθε ἡμῖν, ὡς ψηφισαμένων 8
χαλεπὰ περὶ ὑμῶν ἐν τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου, οὐκ ὀρθῶς μέμφεσθε· οὐ γὰρ ἡ πόλις ἐκεῖνα ἐψηφίσατο, ἀλλ' εἷς ἀνὴρ εἶπεν, ὃς ἔτυχε τότε ἐν τοῖς συμμάχοις καθήμενος. ὅτε δὲ παρεκάλουν

A.". — μὴ ἐθελῆσαι] Subj. die Thebaner. Es handelt sich um die Kämpfe des Jahres 404/3, die zum Sturze der Dreifsig in Athen führten. — συστρατεύειν] näml. τοῖς Λακεδαιμονίοις, gleichfalls in jener Zeit. — παῦσαι] näml. τοὺς Θηβαίους, „sie abzubringen (von)". — εἰς αὐτούς] *in se;* indirektes Reflexivum.

6. οὕτω γιγνωσκούσης] „sich dafür entschied" (1, 12; 2, 31). — Οἰταῖοι] und die anderen Bundesgenossen wohnten in der Nähe des malischen Meerbusens. — Ἁλίαρτος] in Böotien. — συνετίθετο] näml. mit Lysander. — Ὀρχομενίους] Orchomenos im westlichen Böotien.

7. Τεγέᾳ] im südlichen Arkadien. — περιοικίδων] näml. πόλεων, „Periökenstädte".

8. ὡς ψηφισαμένων] Das Subjekt ergänzt sich aus ἡμῖν. — χαλεπά] Mit den harten Mafsregeln, die Theben am Ende des pelop. Krieges gegen Athen beantragte, ist die Zerstörung der Stadt gemeint. — ἐν τοῖς συμμάχοις] „im

ἡμᾶς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ, τότε ἅπασα ἡ πόλις
ἀπεψηφίσατο μὴ συστρατεύειν αὐτοῖς. δι᾿ ὑμᾶς οὖν οὐχ ἥκιστα
ὀργιζομένων ἡμῖν τῶν Λακεδαιμονίων, δίκαιον εἶναι νομίζομεν
9 βοηθεῖν ὑμᾶς τῇ πόλει ἡμῶν. πολὺ δ᾿ ἔτι μᾶλλον ἀξιοῦμεν, ὅσοι
τῶν ἐν ἄστει ἐγένεσθε, προθύμως ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἰέναι.
ἐκεῖνοι γὰρ καταστήσαντες ὑμᾶς εἰς ὀλιγαρχίαν καὶ εἰς ἔχθραν τῷ
δήμῳ, ἀφικόμενοι πολλῇ δυνάμει ὡς ὑμῖν σύμμαχοι παρέδοσαν
ὑμᾶς τῷ πλήθει· ὥστε τὸ μὲν ἐπ᾿ ἐκείνοις εἶναι ἀπωλώλειτε, ὁ
10 δὲ δῆμος οὑτοσὶ ὑμᾶς ἔσωσε. καὶ μὴν ὅτι μέν, ὦ ἄνδρες Ἀθη-
ναῖοι, βούλοισθ᾿ ἂν τὴν ἀρχήν, ἣν πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν,
πάντες ἐπιστάμεθα· τοῦτο δὲ πῶς μᾶλλον εἰκὸς γενέσθαι, ἢ εἰ
αὐτοὶ τοῖς ὑπ᾿ ἐκείνων ἀδικουμένοις βοηθοῖτε; ὅτι δὲ πολλῶν ἄρ-
χουσι, μὴ φοβηθῆτε, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διὰ τοῦτο θαρρεῖτε ἐν-
θυμούμενοι, ὅτι καὶ ὑμεῖς, ὅτε πλείστων ἤρχετε, τότε πλείστους
ἐχθροὺς ἐκέκτησθε. ἀλλ᾿ ἕως μὲν οὐκ εἶχον, ὅποι ἀποσταῖεν,
ἔκρυπτον τὴν πρὸς ὑμᾶς ἔχθραν· ἐπεὶ δέ γε Λακεδαιμόνιοι προέ-
11 στησαν, τότε ἔφηναν οἷα περὶ ὑμῶν ἐγίγνωσκον. καὶ νῦν γε, ἂν
φανεροὶ γενώμεθα ἡμεῖς τε καὶ ὑμεῖς συνασπιδοῦντες ἐναντία τοῖς
Λακεδαιμονίοις, εὖ ἴστε, ἀναφανήσονται πολλοὶ οἱ μισοῦντες αὐ-
τούς. ὡς δ᾿ ἀληθῆ λέγομεν, ἐὰν ἀναλογίσησθε, αὐτίκα γνώσεσθε.
τίς γὰρ ἤδη καταλείπεται αὐτοῖς εὐμενής; οὐκ Ἀργεῖοι μὲν ἀεί
12 ποτε δυσμενεῖς αὐτοῖς ὑπάρχουσιν; Ἠλεῖοί γε μὴν νῦν, ἐστερη-

---

Bundesrate". — μή] im Deutschen überflüssig.

9. τῶν ἐν ἄστει] Mit der „Stadtpartei" sind die Gesinnungsgenossen der Dreifsig in Athen gemeint. — ἀφικόμενοι] konzessiv. — τῷ πλήθει] d. h. der siegreichen demokratischen Partei, deren Rache die Stadtpartei preisgegeben war. — τὸ ... ἐπ᾿ ἐκείνοις εἶναι] „soweit es auf sie (die Laked.) ankam". — ἀπωλώλειτε] „ihr waret so gut wie verloren".

10. καὶ μήν] *iam vero* „ferner aber, vollends". — τὴν ἀρχήν] die in § 2 erwähnte Führerschaft. — τοῦτο ...] Verbinde: πῶς εἰκός (ἐστι), τοῦτο μᾶλλον („eher") γενέσθαι (= γενήσεσθαι) ... Die Athener werden also durch die Unterstützung der von Sparta Bedrängten die verlorene Stellung wiedergewinnen. — ὅτι] giebt den Grund an, weshalb Athen (vor Sparta) Furcht hegen könnte. — ἐκέκτησθε] „hattet". — ὅποι] = πρὸς οὕς. — προέστησαν] Indem sich Sparta an die Spitze der Unzufriedenen stellte, machte es ihnen Mut, von Athen abzufallen. — ἔφηναν] die früheren Unterthanen Athens.

11. συνασπιδοῦντες] gewählter Ausdruck für σύμμαχοι ὄντες. — ἐναντία] Adverb. — ἀεί ποτε] „von jeher". Die Feindschaft zwischen Argos und Sparta war uralt.

12. γε μήν] „ferner". — Κοριν-

μένοι καὶ χώρας πολλῆς καὶ πόλεων, ἐχθροὶ αὐτοῖς προσγεγένηνται. Κορινθίους δὲ καὶ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς τί φῶμεν, οἳ ἐν μὲν τῷ πρὸς ὑμᾶς πολέμῳ μάλα λιπαρούμενοι ὑπ' ἐκείνων πάντων καὶ πόνων καὶ κινδύνων καὶ τῶν δαπανημάτων μετεῖχον, ἐπεὶ δ' ἔπραξαν ἃ ἐβούλοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι, ποίας ἢ ἀρχῆς ἢ τιμῆς ἢ ποίων χρημάτων μεταδεδώκασιν αὐτοῖς; ἀλλὰ τοὺς μὲν εἵλωτας ἁρμοστὰς ἀξιοῦσι καθιστάναι, τῶν δὲ συμμάχων ἐλευθέρων ὄντων, ἐπεὶ εὐτύχησαν, δεσπόται ἀναπεφήνασιν. ἀλλὰ μὴν καὶ οὓς ὑμῶν 13
ἀπέστησαν φανεροί εἰσιν ἐξηπατηκότες· ἀντὶ γὰρ ἐλευθερίας διπλῆν αὐτοῖς δουλείαν παρεσχήκασιν· ὑπό τε γὰρ τῶν ἁρμοστῶν τυραννοῦνται καὶ ὑπὸ δέκα ἀνδρῶν, οὓς Λύσανδρος κατέστησεν ἐν ἑκάστῃ πόλει. ὅ γε μὴν τῆς Ἀσίας βασιλεὺς καὶ τὰ μέγιστ' αὐτοῖς συμβαλόμενος εἰς τὸ ὑμῶν κρατῆσαι νῦν τί διάφορον πάσχει, ἢ εἰ μεθ' ὑμῶν κατεπολέμησεν αὐτούς; πῶς οὖν οὐκ εἰκός, 14
ἐὰν ὑμεῖς αὖ προστῆτε τῶν οὕτως φανερῶς ἀδικουμένων, νῦν ὑμᾶς πολὺ ἤδη μεγίστους τῶν πώποτε γενέσθαι; ὅτε μὲν γὰρ ἤρχετε, τῶν κατὰ θάλατταν μόνον δήπου ἡγεῖσθε· νῦν δὲ πάντων, καὶ ἡμῶν καὶ Πελοποννησίων καὶ ὧν πρόσθεν ἤρχετε καὶ αὐτοῦ βασιλέως, τοῦ μεγίστην δύναμιν ἔχοντος, ἡγεμόνες ἂν γένοισθε. καίτοι ἦμεν πολλοῦ ἄξιοι καὶ ἐκείνοις σύμμαχοι, ὡς ὑμεῖς ἐπίστασθε· νῦν δέ γε εἰκὸς τῷ παντὶ ἐρρωμενεστέρως ὑμῖν συμμαχεῖν ἡμᾶς ἢ τότε Λακεδαιμονίοις· οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ νησιωτῶν ἢ Συρακοσίων οὐδ' ὑπὲρ ἀλλοτρίων, ὥσπερ τότε, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀδικουμένων βοηθήσομεν. καὶ τοῦτο μέντοι χρὴ εὖ εἰδέναι, ὅτι ἡ Λακεδαι- 15
μονίων πλεονεξία πολὺ εὐκαταλυτωτέρα ἐστὶ τῆς ὑμετέρας γενο-

θίους ... τί φῶμεν] „was sollen wir von den Korinthiern sagen?“ — λιπαρούμενοι] gewählter Ausdruck für αἰτούμενοι. — ἔπραξαν] Subjekt am Ende des Satzes. — χρημάτων] Gemeint ist Kriegsbeute.

13. ἀλλὰ μήν] vgl. § 10. — καὶ οὕς] = καὶ τούτους οὕς. — φανεροί εἰσιν] mit dem Particip übersetze durch das Adverbium „offenbar“. — καὶ συμβαλόμενος] „obgleich er beigetragen hat“ (καί wie § 2). Der Perserkönig hatte im peloponnesischen Kriege durch die Unterstützung der Spartaner die Niederwerfung Athens gefördert. — διάφορον] = ἄλλο. — εἰ κατεπολέμησεν] *si vicisset*, also irrealer Bedingungssatz.

14. πῶς ... εἰκός] wie § 10. — πολύ] zu μεγίστους. — ἤδη] wie 1, 6. — τῶν πώποτε] Ergänze μεγάλων γεγενημένων. — καίτοι] „freilich“. — τῷ παντί] „in jeder Beziehung“.

15. καὶ ... μέντοι] „aber auch“. — πλεονεξία] „angemaſste Herrschaft“, eigentl. „Streben, mehr zu haben“

μένης ἀρχῆς. ὑμεῖς μὲν γὰρ ἔχοντες ναυτικὸν οὐκ ἐχόντων ἤρχετε, οὗτοι δὲ ὀλίγοι ὄντες πολλαπλασίων ὄντων καὶ οὐδὲν χεῖρον ὡπλισμένων πλεονεκτοῦσι. ταῦτ' οὖν λέγομεν ἡμεῖς· εὖ γε μέντοι ἐπίστασθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅτι νομίζομεν ἐπὶ πολὺ μείζω ἀγαθὰ παρακαλεῖν ὑμᾶς τῇ ὑμετέρᾳ πόλει ἢ τῇ ἡμετέρᾳ.

16 *Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐπαύσατο. τῶν δ' Ἀθηναίων πάμπολλοι μὲν συνηγόρευον, πάντες δ' ἐψηφίσαντο βοηθεῖν αὐτοῖς. Θρασύβουλος δὲ ἀποκρινάμενος τὸ ψήφισμα καὶ τοῦτο ἐνεδείκνυτο, ὅτι ἀτειχίστου τοῦ Πειραιῶς ὄντος ὅμως παρακινδυνεύσοιεν χάριτα αὐτοῖς ἀποδοῦναι μείζονα ἢ ἔλαβον. ὑμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, οὐ συνεστρατεύσατε ἐφ' ἡμᾶς, ἡμεῖς δέ γε μεθ' ὑμῶν μαχούμεθα ἐκείνοις,*
17 *ἂν ἴωσιν ἐφ' ὑμᾶς. οἱ μὲν δὴ Θηβαῖοι ἀπελθόντες παρεσκευάζοντο ὡς ἀμυνούμενοι, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ὡς βοηθήσοντες. καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκέτι ἔμελλον, ἀλλὰ Παυσανίας μὲν ὁ βασιλεὺς ἐπορεύετο εἰς τὴν Βοιωτίαν τό τε οἴκοθεν ἔχων στράτευμα καὶ τὸ ἐκ Πελοποννήσου, πλὴν Κορίνθιοι οὐκ ἠκολούθουν αὐτοῖς. ὁ δὲ Λύσανδρος, ἄγων τὸ ἀπὸ Φωκέων καὶ Ὀρχομενοῦ καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνα χωρίων στράτευμα, ἔφθη τὸν Παυσανίαν ἐν τῷ Ἁλιάρτῳ*
18 *γενόμενος. ἥκων δὲ οὐκέτι ἡσυχίαν ἔχων ἀνέμενε τὸ ἀπὸ Λακεδαίμονος στράτευμα, ἀλλὰ σὺν οἷς εἶχεν ᾔει πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἁλιαρτίων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔπειθεν αὐτοὺς ἀφίστασθαι καὶ αὐτονόμους γίγνεσθαι· ἐπεὶ δὲ τῶν Θηβαίων τινὲς ὄντες ἐν τῷ*
19 *τείχει διεκώλυον, προσέβαλε πρὸς τὸ τεῖχος. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Θηβαῖοι, δρόμῳ ἐβοήθουν οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς. ὁπότερα μὲν οὖν, εἴτε λαθόντες τὸν Λύσανδρον ἐπέπεσον αὐτῷ εἴτε*

(*πλέον* und *ἔχω*). — *γενομένης*] „frühere". — *ναυτικόν*] auch zu *ἐχόντων* Objekt. — *ὀλίγοι ὄντες*] Die geringe Anzahl der Spartiaten wird auch 3, 5 erwähnt. — *οὐδὲν χεῖρον*] *nihilo peius*. — *πόλει*] gehört als Dativus commodi zu *ἀγαθά* „Vorteile".

16. *ὁ μέν*] der Wortführer. — *μὲν ... δέ*] im Deutschen einfach „und". — *ἀποκρινάμενος*] näml. *τοῖς πρέσβεσι* „als Antwort mitteilen". Die thebanischen Gesandten waren bei der Beratung nicht zugegen. — *καὶ τοῦτο ἐνεδείκνυτο*] Medium intensivum, „er wies noch besonders darauf hin". — *χάριτα*] ionisch = *χάριν*; übersetze „Dienst". — *οὐ συνεστρατεύσατε*] „ihr seid bloſs nicht mit ...".

17. *καὶ μήν*] „(und) in der That". — *πλήν*] Adv. „nur daſs". — *κατ' ἐκεῖνα*] attributiv „dortig"; zur Sache vgl. § 6.

18. *οὐκέτι*] gehört auch zu *ἀνέμενε*. — *ἔπειθεν*] Impf. de conatu. — *ἀφίστασθαι*] Von wem, zeigt der folgende Satz.

19. *ὁπότερα*] näml. *συνέβη* „geschah". — *εἴτε ... εἴτε*] *utrum* ...

καὶ αἰσθόμενος προσιόντας ὡς κρατήσων ὑπέμενεν, ἄδηλον· τοῦτο
δ' οὖν σαφές, ὅτι παρὰ τὸ τεῖχος ἡ μάχη ἐγένετο· καὶ τρόπαιον
ἕστηκε πρὸς τὰς πύλας τῶν Ἁλιαρτίων. ἐπεὶ δ' ἀποθανόντος
Λυσάνδρου ἔφευγον οἱ ἄλλοι πρὸς τὸ ὄρος, ἐδίωκον ἐρρωμένως οἱ
Θηβαῖοι. ὡς δὲ ἄνω ἤδη ἦσαν διώκοντες καὶ δυσχωρία τε καὶ 20
στενοπορία ὑπελάμβανεν αὐτούς, ὑποστρέψαντες οἱ ὁπλῖται ἠκόν-
τιζόν τε καὶ ἔβαλλον. ὡς δὲ ἔπεσον αὐτῶν δύο ἢ τρεῖς οἱ πρῶτοι
καὶ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἐπεκυλίνδουν πέτρους εἰς τὸ κάταντες καὶ
πολλῇ προθυμίᾳ ἐνέκειντο, ἐτρέφθησαν οἱ Θηβαῖοι ἀπὸ τοῦ κατάν-
τους καὶ ἀποθνῄσκουσιν αὐτῶν πλείους ἢ διακόσιοι. ταύτῃ μὲν 21
οὖν τῇ ἡμέρᾳ οἱ Θηβαῖοι ἠθύμουν, νομίζοντες οὐκ ἐλάττω κακὰ
πεπονθέναι ἢ πεποιηκέναι· τῇ δ' ὑστεραίᾳ, ἐπεὶ ᾔσθοντο ἀπελη-
λυθότας ἐν νυκτὶ τούς τε Φωκέας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας οἴκαδε
ἑκάστους, ἐκ τούτου μεῖζον δὴ ἐφρόνουν ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ. ἐπεὶ
δ' αὖ ὁ Παυσανίας ἀνεφαίνετο ἔχων τὸ ἐκ Λακεδαίμονος στρά-
τευμα, πάλιν αὖ ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἡγοῦντο εἶναι, καὶ πολλὴν
ἔφασαν σιωπήν τε καὶ ταπεινότητα ἐν τῷ στρατεύματι εἶναι αὐ-
τῶν. ὡς δὲ τῇ ὑστεραίᾳ οἵ τε Ἀθηναῖοι ἐλθόντες συμπαρετά- 22
ξαντο ὅ τε Παυσανίας οὐ προσῆγεν οὐδὲ ἐμάχετο, ἐκ τούτου τὸ
μὲν Θηβαίων πολὺ μεῖζον φρόνημα ἐγίγνετο· ὁ δὲ Παυσανίας
συγκαλέσας πολεμάρχους καὶ λοχαγοὺς καὶ πεντηκοντῆρας ἐβου-
λεύετο, πότερον μάχην συνάπτοι ἢ ὑπόσπονδον τόν τε Λύσανδρον
ἀναιροῖτο καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πεσόντας. λογιζόμενος δ' ὁ Παυ- 23
σανίας καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τέλει Λακεδαιμονίων, ὡς Λύσανδρος
τετελευτηκὼς εἴη καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ στράτευμα ἡττημένον ἀποκε-
χωρήκοι καὶ Κορίνθιοι μὲν παντάπασιν οὐκ ἠκολούθουν αὐτοῖς, οἱ
δὲ παρόντες οὐ προθύμως στρατεύοιντο· ἐλογίζοντο δὲ καὶ τὸ ἱπ-

---

an. — *ὡς κρατήσων*] „in der Meinung, daſs er …“. — *ἕστηκε*] Also noch, als Xenophon dieses schrieb. — *ἀποθανόντος*] Beachte die Wortkargheit, womit der Tod des berühmten Mannes erzählt wird.

20. *οἱ ὁπλῖται*] der Lakedämonier. — *αὐτῶν*] von den Thebanern. — *ἐπεκυλίνδουν*] die Lakedämonier. — *εἰς τὸ κάταντες*] „bergabwärts“. — *ἐτρέφθησαν*] wie 4, 14.

21. *ἔφασαν*] „man sagte“.

22. *τὸ φρόνημα*] ist Subjekt; *πολὺ μεῖζον* gehört prädikativ zu *ἐγένετο*. — *συνάπτοι … ἀναιροῖτο*] In direkter Rede stände der Konj. (vgl. § 12 *τί φῶμεν*). — *ἀναιρεῖσθαι*] „aufnehmen“ ist der ständige Ausdruck von der Bestattung der in der Schlacht Gefallenen.

23. *οἱ ἐν τέλει*] „der Kriegsrat“. — *ἐλογίζοντο δὲ καί*] Man erwartet dafür nochmals das Partizip. — *τὸ ἱπ-*

πικὸν ὡς τὸ μὲν ἀντίπαλον πολύ, τὸ δὲ αὐτῶν ὀλίγον εἴη, τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῷ τείχει ἔκειντο, ὥστε οὐδὲ κρείττοσιν οὖσι διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν πύργων ῥᾴδιον εἴη ἀνελέσθαι· διὰ οὖν πάντα ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀναι-
24 *ρεῖσθαι. οἱ μέντοι Θηβαῖοι εἶπαν, ὅτι οὐκ ἂν ἀποδοῖεν τοὺς νεκρούς, εἰ μὴ ἐφ' ᾧτε ἀπιέναι ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ταῦτα ἤκουσαν καὶ ἀνελόμενοι τοὺς νεκροὺς ἀπῄεσαν ἐκ τῆς Βοιωτίας. τούτων δὲ πραχθέντων οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀθύμως ἀπῄεσαν, οἱ δὲ Θηβαῖοι μάλα ὑβριστικῶς, εἰ καὶ μικρόν τις τῶν χωρίων του ἐπιβαίη, παίοντες ἐδίωκον εἰς τὰς ὁδούς. αὕτη μὲν*
25 *δὴ οὕτως ἡ στρατιὰ τῶν Λακεδαιμονίων διελύθη. ὁ μέντοι Παυσανίας ἐπεὶ ἀφίκετο οἴκαδε, ἐκρίνετο περὶ θανάτου. κατηγορουμένου δ' αὐτοῦ καὶ ὅτι ὑστερήσειεν εἰς Ἁλίαρτον τοῦ Λυσάνδρου, συνθέμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν παρέσεσθαι, καὶ ὅτι ὑποσπόνδους ἀλλ' οὐ μάχῃ ἐπειρᾶτο τοὺς νεκροὺς ἀναιρεῖσθαι, καὶ ὅτι τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων λαβὼν ἐν τῷ Πειραιεῖ ἀνῆκε, καὶ πρὸς τούτοις οὐ παρόντος ἐν τῇ δίκῃ, θάνατος αὐτοῦ κατεγνώσθη· καὶ ἔφυγεν εἰς Τεγέαν καὶ ἐτελεύτησε μέντοι ἐκεῖ νόσῳ. κατὰ μὲν οὖν τὴν Ἑλλάδα ταῦτ' ἐπράχθη.*

πικόν] ziehe als Subjekt in den Satz mit *ὡς*. — *τὸ δὲ μέγιστον*] „vor allem aber ...“. — *οὐδὲ κρείττοσιν οὖσι*] steht für einen Satz mit „wenn ...“. — *τοὺς ἀπὸ τῶν πύργων*] näml. *βάλλοντας*: „die Besatzung der Türme“.

24. *εἶπαν*] wie 2, 20. — *οὐκ ... εἰ μή*] *non ... nisi* „nur“. — *ἐφ' ᾧτε*] wie 1, 20. Ergänze als Subjekt „die Lakedämonier“. — *μικρόν*] „nur ein wenig“. — *του*] = *τινός*, von *χωρίων* (= *ἀγρῶν*) abhängig, letzteres von *ἐπιβαίη*.

25. *Λυσάνδρου*] hängt von *ὑστερήσειεν* ab. — *συνθέμενος*] hat konzessiven Sinn. Über die Sache § 6 u. 18. — *ἀνῆκε*] Aus Hafs gegen Lysander hatte Pausanias im Jahre 403 die athen. Demokraten, die er schon in seiner Gewalt hatte (*λαβών*), entkommen lassen. — *καὶ ... μέντοι*] „und ... denn auch“. — *κατά*] wie 4, 15.

VIERTES BUCH.

1 Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπεὶ ἀφίκετο ἅμα μετοπώρῳ εἰς τὴν τοῦ Φαρναβάζου Φρυγίαν, τὴν μὲν χώραν ἔκαε καὶ ἐπόρθει, πόλεις δὲ τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δ' ἑκούσας προσελάμβανε. 2 λέγοντος δὲ τοῦ Σπιθριδάτου, ὡς, εἰ ἔλθοι πρὸς τὴν Παφλαγονίαν σὺν αὐτῷ, τὸν τῶν Παφλαγόνων βασιλέα καὶ εἰς λόγους ἄξοι καὶ σύμμαχον ποιήσοι, προθύμως ἐπορεύετο, πάλαι τούτου ἐπιθυμῶν, τοῦ ἀφιστάναι τι ἔθνος ἀπὸ βασιλέως.

3 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς τὴν Παφλαγονίαν, ἦλθεν Ὄτυς καὶ συμμαχίαν ἐποιήσατο· καὶ γὰρ καλούμενος ὑπὸ βασιλέως οὐκ ἀνεβεβήκει. πείσαντος δὲ τοῦ Σπιθριδάτου κατέλιπε τῷ Ἀγησιλάῳ Ὄτυς χιλίους μὲν ἱππέας, δισχιλίους δὲ πελταστάς. 4 χάριν δὲ τούτων εἰδὼς Ἀγησίλαος τῷ Σπιθριδάτῃ, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Σπιθριδάτα, οὐκ ἂν δοίης Ὄτυϊ τὴν θυγατέρα; „Πολύ γε“, ἔφη,

---

Kap. 1. § 1/15: Agesilaos in Phrygien und Paphlagonien (395). — § 15/28: Unternehmungen bei Daskyleion. Abzug des Spithridates mit den Paphlagoniern (395). — § 29/38: Zusammenkunft und Unterredung des Agesilaos mit Pharnabazos (394). — § 39/41: Agesilaos und der Sohn des Pharnabazos. Abzug aus Phrygien. Neue Rüstungen (394).

1. *ἐπεὶ ἀφίκετο*] Wiederanknüpfung der III, 4, 29 abgebrochenen Erzählung von den Thaten des Agesilaos in Asien. — *τὰς μέν ... τὰς δέ*] „teils ... teils“. — *ἑκούσας*] „durch freiwillige Unterwerfung“.

2. *Σπιθριδάτου*] vgl. III, 4, 10. — *τὸν βασιλέα*] Otys. — *τοῦ ἀφιστάναι*] „nämlich ...“; angekündigt durch *τούτου*. — *τι ἔθνος*] Bisher hatte Agesilaos dem Grofskönige nur einzelne Städte abwendig gemacht.

3. *καὶ γάρ*] *καί* vor einem Partizip giebt ihm konzessiven Sinn; mit *γάρ* aber wird der Grund angegeben, weshalb Otys mit Agesilaos Waffengemeinschaft schlofs.

4. *πολὺ ... μᾶλλον*] näml. *ἂν δοίην*,

„μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος ἂν λάβοι φυγάδος ἀνδρός, βασιλείων πολλῆς
καὶ χώρας καὶ δυνάμεως.“ τότε μὲν οὖν ταῦτα μόνον ἐρρήθη περὶ
5 τοῦ γάμου. ἐπεὶ δὲ Ὄτυς ἔμελλεν ἀπιέναι, ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγη-
σίλαον ἀσπασόμενος. ἤρξατο δὲ λόγου ὁ Ἀγησίλαος παρόντων
τῶν τριάκοντα, μεταστησάμενος τὸν Σπιθριδάτην, Λέξον μοι, ἔφη,
6 ὦ Ὄτυ, ποίου τινὸς γένους ἐστὶν ὁ Σπιθριδάτης; ὁ δ' εἶπεν, ὅτι
„Περσῶν οὐδενὸς ἐνδεέστερος“. Τὸν δ' υἱόν, ἔφη, ἑώρακας αὐτοῦ
ὡς καλός ἐστι; „Τί δ' οὐ μέλλω; καὶ γὰρ ἑσπέρας συνεδείπνουν
αὐτῷ.“ Τούτου μέν φασι τὴν θυγατέρα αὐτοῦ καλλίονα εἶναι.
7 „Νὴ Δί'“, ἔφη ὁ Ὄτυς, „καλὴ γάρ ἐστι.“ Καὶ ἐγὼ μέν, ἔφη, ἐπεὶ
φίλος ἡμῖν γεγένησαι, συμβουλεύοιμ' ἄν σοι τὴν παῖδα ἄγεσθαι
γυναῖκα, καλλίστην μὲν οὖσαν — οὗ τί ἀνδρὶ ἥδιον; — πατρὸς δ'
εὐγενεστάτου, δύναμιν δ' ἔχοντος τοσαύτην, ὃς ὑπὸ Φαρναβάζου
ἀδικηθεὶς οὕτω τιμωρεῖται αὐτόν, ὥστε φυγάδα πάσης τῆς χώρας,
8 ὡς ὁρᾷς, πεποίηκεν. εὖ ἴσθι μέντοι, ἔφη, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνον ἐχθρὸν
ὄντα δύναται τιμωρεῖσθαι, οὕτω καὶ φίλον ἄνδρα εὐεργετεῖν ἂν
δύναιτο. νόμιζε δὲ τούτων πραχθέντων μὴ ἐκεῖνον ἄν σοι μόνον
κηδεστὴν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς ἄλλους Λακεδαιμονίους,
9 ἡμῶν δ' ἡγουμένων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. καὶ μὴν
μεγαλειοτέρως γε σοῦ, εἰ ταῦτα πράττοις, τίς ἄν ποτε γήμειε;
ποίαν γὰρ νύμφην πώποτε τοσοῦτοι ἱππεῖς καὶ πελτασταὶ καὶ
ὁπλῖται προὔπεμψαν, ὅσοι τὴν σὴν γυναῖκα εἰς τὸν σὸν οἶκον προ-

---

multo potius ... — φυγάδος ἀνδρός] näml. τὴν θυγατέρα.

5. ἀσπασόμενος] zum Abschied. — τῶν τριάκοντα] vgl. III, 4, 2. — τινός] τις mit Adj. der Qualität und Quantität „ungefähr, etwa“.

6. ὅτι] bleibt unübersetzt. — ἐνδεέστερος] näml. an Abkunft. — υἱόν] Megabates (§ 28). Das Wort wird Subjekt des Nebensatzes. — τί δ' οὐ μέλλω;] „wie sollte ich nicht?“ Nachdrückliche Bejahung. — τούτου] zu καλλίονα; Gen. comparationis. — γάρ] begründet die in νὴ Δία liegende Bejahung, „sie ist wirklich schön“.

7. οὗ (relat. Anknüpfung) τί ἀνδρὶ ἥδιον;] = καὶ τί ἀνδρὶ ἥδιον τούτου; — πατρὸς ... εὐγενεστάτου] näml. οὖσαν; Genetiv des Ursprunges. — τοσαύτην, ὅς] fast = *tantam, ut* ... — πεποίηκεν] näml. Φαρνάβαζον.

8. τούτων πραχθέντων] enthält eine Bedingung. — ἡμῶν δ' ἡγουμένων] enthält den Grund, weshalb auch das übrige Griechenland mit Otys in nahe Beziehung treten werde. Aber nach den in III, 5 erzählten Vorgängen waren die Lakedämonier nicht mehr πάσης τῆς Ἑλλάδος προστάται (III, 1, 3).

9. μεγαλειοτέρως] zu γήμειε, „eine prächtigere Hochzeit feiern“.

πέμψειαν ἄν; καὶ ὁ Ὄτυς ἐπήρετο, „Δοκοῦντα δ'“, ἔφη, „ὦ Ἀγη- 10
σίλαε, ταῦτα καὶ Σπιθριδάτῃ λέγεις“; Μὰ τοὺς θεούς, ἔφη ὁ
Ἀγησίλαος, ἐκεῖνος μὲν ἐμέ γε οὐκ ἐκέλευσε ταῦτα λέγειν· ἐγὼ
μέντοι, καίπερ ὑπερχαίρων, ὅταν ἐχθρὸν τιμωρῶμαι, πολὺ μᾶλλόν
μοι δοκῶ ἥδεσθαι, ὅταν τι τοῖς φίλοις ἀγαθὸν ἐξευρίσκω. „Τί 11
οὖν“, ἔφη, „οὐ πυνθάνῃ, εἰ καὶ ἐκείνῳ βουλομένῳ ταῦτ' ἐστί“; καὶ
ὁ Ἀγησίλαος, Ἴτ', ἔφη, ὑμεῖς, ὦ Ἡριππίδα, καὶ διδάσκετε αὐτὸν
βουληθῆναι ἅπερ ἡμεῖς. οἱ μὲν δὴ ἀναστάντες ἐδίδασκον. ἐπεὶ 12
δὲ διέτριβον, Βούλει, ἔφη, ὦ Ὄτυ, καὶ ἡμεῖς δεῦρο καλέσωμεν
αὐτόν; „Πολύ γ' ἂν οἶμαι μᾶλλον ὑπὸ σοῦ πεισθῆναι αὐτὸν ἢ ὑπὸ
τῶν ἄλλων ἁπάντων.“ ἐκ τούτου δὴ ἐκάλει ὁ Ἀγησίλαος τὸν
Σπιθριδάτην τε καὶ τοὺς ἄλλους. προσιόντων δ' εὐθὺς εἶπεν ὁ 13
Ἡριππίδας· Τὰ μὲν ἄλλα, ὦ Ἀγησίλαε, τὰ ῥηθέντα τί ἄν τις
μακρολογοίη; τέλος δὲ λέγει Σπιθριδάτης πᾶν ποιεῖν ἂν ἡδέως
ὅ,τι σοι δοκοίη. Ἐμοὶ μὲν τοίνυν, ἔφη, δοκεῖ, ὁ Ἀγησίλαος, σὲ μέν, 14
ὦ Σπιθριδάτα, τύχῃ ἀγαθῇ διδόναι Ὄτυϊ τὴν θυγατέρα, σὲ δὲ
λαμβάνειν. τὴν μέντοι παῖδα πρὸ ἦρος οὐκ ἂν δυναίμεθα πεζῇ
ἀγαγεῖν. „Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί'“, ἔφη ὁ Ὄτυς, „κατὰ θάλατταν ἤδη
ἂν πέμποιτο, εἰ σὺ βούλοιο.“ ἐκ τούτου, δεξιὰς δόντες καὶ λα- 15
βόντες ἐπὶ τούτοις, ἀπέπεμπον Ὄτυν.

Καὶ εὐθὺς ὁ Ἀγησίλαος ἐπεὶ ἔγνω αὐτὸν σπεύδοντα, τριήρη πληρώσας καὶ Καλλίαν Λακεδαιμόνιον κελεύσας ἀπαγαγεῖν τὴν παῖδα, αὐτὸς ἐπὶ Δασκυλείου ἀπεπορεύετο, ἔνθα καὶ τὰ βασίλεια ἦν Φαρναβάζῳ καὶ κῶμαι περὶ αὐτὰ πολλαὶ καὶ μεγάλαι καὶ

---

10. δοκοῦντα ... λέγεις] = δοκεῖ δὲ ταῦτα καὶ Σπιθριδάτῃ ἃ λέγεις; Ähnlich III, 1, 19 καὶ αὐτῷ δοκοῦντα λέγοιεν. — ἐγὼ μέντοι] = ἐγὼ δέ, Gegensatz zu ἐκεῖνος μέν. — μοι δοκῶ] *mihi videor.*

11. τί ... οὐ] = *cur non.* — βουλομένῳ] „nach Wunsch“. — Ἡριππίδα] vgl. III, 4, 20. — διδάσκετε] fast = πείθετε.—ἐδίδασκον] Imperf. de conatu.

12. βούλει ... καλέσωμεν (Conj. deliberativus)] = βούλει ἡμᾶς καλέσαι; — ἄν] zu πεισθῆναι.

13. προσιόντων] näml. αὐτῶν. — τὰ ... ἄλλα ... τὰ ῥηθέντα] Damit ist alles übrige gemeint, was zwischen Spithridates und Herippidas verhandelt ist. — τί] „was = wozu?“ — τέλος δέ] adverb. „kurz und gut“.

14. τύχῃ ἀγαθῇ] „mit gutem Glück, in Gottes Namen“. — σὲ δέ] näml. ὦ Ὄτυ. — ἀγαγεῖν] aus Kyzikos, vgl. III, 4, 10. — ἤδη] „schon jetzt“.

15. ἐπὶ τούτοις] „zur Bekräftigung dieser Abmachungen“. — αὐτὸν σπεύδοντα] „seinen Eifer“. — Δασκυλείου]

ἄφθονα ἔχουσαι τὰ ἐπιτήδεια καὶ θῆραι αἱ μὲν καὶ ἐν περιειργμένοις παραδείσοις, αἱ δὲ καὶ ἀναπεπταμένοις τόποις, πάγκαλαι.
16 παρέρρει δὲ καὶ ποταμὸς παντοδαπῶν ἰχθύων πλήρης. ἦν δὲ καὶ τὰ πτηνὰ ἄφθονα τοῖς ὀρνιθεῦσαι δυναμένοις. ἐνταῦθα μὲν δὴ διεχείμαζε, καὶ αὐτόθεν καὶ σὺν προνομαῖς τὰ ἐπιτήδεια τῇ
17 στρατιᾷ λαμβάνων. καταφρονητικῶς δέ ποτε καὶ ἀφυλάκτως διὰ τὸ μηδὲν πρότερον ἐσφάλθαι λαμβανόντων τῶν στρατιωτῶν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπέτυχεν αὐτοῖς ὁ Φαρνάβαζος κατὰ τὸ πεδίον ἐσπαρμένοις, ἅρματα μὲν ἔχων δύο δρεπανηφόρα, ἱππέας δὲ ὡς τετρα-
18 κοσίους. οἱ δ᾽ Ἕλληνες ὡς εἶδον αὐτὸν προσελαύνοντα, συνέδραμον ὡς εἰς ἑπτακοσίους· ὁ δ᾽ οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ προστησάμενος τὰ ἅρματα, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἱππεῦσιν ὄπισθεν γενόμενος, ἐλαύνειν
19 εἰς αὐτοὺς ἐκέλευσεν. ὡς δὲ τὰ ἅρματα ἐμβαλόντα διεσκέδασε τὸ ἀθρόον, ταχὺ οἱ ἱππεῖς κατέβαλον εἰς ἑκατὸν ἀνθρώπους, οἱ δ᾽ ἄλλοι κατέφυγον πρὸς Ἀγησίλαον· ἐγγὺς γὰρ ἔτυχε σὺν τοῖς ὁπλί-
20 ταις ὤν. ἐκ δὲ τούτου τρίτῃ ἢ τετάρτῃ ἡμέρᾳ αἰσθάνεται ὁ Σπιθριδάτης τὸν Φαρνάβαζον ἐν Καυῇ κώμῃ μεγάλῃ στρατοπεδευόμενον, ἀπέχοντα στάδια ὡς ἑξήκοντα καὶ ἑκατόν, καὶ εὐθὺς
21 λέγει πρὸς τὸν Ἡριππίδαν. καὶ ὁ Ἡριππίδας ἐπιθυμῶν λαμπρόν τι ἐργάσασθαι αἰτεῖ τὸν Ἀγησίλαον ὁπλίτας τε εἰς δισχιλίους καὶ πελταστὰς ἄλλους τοσούτους καὶ ἱππέας τούς τε Σπιθριδάτου
22 καὶ τοὺς Παφλαγόνας καὶ τῶν Ἑλλήνων ὁπόσους πείσειεν. ἐπεὶ δὲ ὑπέσχετο αὐτῷ, ἐθύετο· καὶ ἅμα δείλῃ καλλιερησάμενος κατέλυσε τὴν θυσίαν. ἐκ δὲ τούτου δειπνήσαντας παρήγγειλε παρεῖναι πρόσθεν τοῦ στρατοπέδου. σκότους δὲ γενομένου οὐδ᾽ οἱ ἡμίσεις ἑκά-

---

vgl. III, 4, 13. — *αἱ μὲν ... αἱ δέ*] vgl. § 1 *τὰς μὲν ... τὰς δέ*.

16. *δυναμένοις*] = *ἐπισταμένοις*. — *σὺν προνομαῖς*] „mit Hilfe von Streifzügen".

17. *διὰ τὸ ...*] „weil sie ...", näml. die Soldaten; Grund zu beiden Adverbien. — *ἐσπαρμένοις*] prädikativ zu *αὐτοῖς*. — *δρεπανηφόρα*] aus Xenoph. Anabasis I, 8, 10 bekannt.

18. *συνέδραμον*] Sie waren vorher *ἐσπαρμένοι*. — *ὡς εἰς ἑπτακοσίους*] doppelte Bezeichnung der ungefähren Zahl. — *προ-στησάμενος*] Med., „vor sich", d. h. ins erste Treffen.

19. *τὸ ἀθρόον*] „den geschlossenen Haufen", die *ἑπτακόσιοι*.

21. *ἄλλους*] „aufserdem". — *πείσειεν*] Also Freiwillige, *ἐθελονταί*.

22. *ὑπέσχετο*] Agesilaos. — *ἐθύετο*] Herippidas. — *ἑκάστων*] „von den einzelnen Abteilungen". Man sieht, wie lose die Disziplin in diesen Söldnerhaufen war.

στων ἐξῆλθον. ὅπως δὲ μή, εἰ ἀποτρέποιτο, καταγελῷεν αὐτοῦ 23
οἱ ἄλλοι τριάκοντα, ἐπορεύετο σὺν ᾗ εἶχε δυνάμει. ἅμα δὲ τῇ 24
ἡμέρᾳ ἐπιπεσὼν τῇ Φαρναβάζου στρατοπεδείᾳ, τῆς μὲν προφυλακῆς αὐτοῦ Μυσῶν ὄντων πολλοὶ ἔπεσον, αὐτοὶ δὲ διαφεύγουσι, τὸ δὲ στρατόπεδον ἁλίσκεται καὶ πολλὰ μὲν ἐκπώματα καὶ ἄλλα δή, οἷα Φαρναβάζου κτήματα, πρὸς δὲ τούτοις σκεύη πολλὰ καὶ ὑποζύγια σκευοφόρα. διὰ γὰρ τὸ φοβεῖσθαι, μή, εἴ που κατασταίη, 25
κυκλωθεὶς πολιορκοῖτο, ἄλλοτε ἄλλῃ τῆς χώρας ἐπῄει, ὥσπερ οἱ νομάδες, καὶ μάλα ἀφανίζων τὰς στρατοπεδεύσεις. ἐπεὶ δὲ τὰ 26
ληφθέντα χρήματα ἀπήγαγον οἵ τε Παφλαγόνες καὶ ὁ Σπιθριδάτης, ὑποστήσας Ἡριππίδας ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς ἀφείλετο ἅπαντα τόν τε Σπιθριδάτην καὶ τοὺς Παφλαγόνας, ἵνα δὴ πολλὰ ἀπαγάγοι τὰ αἰχμάλωτα τοῖς λαφυροπώλαις. ἐκεῖνοι μέντοι ταῦτα 27
παθόντες οὐκ ἤνεγκαν, ἀλλ᾽ ὡς ἀδικηθέντες καὶ ἀτιμασθέντες νυκτὸς συσκευασάμενοι ᾤχοντο ἀπιόντες εἰς Σάρδεις πρὸς Ἀριαῖον, πιστεύσαντες, ὅτι καὶ ὁ Ἀριαῖος ἀποστὰς βασιλέως ἐπολέμησεν αὐτῷ. Ἀγησιλάῳ μὲν δὴ τῆς ἀπολείψεως τοῦ Σπιθριδάτου καὶ 28
τοῦ Μεγαβάτου καὶ τῶν Παφλαγόνων οὐδὲν ἐγένετο βαρύτερον ἐν τῇ στρατείᾳ.

Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, ὃς καὶ Φαρναβάζῳ 29
ἐτύγχανεν ἐκ παλαιοῦ ξένος ὢν καὶ Ἀγησιλάῳ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐξενώθη. οὗτος οὖν εἶπε* πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὡς οἴοιτο συναγαγεῖν αὐτῷ ἂν εἰς λόγους περὶ φιλίας Φαρνάβαζον. ὡς δ᾽ 30

---

23. *ἀποτρέποιτο*] näml. von seinem Unternehmen.

24. *ἐπιπεσών*] paſst nicht zu *ἔπεσον*; übersetze es durch das Verb. finitum. — *αὐτοῦ*] = *Φαρναβάζου*. — *αὐτοί*] die eigentlichen Perser. — *οἷα Φαρναβάζου*] „wie sie natürlich (*δή*) ein Pharnabazos besaſs“.

25. *διὰ γὰρ* . . .] Die Gröſse der Beute wird durch das nomadenartige Herumziehen des Ph. mit Sack und Pack, dies letztere aber durch *διὰ τὸ φοβεῖσθαι* begründet. — *τῆς χώρας*] Gen. partitivus zu *ἄλλῃ*. — *καὶ μάλα*] „gar sehr“.

26. *δή*] Herippidas that das „natürlich“ (*δή*) nicht zum eigenen Vorteile, sondern um Beute für die Kriegskasse zu gewinnen.

27. *ταῦτα παθόντες οὐκ ἤνεγκαν*] „lieſsen sich das nicht gefallen“. — *ὡς ἀδικηθέντες*] „in der Meinung . . .“. — *Ἀριαῖον*] der aus Xenophons Anabasis bekannte Bundesgenosse des Kyros. — *πιστεύσαντες*] „auf den sie ihr Vertrauen setzten“. — *ἐπολέμησεν*] Im Deutschen Plusquamperfektum.

28. *τῆς ἀπολείψεως*] zu *βαρύτερον* „betrübender“.

ἤκουσεν αὐτοῦ, σπονδὰς λαβὼν καὶ δεξιὰν παρῆν ἄγων τὸν Φαρνάβαζον εἰς συγκείμενον χωρίον, ἔνθα δὴ Ἀγησίλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα χαμαὶ ἐν πόᾳ τινὶ κατακείμενοι ἀνέμενον· ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἧκεν ἔχων στολὴν πολλοῦ χρυσοῦ ἀξίαν. ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά, ἐφ᾽ ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς, ᾐσχύνθη ἐντρυφῆσαι, ὁρῶν τοῦ Ἀγησιλάου τὴν φαυλότητα·
31 κατεκλίθη οὖν καὶ αὐτὸς ὥσπερ εἶχε χαμαί. καὶ πρῶτα μὲν ἀλλήλους χαίρειν προσεῖπαν, ἔπειτα τὴν δεξιὰν προτείναντος τοῦ Φαρναβάζου, ἀντιπροὔτεινε καὶ ὁ Ἀγησίλαος. μετὰ δὲ τοῦτο ἦρξε
32 τοῦ λόγου ὁ Φαρνάβαζος· καὶ γὰρ ἦν πρεσβύτερος· Ὦ Ἀγησίλαε καὶ πάντες οἱ παρόντες Λακεδαιμόνιοι, ἐγὼ ὑμῖν, ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμεῖτε, φίλος καὶ σύμμαχος ἐγενόμην, καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τὸ ὑμέτερον χρήματα παρέχων ἰσχυρὸν ἐποίουν, ἐν δὲ τῇ γῇ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου μαχόμενος μεθ᾽ ὑμῶν εἰς τὴν θάλατταν κατεδίωκον τοὺς πολεμίους. καὶ διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους οὐδὲν πώποτέ μου οὔτε ποιήσαντος οὔτ᾽ εἰπόντος πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ᾽
33 ἂν κατηγορῆσαι. τοιοῦτος δὲ γενόμενος νῦν οὕτω διάκειμαι ὑφ᾽ ὑμῶν, ὡς οὐδὲ δεῖπνον ἔχω ἐν τῇ ἐμαυτοῦ χώρᾳ, εἰ μή τι ὧν ἂν ὑμεῖς λίπητε συλλέξομαι, ὥσπερ τὰ θηρία. ἃ δέ μοι ὁ πατὴρ καὶ οἰκήματα καλὰ καὶ παραδείσους καὶ δένδρων καὶ θηρίων μεστοὺς κατέλιπεν, ἐφ᾽ οἷς εὐφραινόμην, ταῦτα πάντα ὁρῶ τὰ μὲν κατακεκομμένα τὰ δὲ κατακεκαυμένα. εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γιγνώσκω

---

30. *ἤκουσεν*] „als er (Agesilaos) ihm (Apollophanes) Gehör schenkte“. — *παρῆν*] d. h. Apollophanes erschien mit Pharnabazos, nachdem Agesilaos Waffenstillstand und sicheres Geleit für Pharnabazos bewilligt hatte. — *ἐν πόᾳ τινί*] „irgendwo im Grase“. — *μαλακῶς*] Daſs diese hohen persischen Herren auch sonst im Felde sich nichts abgehen lieſsen, deuten die *κτήματα* § 24 an. — *ὥσπερ εἶχε*] „wie er war“, d. h. ohne weitere Umstände.

31. *χαίρειν προσεῖπαν*] d. h. sie begrüſsten sich mit dem Worte *χαῖρε*. Zur Form vgl. III, 2, 20. — *πρεσβύτερος*] Der Spartaner ehrt stets das Alter.

32. *ἀπὸ τοῦ ἵππου*] In der Schlacht bei Abydos, wie Xenophon im ersten Buche erzählt. — *Τισσαφέρνους*] Er erscheint überall als doppelzüngig und falsch, z. B. III, 4, 6. Pharnabazos dagegen meint, daſs man ihm derartige Doppelzüngigkeit gegen die Griechen weder in Worten noch in Thaten vorwerfen könne.

33. *γενόμενος*] konzessiv. — *διάκειμαι*] „bin in eine Lage versetzt“, Perf. Pass. zu *διατίθημι*, daher *ὑπό*. — *λίπητε συλλέξομαι ... θηρία*] etwa wie die *κυνάρια* („Hündchen“), welche *ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων* („Brocken“) *τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν* Matth. 15, 27. — *μὴ γιγνώσκω ...*] Eine ausgezeichnete

μήτε τὰ ὅσια μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς δὴ διδάξατέ με, ὅπως ταῦτ'
ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων χάριτας ἀποδιδόναι. ὁ μὲν ταῦτ' 34
εἶπεν. οἱ δὲ τριάκοντα πάντες μὲν ἐπῃσχύνθησαν αὐτὸν καὶ
ἐσιώπησαν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος χρόνῳ ποτὲ εἶπεν· Ἀλλ' οἶμαι μέν
σε, ὦ Φαρνάβαζε, εἰδέναι, ὅτι καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι
ξένοι ἀλλήλοις γίγνονται ἄνθρωποι. οὗτοι δέ, ὅταν αἱ πόλεις πο-
λέμιαι γένωνται, σὺν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς ἐξενωμένοις πολεμοῦσι
καί, ἂν οὕτω τύχωσιν, ἔστιν ὅτε καὶ ἀπέκτειναν ἀλλήλους. καὶ
ἡμεῖς οὖν νῦν βασιλεῖ τῷ ὑμετέρῳ πολεμοῦντες πάντα ἠναγκάσμεθα
τὰ ἐκείνου πολέμια νομίζειν· σοί γε μέντοι φίλοι γενέσθαι περὶ
παντὸς ἂν ποιησαίμεθα. καὶ εἰ μὲν ἀλλάξασθαί σε ἔδει ἀντὶ 35
δεσπότου βασιλέως ἡμᾶς δεσπότας, οὐκ ἂν ἔγωγέ σοι συνεβούλευον·
νῦν δὲ ἔξεστί σοι μεθ' ἡμῶν γενομένῳ μηδένα προσκυνοῦντα μηδὲ
δεσπότην ἔχοντα ζῆν καρπούμενον τὰ σαυτοῦ. καίτοι ἐλεύθερον
εἶναι ἐγὼ μὲν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι τῶν πάντων χρημάτων. οὐδὲ 36
μέντοι τοῦτό σε κελεύομεν, πένητα μὲν ἐλεύθερον δ' εἶναι, ἀλλ'
ἡμῖν συμμάχοις χρώμενον αὔξειν μὴ τὴν βασιλέως, ἀλλὰ τὴν σαυ-
τοῦ ἀρχήν, τοὺς νῦν ὁμοδούλους σοι καταστρεφόμενον, ὥστε σοὺς

Wendung, wohlgeeignet, die auf die Barbaren tief herabsehenden Griechen zu beschämen! — ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν] „inwiefern dies die Handlungsweise von Männern ist, welche ...". — ἐπισταμένων] de conatu; die Griechen wollen sich darauf verstehen.

34. ἐπῃσχύνθησαν] offenbar ein beabsichtigter Gegensatz zu § 30 ᾐσχύνθη. — χρόνῳ ποτέ] „nach einer Weile". — ξένοι] prädikativ; das Subjekt ist ἄνθρωποι. — πολέμιαι] näml. ἀλλήλαις. — καί] vor τοῖς ἐξενωμένοις (ξενόω) heifst „sogar"; ἐξενωμένοις aber hängt von πολεμοῦσι ab. — ἔστιν ὅτε] = ἐνίοτε. — ἀπέκτειναν] Im Deutschen Präsens. — πάντα ... τὰ ἐκείνου] Also auch dich und deinen Besitz, denn im Perserreiche gehört alles einem, vgl. Anab. II, 5, 38.

35. εἰ ... ἔδει, ... οὐκ ἂν ... συνεβούλευον] Irrealer hypothetischer Satz. — ἀλλάξασθαι] Med., „eintauschen"; davon ist abhängig der doppelte Accus. des Obj. (ἡμᾶς) und des Präd. (δεσπότας); auch δεσπότου ist bei βασιλέως prädikativ. — μεθ' ἡμῶν γενομένῳ] Wer mit jemandem ist, hält es mit ihm. — προσκυνοῦντα (mit Objekt μηδένα) und ἔχοντα (mit Objekt δεσπότην)] gehören zu ζῆν, „ohne ... zu ...", ebenso dann καρπούμενον τὰ σαυτοῦ „im Genusse des eigenen Besitzes". — καίτοι] atqui „nun aber".

36. οὐδὲ μέντοι τοῦτο] sed ne hoc quidem; damit wird das folgende πένητα ... εἶναι angekündigt, „nämlich bei aller Freiheit ...". — μὴ τὴν βασιλέως] „nicht etwa ...". — ὁμοδούλους σοι] gehört zusammen. Im Perserreiche giebt es nur einen δεσπότης, vgl. § 34. — ὥστε ... εἶναι] näml.

ὑπηκόους εἶναι. καίτοι εἰ ἅμα ἐλεύθερός τ' εἴης καὶ πλούσιος
37 γένοιο, τίνος ἂν δέοις μὴ οὐχὶ πάμπαν εὐδαίμων εἶναι; Οὐκοῦν,
ἔφη ὁ Φαρνάβαζος, ἁπλῶς ὑμῖν ἀποκρίνωμαι ἅπερ ποιήσω;
„Πρέπει γοῦν σοι.“ Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ἐὰν βασιλεὺς ἄλλον μὲν
στρατηγὸν πέμπῃ, ἐμὲ δὲ ὑπήκοον ἐκείνου τάττῃ, βουλήσομαι
ὑμῖν καὶ φίλος καὶ σύμμαχος εἶναι· ἐὰν μέντοι μοι τὴν ἀρχὴν
προστάττῃ — τοιοῦτόν τι, ὡς ἔοικε, φιλοτιμία ἐστίν —, εὖ χρὴ
38 εἰδέναι, ὅτι πολεμήσω ὑμῖν ὡς ἂν δύνωμαι ἄριστα. ἀκούσας
ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος ἐλάβετο τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ εἶπεν· Εἴθ',
ὦ λῷστε σύ, τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιο. Ἓν δ' οὖν, ἔφη,
ἐπίστω, ὅτι νῦν τε ἄπειμι ὡς ἂν δύνωμαι τάχιστα ἐκ τῆς σῆς
χώρας, τοῦ τε λοιποῦ, κἂν πόλεμος ᾖ, ἕως ἂν ἐπ' ἄλλον ἔχωμεν
στρατεύεσθαι, σοῦ τε καὶ τῶν σῶν ἀφεξόμεθα.
39 Τούτων δὲ λεχθέντων διέλυσε τὴν σύνοδον. καὶ ὁ μὲν Φαρ-
νάβαζος ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπῄει, ὁ δὲ ἐκ τῆς Παραπίτας
υἱὸς αὐτοῦ, καλὸς ἔτι ὤν, ὑπολειφθεὶς καὶ προσδραμών· Ξένον σε,
ἔφη, ὦ Ἀγησίλαε, ποιοῦμαι. „Ἐγὼ δέ γε δέχομαι.“ Μέμνησό
νυν, ἔφη. καὶ εὐθὺς τὸ παλτόν — εἶχε δὲ καλόν — ἔδωκε τῷ Ἀγη-
σιλάῳ. ὁ δὲ δεξάμενος, φάλαρα ἔχοντος περὶ τῷ ἵππῳ Ἰδαίου
τοῦ γραφέως πάγκαλα, περιελὼν ἀντέδωκεν αὐτῷ. τότε μὲν οὖν
40 ὁ παῖς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον μετεδίωκε τὸν πατέρα. ὡς
δ' ἐν τῇ τοῦ Φαρναβάζου ἀποδημίᾳ ἀποστερῶν ὁ ἀδελφὸς τὴν

τοὺς ὁμοδούλους. — μὴ οὐχὶ] braucht nach dem doppelt verneinenden Ausdrucke nicht übersetzt zu werden. Sinn: „Was fehlt dir an deinem vollständigen Glücke?“

37. ἁπλῶς] Gegensatz διπλοῦς § 32. — πρέπει γοῦν σοι] „das würde dir (d. h. deinem bisherigen Freimute) allerdings entsprechen“; ein höfliches „ja“. — ὑπήκοον ἐκείνου τάττῃ] „unter jenen stellt“. — τοιοῦτον ... ἐστιν] „so etwas (= eine solche Denkweise) ist (= nennt man) ja wohl Ehrgeiz“. Dies schickt Pharn., der überall echt orientalische Höflichkeit zeigt, entschuldigend voraus, um die Griechen nicht durch die folgenden Worte zu verletzen.

38. ἐπίστω] *scito*. — τοῦ ... λοιποῦ] „in Zukunft“, Gen. der Zeit wie νυκτός. — ἔχωμεν] ἔχω mit dem Inf. = „können“.

39. καλός] hier „jugendlich“. — ξένον σε ... ποιοῦμαι] ein Ausdruck aufwallender Zuneigung, der durch Agesilaos' nobles Verhalten in § 38 veranlafst wird. — μέμνησό νυν (nicht νῦν)] „so denke denn auch daran!“ — περί] Der Schmuck befand sich am Halse des Pferdes.

40. ἀποδημίᾳ] Etwa 10 Jahre nach den eben erzählten Ereignissen. —

ἀρχὴν φυγάδα ἐποίησε τὸν τῆς Παραπίτας υἱόν, τά τ' ἄλλα ὁ Ἀγησίλαος ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ, καὶ ἐρασθέντος αὐτοῦ τοῦ Εὐάλκους υἱέος Ἀθηναίου πάντ' ἐποίησεν, ὅπως ἂν δι' ἐκεῖνον ἐγκριθείη τὸ στάδιον ἐν Ὀλυμπίᾳ, μέγιστος ὢν τῶν παίδων.

Καὶ τότε δή, ὥσπερ εἶπε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον, εὐθὺς ἀπε- 41
πορεύετο ἐκ τῆς χώρας· σχεδὸν δὲ καὶ ἔαρ ἤδη ὑπέφαινεν. ἀφικόμενος δὲ εἰς Θήβης πεδίον κατεστρατοπεδεύσατο περὶ τὸ τῆς Ἀστυρηνῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν, καὶ ἐκεῖ πρὸς ᾧ εἶχε συνέλεγε πανταχόθεν παμπληθὲς στράτευμα. παρεσκευάζετο γὰρ πορευσόμενος ὡς δύναιτο ἀνωτάτω, νομίζων ὁπόσα ὄπισθεν ποιήσαιτο ἔθνη πάντα ἀποστήσειν βασιλέως.

Ἀγησίλαος μὲν δὴ ἐν τούτοις ἦν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπεὶ 2
σαφῶς ᾔσθοντο τά τε χρήματα ἐληλυθότα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς μεγίστας πόλεις συνεστηκυίας ἐπὶ πολέμῳ πρὸς ἑαυτούς, ἐν κινδύνῳ τε τὴν πόλιν ἐνόμισαν καὶ στρατεύειν ἀναγκαῖον ἡγήσαντο εἶναι. καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα παρεσκευάζοντο, εὐθὺς δὲ καὶ ἐπὶ 2
τὸν Ἀγησίλαον πέμπουσιν Ἐπικυδίδαν. ὁ δ' ἐπεὶ ἀφίκετο, τά τε ἄλλα διηγεῖτο ὡς ἔχοι καὶ ὅτι ἡ πόλις ἐπιστέλλοι αὐτῷ βοηθεῖν ὡς τάχιστα τῇ πατρίδι. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπεὶ ἤκουσε, χαλεπῶς 3
μὲν ἤνεγκεν, ἐνθυμούμενος καὶ οἵων τιμῶν καὶ οἵων ἐλπίδων ἀποστεροῖτο, ὅμως δὲ συγκαλέσας τοὺς συμμάχους ἐδήλωσε τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως παραγγελλόμενα καὶ εἶπεν, ὅτι ἀναγκαῖον εἴη βοηθεῖν

φυγάδα] Er hatte sich nach Sparta geflüchtet. — *ἐρασθέντος*] Der Perser liebte den jungen Sohn des Eualkes, eines Atheners, und bat Agesilaos, dafür zu sorgen, daſs sein junger Freund am Wettlauf der Knaben in Olympia teilnehmen dürfe (*ἐγκριθείη τὸ στάδιον*), obgleich er schon reichlich groſs dafür sei.

41. *δή*] „wirklich". — *Θήβη*] Stadt in Troas; ebenda *Ἄστυρα*, wo ein Tempel der Artemis war. — *ὄπισθεν ποιήσαιτο*] „in seinem Rücken hätte".

Kap. 2. § 1/8: Des Agesilaos Anstalten zur Rückkehr nach Griechenland (394). — § 9/15: Beratungen in Korinth. Beginn des Feldzuges am Isthmus (394). — § 16/23: Streitkräfte. Die Schlacht bei Nemea (394).

1. *ἐν τούτοις ἦν*] *in his rebus occupatus erat.* — *οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι* ...] Wiederaufnahme der III, 5, 25 abgebrochenen Erzählung der Ereignisse in Griechenland. — *τὰ χρήματα*] vgl. III, 5, 1. 2. — *ἐπί*] c. Dat. bezeichnet den Zweck.

2. *αὐτοί*] d. h. die Lakedämonier in Griechenland. — *ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον*] um ihn herbeizurufen. — *αὐτῷ*] = *Ἀγησιλάῳ*.

3. *συμμάχους*] die Vertreter der

τῇ πατρίδι· ἐὰν μέντοι ἐκεῖνα καλῶς γένηται, εὖ ἐπίστασθε, ἔφη,
ὦ ἄνδρες σύμμαχοι, ὅτι οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι ὑμῶν, ἀλλὰ πάλιν
4 παρέσομαι πράξων ὧν ὑμεῖς δεῖσθε. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα πολλοὶ
μὲν ἐδάκρυσαν, πάντες δ' ἐψηφίσαντο βοηθεῖν μετ' Ἀγησιλάου τῇ
Λακεδαίμονι· εἰ δὲ καλῶς τἀκεῖ γένοιτο, λαβόντες αὐτὸν πάλιν
5 ἥκειν εἰς τὴν Ἀσίαν. καὶ οἱ μὲν δὴ συνεσκευάζοντο ὡς ἀκολουθή-
σοντες. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ κατέλιπεν Εὔξενον ἁρ-
μοστὴν καὶ φρουροὺς παρ' αὐτῷ οὐκ ἔλαττον τετρακισχιλίων, ἵνα
δύναιτο διασῴζειν τὰς πόλεις· αὐτὸς δὲ ὁρῶν, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν
στρατιωτῶν μένειν ἐπεθύμουν μᾶλλον ἢ ἐφ' Ἕλληνας στρατεύεσθαι,
βουλόμενος ὡς βελτίστους καὶ πλείστους ἄγειν μεθ' ἑαυτοῦ, ἆθλα
προὔθηκε ταῖς πόλεσιν, ἥτις ἄριστον στράτευμα πέμποι, καὶ τῶν
μισθοφόρων τοῖς λοχαγοῖς ὅστις εὐοπλότατον λόχον ἔχων συστρα-
τεύοιτο καὶ ὁπλιτῶν καὶ τοξοτῶν καὶ πελταστῶν. προεῖπε δὲ
καὶ τοῖς ἱππάρχοις, ὅστις εὐιπποτάτην καὶ εὐοπλοτάτην τάξιν
6 παρέχοιτο, ὡς καὶ τούτοις νικητήριον δώσων. τὴν δὲ κρίσιν
ἔφη ποιήσειν, ἐπεὶ διαβαίησαν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην,
ἐν Χερρονήσῳ, ὅπως εὖ εἰδείησαν, ὅτι τοὺς στρατευομένους δεῖ
7 εὐκρινεῖν. ἦν δὲ τὰ ἆθλα τὰ μὲν πλεῖστα ὅπλα ἐκπεπονημένα
εἰς κόσμον καὶ ὁπλιτικὰ καὶ ἱππικά· ἦσαν δὲ καὶ στέφανοι χρυ-
σοῖ· τὰ δὲ πάντα ἆθλα οὐκ ἔλαττον ἐγένοντο ἢ ἀπὸ τεττάρων
ταλάντων. τοσούτων μέντοι ἀναλωθέντων, παμπόλλων χρημάτων
8 ὅπλα εἰς τὴν στρατιὰν κατεσκευάσθη. ἐπεὶ δὲ διέβη τὸν Ἑλλήσ-
ποντον, κριταὶ κατέστησαν Λακεδαιμονίων μὲν Μένασκος καὶ

Griechenstädte in Asien. — ἐκεῖνα] Dafür steht § 4 τἀκεῖ „die Verhältnisse in Griechenland". — οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι] „ich werde sicher nicht vergessen"; eigentlich: οὐ φόβος („ihr braucht nicht zu fürchten") μὴ ἐπιλάθωμαι.

4. λαβόντες] „mit", wie sonst ἔχων.

5. τῶν στρατιωτῶν] der Griechen in Kleinasien. — ἆθλα προὔθηκε] wie III, 4, 16. — ταῖς πόλεσιν, ἥτις] = τῶν πόλεων ταύτῃ, ἥτις. — προεῖπε] „er machte Versprechungen"; dazu tritt ὡς ... δώσων = ὡς δώσοι.

6. ὅτι τοὺς ...] „dafs man die Teilnehmer des Feldzuges gut aussuchen müsse".

7. ἐκπεπονημένα εἰς κόσμον] d. h. die zierlich gearbeiteten Siegespreise dienten nicht so sehr zu praktischen Zwecken als zum Schmucke. — τὰ πάντα] „im ganzen". — οὐκ ἔλαττον] = οὐκ ἀπ' („für") ἐλάττονος. — τοσούτων ... ἀναλωθέντων] kausal, „durch solchen Aufwand wurde es erreicht, dafs ...". — παμπόλλων χρημάτων] Gen. des Preises zu ὅπλα.

8. κατέστησαν] übersetze passivisch. —

Ἡριππίδας καὶ Ὄρσιππος, τῶν δὲ συμμάχων εἷς ἀπὸ πόλεως.
καὶ Ἀγησίλαος μέν, ἐπεὶ τὴν κρίσιν ἐποίησεν, ἔχων τὸ στράτευμα
ἐπορεύετο τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἥνπερ βασιλεύς, ὅτε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα
ἐστράτευεν.

Ἐν δὲ τούτῳ οἱ μὲν ἔφοροι φρουρὰν ἔφηναν· ἡ δὲ πόλις, ἐπεὶ 9
Ἀγησίπολις παῖς ἔτι ἦν, Ἀριστόδημον τοῦ γένους ὄντα καὶ πρό-
δικον τοῦ παιδός, ἡγεῖσθαι τῇ στρατιᾷ ἐκέλευον. ἐπεὶ δ' ἐξῄεσαν 10
μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι, συνειλεγμένοι δ' ἦσαν οἱ ἐναντίοι, συνελ-
θόντες ἐβουλεύοντο, πῶς ἂν τὴν μάχην συμφορώτατα σφίσιν αὐτοῖς
ποιήσαιντο. Τιμόλαος μὲν δὴ Κορίνθιος ἔλεξεν· Ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ, 11
ἔφη, ὦ ἄνδρες σύμμαχοι, ὅμοιον εἶναι τὸ τῶν Λακεδαιμονίων
πρᾶγμα οἷόνπερ τὸ τῶν ποταμῶν. οἵ τε γὰρ ποταμοὶ πρὸς μὲν
ταῖς πηγαῖς οὐ μεγάλοι εἰσίν, ἀλλ' εὐδιάβατοι, ὅσῳ δ' ἂν πορρω-
τέρω γίγνωνται, ἐπεμβάλλοντες ἕτεροι ποταμοὶ ἰσχυρότερον αὐτῶν
τὸ ῥεῦμα ποιοῦσι, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὡσαύτως, ἔνθεν μὲν ἐξέρ-
χονται, αὐτοὶ μόνοι εἰσί, προϊόντες δὲ καὶ παραλαμβάνοντες τὰς
πόλεις πλείους τε καὶ δυσμαχώτεροι γίγνονται. ὁρῶ δ' ἔγωγε, 12
ἔφη, καὶ ὁπόσοι σφῆκας ἐξαιρεῖν βούλονται, ἐὰν μὲν ἐκθέοντας
τοὺς σφῆκας πειρῶνται θηρᾶν, ὑπὸ πολλῶν τυπτομένους, ἐὰν δὲ
ἔτι ἔνδον ὄντων τὸ πῦρ προσφέρωσι, πάσχοντας μὲν οὐδέν, χειρου-
μένους δὲ τοὺς σφῆκας. ταῦτ' οὖν ἐνθυμούμενος ἡγοῦμαι κράτιστον
εἶναι μάλιστα μὲν ἐν αὐτῇ, εἰ δὲ μή, ὅτι ἐγγύτατα τῆς Λακεδαί-
μονος τὴν μάχην ποιεῖσθαι. δόξαντος δ' εὖ λέγειν αὐτοῦ ἐψηφί- 13
σαντο ταῦτα. ἐν ᾧ δὲ περὶ ἡγεμονίας τε διεπράττοντο καὶ διω-

βασιλεύς] Wie III, 4, 3 richtet sich Agesilaos auch hier nach berühmten Mustern, denn der βασιλεύς ist Xerxes.

9. Ἀγησίπολις] Sohn des flüchtigen Pausanias, vgl. III, 5, 25. — τοῦ γένους] Aristodemus, der „Vormund" (πρόδικος) des jungen Königs, „stammte aus der entsprechenden Familie", nämlich der der Agiaden. — ἐκέλευον] Das Subjekt ἡ πόλις = οἱ πολῖται.

10. συνελθόντες ἐβουλεύοντο] Subjekt οἱ ἐναντίοι oder vielmehr deren Führer.

11. Τιμόλαος] vgl. III, 5, 1. — τὸ … πρᾶγμα] „die Lage". — ὅσῳ] Dem sollte eigentlich ein τοσούτῳ (*quo … eo*) vor ἰσχυρότερον entsprechen. — αὐτοὶ μόνοι] „auf sich allein beschränkt"; ergänze vorher ἐκεῖ.

12. ὁπόσοι] Ergänze vorher τούτους; dazu gehört dann τυπτομένους „gestochen werden". — ἔνδον ὄντων] näml. τῶν σφηκῶν „wenn die Wespen in ihrem Bau sind". — τὸ πῦρ] „das erforderliche Feuer", womit man die Wespen ausräuchert. — τοὺς σφῆκας] Objekt zu χειρουμένους. — μάλιστα] *potissimum* „am liebsten". — τὴν μάχην] Der Artikel wie bei τὸ πῦρ.

*μολογοῦντο, εἰς ὁπόσους δέοι τάττεσθαι πᾶν τὸ στράτευμα, ὅπως
μὴ λίαν βαθείας τὰς φάλαγγας ποιούμεναι αἱ πόλεις κύκλωσιν
τοῖς πολεμίοις παρέχοιεν, ἐν τούτῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ δὴ Τε-
14 γεάτας παρειληφότες καὶ Μαντινέας ἐξῄεσαν τὴν ἀμφίαλον. καὶ
πορευόμενοι, σχεδόν τι ἅμα οἱ μὲν περὶ τοὺς Κορινθίους ἐν τῇ
Νεμέᾳ ἦσαν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐν τῷ Σι-
κυῶνι. ἐμβαλόντων δὲ αὐτῶν κατὰ τὴν Ἐπιείκειαν, τὸ μὲν πρῶτον
ἐκ τῶν ὑπερδεξίων βάλλοντες αὐτοὺς καὶ τοξεύοντες μάλα κακῶς
15 ἐποίουν οἱ γυμνῆτες τῶν ἀντιπάλων· ὡς δὲ κατέβησαν ἐπὶ θά-
λατταν, ταύτῃ προῄεσαν διὰ τοῦ πεδίου, τέμνοντες καὶ κάοντες
τὴν χώραν· καὶ οἱ ἕτεροι μέντοι ἐπελθόντες κατεστρατοπεδεύσαντο,
ἔμπροσθεν ποιησάμενοι τὴν χαράδραν· ἐπεὶ δὲ προϊόντες οἱ Λα-
κεδαιμόνιοι οὐκέτι δέκα στάδια ἀπεῖχον τῶν πολεμίων, κἀκεῖνοι
αὐτοῦ στρατοπεδευσάμενοι ἡσυχίαν εἶχον.*

*16 Φράσω δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἑκατέρων. συνελέγησαν γὰρ ὁπλῖται
Λακεδαιμονίων μὲν εἰς ἑξακισχιλίους, Ἠλείων δὲ καὶ Τριφυλίων
καὶ Ἀκρωρείων καὶ Λασιωνίων ἐγγὺς τρισχίλιοι καὶ Σικυωνίων
πεντακόσιοι καὶ χίλιοι, Ἐπιδαυρίων δὲ καὶ Τροιζηνίων καὶ Ἑρ-
μιονέων καὶ Ἁλιέων ἐγένοντο οὐκ ἐλάττους τρισχιλίων. πρὸς δὲ
τούτοις ἱππεῖς μὲν Λακεδαιμονίων περὶ ἑξακοσίους, Κρῆτες δὲ
τοξόται ἠκολούθουν ὡς τριακόσιοι, καὶ μὴν σφενδονῆται Μαργα-
νέων καὶ Λετρίνων καὶ Ἀμφιδόλων οὐκ ἐλάττους τετρακοσίων.
Φλιάσιοι μέντοι οὐκ ἠκολούθουν· ἐκεχειρίαν γὰρ ἔφασαν ἔχειν.
17 αὕτη μὲν δὴ ἡ μετὰ Λακεδαιμονίων δύναμις ἦν. ἥ γε μὴν τῶν*

---

13. *εἰς ὁπόσους*] „wie tief". — *αἱ πόλεις*] sind hier die Mannschaften aus den betreffenden Städten. — *καὶ δή*] „auch schon". — *τὴν ἀμφίαλον*] näml. *γῆν*; Accus. des Inhalts. Gemeint ist der Isthmus von Korinth.

14. *σχεδόν τι ἅμα*] „fast zugleich". — *ἐν τῇ Νεμέᾳ*] südwestl. von Korinth; dagegen liegt Sikyon nordwestlich davon. — *ἐμβαλόντων*] Mit *αὐτῶν* sind die in das Gebiet von Korinth einfallenden Spartaner gemeint. — *κατὰ τὴν Ἐπιείκειαν*] „bei Epieikeia", einer Festung zwischen Sikyon und Korinth.

15. *κατέβησαν* und *προῄεσαν*] Subjekt die Spartaner. — *καὶ ... μέντοι*] = *καὶ ... δέ*. — *χαράδραν*] die wasserarme Schlucht des Nemeabaches. — *κἀκεῖνοι*] „ebenfalls", näml. die Lakedämonier.

16. *Ἠλείων ...*] Zu Elis gehörte der Bezirk *Τριφυλία* mit den Städten *Μάργανα*, *Λετρῖνοι* und *Ἀμφίδολοι* und die Städte *Ἦλις*, *Ἀκρώρεια* und *Λασιών*; zu Arkadien die Städte *Ἐπίδαυρος*, *Τροιζήν*, *Ἑρμιών* und *Ἁλιαί*. — *ἐκεχειρία*] „Waffenruhe" in Anlaſs eines Festes.

πολεμίων ἠθροίσθη Ἀθηναίων μὲν εἰς ἑξακισχιλίους ὁπλίτας, Ἀργείων δὲ ἐλέγοντο περὶ ἑπτακισχιλίους, Βοιωτῶν δ', ἐπεὶ Ὀρχομένιοι οὐ παρῆσαν, περὶ πεντακισχιλίους, Κορινθίων γε μὴν εἰς τρισχιλίους καὶ μὴν ἐξ Εὐβοίας ἁπάσης οὐκ ἐλάττους τρισχιλίων. ὁπλιτικὸν μὲν δὴ τοσοῦτον· ἱππεῖς δὲ Βοιωτῶν μὲν εἰς ὀκτακοσίους, Ἀθηναίων δ' εἰς ἑξακοσίους καὶ Χαλκιδέων τῶν ἐξ Εὐβοίας εἰς ἑκατόν, Λοκρῶν δὲ τῶν Ὀπουντίων εἰς πεντήκοντα. καὶ ψιλῶν δὲ σὺν τοῖς τῶν Κορινθίων πλέον ἦν· καὶ γὰρ Λοκροὶ οἱ Ὀζόλαι καὶ Μηλιεῖς καὶ Ἀκαρνᾶνες παρῆσαν αὐτοῖς.

Αὕτη μὲν δὴ ἑκατέρων ἡ δύναμις ἐγένετο. οἱ δὲ Βοιωτοὶ 18
ἕως μὲν τὸ εὐώνυμον εἶχον, οὐδέν τι κατήπειγον τὴν μάχην συνάπτειν· ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατὰ Λακεδαιμονίους ἐγένοντο, αὐτοὶ δὲ τὸ δεξιὸν ἔσχον καὶ κατ' Ἀχαιοὺς ἀντετάχθησαν, εὐθὺς τά τε ἱερὰ καλὰ ἔφασαν εἶναι καὶ παρήγγειλαν παρασκευάζεσθαι ὡς μάχης ἐσομένης. καὶ πρῶτον μὲν ἀμελήσαντες τοῦ εἰς ἑκκαίδεκα βαθεῖαν παντελῶς ἐποιήσαντο τὴν φάλαγγα, ἔτι δὲ καὶ ἦγον ἐπὶ τὰ δεξιά, ὅπως ὑπερέχοιεν τῷ κέρατι τῶν πολεμίων· οἱ δ' Ἀθηναῖοι, ἵνα μὴ διασπασθείησαν, ἐπηκολούθουν, καίπερ γιγνώσκοντες, ὅτι κίνδυνος εἴη κυκλωθῆναι. τέως μὲν οὖν οἱ Λακεδαι- 19
μόνιοι οὐκ ᾐσθάνοντο προσιόντων τῶν πολεμίων· καὶ γὰρ ἦν λάσιον τὸ χωρίον· ἐπεὶ δ' ἐπαιάνισαν, τότε δὴ ἔγνωσαν, καὶ εὐθὺς ἀντιπαρήγγειλαν ἅπαντες διασκευάζεσθαι ὡς εἰς μάχην. ἐπεὶ δὲ συνετάχθησαν ὡς ἑκάστους οἱ ξεναγοὶ ἔταξαν, παρηγγύησαν μὲν ἀκολουθεῖν τῷ ἡγουμένῳ, ἦγον δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τὰ δεξιά, καὶ οὕτω πολὺ ὑπερέτεινον τὸ κέρας, ὥστε τῶν Ἀθηναίων

---

17. Ὀρχομένιοι] Sie hielten zu Sparta, vgl. III, 5, 6. — καὶ ψιλῶν δέ] „aber auch an Leichtbewaffneten"; Gegensatz: οὐ μόνον ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων. — σὺν τοῖς τῶν Κορ.] „aufseiten der korinthischen Bundesmacht". — πλέον] = μεῖζον πλῆθος.

18. εὐώνυμον] Der führende Heeresteil stand auf dem rechten Flügel. Wahrscheinlich wechselte die ἡγεμονία (§ 13) zwischen Athenern und Böotern. — οὐδέν τι] „durchaus nicht irgendwie". — κατά] „gegenüber". — αὐτοί] die Böoter, welche an diesem Tage den Oberbefehl übernahmen. — τοῦ εἰς ἑκκαίδεκα] näml. ποιεῖσθαι τὴν φάλαγγα. Sie handelten also gegen die § 13 angedeuteten Abmachungen. — παντελῶς] zu βαθεῖαν. — τῷ κέρατι] Dativus instrumenti. — τῶν πολεμίων] abhängig von ὑπερέχοιεν.

19. ἐπαιάνισαν] Subjekt οἱ πολέμιοι. — ἔγνωσαν] Subjekt οἱ Λακεδαιμόνιοι. — παρηγγύησαν] „die Weisung an den Nebenmann weitergeben". — τῷ ἡγουμένῳ] „dem ersten

αἱ μὲν ἓξ φυλαὶ κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐγένοντο, αἱ δὲ τέτ-
20 ταρες κατὰ Τεγεάτας. οὐκέτι δὲ στάδιον ἀπεχόντων, σφαγιασάμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι τῇ Ἀγροτέρᾳ, ὥσπερ νομίζεται, τὴν χίμαιραν, ἡγοῦντο ἐπὶ τοὺς ἐναντίους, τὸ ὑπερέχον ἐπικάμψαντες εἰς κύκλωσιν. ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν, οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι πάντες οἱ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων, Πελληνεῖς δὲ κατὰ Θεσπιᾶς γενόμενοι ἐμάχοντό τε καὶ ἐν χώρᾳ ἔπιπτον ἑκα-
21 τέρων. αὐτοὶ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅσον τε κατέσχον τῶν Ἀθηναίων ἐκράτησαν, καὶ κυκλωσάμενοι τῷ ὑπερέχοντι πολλοὺς ἀπέκτειναν αὐτῶν, καὶ ἅτε δὴ ἀπαθεῖς ὄντες, συντεταγμένοι ἐπορεύοντο· καὶ τὰς μὲν τέτταρας φυλὰς τῶν Ἀθηναίων, πρὶν ἐκ τῆς διώξεως ἐπαναχωρῆσαι, παρῆλθον, ὥστε οὐκ ἀπέθανον αὐτῶν πλὴν εἴ τις
22 ἐν τῇ συμβολῇ ὑπὸ Τεγεατῶν· τοῖς δ' Ἀργείοις ἐπιτυγχάνουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀναχωροῦσι, καὶ μέλλοντος τοῦ πρώτου πολεμάρχου ἐκ τοῦ ἐναντίου συμβάλλειν αὐτοῖς, λέγεται ἄρα τις ἀναβοῆσαι παρεῖναι τοὺς πρώτους. ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, παραθέοντας δὴ παίοντες εἰς τὰ γυμνὰ πολλοὺς ἀπέκτειναν αὐτῶν. ἐπελάβοντο δὲ καὶ Κορινθίων ἀναχωρούντων. ἔτι δ' ἐπέτυχον οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ τῶν Θηβαίων τισὶν ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς διώξεως καὶ ἀπέκτειναν

Zuge". — αἱ ... ἓξ ..., αἱ ... τέτταρες] im Deutschen ohne Artikel.

20. ἀπεχόντων] näml. ἀλλήλων. — Ἀγροτέρᾳ] „der Beutemacherin (Artemis)". — τὴν χίμαιραν] „das übliche Ziegenopfer", vgl. Anab. III, 2, 12. — Πελληνεῖς] Bewohner der Stadt Πελλήνη in Achaja. — Θεσπιᾶς] Bewohner der Stadt Θεσπιαί in Böotien. — ἐμάχοντο] „setzten den Kampf fort". — ἐν χώρᾳ] „an Ort und Stelle". — ἑκατέρων] Genet. partitivus; ergänze „einige".

21. ὅσον κατέσχον] „so viel sie sich gegenüber hatten"; von ὅσον hängt Ἀθηναίων ab. — ἅτε] verstärkt den kausalen Sinn des Partizips. — ἐπαναχωρῆσαι] Subjekt τὰς τέτταρας φυλάς. — αὐτῶν] von den Athenern der vier Phylen. Der Gen. hängt von εἴ τις ab.

Stellungen beim Beginne der Schlacht bei Nemea.

Thebaner-Thespier. Korinthier. Argiver. Athener.

Achäer-Pelleneer. Tegeaten. Spartaner.

22. ἀναχωροῦσι] näml. von der Verfolgung. — ἐκ τοῦ ἐναντίου] „von vorn". — ἀναβοῆσαι] enthält den Begriff der Aufforderung. — παρεῖναι] von παρίημι. — εἰς τὰ γυμνά] bei Cäsar *latus apertum*. — ἐπελάβοντο] „sie faßten ab". — ἔτι δέ] „weiter dann".

συχνοὺς αὐτῶν. τούτων δὲ γενομένων, οἱ ἡττώμενοι τὸ μὲν πρῶτον 23
ἔφευγον πρὸς τὰ τείχη· ἔπειτα δ' εἰρξάντων Κορινθίων πάλιν κατεσκήνησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον στρατόπεδον. Λακεδαιμόνιοι δ' αὖ ἐπαναχωρήσαντες, ἔνθα τὸ πρῶτον τοῖς πολεμίοις συνέμιξαν, ἐστήσαντο τρόπαιον. καὶ αὕτη μὲν δὴ ἡ μάχη οὕτως ἐγένετο.

Ὁ δ' Ἀγησίλαος σπεύδων μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐβοήθει· ὄντι 3
δ' αὐτῷ ἐν Ἀμφιπόλει ἀγγέλλει Δερκυλίδας, ὅτι νικῷέν τε αὖ Λακεδαιμόνιοι, καὶ αὐτῶν μὲν τεθνάναι ὀκτώ, τῶν δὲ πολεμίων παμπληθεῖς· ἐδήλου δέ, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων οὐκ ὀλίγοι πεπτωκότες εἶεν. ἐρομένου δὲ τοῦ Ἀγησιλάου· Ἆρ' ἄν, ὦ Δερκυλίδα, 2
ἐν καιρῷ γένοιτο, εἰ αἱ συμπέμπουσαι πόλεις ἡμῖν τοὺς στρατιώτας τὴν νίκην ὡς τάχιστα πύθοιντο; ἀπεκρίνατο δὴ ὁ Δερκυλίδας· Εὐθυμοτέρους γοῦν εἰκὸς ταῦτ' ἀκούσαντας εἶναι. „Οὐκοῦν σύ, ἐπεὶ παρεγένου, κάλλιστα ἂν ἀπαγγείλαις"; ὁ δὲ ἄσμενος ἀκούσας, καὶ γὰρ ἀεὶ φιλαπόδημος ἦν, εἶπεν· Εἰ σὺ τάττοις. „Ἀλλὰ τάττω", ἔφη, „καὶ προσαπαγγέλλειν κελεύω, ὅτι, ἐὰν καὶ τάδε εὖ γένηται, πάλιν παρεσόμεθα, ὥσπερ καὶ ἔφαμεν." ὁ μὲν δὴ Δερκυλίδας 3
ἐφ' Ἑλλησπόντου πρῶτον ἐπορεύετο· ὁ δ' Ἀγησίλαος διαλλάξας Μακεδονίαν εἰς Θετταλίαν ἀφίκετο. Λαρισαῖοι μὲν οὖν καὶ Κραννώνιοι καὶ Σκοτουσσαῖοι καὶ Φαρσάλιοι, σύμμαχοι ὄντες Βοιωτοῖς,

---

23. *τὰ τείχη*] näml. *Κορίνθου*. — *Κορινθίων*] Damit ist die den Athenern und ihren Verbündeten feindliche Partei gemeint. — *εἰς*] nicht *ἐν*, weil dem Lagern das Marschieren voraufgeht.

Kap. 3. § 1/9: Meldung des Sieges bei Nemea an Agesilaos. Des Agesilaos Zug über den Hellespont nach Böotien (394). — § 10/14: Nachricht von der spartanischen Niederlage durch Konon bei Knidos (394). — § 15/23: Schlacht bei Koronea. Einfall des Gylis in Lokris (394).

1. *ἐβοήθει*] knüpft an 2, 8 an. — *Ἀμφίπολις*] in Makedonien am Strymon. — *ἀγγέλλει*] zuerst mit *ὅτι* verbunden; dann die indirekte Rede mit Acc. c. Inf. fortgesetzt. — *αὖ*] „nun wieder, diesmal", im Gegensatze zur Niederlage bei Haliartos. — *καί*] „und zwar". — *ὀκτώ*] „nur acht".

2. *ἆρα*] hier = *nonne*. — *ἐν καιρῷ*] = *χρήσιμον*, wie III, 4, 9. — *πόλεις*] die asiatischen Griechenstädte, welche Agesilaos ihre Krieger mitgegeben hatten. — *εὐθυμοτέρους*] bezieht sich auf die Bewohner jener Städte, vgl. *ἀκούσαντας* („wenn sie ..."). — *παρεγένου*] näml. *ἐν τῇ μάχῃ*. — *φιλαπόδημος*] „reiselustig". — *ἀλλά*] „ei freilich". — *τάδε*] dieser Kriegszug. — *ὥσπερ καί*] *καί* im Deutschen überflüssig.

3. *διαλλάξας*] *διαλλάττω* hier „das Land wechseln", d. h. durchziehen. — *Λαρισαῖοι* ...] Die Städte heifsen *Λάρισα, Κραννών, Φάρσαλος* und *Σκο-*

καὶ πάντες δὲ Θετταλοί, πλὴν ὅσοι αὐτῶν φυγάδες τότ' ἐτύγχανον,
4 ἐκακούργουν αὐτὸν ἐπακολουθοῦντες. ὁ δὲ τέως μὲν ἦγεν ἐν πλαισίῳ τὸ στράτευμα, τοὺς ἡμίσεις μὲν ἔμπροσθεν, τοὺς ἡμίσεις δ' ἐπ' οὐρᾷ ἔχων τῶν ἱππέων· ἐπεὶ δ' ἐκώλυον τῆς πορείας οἱ Θετταλοὶ ἐπελαύνοντες τοῖς ὄπισθεν, παραπέμπει ἐπ' οὐρὰν καὶ
5 τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος ἱππικὸν πλὴν τῶν περὶ αὐτόν. ὡς δὲ παρετάξαντο ἀλλήλοις, οἱ μὲν Θετταλοὶ νομίσαντες οὐκ ἐν καλῷ εἶναι πρὸς τοὺς ὁπλίτας ἱππομαχεῖν, στρέψαντες βάδην ἀπεχώρουν. οἱ
6 δὲ μάλα σωφρόνως ἐπηκολούθουν. γνοὺς δὲ ὁ Ἀγησίλαος ἃ ἑκάτεροι ἡμάρτανον, πέμπει τοὺς περὶ αὐτὸν μάλα εὐρώστους ἱππέας καὶ κελεύει τοῖς τε ἄλλοις παραγγέλλειν καὶ αὐτοὺς διώκειν ὡς
7 τάχιστα καὶ μηκέτι δοῦναι αὐτοῖς ἀναστροφήν. οἱ δὲ Θετταλοὶ ὡς εἶδον παρὰ δόξαν ἐλαύνοντας, οἱ μὲν αὐτῶν οὐδ' ἀνέστρεψαν, οἱ δὲ πειρώμενοι τοῦτο ποιεῖν πλαγίους ἔχοντες τοὺς ἵππους ἡλί-
8 σκοντο. Πολύχαρμος μέντοι ὁ Φαρσάλιος ἱππαρχῶν ἀνέστρεψέ τε καὶ μαχόμενος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἀποθνήσκει. ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, φυγὴ τῶν Θετταλῶν ἐξαισία γίγνεται· ὥστε οἱ μὲν ἀπέθνησκον αὐτῶν, οἱ δὲ καὶ ἡλίσκοντο. ἔστησαν δ' οὖν οὐ
9 πρόσθεν, πρὶν ἐν τῷ ὄρει τῷ Ναρθακίῳ ἐγένοντο. καὶ τότε μὲν δὴ ὁ Ἀγησίλαος τρόπαιόν τ' ἐστήσατο μεταξὺ Πραντὸς καὶ Ναρθακίου καὶ αὐτοῦ ἔμεινε, μάλα ἡδόμενος τῷ ἔργῳ, ὅτι τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ ἱππικῇ ἐνενικήκει σὺν ᾧ αὐτὸς συνέλεξεν ἱππικῷ. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὑπερβαλὼν τὰ Ἀχαϊκὰ τῆς Φθίας ὄρη τὴν λοιπὴν πᾶσαν διὰ φιλίας ἐπορεύετο μέχρι πρὸς τὰ Βοιωτῶν ὅρια.

τοῦσσα. — καί ... δέ] „und überhaupt". — ἐτύγχανον] näml. ὄντες.

4. τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος] = τὸ ἐν τῷ στόματι, wegen des Prädikats παραπέμπει. — τῶν περὶ αὐτόν] eine Art Garde.

5. ἐν καλῷ] „vorteilhaft", vgl. ἐν καιρῷ § 2. — οἱ δέ] die Reiter des Agesilaos. — μάλα σωφρόνως] „allzu bedächtig".

6. παραγγέλλειν] näml. διώκειν.

7. ἐλαύνοντας] näml. die Reiter des Agesilaos. — πλαγίους ἔχοντες τοὺς ἵππους] Sie brachten die ganze Schwenkung nicht rechtzeitig fertig.

8. ἐξαισία] „ungebührlich, wild". — Ναρθάκιον] Berg in Thessalien, nahe der Stadt gleichen Namens und der Stadt Πράς.

9. ἐπί] „auf Grund, wegen". Die Thessalier galten von jeher als die besten Reiter. — συνέλεξεν] in Ephesus. — Ἀχαϊκὰ τῆς Φθίας ὄρη] „das Gebirge von Achaja Phthiotis", nördlich vom malischen Meerbusen. — διὰ φιλίας] näml. γῆς.

Ὄντος δ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐμβολῇ ὁ ἥλιος μηνοειδὴς ἔδοξε φα- 10
νῆναι καὶ ἠγγέλθη, ὅτι ἡττημένοι εἶεν οἱ Λακεδαιμόνιοι τῇ ναυμαχίᾳ
καὶ ὁ ναύαρχος Πείσανδρος τεθναίη. ἐλέγετο δὲ καὶ ᾧ τρόπῳ ἡ
ναυμαχία ἐγένετο. εἶναι μὲν γὰρ περὶ Κνίδον τὸν ἐπίπλουν ἀλ- 11
λήλοις, Φαρνάβαζον δὲ ναύαρχον ὄντα σὺν ταῖς Φοινίσσαις εἶναι,
Κόνωνα δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔχοντα τετάχθαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ. ἀντι- 12
παραταξαμένου δὲ τοῦ Πεισάνδρου, καὶ πολὺ ἐλαττόνων αὐτῷ
τῶν νεῶν φανεισῶν τῶν αὐτοῦ τοῦ μετὰ Κόνωνος Ἑλληνικοῦ, τοὺς
μὲν ἀπὸ τοῦ εὐωνύμου συμμάχους εὐθὺς αὐτῷ φεύγειν, αὐτὸν δὲ
συμμίξαντα τοῖς πολεμίοις ἐμβολὰς ἐχούσῃ τῇ τριήρει πρὸς τὴν
γῆν ἐξωσθῆναι· καὶ τοὺς μὲν ἄλλους, ὅσοι εἰς τὴν γῆν ἐξεώσθησαν,
ἀπολιπόντας τὰς ναῦς σῴζεσθαι ὅπῃ δύναιντο εἰς τὴν Κνίδον,
αὐτὸν δ᾽ ἐπὶ τῇ νηὶ μαχόμενον ἀποθανεῖν. ὁ οὖν Ἀγησίλαος πυ- 13
θόμενος ταῦτα τὸ μὲν πρῶτον χαλεπῶς ἤνεγκεν· ἐπεὶ μέντοι ἐνε-
θυμήθη, ὅτι τοῦ στρατεύματος τὸ πλεῖστον εἴη αὐτῷ οἷον ἀγαθῶν
μὲν γιγνομένων ἡδέως μετέχειν, εἰ δέ τι χαλεπὸν ὁρῷεν, οὐκ ἀνάγκην
εἶναι κοινωνεῖν αὐτοῖς, ἐκ τούτου μεταβαλὼν ἔλεγεν, ὡς ἀγγέλλοιτο
ὁ μὲν Πείσανδρος τετελευτηκώς, νικῷν δὲ τῇ ναυμαχίᾳ. ἅμα δὲ 14
ταῦτα λέγων καὶ ἐβουθύτει ὡς εὐαγγέλια καὶ πολλοῖς διέπεμπε

---

10. *ἐμβολῇ*] „Eingang"; es ist das Thal des Flusses Kephisos gemeint. — *μηνοειδής*] eine sichelförmige Sonnenfinsternis, die am 14. August 394 stattfand und offenbar als böses Vorzeichen gedeutet wurde. — *ἔδοξε φανῆναι*] „schien sich darzustellen". — *τῇ ναυμαχίᾳ*] in der allbekannten Seeschlacht bei Knidos. — *Πείσανδρος*] vgl. III, 4, 29, wo er *ἀπειρότερος* genannt wird.

11. *εἶναι*] „es habe stattgefunden". — *Κνίδος*] Stadt an der Westspitze der karischen Halbinsel. — *ταῖς Φοινίσσαις*] vgl. III, 4, 1. — *Κόνωνα*] Der Athener Konon war nach der unglücklichen Schlacht bei Ägospotami in persische Dienste getreten. — *τὸ Ἑλληνικόν*] näml. *ναυτικόν*.

12. *καὶ ... φανεισῶν*] = *καίπερ φ.*, also konzessiv. — *τοῦ ... Ἑλληνικοῦ*] Gen. comparationis, zu *ἐλαττόνων*. — *ἐμβολὰς ἐχούσῃ τῇ τριήρει*] „mit seiner Triere, die lecke Stellen hatte (leck geworden war)".

13. *οἷον*] mit Infin. = *τοιοῦτον ὥστε*. — *ἀγαθῶν ... γιγνομένων*] hat hypothetischen Sinn. — *μετέχειν*] näml. *τῶν ἀγαθῶν*. — *οὐκ ἀνάγκην ... εἶναι ... αὐτοῖς*] „so sei für sie kein (moralischer) Zwang vorhanden = so glaubten sie sich nicht verpflichtet ...". — *ἐκ τούτου*] nimmt *ἐπεὶ ἐνεθυμήθη* wieder auf. — *μεταβαλών*] Ages. drehte die Meldung um, griff also zu einer sogen. Notlüge.

14. *ἐβουθύτει*] *βουθυτέω εὐαγγέλια* (Acc. Plur. Neutr.) heifst „ich opfere

τῶν τεθυμένων· ὥστε ἀκροβολισμοῦ ὄντος πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκράτησαν οἱ τοῦ Ἀγησιλάου τῷ λόγῳ ὡς Λακεδαιμονίων νικώντων τῇ ναυμαχίᾳ.

15 Ἦσαν δὲ οἱ μὲν ἀντιτεταγμένοι τῷ Ἀγησιλάῳ Βοιωτοί, Ἀθηναῖοι, Ἀργεῖοι, Κορίνθιοι, Αἰνιᾶνες, Εὐβοεῖς, Λοκροὶ ἀμφότεροι· σὺν Ἀγησιλάῳ δὲ Λακεδαιμονίων μὲν μόρα ἡ ἐκ Κορίνθου διαβᾶσα, ἥμισυ δὲ μόρας τῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ, ἔτι δὲ οἱ ἐκ Λακεδαίμονος νεοδαμώδεις συστρατευσάμενοι αὐτῷ, πρὸς δὲ τούτοις οὗ Ἡριππίδας ἐξενάγει ξενικοῦ, ἔτι δ' οἱ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων Ἑλληνίδων καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὅσας διιὼν παρέλαβεν· αὐτόθεν δὲ προσεγένοντο ὁπλῖται Ὀρχομένιοι καὶ Φωκεῖς. πελτασταί γε μὴν πολὺ πλέονες οἱ μετ' Ἀγησιλάου· ἱππεῖς δ' αὖ

16 παραπλήσιοι ἀμφοτέροις τὸ πλῆθος. ἡ μὲν δὴ δύναμις αὕτη ἀμφοτέρων· διηγήσομαι δὲ καὶ τὴν μάχην· καὶ γὰρ ἐγένετο οἵα οὐκ ἄλλη τῶν γ' ἐφ' ἡμῶν. συνῄεσαν μὲν γὰρ εἰς τὸ κατὰ Κορώνειαν πεδίον οἱ μὲν σὺν Ἀγησιλάῳ ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ, οἱ δὲ σὺν Θηβαίοις ἀπὸ Ἑλικῶνος. εἶχε δ' Ἀγησίλαος μὲν δεξιὸν τοῦ μετ' αὐτοῦ, Ὀρχομένιοι δ' αὐτῷ ἔσχατοι ἦσαν τοῦ εὐωνύμου. οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι

17 αὐτοὶ μὲν δεξιοὶ ἦσαν, Ἀργεῖοι δ' αὐτοῖς τὸ εὐώνυμον εἶχον. συνιόντων δὲ τέως μὲν σιγὴ πολλὴ ἀπ' ἀμφοτέρων ἦν· ἡνίκα δ'

---

den Göttern einen Stier als Dank für gute Botschaft". — τῶν τεθυμένων] Gen. partit.; übersetze „Opferfleisch". — τῷ λόγῳ] „infolge der Rede"; davon hängt der Gen. absolutus ab (= ὅτι Λακεδαιμόνιοι νικῷεν).

15. Αἰνιᾶνες] nach III, 5, 6 Bundesgenossen der Lakedämonier. — ἀμφότεροι] Ihre Namen IV, 2, 17. — διαβᾶσα] über den korinthischen Meerbusen. — συστρατευσάμενοι] wie III, 4, 20 berichtet ist. — ξενικοῦ] nach III, 4, 20 die sogen. Κύρειοι. — αὐτόθεν] d. h. aus Mittelgriechenland.

16. διηγήσομαι] Xenophon war in Agesilaos' Gefolge Zeuge der Schlacht bei Koronea. — ἐφ' ἡμῶν] „zu unserer Zeit". — Κηφισός ... Ἑλικών] Fluſs und Gebirge in Böotien. — τοῦ μετ' αὐτοῦ] näml. στρατεύματος.

Stellung beider Heere bei Koronea.

Kephisos (N.).

Agesilaos.	Herippidas.	Orchomenier.
Argiver.		Thebaner.

Helikon (S.).

ἀπεῖχον ἀλλήλων ὅσον στάδιον, ἀλαλάξαντες οἱ Θηβαῖοι δρόμῳ ὁμόσε ἐφέροντο. ὡς δὲ τριῶν ἔτι πλέθρων ἐν μέσῳ ὄντων ἀντεξέδραμον ἀπὸ τῆς Ἀγησιλάου φάλαγγος ὧν Ἡριππίδας ἐξενάγει καὶ σὺν αὐτοῖς Ἴωνες καὶ Αἰολεῖς καὶ Ἑλλησπόντιοι, καὶ πάντες οὗτοι τῶν συνεκδραμόντων τε ἐγένοντο καὶ εἰς δόρυ ἀφικόμενοι ἔτρεψαν τὸ καθ' αὑτούς. Ἀργεῖοι μέντοι οὐκ ἐδέξαντο τοὺς περὶ Ἀγησίλαον, ἀλλ' ἔφυγον ἐπὶ τὸν Ἑλικῶνα. κἀνταῦθα οἱ μέν τινες 18
τῶν ξένων ἐστεφάνουν ἤδη τὸν Ἀγησίλαον, ἀγγέλλει δέ τις αὐτῷ, ὅτι οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομενίους διακόψαντες ἐν τοῖς σκευοφόροις εἴησαν. καὶ ὁ μὲν εὐθὺς ἐξελίξας τὴν φάλαγγα ἦγεν ἐπ' αὐτούς· οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ὡς εἶδον τοὺς συμμάχους πρὸς Ἑλικῶνι πεφευγότας, διαπεσεῖν βουλόμενοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν, συσπειραθέντες ἐχώρουν ἐρρωμένως. ἐνταῦθα δὴ Ἀγησίλαον ἀνδρεῖον μὲν ἔξεστιν 19
εἰπεῖν ἀναμφισβητήτως· οὐ μέντοι εἵλετό γε τὰ ἀσφαλέστατα. ἐξὸν γὰρ αὐτῷ παρέντι τοὺς διαπίπτοντας ἀκολουθοῦντι χειροῦσθαι τοὺς ὄπισθεν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἀντιμέτωπος συνέρραξε τοῖς Θηβαίοις· καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον. τέλος δὲ τῶν Θηβαίων οἱ μὲν διαπίπτουσι πρὸς τὸν Ἑλικῶνα, πολλοὶ δὲ ἀποχωροῦντες ἀπέθανον. ἐπεὶ δ' ἡ μὲν νίκη Ἀγησιλάου ἐγεγένητο, τετρωμένος δ' 20
αὐτὸς προσενήνεκτο πρὸς τὴν φάλαγγα, προσελάσαντές τινες τῶν ἱππέων λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι τῶν πολεμίων ὡς ὀγδοήκοντα σὺν ὅπλοις ὑπὸ τῷ νεῷ εἰσι, καὶ ἠρώτων, τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δέ, καίπερ πολλὰ τραύματα ἔχων, ὅμως οὐκ ἐπελάθετο τοῦ θείου, ἀλλ' ἐᾶν

---

17. ὅσον] „ungefähr“; dieselbe Bedeutung hat das darauf folgende ὡς. — ἐν μέσῳ] d. h. zwischen den beiden Heeren. — ὧν] = οὗτοι ὧν. — τῶν συνεκδραμόντων ἐγένοντο] wörtlich „sie gehörten zu denen, welche mit vorstürmten“ (Genet. partitivus). — εἰς δόρυ] „auf Speerweite“. Das δόρυ wurde meist nicht geworfen, sondern diente zum Stoſse.

18. ἐστεφάνουν] Kränze als Siegeszeichen auch III, 4, 18. — ἐξελίξας] ἐξελίττω „ich lasse Kehrt machen“. — πρὸς Ἑλικῶνι] näml. ὄντας, erklärt durch πεφευγότας. — ἐχώρουν] „kamen heranmarschiert“.

19. ἐξόν] absoluter Acc. des Partiz. von ἔξεστι, konzessiv. Übersetze „anstatt ...“. — παρέντι] = παρεῖναι (von παρίημι „vorbeilassen“) καὶ ... — συνέρραξε] von συρράσσω „mit jem. heftig zusammenprallen“. Man merkt den Haſs des Königs gegen die Thebaner, vgl. III, 4, 4.

20. τῷ νεῷ] Jeder zeitgenössische Leser kannte den Tempel der Athene auf dem Gefilde von Koronea, daher der Artikel. — ποιεῖν] näml. „mit ihnen“.

τε ἀπιέναι οἳ βούλοιντο ἐκέλευε καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴα. τότε μὲν
21 οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὀψέ, δειπνοποιησάμενοι ἐκοιμήθησαν. πρωὶ
δὲ Γῦλιν τὸν πολέμαρχον παρατάξαι τε ἐκέλευε τὸ στράτευμα καὶ
τρόπαιον ἵστασθαι καὶ στεφανοῦσθαι πάντας τῷ θεῷ καὶ τοὺς
αὐλητὰς πάντας αὐλεῖν. καὶ οἱ μὲν ταῦτ᾽ ἐποίουν. οἱ δὲ Θηβαῖοι
ἔπεμψαν κήρυκας, ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς αἰτοῦντες θάψαι.
καὶ οὕτω δὴ αἵ τε σπονδαὶ γίγνονται καὶ Ἀγησίλαος μὲν εἰς Δελ-
φοὺς ἀφικόμενος δεκάτην τῶν ἐκ τῆς λείας τῷ θεῷ ἀπέθυσεν οὐκ
ἐλάττω ἑκατὸν ταλάντων· Γῦλις δὲ ὁ πολέμαρχος ἔχων τὸ στρά-
τευμα ἀπεχώρησεν εἰς Φωκέας, ἐκεῖθεν δ᾽ εἰς τὴν Λοκρίδα ἐμ-
22 βάλλει. καὶ τὴν μὲν ἄλλην ἡμέραν οἱ στρατιῶται καὶ σκεύη ἐκ
τῶν κωμῶν καὶ σῖτον ἥρπαζον· ἐπεὶ δὲ πρὸς ἑσπέραν ἦν, τελευ-
ταίων ἀποχωρούντων τῶν Λακεδαιμονίων ἐπηκολούθουν αὐτοῖς οἱ
Λοκροὶ βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες. ὡς δ᾽ αὐτῶν οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ὑποστρέψαντες καὶ διώξαντες κατέβαλόν τινας, ἐκ τούτου
ὄπισθεν μὲν οὐκέτι ἐπηκολούθουν, ἐκ δὲ τῶν ὑπερδεξίων ἔβαλλον.
23 οἱ δ᾽ ἐπεχείρησαν μὲν καὶ πρὸς τὸ σιμὸν διώκειν· ἐπεὶ δὲ σκότος
τε ἐγένετο καὶ ἀποχωροῦντες οἱ μὲν διὰ τὴν δυσχωρίαν ἔπιπτον
καὶ διὰ τὸ μὴ προορᾶν τὰ ἔμπροσθεν, οἱ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν βελῶν,
ἐνταῦθα ἀποθνήσκουσι Γῦλίς τε ὁ πολέμαρχος καὶ τῶν παραστα-
τῶν Πελλῆς καὶ οἱ πάντες ὡς ὀκτωκαίδεκα τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ
μὲν καταλευσθέντες, οἱ δὲ καὶ τραυματισθέντες. εἰ δὲ μὴ ἐβοή-
θησαν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου δειπνοῦντες, ἐκινδύνευσαν ἂν
ἅπαντες ἀπολέσθαι.

4 Μετὰ τοῦτό γε μὴν ἀφείθη μὲν κατὰ πόλεις τὸ ἄλλο στρά-
τευμα, ἀπέπλευσε δὲ καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἐπ᾽ οἴκου. ἐκ δὲ τούτου
ἐπολέμουν Ἀθηναῖοι μὲν καὶ Βοιωτοὶ καὶ Ἀργεῖοι καὶ οἱ σύμ-

---

21. τῷ θεῷ] „zu Ehren des Gottes (Apollo)“. — ὑποσπόνδους] wie III, 5, 22 Eingeständnis der Niederlage. — τῶν ἐκ τῆς λείας] vornehmlich der in Asien gemachten Beute; vgl. z. B. III, 4, 24.

22. τὴν ... ἄλλην] im Gegensatze zu πρὸς ἑσπέραν. — αὐτῶν] gehört zu τινάς.

23. οἱ πάντες] „insgesamt“.

Kap. 4. § 1/13: Blutiger Bürgerkrieg und Verrat in Korinth. Sieg des Praxitas innerhalb der langen Mauern (393). — § 14/18: Fortsetzung des Krieges durch Söldnerheere. Iphikrates und seine Peltastentruppe. Wiederherstellung der langen Mauern von Korinth (393). — § 19: Erster Feldzug gegen Argos unter Agesilaos. Eroberung von Lechäon (392).

1. γε μήν] „nun aber“. — διά

μαχοι αὐτῶν ἐκ Κορίνθου ὁρμώμενοι, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκ Σικυῶνος. ὁρῶντες* δ' οἱ Κορίνθιοι ἑαυτῶν μὲν καὶ τὴν χώραν δῃουμένην καὶ πολλοὺς ἀποθνῄσκοντας διὰ τὸ ἀεὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς εἶναι, τοὺς δὲ ἄλλους συμμάχους καὶ αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ ὄντας καὶ τὰς χώρας αὐτῶν ἐνεργοὺς οὔσας, οἱ πλεῖστοι καὶ βέλτιστοι αὐτῶν εἰρήνης ἐπεθύμησαν καὶ συνιστάμενοι ἐδίδασκον ταῦτα ἀλλήλους. γνόντες δ' οἱ Ἀργεῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωτοὶ 2
καὶ Κορινθίων οἵ τε τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετεσχηκότες καὶ οἱ τοῦ πολέμου αἰτιώτατοι γεγενημένοι, ὡς, εἰ μὴ ἐκποδὼν ποιήσοιντο τοὺς ἐπὶ τὴν εἰρήνην τετραμμένους, κινδυνεύσει πάλιν ἡ πόλις λακωνίσαι, οὕτω δὴ σφαγὰς ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. καὶ πρῶτον μὲν τὸ πάντων ἀνοσιώτατον ἐβουλεύσαντο· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, κἂν νόμῳ τις καταγνωσθῇ, οὐκ ἀποκτιννύουσιν ἐν ἑορτῇ· ἐκεῖνοι δ' Εὐκλείων τὴν τελευταίαν προείλοντο, ὅτι πλείους ἂν ᾤοντο λαβεῖν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὥστε ἀποκτεῖναι. ὡς δ' ἐσημάνθη οἷς 3
εἴρητο οὓς ἔδει ἀποκτεῖναι, σπασάμενοι τὰ ξίφη ἔπαιον τὸν μέν τινα συνεστηκότα ἐν κύκλῳ, τὸν δέ τινα ἐν θεάτρῳ, ἔστι δ' ὃν καὶ κριτὴν καθήμενον. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα, εὐθὺς ἔφευγον οἱ βέλτιστοι, οἱ μὲν πρὸς τὰ ἀγάλματα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ θεῶν, οἱ δ' ἐπὶ τοὺς βωμούς· ἔνθα δὴ οἱ ἀνοσιώτατοι καὶ παντάπασιν οὐδὲν νόμιμον φρονοῦντες, οἵ τε κελεύοντες καὶ οἱ πειθόμενοι, ἔσφαττον καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς· ὥστ' ἐνίους καὶ τῶν

τὸ . . .] Beachte, dafs da steht τῶν πολεμίων, nicht τοὺς πολεμίους ἐγγὺς εἶναι! — ἐνεργούς] „fruchttragend bearbeitet"; Gegensatz δῃουμένην. — βέλτιστοι] die zu Sparta neigende Partei der Aristokraten. — ἐδίδασκον] Auch bei Cäsar heifst *docere* oft „mitteilen".

2. μετεσχηκότες] vgl. III, 5, 1. — οὕτω] nimmt γνόντες wieder auf, „demgemäfs". — ἐβουλεύσαντο] „sie planten". — ἐν ἑορτῇ] So wurde Sokrates nicht eher hingerichtet, als bis das heilige Festschiff von Delos nach Athen heimgekehrt war. — Εὐκλείων] τὰ Εὔκλεια ist ein Fest zu Ehren der ruhmspendenden Artemis. — τὴν τελευταίαν] näml. ἡμέραν. — ἄν] gehört zu λαβεῖν. — ὥστε ἀποκτεῖναι] *ad interficiendum* „zum Morde".

3. οἷς] = τούτοις οἷς; es sind die Mörder gemeint, denen man ihre Opfer vorher bezeichnet hatte. — τινα] nach τὸν μέν „ohne Unterschied der Person". — κύκλῳ] Die Leute standen in „Gruppen" auf dem Markte zusammen. — ἔστι δ' ὅν] = τὸν δέ τινα. — κριτήν] „als Preisrichter", der über die aufgeführten Theaterstücke zu entscheiden hatte. — κελεύοντες . . . πειθόμενοι] Ersteres sind die Anstifter des Mordes, letzteres ihre Werkzeuge. — ἔσφαττον] ohne Obj. „mordeten weiter". — καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς] Ganz

οὐ τυπτομένων, νομίμων δ' ἀνθρώπων ἀδημονῆσαι τὰς ψυχάς,
4 ἰδόντας τὴν ἀσέβειαν. ἀποθνήσκουσι δ' οὕτως τῶν μὲν πρεσβυτέρων πολλοί· μᾶλλον γὰρ ἔτυχον ἐν τῇ ἀγορᾷ ὄντες· οἱ δὲ νεώτεροι, ὑποπτεύσαντος Πασιμήλου τὸ μέλλον ἔσεσθαι, ἡσυχίαν ἔσχον ἐν τῷ Κρανείῳ. ὡς δὲ τῆς κραυγῆς ᾔσθοντο καὶ φεύγοντές τινες ἐκ τοῦ πράγματος ἀφίκοντο πρὸς αὐτούς, ἐκ τούτου ἀναδραμόντες κατὰ τὸν Ἀκροκόρινθον προσβαλόντας μὲν Ἀργείους καὶ
5 τοὺς ἄλλους ἀπεκρούσαντο· βουλευομένων δέ, τί χρὴ ποιεῖν, πίπτει τὸ κιόκρανον ἀπό του κίονος οὔτε σεισμοῦ οὔτε ἀνέμου γενομένου. καὶ θυομένοις δὲ τοιαῦτα ἦν τὰ ἱερά, ὥστε οἱ μάντεις ἔφασαν ἄμεινον εἶναι καταβαίνειν ἐκ τοῦ χωρίου. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὡς φευξόμενοι ἔξω τῆς Κορινθίας ἀπεχώρησαν· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ φίλοι αὐτοὺς ἔπειθον καὶ μητέρες ἰοῦσαι καὶ ἀδελφαὶ καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐν δυνάμει ὄντων ἦσαν οἳ ὀμνύοντες ὑπισχνοῦντο μηδὲν χαλεπὸν
6 αὐτοὺς πείσεσθαι, οὕτω δὴ ἀπῆλθόν τινες οἴκαδε αὐτῶν. ὁρῶντες δὲ τοὺς ἐν δυνάμει ὄντας τυραννεύοντας, αἰσθανόμενοι δὲ ἀφανιζομένην τὴν πόλιν διὰ τὸ καὶ ὅρους ἀνεσπάσθαι καὶ Ἄργος ἀντὶ Κορίνθου τὴν πατρίδα αὐτοῖς ὀνομάζεσθαι καὶ πολιτείας μὲν ἀναγκαζόμενοι τῆς ἐν Ἄργει μετέχειν, ἧς οὐδὲν ἐδέοντο, ἐν δὲ τῇ πόλει μετοίκων ἔλαττον δυνάμενοι, ἐγένοντό τινες αὐτῶν οἳ ἐνόμισαν οὕτω μὲν ἀβίωτον εἶναι· πειρωμένους δὲ τὴν πατρίδα, ὥσπερ ἦν καὶ

---

anders handelt Agesilaos 3, 20. — ἀδημονῆσαι] „unheimlich zumute werden", wegen der zu erwartenden Strafe der Gottheit. — τὰς ψυχάς] „im Herzen", Accus. der Beziehung.

4. μᾶλλον] „vorzugsweise". — Πασίμηλος] ein Anhänger der Aristokratie. — Κράνειον] eine Ringschule in einem Cypressenhaine vor Korinth. — πράγματος] ist das Gemetzel. — κατὰ τὸν Ἀκροκόρινθον] „in den Bereich der Burg".

5. βουλευομένων] näml. τῶν νεωτέρων. — κιόκρανον] „Säulenknauf". — ἀπό του] nicht ἀπὸ τοῦ! — οὔτε ...] Das unerklärliche Herabfallen des Säulenknaufes wurde also als Warnung der Gottheit gedeutet. — θυομένοις] sind wieder die νεώτεροι. — ἦν] „fielen aus". — ἰοῦσαι] näml. „zu ihnen". — τῶν ἐν δυνάμει] Damit sind die neuen Gewalthaber der Stadt gemeint. — ἦσαν οἳ] = ἔνιοι. — οὕτω] wie § 2.

6. ὁρῶντες ...] Der Nachsatz beginnt bei ἐγένοντο. — ἀφανιζομένην] „Verschwunden" war Korinth insofern, als es seine Selbständigkeit verloren hatte. — ἀνεσπάσθαι] Die Grenzsteine (ὅροι) waren „entfernt worden" als Zeichen der völligen Vereinigung Korinths mit Argos. — ἐδέοντο] „Verlangen trugen". — ἔλαττον δυνάμενοι] „weniger Einfluſs haben". — πειρωμένους ...] Konstruiere: ἐνόμισαν (die Demokraten) ... ἄξιον εἶναι („es sei

ἐξ ἀρχῆς, Κόρινθον ποιῆσαι καὶ ἐλευθέραν ἀποδεῖξαι καὶ τῶν μὲν
μιαιφόνων καθαράν, εὐνομίᾳ δὲ χρωμένην, ἄξιον εἶναι, εἰ μὲν δύ-
ναιντο καταπρᾶξαι ταῦτα, σωτῆρας γενέσθαι τῆς πατρίδος, εἰ δὲ
μὴ δύναιντο, τῶν γε καλλίστων καὶ μεγίστων ἀγαθῶν ὀρεγομένους
ἀξιεπαινοτάτης τελευτῆς τυχεῖν. οὕτω δὴ ἐπιχειρεῖτον ἄνδρε δύο, 7
Πασίμηλός τε καὶ Ἀλκιμένης, διαδύντε διὰ χειμάρρου συγγενέσθαι
Πραξίτᾳ τῷ Λακεδαιμονίων πολεμάρχῳ, ὃς ἐτύγχανε μετὰ τῆς
ἑαυτοῦ μόρας φρουρῶν ἐν Σικυῶνι, καὶ εἶπον, ὅτι δύναιντ' ἂν παρα-
σχεῖν αὐτῷ εἴσοδον εἰς τὰ κατατείνοντα ἐπὶ Λέχαιον τείχη. ὁ
δὲ καὶ πρόσθεν γιγνώσκων τὼ ἄνδρε ἀξιοπίστω ὄντε, ἐπίστευσε,
καὶ διαπραξάμενος ὥστε καὶ τὴν ἀπιέναι μέλλουσαν ἐκ Σικυῶνος
μόραν καταμεῖναι, ἔπραττε τὴν εἴσοδον. ἐπεὶ δὲ τὼ ἄνδρε καὶ 8
κατὰ τύχην καὶ κατ' ἐπιμέλειαν ἐγενέσθην φύλακε κατὰ τὰς πύλας
ταύτας, ἔνθαπερ τὸ τρόπαιον ἕστηκεν, οὕτω δὴ ἔχων ὁ Πραξίτας
ἔρχεται τήν τε μόραν καὶ Σικυωνίους καὶ Κορινθίων ὅσοι φυγάδες
ὄντες ἐτύγχανον. ἐπεὶ δ' ἦν πρὸς ταῖς πύλαις, φοβούμενος τὴν
εἴσοδον, ἐβουλήθη τῶν πιστῶν ἄνδρα εἰσπέμψαι σκεψόμενον τὰ
ἔνδον. τὼ δὲ εἰσηγαγέτην καὶ οὕτως ἁπλῶς ἀπεδειξάτην, ὥστε ὁ
εἰσελθὼν ἐξήγγειλε πάντα εἶναι ἀδόλως οἷάπερ ἐλεγέτην. ἐκ τού- 9
του δ' εἰσέρχεται. ὡς δὲ πολὺ διεχόντων τῶν τειχῶν ἀπ' ἀλλήλων
παρατεττόμενοι ὀλίγοι ἑαυτοῖς ἔδοξαν εἶναι, σταύρωμά τ' ἐποιή-
σαντο καὶ τάφρον οἵαν ἐδύναντο πρὸ αὐτῶν, ἕως δὴ οἱ σύμμαχοι
βοηθήσοιεν αὐτοῖς. ἦν δὲ καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ἐν τῷ λιμένι Βοιω-

---

der Mühe wert") ... (αὐτοὺς) πειρωμένους ... Κόρινθον ποιῆσαι („zum alten Korinth machen") ... καὶ ... ἀποδεῖξαι („machen") ... σωτῆρας γενέσθαι ... τυχεῖν. — ἀγαθῶν] Mit diesen „Gütern" ist vor allem die Befreiung der Vaterstadt gemeint.

7. ἐπιχειρεῖτον ... διαδύντε] Dual wegen ἄνδρε δύο; im folgenden wechselnd mit Plur. — Πασίμηλος] § 4. — διαδύντε ... συγγενέσθαι] = διαδῦναι („sich schleichen") καὶ συγγενέσθαι. — χειμάρρου] „Waldbachschlucht"; damals trocken. — Λέχαιον] Hafen von Korinth, mit dieser Stadt durch zwei Schenkelmauern verbunden, wie der Piraeus mit Athen. — ἔπραττε] „er betrieb".

8. καὶ κατὰ τύχην καὶ κατὰ ἐπιμέλειαν] „der eine durch glücklichen Zufall, der andere durch eigene Bemühung". — ἕστηκεν] Xenophon, der später in Korinth lebte, hat es dort noch gesehen. — τὼ δέ] die beiden Korinthier. — ἁπλῶς] „offen und ehrlich"; Gegensatz διπλοῦς 1, 32. — ἀπεδειξάτην] „sie wiesen nach", näml. τὰ ἔνδον.

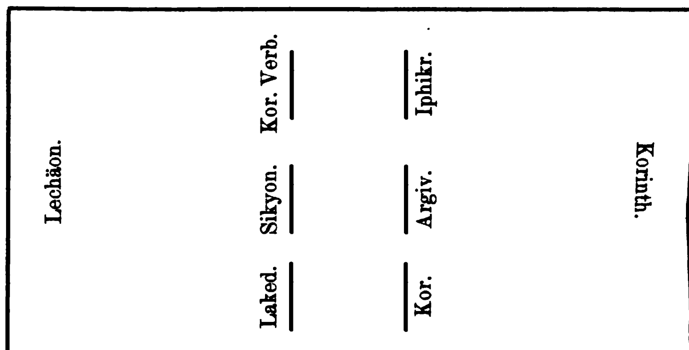
9. εἰσέρχεται] näml. Praxitas. — τῶν τειχῶν] „die Mauerschenkel". — ἕως δή]

τῶν φυλακῇ. τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τῇ νυκτὶ ᾗ εἰσῆλθον ἡμέραν ἄμαχοι διήγαγον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἧκον οἱ Ἀργεῖοι πασσυδίᾳ βοηθοῦντες· καὶ εὑρόντες τεταγμένους Λακεδαιμονίους μὲν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἑαυτῶν, Σικυωνίους δὲ ἐχομένους, Κορινθίων δὲ τοὺς φυγάδας ὡς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς τῷ ἑῴῳ τείχει, ἀντιτάττονται ἐχόμενοι τοῦ ἑῴου τείχους οἱ περὶ Ἰφικράτη μισθοφόροι, πρὸς δὲ τούτοις Ἀργεῖοι· εὐώνυμον δ' εἶχον αὐτοῖς Κορίνθιοι οἱ ἐκ τῆς πόλεως. καταφρονήσαντες δὲ τῷ πλήθει εὐθὺς ἐχώρουν· καὶ τοὺς μὲν Σικυωνίους ἐκράτησαν καὶ διασπάσαντες τὸ σταύρωμα ἐδίωκον ἐπὶ θάλατταν καὶ ἐκεῖ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Πασίμαχος δὲ ὁ ἱππαρμοστής, ἔχων ἱππέας οὐ πολλούς, ὡς ἑώρα τοὺς Σικυωνίους πιεζομένους, καταδήσας ἀπὸ δένδρων τοὺς ἵππους καὶ ἀφελόμενος τὰς ἀσπίδας αὐτῶν, μετὰ τῶν ἐθελοντῶν ᾔει ἐναντίον τοῖς

„wenigstens bis". — ἐπὶ τῇ νυκτί] „auf die Nacht folgend". — βοηθοῦντες] näml. den Korinthiern. — ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἑαυτῶν] „auf ihrem (der Lakedämonier) rechten Flügel". — ἐχόμενοι] ἔχεσθαι mit dem Genetiv „sich an etwas anschliefsen", also „dicht daran". — Κορίνθιοι οἱ ἐκ τῆς πόλεως] Gegensatz: die korinthischen Flüchtlinge.

Stellung zu Beginn der Schlacht zwischen den langen Mauern bei Lechäon.

Östliche Mauer.

Westliche Mauer.

10. τῷ πλήθει] giebt den Grund an, weshalb die Argiver ihre Gegner geringschätzten. — ἐχώρουν] „gingen vor". — ἐπὶ θάλατταν] also nach Lechäon zu. — ὁ ἱππαρμοστής] der lakonische „Reiteroberst". — ἀπό] „an". — τὰς ἀσπίδας αὐτῶν] Er liefs seine Leute für den Kampf zu Fufs die Schilde der gefallenen oder geflohenen Sikyonier nehmen, weil die Reiterei ge-

Ἀργείοις. οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγμα τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς Σικυωνίους οὐδὲν ἐφοβοῦντο. ἔνθα δὴ λέγεται εἰπὼν ὁ Πασίμαχος· „Ναὶ τὼ σιώ, ὦ Ἀργεῖοι, ψευσεῖ ὑμὲ τὰ σίγμα ταῦτα“, χωρεῖν ὁμόσε· καὶ οὕτω μαχόμενος μετ᾽ ὀλίγων πρὸς πολλοὺς ἀποθνήσκει καὶ ἄλλοι τῶν περὶ αὐτόν. οἱ μέντοι φυγάδες τῶν 11
Κορινθίων νικῶντες τοὺς καθ᾽ αὑτοὺς διέδυσαν ἄνω, καὶ ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ περὶ τὸ ἄστυ κύκλου· οἱ δ᾽ αὖ Λακεδαιμόνιοι ὡς ᾔσθοντο κρατοῦντα τὰ κατὰ τοὺς Σικυωνίους, βοηθοῦσιν ἐξελθόντες, ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὸ σταύρωμα. οἵ γε μὴν Ἀργεῖοι ἐπεὶ ἤκουσαν ὄπισθεν ὄντας τοὺς Λακεδαιμονίους, στραφέντες δρόμῳ πάλιν ἐκ τοῦ σταυρώματος ἐξέπιπτον. καὶ οἱ μὲν ἐν δεξιᾷ ἔσχατοι αὐτῶν παιόμενοι εἰς τὰ γυμνὰ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπέθνῃσκον, οἱ δὲ πρὸς τῷ τείχει ἀθρόοι σὺν πολλῷ ὄχλῳ πρὸς τὴν πόλιν ἀπεχώρουν. ὡς δ᾽ ἐνέτυχον τοῖς φυγάσι τῶν Κορινθίων καὶ ἔγνωσαν πολεμίους ὄντας, ἀπέκλιναν πάλιν. ἐνταῦθα μέντοι οἱ μὲν κατὰ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες ἥλλοντο κατὰ τοῦ τείχους καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ περὶ τὰς κλίμακας ὠθούμενοι καὶ παιόμενοι ἀπέθνῃσκον, οἱ δὲ καὶ καταπατούμενοι ὑπ᾽ ἀλλήλων ἀπεπνίγοντο. οἱ δὲ 12
Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἠπόρουν, τίνα ἀποκτείνοιεν· ἔδωκε γὰρ τότε γε ὁ θεὸς αὐτοῖς ἔργον οἷον οὐδ᾽ ηὔξαντό ποτ᾽ ἄν. τὸ γὰρ ἐγχειρισθῆναι αὐτοῖς πολεμίων πλῆθος πεφοβημένον, ἐκπεπληγμένον, τὰ γυμνὰ παρέχον, ἐπὶ τὸ μάχεσθαι οὐδένα τρεπόμενον, εἰς δὲ τὸ

---

wöhnlich keine Schilde führte. — σίγμα] σ, der Anfangsbuchstabe von Σικυών, diente als Unterscheidungszeichen, weil man keine Uniformen trug. — σιώ] dorisch = θεώ (Dual), die beiden Stammesgötter Kastor und Polydeukes. — ψευσεῖ] dorisch = ψεύσει. — ὑμέ] = ὑμᾶς.

11. ἄνω] „landeinwärts“, also nach Korinth zu. — κύκλου] „Ringmauer“. — τὰ κατὰ τοὺς Σικυωνίους] „die den Sikyoniern gegenüberstehenden Heeresteile“. — ἐξελθόντες] näml. aus ihrem Pfahlwerk (σταύρωμα). — ἐν ἀριστερᾷ] Die Lakedämonier stehen jetzt mit der Front nach Osten und beschiefsen die von N. nach S. zurückkehrenden Argiver. Diese drängen nach der Ostmauer hin, geraten aber hier an die korinthischen Verbannten. — σὺν πολλῷ ὄχλῳ] „in einem grofsen Haufen“. — οἱ μὲν ... οἱ δέ] näml. die Argiver. — κλίμακας] die Treppen, welche von innen auf die östliche Mauer führten.

12. τίνα ἀποκτείνοιεν] In direkter Rede: τίνα ἀποκτείνωμεν; — τότε γε] „damals wenigstens“; Anspielung auf spätere Mifserfolge. — οἷον οὐδ᾽ ηὔξαντό ποτ᾽ ἄν] „wie sie es niemals auch nur zu wünschen gewagt hätten“. — τὰ γυμνά] wie 2, 22. — ἐπὶ τὸ . . .] ist im Deutschen durch einen Relativsatz anzuknüpfen („von denen keiner ...“). — εἰς δὲ ...] „son-

ἀπόλλυσθαι πάντας πάντα ὑπηρετοῦντας, πῶς οὐκ ἄν τις θεῖον ἡγήσαιτο; τότε γοῦν οὕτως ἐν ὀλίγῳ πολλοὶ ἔπεσον, ὥστε εἰθισμένοι ὁρᾶν οἱ ἄνθρωποι σωροὺς σίτου, ξύλων, λίθων, τότε ἐθεάσαντο σωροὺς νεκρῶν. ἀπέθανον δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ λιμένι τῶν Βοιωτῶν φύλακες, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τειχῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰ τέγη τῶν νεωσοίκων
13 *ἀναβάντες. μετὰ μὲν τοίνυν τοῦτο οἱ μὲν Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπήγοντο, οἱ δὲ σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐβοήθουν. ἐπεὶ δὲ ἠθροίσθησαν, ἔγνω Πραξίτας πρῶτον μὲν τῶν τειχῶν καθελεῖν, ὥστε δίοδον στρατοπέδῳ ἱκανὴν εἶναι, ἔπειτα δ' ἀναλαβὼν τὸ στράτευμα ἦγε τὴν ἐπὶ Μέγαρα καὶ αἱρεῖ προσβαλὼν πρῶτον μὲν Σιδοῦντα, ἔπειτα δὲ Κρομμυῶνα. καὶ ἐν τούτοις τοῖς τείχεσι καταστήσας φρουροὺς τοὔμπαλιν ἐπορεύετο· καὶ τειχίσας Ἐπιείκειαν, ἵνα φρούριον εἴη πρὸ τῆς φιλίας τοῖς συμμάχοις, οὕτω διαφῆκε τὸ στράτευμα, καὶ αὐτὸς τὴν ἐπὶ Λακεδαίμονα ἀπεχώρει.*
14 *Ἐκ δὲ τούτου στρατιαὶ μὲν μεγάλαι ἑκατέρων διεπέπαυντο, φρουροὺς δὲ πέμπουσαι αἱ πόλεις, αἱ μὲν εἰς Κόρινθον, αἱ δ' εἰς Σικυῶνα, ἐφύλαττον τὰ τείχη· μισθοφόρους γε μὴν ἑκάτεροι ἔχοντες διὰ τούτων ἐρρωμένως ἐπολέμουν.*
15 *Ἔνθα δὴ καὶ Ἰφικράτης εἰς Φλιοῦντα ἐμβαλὼν καὶ ἐνεδρευσάμενος, ὀλίγοις δὲ λεηλατῶν, βοηθησάντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀφυλάκτως, ἀπέκτεινε τοσούτους, ὥστε καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πρόσθεν οὐ δεχόμενοι εἰς τὸ τεῖχος οἱ Φλιάσιοι, φοβούμενοι, μὴ τοὺς φάσκοντας ἐπὶ λακωνισμῷ φεύγειν κατάγοιεν, τότε οὕτω κατ-*

---

dern wo alle alles thaten, um ins Verderben zu rennen". — *θεῖον*] „eine göttliche Fügung". — *οὕτως*] gehört zu *πολλοί*. — *ἐν ὀλίγῳ*] näml. *χρόνῳ*. — *τῶν Βοιωτῶν φύλακες*] die nach § 9 in Lechäon lagen. Auch auf sie machten die Sieger einen Angriff.

13. *ἔγνω*] „er erkannte als richtig, beschloſs". — *τῶν τειχῶν*] nämlich *τοσοῦτο* „so viel"; Gen. partitivus. — *τὴν ἐπὶ Μέγαρα*] näml. *ὁδόν*. — *αἱρεῖ προσβαλών*] „erstürmte". — *Σιδοῦς* und *Κρομμυών*] kleine Festungen auf der Landenge von Korinth. — *Ἐπιείκειαν*] vgl. 2, 14. — *πρὸ τῆς φιλίας*] näml. *γῆς*, „zum Schutze des befreundeten Landes"; zugleich lokal. — *τοῖς συμμάχοις*] gehört zu *εἴη*. Gemeint sind die Sikyonier.

14. *στρατιαί*] „Bürgerheere"; sie hatten aufgehört, d. h. es gab zur Zeit keine mehr, weil sie durch Söldnerheere verdrängt wurden.

15. *καὶ … πρόσθεν οὐ δεχόμενοι*] = *καίπερ* …, konzessiv. — *φοβούμενοι*] giebt den Grund an, weshalb die Phliasier die Lakedämonier bisher nicht in die Stadt gelassen hatten. — *ἐπὶ λακωνισμῷ φεύγειν*] „wegen lakonischer Gesinnung in der Verbannung leben". — *κατάγοιεν*] „zurückriefen"; Subjekt *οἱ Λακεδαιμόνιοι*. — *τοὺς ἐκ*

επλάγησαν τοὺς ἐκ Κορίνθου, ὥστε μετεπέμψαντό τε τοὺς Λακε-
δαιμονίους καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἄκραν φυλάττειν αὐτοῖς παρέ-
δωκαν. οἱ μέντοι Λακεδαιμόνιοι, καίπερ εὐνοϊκῶς ἔχοντες τοῖς
φυγάσιν, ὅσον χρόνον εἶχον αὐτῶν τὴν πόλιν, οὐδ' ἐμνήσθησαν
παντάπασι περὶ καθόδου φυγάδων, ἀλλ' ἐπεὶ ἀναθαρρῆσαι ἐδόκει
ἡ πόλις, ἐξῆλθον καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς νόμους παραδόντες
οἷανπερ καὶ παρέλαβον. οἱ δ' αὖ περὶ τὸν Ἰφικράτην πολλαχόσε 16
καὶ τῆς Ἀρκαδίας ἐμβαλόντες ἐλεηλάτουν τε καὶ προσέβαλλον
πρὸς τὰ τείχη. ἔξω γὰρ οἱ τῶν Ἀρκάδων ὁπλῖται παντάπασιν
οὐκ ἀντεξῄεσαν· οὕτω τοὺς πελταστὰς ἐπεφόβηντο. τοὺς μέντοι
Λακεδαιμονίους οὕτως αὖ οἱ πελτασταὶ ἐδεδίεσαν, ὡς ἐντὸς ἀκον-
τίσματος οὐ προσῄεσαν τοῖς ὁπλίταις· ἤδη γάρ ποτε καὶ ἐκ
τοσούτου διώξαντες οἱ νεώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων ἑλόντες
ἀπέκτεινάν τινας αὐτῶν. καταφρονοῦντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι 17
τῶν πελταστῶν ἔτι μᾶλλον τῶν ἑαυτῶν συμμάχων κατεφρόνουν·
καὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς βοηθήσαντές ποτε ἐπ' ἐκδραμόντας πελταστὰς
ἐκ τοῦ ἐπὶ Λέχαιον τείνοντος τείχους, ἀκοντιζόμενοι ἐνέκλινάν τε
καὶ ἀπέθανόν τινες αὐτῶν φεύγοντες· ὥστε οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
καὶ ἐπισκώπτειν ἐτόλμων, ὡς οἱ σύμμαχοι φοβοῖντο τοὺς πελ-
ταστὰς ὥσπερ μορμόνας παιδάρια. αὐτοὶ δὲ ἐκ τοῦ Λεχαίου ὁρ-
μώμενοι σὺν μόρᾳ καὶ τοῖς Κορινθίων φυγάσι κύκλῳ περὶ τὸ
ἄστυ τῶν Κορινθίων ἐστρατεύοντο· οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι φοβού- 18
μενοι τὴν ῥώμην τῶν Λακεδαιμονίων, μή, ἐπεὶ τὰ μακρὰ τείχη
τῶν Κορινθίων διῄρητο, ἔλθοιεν ἐπὶ σφᾶς, ἡγήσαντο κράτιστον
εἶναι ἀνατειχίσαι τὰ διῃρημένα ὑπὸ Πραξίτα τείχη. καὶ ἐλθόντες
πανδημεὶ μετὰ λιθολόγων καὶ τεκτόνων τὸ μὲν πρὸς Σικυῶνος καὶ
πρὸς ἑσπέρας ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πάνυ καλὸν ἐξετείχισαν, τὸ δὲ
ἑῷον μᾶλλον καθ' ἡσυχίαν ἐτείχιζον.

Κορίνθου] Iphikrates' Söldner. — *ἄκραν*] = *ἀκρόπολιν*.

16. *πολλαχόσε*] mit dem Gen. partitivus *τῆς Ἀρκαδίας*. — *τείχη*] „befestigte Orte“. — *ἐντὸς ἀκοντίσματος*] vgl. 3, 17 *εἰς δόρυ*. — *καὶ ἐκ τοσούτου*] d. h. *ἐντὸς ἀκοντίσματος* „selbst aus Speerwurfweite“. — *ἑλόντες*] *αἱρεῖν* hier „einholen“.

17. *βοηθήσαντες*] näml. *τοῖς Λακεδαιμονίοις*. — *ἐκ τοῦ ... τείχους*] d. h. aus dem östlichen Thore von Sikyon, wo nach § 14 die Lakedämonier lagen. — *μορμόνας*] „Gespenster“.

18. *διῄρητο*] vgl. § 13. — *καθ' ἡσυχίαν*] „in Ruhe“, weil sie nun gegen die Peloponnesier besser gedeckt waren.

τε ἀπιέναι οἷ βούλοιντο ἐκέλευε καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴα. τότε μὲν
21 οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὀψέ, δειπνοποιησάμενοι ἐκοιμήθησαν. πρωὶ δὲ Γῦλιν τὸν πολέμαρχον παρατάξαι τε ἐκέλευε τὸ στράτευμα καὶ τρόπαιον ἵστασθαι καὶ στεφανοῦσθαι πάντας τῷ θεῷ καὶ τοὺς αὐλητὰς πάντας αὐλεῖν. καὶ οἱ μὲν ταῦτ' ἐποίουν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἔπεμψαν κήρυκας, ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς αἰτοῦντες θάψαι. καὶ οὕτω δὴ αἵ τε σπονδαὶ γίγνονται καὶ Ἀγησίλαος μὲν εἰς Δελφοὺς ἀφικόμενος δεκάτην τῶν ἐκ τῆς λείας τῷ θεῷ ἀπέθυσεν οὐκ ἐλάττω ἑκατὸν ταλάντων· Γῦλις δὲ ὁ πολέμαρχος ἔχων τὸ στράτευμα ἀπεχώρησεν εἰς Φωκέας, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὴν Λοκρίδα ἐμ-
22 βάλλει. καὶ τὴν μὲν ἄλλην ἡμέραν οἱ στρατιῶται καὶ σκεύη ἐκ τῶν κωμῶν καὶ σῖτον ἥρπαζον· ἐπεὶ δὲ πρὸς ἑσπέραν ἦν, τελευταίων ἀποχωρούντων τῶν Λακεδαιμονίων ἐπηκολούθουν αὐτοῖς οἱ Λοκροὶ βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες. ὡς δ' αὐτῶν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑποστρέψαντες καὶ διώξαντες κατέβαλόν τινας, ἐκ τούτου ὄπισθεν μὲν οὐκέτι ἐπηκολούθουν, ἐκ δὲ τῶν ὑπερδεξίων ἔβαλλον.
23 οἱ δ' ἐπεχείρησαν μὲν καὶ πρὸς τὸ σιμὸν διώκειν· ἐπεὶ δὲ σκότος τε ἐγένετο καὶ ἀποχωροῦντες οἱ μὲν διὰ τὴν δυσχωρίαν ἔπιπτον καὶ διὰ τὸ μὴ προορᾶν τὰ ἔμπροσθεν, οἱ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν βελῶν, ἐνταῦθα ἀποθνήσκουσι Γῦλίς τε ὁ πολέμαρχος καὶ τῶν παραστατῶν Πελλῆς καὶ οἱ πάντες ὡς ὀκτωκαίδεκα τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ μὲν καταλευσθέντες, οἱ δὲ καὶ τραυματισθέντες. εἰ δὲ μὴ ἐβοήθησαν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου δειπνοῦντες, ἐκινδύνευσαν ἂν ἅπαντες ἀπολέσθαι.

4 Μετὰ τοῦτό γε μὴν ἀφείθη μὲν κατὰ πόλεις τὸ ἄλλο στράτευμα, ἀπέπλευσε δὲ καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἐπ' οἴκου. ἐκ δὲ τούτου ἐπολέμουν Ἀθηναῖοι μὲν καὶ Βοιωτοὶ καὶ Ἀργεῖοι καὶ οἱ σύμ-

---

21. τῷ θεῷ] „zu Ehren des Gottes (Apollo)“. — ὑποσπόνδους] wie III, 5, 22 Eingeständnis der Niederlage. — τῶν ἐκ τῆς λείας] vornehmlich der in Asien gemachten Beute; vgl. z. B. III, 4, 24.

22. τὴν ... ἄλλην] im Gegensatze zu πρὸς ἑσπέραν. — αὐτῶν] gehört zu τινάς.

23. οἱ πάντες] „insgesamt“.

Kap. 4. § 1/13: Blutiger Bürgerkrieg und Verrat in Korinth. Sieg des Praxitas innerhalb der langen Mauern (393). — § 14/18: Fortsetzung des Krieges durch Söldnerheere. Iphikrates und seine Peltastentruppe. Wiederherstellung der langen Mauern von Korinth (393). — § 19: Erster Feldzug gegen Argos unter Agesilaos. Eroberung von Lechäon (392).

1. γε μήν] „nun aber“. — διὰ

μαχοι αὐτῶν ἐκ Κορίνθου ὁρμώμενοι, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκ Σικυῶνος. ὁρῶντες* δ' οἱ Κορίνθιοι ἑαυτῶν μὲν καὶ τὴν χώραν δῃουμένην καὶ πολλοὺς ἀποθνῄσκοντας διὰ τὸ ἀεὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς εἶναι, τοὺς δὲ ἄλλους συμμάχους καὶ αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ ὄντας καὶ τὰς χώρας αὐτῶν ἐνεργοὺς οὔσας, οἱ πλεῖστοι καὶ βέλτιστοι αὐτῶν εἰρήνης ἐπεθύμησαν καὶ συνιστάμενοι ἐδίδασκον ταῦτα ἀλλήλους. γνόντες δ' οἱ Ἀργεῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωτοὶ 2
καὶ Κορινθίων οἵ τε τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετεσχηκότες καὶ οἱ τοῦ πολέμου αἰτιώτατοι γεγενημένοι, ὡς, εἰ μὴ ἐκποδὼν ποιήσοιντο τοὺς ἐπὶ τὴν εἰρήνην τετραμμένους, κινδυνεύσει πάλιν ἡ πόλις λακωνίσαι, οὕτω δὴ σφαγὰς ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. καὶ πρῶτον μὲν τὸ πάντων ἀνοσιώτατον ἐβουλεύσαντο· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, κἂν νόμῳ τις καταγνωσθῇ, οὐκ ἀποκτιννύουσιν ἐν ἑορτῇ· ἐκεῖνοι δ' Εὐκλείων τὴν τελευταίαν προείλοντο, ὅτι πλείους ἂν ᾤοντο λαβεῖν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὥστε ἀποκτεῖναι. ὡς δ' ἐσημάνθη οἷς 3
εἴρητο οὓς ἔδει ἀποκτεῖναι, σπασάμενοι τὰ ξίφη ἔπαιον τὸν μέν τινα συνεστηκότα ἐν κύκλῳ, τὸν δέ τινα ἐν θεάτρῳ, ἔστι δ' ὃν καὶ κριτὴν καθήμενον. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα, εὐθὺς ἔφευγον οἱ βέλτιστοι, οἱ μὲν πρὸς τὰ ἀγάλματα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ θεῶν, οἱ δ' ἐπὶ τοὺς βωμούς· ἔνθα δὴ οἱ ἀνοσιώτατοι καὶ παντάπασιν οὐδὲν νόμιμον φρονοῦντες, οἵ τε κελεύοντες καὶ οἱ πειθόμενοι, ἔσφαττον καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς· ὥστ' ἐνίους καὶ τῶν

τὸ . . .] Beachte, dafs da steht *τῶν πολεμίων*, nicht *τοὺς πολεμίους ἐγγὺς εἶναι*! — *ἐνεργούς*] „fruchttragend bearbeitet"; Gegensatz *δῃουμένην*. — *βέλτιστοι*] die zu Sparta neigende Partei der Aristokraten. — *ἐδίδασκον*] Auch bei Cäsar heifst *docere* oft „mitteilen".

2. *μετεσχηκότες*] vgl. III, 5, 1. — *οὕτω*] nimmt *γνόντες* wieder auf, „demgemäfs". — *ἐβουλεύσαντο*] „sie planten". — *ἐν ἑορτῇ*] So wurde Sokrates nicht eher hingerichtet, als bis das heilige Festschiff von Delos nach Athen heimgekehrt war. — *Εὐκλείων*] *τὰ Εὔκλεια* ist ein Fest zu Ehren der ruhmspendenden Artemis. — *τὴν τελευταίαν*] näml. *ἡμέραν*. — *ἂν*] gehört zu *λαβεῖν*. — *ὥστε ἀποκτεῖναι*] *ad interficiendum* „zum Morde".

3. *οἷς*] = *τούτοις οἷς*; es sind die Mörder gemeint, denen man ihre Opfer vorher bezeichnet hatte. — *τινα*] nach *τὸν μὲν* „ohne Unterschied der Person". — *κύκλῳ*] Die Leute standen in „Gruppen" auf dem Markte zusammen. — *ἔστι δ' ὃν*] = *τὸν δέ τινα*. — *κριτήν*] „als Preisrichter", der über die aufgeführten Theaterstücke zu entscheiden hatte. — *κελεύοντες* ... *πειθόμενοι*] Ersteres sind die Anstifter des Mordes, letzteres ihre Werkzeuge. — *ἔσφαττον*] ohne Obj. „mordeten weiter". — *καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς*] Ganz

οὐ τυπτομένων, νομίμων δ' ἀνθρώπων ἀδημονῆσαι τὰς ψυχάς,
4 *ἰδόντας τὴν ἀσέβειαν. ἀποθνήσκουσι δ' οὕτως τῶν μὲν πρε-*
σβυτέρων πολλοί· μᾶλλον γὰρ ἔτυχον ἐν τῇ ἀγορᾷ ὄντες· οἱ δὲ
νεώτεροι, ὑποπτεύσαντος Πασιμήλου τὸ μέλλον ἔσεσθαι, ἡσυχίαν
ἔσχον ἐν τῷ Κρανείῳ. ὡς δὲ τῆς κραυγῆς ᾔσθοντο καὶ φεύγοντές
τινες ἐκ τοῦ πράγματος ἀφίκοντο πρὸς αὐτούς, ἐκ τούτου ἀναδρα-
μόντες κατὰ τὸν Ἀκροκόρινθον προσβαλόντας μὲν Ἀργείους καὶ
5 *τοὺς ἄλλους ἀπεκρούσαντο· βουλευομένων δέ, τί χρὴ ποιεῖν, πίπτει*
τὸ κιόκρανον ἀπό του κίονος οὔτε σεισμοῦ οὔτε ἀνέμου γενομένου.
καὶ θυομένοις δὲ τοιαῦτα ἦν τὰ ἱερά, ὥστε οἱ μάντεις ἔφασαν
ἄμεινον εἶναι καταβαίνειν ἐκ τοῦ χωρίου. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὡς
φευξόμενοι ἔξω τῆς Κορινθίας ἀπεχώρησαν· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ φίλοι
αὐτοὺς ἔπειθον καὶ μητέρες ἰοῦσαι καὶ ἀδελφαὶ καὶ αὐτῶν δὲ τῶν
ἐν δυνάμει ὄντων ἦσαν οἳ ὀμνύοντες ὑπισχνοῦντο μηδὲν χαλεπὸν
6 *αὐτοὺς πείσεσθαι, οὕτω δὴ ἀπῆλθόν τινες οἴκαδε αὐτῶν. ὁρῶντες*
δὲ τοὺς ἐν δυνάμει ὄντας τυραννεύοντας, αἰσθανόμενοι δὲ ἀφανιζο-
μένην τὴν πόλιν διὰ τὸ καὶ ὅρους ἀνεσπάσθαι καὶ Ἄργος ἀντὶ
Κορίνθου τὴν πατρίδα αὐτοῖς ὀνομάζεσθαι καὶ πολιτείας μὲν
ἀναγκαζόμενοι τῆς ἐν Ἄργει μετέχειν, ἧς οὐδὲν ἐδέοντο, ἐν δὲ τῇ
πόλει μετοίκων ἔλαττον δυνάμενοι, ἐγένοντό τινες αὐτῶν οἳ ἐνόμισαν
οὕτω μὲν ἀβίωτον εἶναι· πειρωμένους δὲ τὴν πατρίδα, ὥσπερ ἦν καὶ

---

anders handelt Agesilaos 3, 20. — *ἀδημονῆσαι*] „unheimlich zumute werden“, wegen der zu erwartenden Strafe der Gottheit. — *τὰς ψυχάς*] „im Herzen“, Accus. der Beziehung.

4. *μᾶλλον*] „vorzugsweise“. — *Πασίμηλος*] ein Anhänger der Aristokratie. — *Κράνειον*] eine Ringschule in einem Cypressenhaine vor Korinth. — *πράγματος*] ist das Gemetzel. — *κατὰ τὸν Ἀκροκόρινθον*] „in den Bereich der Burg“.

5. *βουλευομένων*] näml. *τῶν νεωτέρων*. — *κιόκρανον*] „Säulenknauf“. — *ἀπό του*] nicht *ἀπὸ τοῦ*! — *οὔτε* ...] Das unerklärliche Herabfallen des Säulenknaufes wurde also als Warnung der Gottheit gedeutet. — *θυομένοις*] sind wieder die *νεώτεροι*. — *ἦν*] „fielen aus“. — *ἰοῦσαι*] näml. „zu ihnen“. — *τῶν ἐν δυνάμει*] Damit sind die neuen Gewalthaber der Stadt gemeint. — *ἦσαν οἳ*] = *ἔνιοι*. — *οὕτω*] wie § 2.

6. *ὁρῶντες* ...] Der Nachsatz beginnt bei *ἐγένοντο*. — *ἀφανιζομένην*] „Verschwunden“ war Korinth insofern, als es seine Selbständigkeit verloren hatte. — *ἀνεσπάσθαι*] Die Grenzsteine (*ὅροι*) waren „entfernt worden“ als Zeichen der völligen Vereinigung Korinths mit Argos. — *ἐδέοντο*] „Verlangen trugen“. — *ἔλαττον δυνάμενοι*] „weniger Einfluſs haben“. — *πειρωμένους* ...] Konstruiere: *ἐνόμισαν* (die Demokraten) ... *ἄξιον εἶναι* („es sei

ἐξ ἀρχῆς, Κόρινθον ποιῆσαι καὶ ἐλευθέραν ἀποδεῖξαι καὶ τῶν μὲν μιαιφόνων καθαράν, εὐνομίᾳ δὲ χρωμένην, ἄξιον εἶναι, εἰ μὲν δύναιντο καταπρᾶξαι ταῦτα, σωτῆρας γενέσθαι τῆς πατρίδος, εἰ δὲ μὴ δύναιντο, τῶν γε καλλίστων καὶ μεγίστων ἀγαθῶν ὀρεγομένους ἀξιεπαινοτάτης τελευτῆς τυχεῖν. οὕτω δὴ ἐπιχειρεῖτον ἄνδρε δύο, 7 Πασίμηλός τε καὶ Ἀλκιμένης, διαδύντε διὰ χειμάρρου συγγενέσθαι Πραξίτᾳ τῷ Λακεδαιμονίων πολεμάρχῳ, ὃς ἐτύγχανε μετὰ τῆς ἑαυτοῦ μόρας φρουρῶν ἐν Σικυῶνι, καὶ εἶπον, ὅτι δύναιντ' ἂν παρασχεῖν αὐτῷ εἴσοδον εἰς τὰ κατατείνοντα ἐπὶ Λέχαιον τείχη. ὁ δὲ καὶ πρόσθεν γιγνώσκων τὼ ἄνδρε ἀξιοπίστω ὄντε, ἐπίστευσε, καὶ διαπραξάμενος ὥστε καὶ τὴν ἀπιέναι μέλλουσαν ἐκ Σικυῶνος μόραν καταμεῖναι, ἔπραττε τὴν εἴσοδον. ἐπεὶ δὲ τὼ ἄνδρε καὶ 8 κατὰ τύχην καὶ κατ' ἐπιμέλειαν ἐγενέσθην φύλακε κατὰ τὰς πύλας ταύτας, ἔνθαπερ τὸ τρόπαιον ἕστηκεν, οὕτω δὴ ἔχων ὁ Πραξίτας ἔρχεται τήν τε μόραν καὶ Σικυωνίους καὶ Κορινθίων ὅσοι φυγάδες ὄντες ἐτύγχανον. ἐπεὶ δ' ἦν πρὸς ταῖς πύλαις, φοβούμενος τὴν εἴσοδον, ἐβουλήθη τῶν πιστῶν ἄνδρα εἰσπέμψαι σκεψόμενον τὰ ἔνδον. τὼ δὲ εἰσηγαγέτην καὶ οὕτως ἁπλῶς ἀπεδειξάτην, ὥστε ὁ εἰσελθὼν ἐξήγγειλε πάντα εἶναι ἀδόλως οἷάπερ ἐλεγέτην. ἐκ τού- 9 του δ' εἰσέρχεται. ὡς δὲ πολὺ διεχόντων τῶν τειχῶν ἀπ' ἀλλήλων παραταττόμενοι ὀλίγοι ἑαυτοῖς ἔδοξαν εἶναι, σταύρωμά τ' ἐποιήσαντο καὶ τάφρον οἵαν ἐδύναντο πρὸ αὐτῶν, ἕως δὴ οἱ σύμμαχοι βοηθήσοιεν αὐτοῖς. ἦν δὲ καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ἐν τῷ λιμένι Βοιω-

---

der Mühe wert") ... (*αὐτοὺς*) *πειρωμένους* ... *Κόρινθον ποιῆσαι* („zum alten Korinth machen") ... *καὶ* ... *ἀποδεῖξαι* („machen") ... *σωτῆρας γενέσθαι* ... *τυχεῖν*. — *ἀγαθῶν*] Mit diesen „Gütern" ist vor allem die Befreiung der Vaterstadt gemeint.

7. *ἐπιχειρεῖτον* ... *διαδύντε*] Dual wegen *ἄνδρε δύο*; im folgenden wechselnd mit Plur. — *Πασίμηλος*] § 4. — *διαδύντε* ... *συγγενέσθαι*] = *διαδῦναι* („sich schleichen") *καὶ συγγενέσθαι*. — *χειμάρρου*] „Waldbachschlucht"; damals trocken. — *Λέχαιον*] Hafen von Korinth, mit dieser Stadt durch zwei Schenkelmauern verbunden, wie der Piraeus mit Athen. — *ἔπραττε*] „er betrieb".

8. *καὶ κατὰ τύχην καὶ κατὰ ἐπιμέλειαν*] „der eine durch glücklichen Zufall, der andere durch eigene Bemühung". — *ἕστηκεν*] Xenophon, der später in Korinth lebte, hat es dort noch gesehen. — *τὼ δέ*] die beiden Korinthier. — *ἁπλῶς*] „offen und ehrlich"; Gegensatz *διπλοῦς* 1, 32. — *ἀπεδειξάτην*] „sie wiesen nach", näml. *τὰ ἔνδον*.

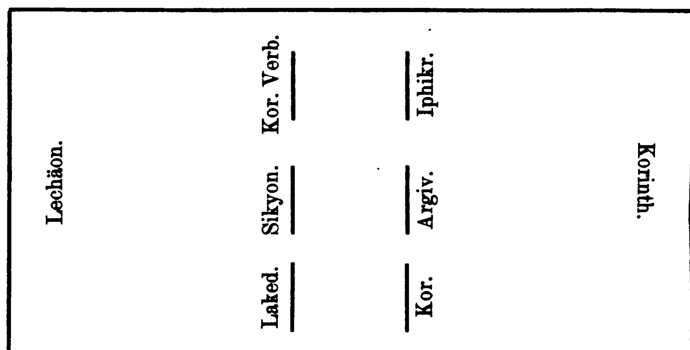
9. *εἰσέρχεται*] näml. Praxitas. — *τῶν τειχῶν*] „die Mauerschenkel". — *ἕως δή*]

τῶν φυλακῇ. τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τῇ νυκτὶ ᾗ εἰσῆλθον ἡμέραν ἄμαχοι διήγαγον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἧκον οἱ Ἀργεῖοι πασσυδίᾳ βοηθοῦντες· καὶ εὑρόντες τεταγμένους Λακεδαιμονίους μὲν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἑαυτῶν, Σικυωνίους δὲ ἐχομένους, Κορινθίων δὲ τοὺς φυγάδας ὡς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς τῷ ἑῴῳ τείχει, ἀντιτάττονται ἐχόμενοι τοῦ ἑῴου τείχους οἱ περὶ Ἰφικράτη μισθοφόροι, πρὸς δὲ τούτοις Ἀργεῖοι· εὐώνυμον δ' εἶχον αὐτοῖς Κορίνθιοι οἱ ἐκ τῆς πόλεως. καταφρονήσαντες δὲ τῷ πλήθει εὐθὺς ἐχώρουν· καὶ τοὺς μὲν Σικυωνίους ἐκράτησαν καὶ διασπάσαντες τὸ σταύρωμα ἐδίωκον ἐπὶ θάλατταν καὶ ἐκεῖ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Πασίμαχος δὲ ὁ ἱππαρμοστής, ἔχων ἱππέας οὐ πολλούς, ὡς ἑώρα τοὺς Σικυωνίους πιεζομένους, καταδήσας ἀπὸ δένδρων τοὺς ἵππους καὶ ἀφελόμενος τὰς ἀσπίδας αὐτῶν, μετὰ τῶν ἐθελοντῶν ᾔει ἐναντίον τοῖς

„wenigstens bis“. — ἐπὶ τῇ νυκτί] „auf die Nacht folgend“. — βοηθοῦντες] näml. den Korinthiern. — ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἑαυτῶν] „auf ihrem (der Lakedämonier) rechten Flügel“. — ἐχόμενοι] ἔχεσθαι mit dem Genetiv „sich an etwas anschliefsen“, also „dicht daran“. — Κορίνθιοι οἱ ἐκ τῆς πόλεως] Gegensatz: die korinthischen Flüchtlinge.

Stellung zu Beginn der Schlacht zwischen den langen Mauern bei Lechäon.

Östliche Mauer.

Westliche Mauer.

10. τῷ πλήθει] giebt den Grund an, weshalb die Argiver ihre Gegner geringschätzten. — ἐχώρουν] „gingen vor“. — ἐπὶ θάλατταν] also nach Lechäon zu. — ὁ ἱππαρμοστής] der lakonische „Reiteroberst“. — ἀπό] „an“. — τὰς ἀσπίδας αὐτῶν] Er liefs seine Leute für den Kampf zu Fufs die Schilde der gefallenen oder geflohenen Sikyonier nehmen, weil die Reiterei ge-

Ἀργείοις. οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγμα τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς Σικυωνίους οὐδὲν ἐφοβοῦντο. ἔνθα δὴ λέγεται εἰπὼν ὁ Πασίμαχος· „Ναὶ τὼ σιώ, ὦ Ἀργεῖοι, ψευσεῖ ὑμὲ τὰ σίγμα ταῦτα", χωρεῖν ὁμόσε· καὶ οὕτω μαχόμενος μετ' ὀλίγων πρὸς πολλοὺς ἀποθνῄσκει καὶ ἄλλοι τῶν περὶ αὐτόν. οἱ μέντοι φυγάδες τῶν 11 Κορινθίων νικῶντες τοὺς καθ' αὑτοὺς διέδυσαν ἄνω, καὶ ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ περὶ τὸ ἄστυ κύκλου· οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ὡς ᾔσθοντο κρατοῦντα τὰ κατὰ τοὺς Σικυωνίους, βοηθοῦσιν ἐξελθόντες, ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὸ σταύρωμα. οἵ γε μὴν Ἀργεῖοι ἐπεὶ ἤκουσαν ὄπισθεν ὄντας τοὺς Λακεδαιμονίους, στραφέντες δρόμῳ πάλιν ἐκ τοῦ σταυρώματος ἐξέπιπτον. καὶ οἱ μὲν ἐν δεξιᾷ ἔσχατοι αὐτῶν παιόμενοι εἰς τὰ γυμνὰ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπέθνῃσκον, οἱ δὲ πρὸς τῷ τείχει ἀθρόοι σὺν πολλῷ ὄχλῳ πρὸς τὴν πόλιν ἀπεχώρουν. ὡς δ' ἐνέτυχον τοῖς φυγάσι τῶν Κορινθίων καὶ ἔγνωσαν πολεμίους ὄντας, ἀπέκλιναν πάλιν. ἐνταῦθα μέντοι οἱ μὲν κατὰ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες ἥλλοντο κατὰ τοῦ τείχους καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ περὶ τὰς κλίμακας ὠθούμενοι καὶ παιόμενοι ἀπέθνῃσκον, οἱ δὲ καὶ καταπατούμενοι ὑπ' ἀλλήλων ἀπεπνίγοντο. οἱ δὲ 12 Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἠπόρουν, τίνα ἀποκτείνοιεν· ἔδωκε γὰρ τότε γε ὁ θεὸς αὐτοῖς ἔργον οἷον οὐδ' ηὔξαντό ποτ' ἄν. τὸ γὰρ ἐγχειρισθῆναι αὐτοῖς πολεμίων πλῆθος πεφοβημένον, ἐκπεπληγμένον, τὰ γυμνὰ παρέχον, ἐπὶ τὸ μάχεσθαι οὐδένα τρεπόμενον, εἰς δὲ τὸ

---

wöhnlich keine Schilde führte. — *σίγμα*] *σ*, der Anfangsbuchstabe von *Σικυών*, diente als Unterscheidungszeichen, weil man keine Uniformen trug. — *σιώ*] dorisch = *θεώ* (Dual), die beiden Stammesgötter Kastor und Polydeukes. — *ψευσεῖ*] dorisch = *ψεύσει*. — *ὑμέ*] = *ὑμᾶς*.

11. *ἄνω*] „landeinwärts", also nach Korinth zu. — *κύκλου*] „Ringmauer". — *τὰ κατὰ τοὺς Σικυωνίους*] „die den Sikyoniern gegenüberstehenden Heeresteile". — *ἐξελθόντες*] näml. aus ihrem Pfahlwerk (*σταύρωμα*). — *ἐν ἀριστερᾷ*] Die Lakedämonier stehen jetzt mit der Front nach Osten und beschießen die von N. nach S. zurückkehrenden Argiver. Diese drängen nach der Ostmauer hin, geraten aber hier an die korinthischen Verbannten. — *σὺν πολλῷ ὄχλῳ*] „in einem großen Haufen". — *οἱ μὲν ... οἱ δέ*] näml. die Argiver. — *κλίμακας*] die Treppen, welche von innen auf die östliche Mauer führten.

12. *τίνα ἀποκτείνοιεν*] In direkter Rede: *τίνα ἀποκτείνωμεν;* — *τότε γε*] „damals wenigstens"; Anspielung auf spätere Mißerfolge. — *οἷον οὐδ' ηὔξαντό ποτ' ἄν*] „wie sie es niemals auch nur zu wünschen gewagt hätten". — *τὰ γυμνά*] wie 2, 22. — *ἐπὶ τὸ . . .*] ist im Deutschen durch einen Relativsatz anzuknüpfen („von denen keiner . . ."). — *εἰς δὲ . . .*] „son-

ἀπόλλυσθαι πάντας πάντα ὑπηρετοῦντας, πῶς οὐκ ἄν τις θεῖον ἡγήσαιτο; τότε γοῦν οὕτως ἐν ὀλίγῳ πολλοὶ ἔπεσον, ὥστε εἰθισμένοι ὁρᾶν οἱ ἄνθρωποι σωροὺς σίτου, ξύλων, λίθων, τότε ἐθεάσαντο σωροὺς νεκρῶν. ἀπέθανον δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ λιμένι τῶν Βοιωτῶν φύλακες, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τειχῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰ τέγη τῶν νεωσοίκων
13 ἀναβάντες. μετὰ μὲν τοίνυν τοῦτο οἱ μὲν Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπήγοντο, οἱ δὲ σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐβοήθουν. ἐπεὶ δὲ ἠθροίσθησαν, ἔγνω Πραξίτας πρῶτον μὲν τῶν τειχῶν καθελεῖν, ὥστε δίοδον στρατοπέδῳ ἱκανὴν εἶναι, ἔπειτα δ' ἀναλαβὼν τὸ στράτευμα ἦγε τὴν ἐπὶ Μέγαρα καὶ αἱρεῖ προσβαλὼν πρῶτον μὲν Σιδοῦντα, ἔπειτα δὲ Κρομμυῶνα. καὶ ἐν τούτοις τοῖς τείχεσι καταστήσας φρουροὺς τοὔμπαλιν ἐπορεύετο· καὶ τειχίσας Ἐπιείκειαν, ἵνα φρούριον εἴη πρὸ τῆς φιλίας τοῖς συμμάχοις, οὕτω διαφῆκε τὸ στράτευμα, καὶ αὐτὸς τὴν ἐπὶ Λακεδαίμονα ἀπεχώρει.
14 Ἐκ δὲ τούτου στρατιαὶ μὲν μεγάλαι ἑκατέρων διεπέπαυντο, φρουροὺς δὲ πέμπουσαι αἱ πόλεις, αἱ μὲν εἰς Κόρινθον, αἱ δ' εἰς Σικυῶνα, ἐφύλαττον τὰ τείχη· μισθοφόρους γε μὴν ἑκάτεροι ἔχοντες διὰ τούτων ἐρρωμένως ἐπολέμουν.
15 Ἔνθα δὴ καὶ Ἰφικράτης εἰς Φλιοῦντα ἐμβαλὼν καὶ ἐνεδρευσάμενος, ὀλίγοις δὲ λεηλατῶν, βοηθησάντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀφυλάκτως, ἀπέκτεινε τοσούτους, ὥστε καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πρόσθεν οὐ δεχόμενοι εἰς τὸ τεῖχος οἱ Φλιάσιοι, φοβούμενοι, μὴ τοὺς φάσκοντας ἐπὶ λακωνισμῷ φεύγειν κατάγοιεν, τότε οὕτω κατ-

dern wo alle alles thaten, um ins Verderben zu rennen". — θεῖον] „eine göttliche Fügung". — οὕτως] gehört zu πολλοί. — ἐν ὀλίγῳ] näml. χρόνῳ. — τῶν Βοιωτῶν φύλακες] die nach § 9 in Lechäon lagen. Auch auf sie machten die Sieger einen Angriff.

13. ἔγνω] „er erkannte als richtig, beschlofs". — τῶν τειχῶν] nämlich τοσοῦτο „so viel"; Gen. partitivus. — τὴν ἐπὶ Μέγαρα] näml. ὁδόν. — αἱρεῖ προσβαλών] „erstürmte". — Σιδοῦς und Κρομμυών] kleine Festungen auf der Landenge von Korinth. — Ἐπιείκειαν] vgl. 2, 14. — πρὸ τῆς φιλίας] näml. γῆς, „zum Schutze des befreundeten Landes"; zugleich lokal. — τοῖς συμμάχοις] gehört zu εἴη. Gemeint sind die Sikyonier.

14. στρατιαί] „Bürgerheere"; sie hatten aufgehört, d. h. es gab zur Zeit keine mehr, weil sie durch Söldnerheere verdrängt wurden.

15. καὶ ... πρόσθεν οὐ δεχόμενοι] = καίπερ ..., konzessiv. — φοβούμενοι] giebt den Grund an, weshalb die Phliasier die Lakedämonier bisher nicht in die Stadt gelassen hatten. — ἐπὶ λακωνισμῷ φεύγειν] „wegen lakonischer Gesinnung in der Verbannung leben". — κατάγοιεν] „zurückriefen"; Subjekt οἱ Λακεδαιμόνιοι. — τοὺς ἐκ

*επλάγησαν τοὺς ἐκ Κορίνθου, ὥστε μετεπέμψαντό τε τοὺς Λακε-
δαιμονίους καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἄκραν φυλάττειν αὐτοῖς παρέ-
δωκαν. οἱ μέντοι Λακεδαιμόνιοι, καίπερ εὐνοϊκῶς ἔχοντες τοῖς
φυγάσιν, ὅσον χρόνον εἶχον αὐτῶν τὴν πόλιν, οὐδ᾽ ἐμνήσθησαν
παντάπασι περὶ καθόδου φυγάδων, ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἀναθαρρῆσαι ἐδόκει
ἡ πόλις, ἐξῆλθον καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς νόμους παραδόντες
οἵανπερ καὶ παρέλαβον. οἱ δ᾽ αὖ περὶ τὸν Ἰφικράτην πολλαχόσε* 16
*καὶ τῆς Ἀρκαδίας ἐμβαλόντες ἐλεηλάτουν τε καὶ προσέβαλλον
πρὸς τὰ τείχη. ἔξω γὰρ οἱ τῶν Ἀρκάδων ὁπλῖται παντάπασιν
οὐκ ἀντεξῄεσαν· οὕτω τοὺς πελταστὰς ἐπεφόβηντο. τοὺς μέντοι
Λακεδαιμονίους οὕτως αὖ οἱ πελτασταὶ ἐδεδίεσαν, ὡς ἐντὸς ἀκον-
τίσματος οὐ προσῄεσαν τοῖς ὁπλίταις· ἤδη γάρ ποτε καὶ ἐκ
τοσούτου διώξαντες οἱ νεώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων ἑλόντες
ἀπέκτεινάν τινας αὐτῶν. καταφρονοῦντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι* 17
*τῶν πελταστῶν ἔτι μᾶλλον τῶν ἑαυτῶν συμμάχων κατεφρόνουν·
καὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς βοηθήσαντές ποτε ἐπ᾽ ἐκδραμόντας πελταστὰς
ἐκ τοῦ ἐπὶ Λέχαιον τείνοντος τείχους, ἀκοντιζόμενοι ἐνέκλινάν τε
καὶ ἀπέθανόν τινες αὐτῶν φεύγοντες· ὥστε οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
καὶ ἐπισκώπτειν ἐτόλμων, ὡς οἱ σύμμαχοι φοβοῖντο τοὺς πελ-
ταστὰς ὥσπερ μορμόνας παιδάρια. αὐτοὶ δὲ ἐκ τοῦ Λεχαίου ὁρ-
μώμενοι σὺν μόρᾳ καὶ τοῖς Κορινθίων φυγάσι κύκλῳ περὶ τὸ
ἄστυ τῶν Κορινθίων ἐστρατεύοντο· οἱ δ᾽ αὖ Ἀθηναῖοι φοβού-* 18
*μενοι τὴν ῥώμην τῶν Λακεδαιμονίων, μή, ἐπεὶ τὰ μακρὰ τείχη
τῶν Κορινθίων διῄρητο, ἔλθοιεν ἐπὶ σφᾶς, ἡγήσαντο κράτιστον
εἶναι ἀνατειχίσαι τὰ διῃρημένα ὑπὸ Πραξίτα τείχη. καὶ ἐλθόντες
πανδημεὶ μετὰ λιθολόγων καὶ τεκτόνων τὸ μὲν πρὸς Σικυῶνος καὶ
πρὸς ἑσπέρας ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πάνυ καλὸν ἐξετείχισαν, τὸ δὲ
ἑῷον μᾶλλον καθ᾽ ἡσυχίαν ἐτείχιζον.*

Κορίνθου] Iphikrates' Söldner. — *ἄκραν*] = *ἀκρόπολιν*.

16. *πολλαχόσε*] mit dem Gen. partitivus *τῆς Ἀρκαδίας*. — *τείχη*] „befestigte Orte“. — *ἐντὸς ἀκοντίσματος*] vgl. 3, 17 *εἰς δόρυ*. — *καὶ ἐκ τοσούτου*] d. h. *ἐντὸς ἀκοντίσματος* „selbst aus Speerwurfweite“. — *ἑλόντες*] *αἱρεῖν* hier „einholen“.

17. *βοηθήσαντες*] näml. *τοῖς Λακεδαιμονίοις*. — *ἐκ τοῦ ... τείχους*] d. h. aus dem östlichen Thore von Sikyon, wo nach § 14 die Lakedämonier lagen. — *μορμόνας*] „Gespenster“.

18. *διῄρητο*] vgl. § 13. — *καθ᾽ ἡσυχίαν*] „in Ruhe“, weil sie nun gegen die Peloponnesier besser gedeckt waren.

19 Οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ἐνθυμηθέντες τοὺς Ἀργείους τὰ μὲν οἴκοι καρπουμένους, ἡδομένους δὲ τῷ πολέμῳ στρατεύουσιν ἐπ' αὐτούς*. Ἀγησίλαος δ' ἡγεῖτο, καὶ δῃώσας πᾶσαν αὐτῶν τὴν χώραν, εὐθὺς ἐκεῖθεν ὑπερβαλὼν κατὰ Τενέαν εἰς Κόρινθον αἱρεῖ τὰ ἀνοικοδομηθέντα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τείχη. παρεγένετο δὲ αὐτῷ καὶ ἀδελφὸς Τελευτίας κατὰ θάλατταν, ἔχων τριήρεις περὶ δώδεκα· ὥστε μακαρίζεσθαι αὐτῶν τὴν μητέρα, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὧν ἔτεκεν ὁ μὲν κατὰ γῆν τὰ τείχη τῶν πολεμίων, ὁ δὲ κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νεώρια ᾕρηκε. καὶ τότε μὲν ταῦτα πράξας ὁ Ἀγησίλαος τό τε τῶν συμμάχων στράτευμα διῆκε καὶ τὸ πολιτικὸν οἴκαδε ἀπήγαγεν.

5 Ἐκ δὲ τούτου Λακεδαιμόνιοι ἀκούοντες τῶν φευγόντων, ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει πάντα μὲν τὰ βοσκήματα ἔχοιεν καὶ σῴζοιντο ἐν τῷ Πειραίῳ, πολλοὶ δὲ τρέφοιντο αὐτόθεν, στρατεύουσι πάλιν εἰς τὴν Κόρινθον, Ἀγησιλάου καὶ τότε ἡγουμένου. καὶ πρῶτον μὲν ἦλθεν εἰς Ἰσθμόν· καὶ γὰρ ἦν ὁ μήν, ἐν ᾧ Ἴσθμια γίγνεται, καὶ οἱ Ἀργεῖοι αὐτοῦ ἐτύγχανον τότε ποιοῦντες τὴν θυσίαν τῷ Ποσειδῶνι, ὡς Ἄργους Κορίνθου ὄντος. ὡς δ' ᾔσθοντο προσιόντα τὸν Ἀγησίλαον, καταλιπόντες καὶ τὰ τεθυμένα καὶ τὰ ἀριστοποιούμενα μάλα σὺν πολλῷ φόβῳ ἀπεχώρουν εἰς τὸ ἄστυ κατὰ
2 τὴν ἐπὶ Κεγχρειὰς ὁδόν. ὁ μέντοι Ἀγησίλαος ἐκείνους μὲν καίπερ ὁρῶν οὐκ ἐδίωκε, κατασκηνήσας δὲ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτός τε τῷ θεῷ

---

19. *καρπουμένους*] Die Argiver bekümmerten sich wenig um den Krieg, sondern bebauten ruhig ihre Fluren, freuten sich aber, dafs ihre alten Gegner, die Lakedämonier, vom Kriege litten. — *ὑπερβαλών*] Agesilaos zog bei Tenea, einer korinthischen Grenzstadt, über das Gebirge nach Korinth. — *ὥστε μακαρίζεσθαι*] „so dafs man ... konnte“; mögliche Folge. — *νεώρια*] „Schiffswerfte“.

Kap. 5. § 1/8: Agesilaos im Peiraion am Isthmos (392). — § 9/17: Vernichtung einer spartanischen Abteilung durch Iphikrates (392). — § 18/19: Abzug des Agesilaos. Wiedereroberung der von Praxitas und Agesilaos eingenommenen Plätze durch Iphikrates (392).

1. *τῶν φευγόντων ... οἱ ἐν τῇ πόλει*] die beiden korinthischen Parteien. — *σῴζοιντο*] Med. „(sich) aufbewahrten“. — *Πείραιον*] die nördlich von Korinth gelegene Landzunge des Isthmos. — *Ἴσθμια*] Die isthmischen Festspiele fanden alle zwei Jahre zu Ehren Poseidons statt. — *ὡς Ἄργους Κορίνθου ὄντος*] „als ob Argos Korinth wäre“, vgl. 4, 6. — *κατὰ τὴν ἐπὶ Κεγχρειὰς ὁδόν*] „auf dem Wege nach Kenchreä (Hafen von Korinth) zu“.

2. *ἱερῷ*] Mit der „heiligen Stätte“ ist der Tempel und der Fichtenhain

ἔθυε καὶ περιέμενεν, ἕως οἱ φυγάδες τῶν Κορινθίων ἐποίησαν τῷ
Ποσειδῶνι τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα. ἐποίησαν δὲ καὶ οἱ Ἀρ-
γεῖοι ἀπελθόντος Ἀγησιλάου ἐξ ἀρχῆς πάλιν Ἴσθμια. καὶ ἐκείνῳ
τῷ ἔτει ἔστι μὲν ἃ τῶν ἄθλων δὶς ἕκαστος ἐνικήθη, ἔστι δὲ ἃ
δὶς οἱ αὐτοὶ ἐκηρύχθησαν. τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ὁ Ἀγησίλαος 3
ἦγε πρὸς τὸ Πείραιον τὸ στράτευμα. ἰδὼν δὲ ὑπὸ πολλῶν φυ-
λαττόμενον, ἀπεχώρησε μετ᾽ ἄριστον πρὸς τὸ ἄστυ, ὡς προδιδο-
μένης τῆς πόλεως· ὥστε οἱ Κορίνθιοι δείσαντες, μὴ προδιδοῖτο
ὑπό τινων ἡ πόλις, μετεπέμψαντο τὸν Ἰφικράτην σὺν τοῖς πλείστοις
τῶν πελταστῶν. αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἀγησίλαος τῆς νυκτὸς παρελη-
λυθότας αὐτούς, ὑποστρέψας ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸ Πείραιον ἦγε.
καὶ αὐτὸς μὲν κατὰ τὰ θερμὰ προῄει, μόραν δὲ κατὰ τὸ ἀκρό-
τατον ἀνεβίβασε. καὶ ταύτην μὲν τὴν νύκτα ὁ μὲν πρὸς ταῖς
θέρμαις ἐστρατοπεδεύετο, ἡ δὲ μόρα τὰ ἄκρα κατέχουσα ἐνυκτέ-
ρευεν. ἔνθα δὴ καὶ ὁ Ἀγησίλαος μικρῷ, καιρίῳ δ᾽ ἐνθυμήματι 4
ηὐδοκίμησε. τῶν γὰρ τῇ μόρᾳ φερόντων τὰ σιτία οὐδενὸς πῦρ
εἰσενεγκόντος, ψύχους δὲ ὄντος διά τε τὸ πάνυ ἐφ᾽ ὑψηλοῦ εἶναι
καὶ διὰ τὸ γενέσθαι ὕδωρ καὶ χάλαζαν πρὸς τὴν ἑσπέραν — καὶ
ἀνεβεβήκεσαν δὲ ἔχοντες οἷα δὴ θέρους σπειρία — ῥιγούντων δ᾽
αὐτῶν καὶ ἐν σκότῳ ἀθύμως πρὸς τὸ δεῖπνον ἐχόντων, πέμπει ὁ
Ἀγησίλαος οὐκ ἔλαττον δέκα φέροντας πῦρ ἐν χύτραις. ἐπεὶ δὲ
ἀνέβησαν ἄλλος ἄλλῃ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πυρὰ ἐγένετο, ἅτε
πολλῆς ὕλης παρούσης, πάντες μὲν ἠλείφοντο, πολλοὶ δὲ καὶ
ἐδείπνησαν ἐξ ἀρχῆς. φανερὸς δὲ ἐγένετο καὶ ὁ νεὼς τοῦ Ποσει-

Poseidons gemeint. — ἐξ ἀρχῆς πάλιν] „noch einmal von vorne“. — ἔστιν … ἃ τῶν ἄθλων] „in einigen Wettkämpfen“; Accus. der Beziehung. — ἕκαστος] näml. von den an den Wettkämpfen zweimal Teilnehmenden. — ἐκηρύχθησαν] Die Namen der Sieger wurden von einem Herolde ausgerufen.

3. πρὸς τὸ ἄστυ] Korinth. — ὡς προδιδομένης] Der König wollte den Schein erregen, als ob ihm Korinth durch Verrat in die Hände gespielt werden sollte. — κατὰ τὰ θερμά] „bei den warmen Quellen“, die noch jetzt am Isthmos vorhanden sind.

4. ηὐδοκίμησε] „machte sich beliebt“ (bei seinen Leuten). — οὐδενὸς … εἰσενεγκόντος] d. h. von den Trägern hatte niemand für die Leute auf den kalten Höhen Feuer mitgenommen. — διὰ τὸ … εἶναι] Subjekt τὴν μόραν. — ὕδωρ] „Regen“. — οἷα] wie 1, 24. — θέρους] Gen. der Zeit. — σπειρία] „leichte Kleidung“. — ἀθύμως …] Da sie kein Feuer hatten, so gingen sie mit Unlust an die Bereitung des Mahles. — ἐξ ἀρχῆς] „überhaupt erst jetzt“.

δῶνος ταύτῃ τῇ νυκτὶ καόμενος· ἐφ' ὅτου δ' ἐνεπρήσθη, οὐδεὶς
5 *οἶδεν. ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο οἱ ἐν τῷ Πειραίῳ τὰ ἄκρα ἐχόμενα, ἐπὶ μὲν τὸ ἀμύνασθαι οὐκέτι ἐτράποντο, εἰς δὲ τὸ Ἥραιον κατέφυγον καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ τῶν βοσκημάτων τὰ πλεῖστα. καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ σὺν τῷ στρατεύματι παρὰ θάλατταν ἐπορεύετο· ἡ δὲ μόρα ἅμα καταβαίνουσα ἀπὸ τῶν ἄκρων Οἰνόην τὸ ἐντετειχισμένον τεῖχος αἱρεῖ καὶ τὰ ἐνόντα ἔλαβε, καὶ πάντες δὴ οἱ στρατιῶται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ πολλὰ τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῶν χωρίων ἐλάμβανον. οἱ δ' ἐν τῷ Ἡραίῳ καταπεφευγότες ἐξῄεσαν, ἐπιτρέψοντες Ἀγησιλάῳ γνῶναι ὅ,τι βούλοιτο περὶ σφῶν. ὁ δ' ἔγνω, ὅσοι μὲν τῶν σφαγέων ἦσαν, παρα-*
6 *δοῦναι αὐτοὺς τοῖς φυγάσι, τὰ δ' ἄλλα πάντα πραθῆναι. ἐκ τούτου δὲ ἐξῄει μὲν ἐκ τοῦ Ἡραίου πάμπολλα τὰ αἰχμάλωτα· πρεσβεῖαι δὲ ἄλλοθέν τε πολλαὶ παρῆσαν καὶ ἐκ Βοιωτῶν ἧκον ἐρησόμενοι, τί ἂν ποιοῦντες εἰρήνης τύχοιεν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος μάλα μεγαλοφρόνως τούτους μὲν οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκει, καίπερ Φάρακος τοῦ προξένου παρεστηκότος αὐτοῖς, ὅπως προσαγάγοι· καθήμενος δ' ἐπὶ τοῦ περὶ τὴν λίμνην κυκλοτεροῦς οἰκοδομήματος ἐθεώρει πολλὰ τὰ ἐξαγόμενα. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν ὅπλων σὺν τοῖς δόρασι παρηκολούθουν φύλακες τῶν αἰχμαλώτων, μάλα ὑπὸ τῶν παρόντων θεωρούμενοι· οἱ γὰρ εὐτυχοῦντες καὶ κρατοῦντες*
7 *ἀεί πως ἀξιοθέατοι δοκοῦσιν εἶναι. ἔτι δὲ καθημένου Ἀγησιλάου καὶ ἐοικότος ἀγαλλομένῳ τοῖς πεπραγμένοις, ἱππεύς τις προσ-*

---

5. *Ἥραιον*] ein Kastell im Westen der Landzunge Peiraion mit einem Heratempel. — *Οἰνόην*] korinthisches Kastell. — *πολλά*] „in Masse“, prädikativ. — *οἱ . . . καταπεφευγότες*] „die Zuflucht gefunden hatten“. — *γνῶναι*] „zu entscheiden“; dazu gehört *περὶ σφῶν*. — *τῶν σφαγέων*] vgl. 4, 3.

6. *αἰχμάλωτα*] „Kriegsbeute“, Sachen und Personen. — *τί ἂν ποιοῦντες εἰρήνης τύχοιεν*] „wodurch sie Frieden gewinnen könnten“. — *μεγαλοφρόνως*] „hochmütig“. Die *ὕβρις* wird alsbald durch die Gottheit gestraft. — *Φάρακος*] vgl. III, 2, 12. — *τοῦ προξένου*] „der Staatsgastfreund“, d. h. der Vertreter böotischer Interessen in Sparta, dem modernen Konsul entsprechend. — *ἐπὶ . . .*] Das „runde Gebäude neben dem See“ hatte wohl ein plattes Dach, auf dem Agesilaos safs. — *τῶν δὲ Λακεδαιμονίων*] partitiv; ergänze *τινές*; dazu tritt *φύλακες* „als Wächter“. — *ἀπὸ τῶν ὅπλων*] „vom Lager“. — *μάλα*] „mit gespanntem Interesse“. — *πως*] „gewissermafsen“.

7. *τοῖς πεπραγμένοις*] „über seine Erfolge“; Grund, weshalb er triumphiert. Der ganze Satz enthält einen

ἤλαυνε καὶ μάλα ἰσχυρῶς ἱδρῶντι τῷ ἵππῳ. ὑπὸ πολλῶν δὲ
ἐρωτώμενος, ὅ,τι ἀγγέλλοι, οὐδενὶ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγγὺς
ἦν τοῦ Ἀγησιλάου, καθαλάμενος ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ προσδραμὼν
αὐτῷ μάλα σκυθρωπὸς ὢν λέγει τὸ τῆς ἐν Λεχαίῳ μόρας πάθος.
ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, εὐθύς τε ἐκ τῆς ἕδρας ἀνεπήδησε καὶ τὸ δόρυ
ἔλαβε καὶ πολεμάρχους καὶ λοχαγοὺς καὶ πεντηκοντῆρας καὶ ξενα-
γοὺς καλεῖν τὸν κήρυκα ἐκέλευεν. ὡς δὲ συνέδραμον οὗτοι, τοῖς 8
μὲν ἄλλοις εἶπεν — οὐ γάρ πω ἠριστοποίηντο — ἐμφαγοῦσιν
ὅ,τι δύναιντο ἥκειν τὴν ταχίστην, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ δαμοσίαν
ὑφηγεῖτο ἀνάριστος. καὶ οἱ δορυφόροι τὰ ὅπλα ἔχοντες παρηκο-
λούθουν σπουδῇ, τοῦ μὲν ὑφηγουμένου, τῶν δὲ μετιόντων. ἤδη δ'
ἐκπεπερακότος αὐτοῦ τὰ θερμὰ εἰς τὸ πλατὺ τοῦ Λεχαίου,
προσελάσαντες ἱππεῖς τρεῖς ἀγγέλλουσιν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἀνῃρημένοι
εἴησαν. ὁ δ' ἐπεὶ τοῦτο ἤκουσε, θέσθαι κελεύσας τὰ ὅπλα καὶ
ὀλίγον χρόνον ἀναπαύσας, ἀπῆγε πάλιν τὸ στράτευμα ἐπὶ τὸ
Ἡραιον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰ αἰχμάλωτα διετίθετο.

Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Βοιωτῶν προσκληθέντες καὶ ἐρωτώμενοι, 9
ὅ,τι ἥκοιεν, περὶ μὲν τῆς εἰρήνης οὐκέτι ἐμέμνηντο, εἶπον δέ, ὅτι,
εἰ μή τι κωλύοι, βούλοιντο εἰς ἄστυ πρὸς τοὺς σφετέρους στρα-
τιώτας παρελθεῖν. ὁ δ' ἐπιγελάσας, Ἀλλ' οἶδα μέν, ἔφη, ὅτι οὐ
τοὺς στρατιώτας ἰδεῖν βούλεσθε, ἀλλὰ τὸ εὐτύχημα τῶν φίλων
ὑμῶν θεάσασθαι πόσον τι γεγένηται. περιμείνατε οὖν, ἔφη· ἐγὼ
γὰρ ὑμᾶς αὐτὸς ἄξω, καὶ μᾶλλον μετ' ἐμοῦ ὄντες γνώσεσθε, ποῖόν
τι τὸ γεγενημένον ἐστί. καὶ οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ θυ- 10
σάμενος ἦγε πρὸς τὴν πόλιν τὸ στράτευμα. καὶ τὸ μὲν τρόπαιον

---

leisen Tadel. — *καὶ μάλα*] „und zwar“. — *τῆς ἐν Λεχαίῳ μόρας*] vgl. 4, 17. — *πάθος*] Dieser „Unfall“ wird von § 11 an ausführlich erzählt.

8. *ἐμφαγοῦσιν ... ἥκειν*] = *ἐμφαγεῖν* („schnell zu essen“) *καὶ ἥκειν*. — *ὅ,τι δύναιντο*] zu *τὴν ταχίστην* *quam celerrime possent*. — *δαμοσίαν*] dorisch für *δημοσίαν*; ergänze *σκηνήν*, „das Hauptquartier“. — *δορυφόροι*] wohl die § 6 erwähnten *φύλακες*. — *τοῦ μέν*] der König. — *τῶν δέ*] die Leute des Hauptquartiers. — *τὸ πλατὺ τοῦ Λεχαίου*] „die Ebene von Lechäon“. — *θέσθαι ... τὰ ὅπλα*] „Halt machen“. — *ἀναπαύσας*] Ergänze das Objekt aus dem folgenden Satze! — *διετίθετο*] „stellte zum Verkaufe aus“.

9. *ὅ,τι ἥκοιεν*] Direkt: *τί ἥκετε;* — *οὐκέτι*] Gegensatz zu § 6. — *ἄστυ*] Korinth. — *ἐπιγελάσας*] „höhnisch“. — *ἀλλ'*] „nein“. — *πόσον τι ..., ποῖόν τι*] „wie bedeutend etwa ..., wie gering etwa“. — *εὐτύχημα*] Mit dem „Erfolge“ ist der Sieg des Iphikrates gemeint.

οὐ κατέβαλεν, εἰ δέ τι ἦν λοιπὸν δένδρον, κόπτων καὶ κάων ἐπε-
δείκνυεν, ὡς οὐδεὶς ἀντεξῄει. ταῦτα δὲ ποιήσας ἐστρατοπεδεύσατο
περὶ τὸ Λέχαιον· καὶ τοὺς Θηβαίων μέντοι πρέσβεις εἰς μὲν τὸ
ἄστυ οὐκ ἀνῆκε, κατὰ θάλατταν δὲ εἰς Κρεῦσιν ἀπέπεμψεν. ἅτε
δὲ ἀήθους τοῖς Λακεδαιμονίοις γεγενημένης τῆς τοιαύτης συμ-
φορᾶς, πολὺ πένθος ἦν κατὰ τὸ Λακωνικὸν στράτευμα, πλὴν
ὅσων ἐτέθνασαν ἐν χώρᾳ ἢ υἱοὶ ἢ πατέρες ἢ ἀδελφοί· οὗτοι δ'
ὥσπερ νικηφόροι λαμπροὶ καὶ ἀγαλλόμενοι τῷ οἰκείῳ πάθει περι-
11 ῄεσαν. ἐγένετο δὲ τὸ τῆς μόρας πάθος τοιῷδε τρόπῳ. οἱ
Ἀμυκλαῖοι ἀεί ποτε ἀπέρχονται εἰς τὰ Ὑακίνθια ἐπὶ τὸν παιᾶνα,
ἐάν τε στρατοπεδευόμενοι τυγχάνωσιν ἐάν τε ἄλλως πως ἀποδη-
μοῦντες. καὶ τότε δὴ τοὺς ἐκ πάσης τῆς στρατιᾶς Ἀμυκλαίους
κατέλιπε μὲν Ἀγησίλαος ἐν Λεχαίῳ. ὁ δ' ἐκεῖ φρουρῶν πολέ-
μαρχος τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν συμμάχων φρουροὺς ἔταξε φυλάττειν
τὸ τεῖχος, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῇ τῶν ἱππέων μόρᾳ
12 παρὰ τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων τοὺς Ἀμυκλαιεῖς παρῆγεν. ἐπεὶ
δὲ ἀπεῖχον ὅσον εἴκοσιν ἢ τριάκοντα σταδίους τοῦ Σικυῶνος, ὁ μὲν
πολέμαρχος σὺν τοῖς ὁπλίταις οὖσιν ὡς ἑξακοσίοις ἀπῄει πάλιν
ἐπὶ τὸ Λέχαιον, τὸν δ' ἱππαρμοστὴν ἐκέλευσε σὺν τῇ τῶν ἱππέων
μόρᾳ, ἐπεὶ προπέμψειαν τοὺς Ἀμυκλαιεῖς μέχρι ὁπόσου αὐτοὶ
κελεύοιεν, μεταδιώκειν. καὶ ὅτι μὲν πολλοὶ ἦσαν ἐν τῇ Κορίνθῳ
καὶ πελτασταὶ καὶ ὁπλῖται, οὐδὲν ἠγνόουν· κατεφρόνουν δὲ διὰ
13 τὰς ἔμπροσθεν τύχας μηδένα ἂν ἐπιχειρῆσαι σφίσιν. οἱ δ' ἐκ τῶν

---

10. *ἀντεξῄει*] Impf. de conatu. Trotz des Erfolges hatte niemand den Mut, ihm entgegenzutreten. — *Κρεῦσις*] böotischer Hafen am korinthischen Meerbusen. — *ἅτε*] wie III, 4, 7. — *ὅσων*] abhängig von den nachfolgenden Nominativen. — *ἐν χώρᾳ*] wie 2, 20.

11. *Ἀμυκλαι*] alter Hauptort von Lakonien, dessen Bürger von jeher treue Kampfgenossen der Spartaner waren. — *ἀεί ποτε*] vgl. III, 5, 11. — *ἀπέρχονται*] näml. nach Hause. — *Ὑακίνθια*] Fest des Apollo von Amyklä. — *παιάν*] Festgesang zu Ehren des helfenden Apollo. — *ἐάν τε ... ἐάν τε*] *sive ... sive*. — *καὶ ... δή*] „so denn auch". — *κατέλιπε*] Er hatte sie nicht mit nach dem Peiraion genommen. — *φρουρῶν*] hier Partiz. von *φρουρέω*. — *ἔταξε*] „stellte (für die abziehenden Amykläer) auf Posten". — *παρῆγεν*] „geleitete".

12. *ὅσον*] „etwa". — *μεταδιώκειν*] Der Reiteroberst soll dem Polemarchen „nachkommen", nachdem er die Amykläer so weit geleitet hat, als sie es wünschen (*μέχρι ὁπόσου κελεύοιεν*). — *οὐδέν*] stärker als *οὐ*. — *ἠγνόουν*] Subjekt sind die 600 Hopliten, von denen auch im folgenden die Rede ist. — *κατεφρόνουν δέ*] „sie meinten aber voller Mifsachtung (der Gegner) ...".

Κορινθίων τοῦ ἄστεως, Καλλίας τε ὁ Ἱππονίκου, τῶν Ἀθηναίων ὁπλιτῶν στρατηγῶν, καὶ Ἰφικράτης, τῶν πελταστῶν ἄρχων, καθορῶντες αὐτοὺς καὶ οὐ πολλοὺς ὄντας καὶ ἐρήμους καὶ πελταστῶν καὶ ἱππέων, ἐνόμισαν ἀσφαλὲς εἶναι ἐπιθέσθαι αὐτοῖς τῷ πελταστικῷ. εἰ μὲν γὰρ πορεύοιντο τῇ ὁδῷ, ἀκοντιζομένους ἂν αὐτοὺς εἰς τὰ γυμνὰ ἀπόλλυσθαι· εἰ δ' ἐπιχειροῖεν διώκειν, ῥᾳδίως ἂν ἀποφυγεῖν πελτασταῖς τοῖς ἐλαφροτάτοις τοὺς ὁπλίτας. γνόντες δὲ ταῦτα ἐξάγουσι· καὶ ὁ μὲν Καλλίας παρέταξε τοὺς ὁπλίτας 14 οὐ πόρρω τῆς πόλεως, ὁ δὲ Ἰφικράτης λαβὼν τοὺς πελταστὰς ἐπέθετο τῇ μόρᾳ. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπεὶ ἠκοντίζοντο καὶ ὁ μέν τις ἐτέτρωτο, ὁ δὲ καὶ ἐπεπτώκει, τούτους μὲν ἐκέλευον τοὺς ὑπασπιστὰς ἀραμένους ἀποφέρειν εἰς Λέχαιον· καὶ οὗτοι μόνοι τῆς μόρας τῇ ἀληθείᾳ ἐσώθησαν· ὁ δὲ πολέμαρχος ἐκέλευσε τὰ δέκα ἀφ' ἥβης ἀποδιῶξαι τοὺς προειρημένους. ὡς δὲ ἐδίωκον, 15 ᾕρουν τε οὐδένα ἐξ ἀκοντίου βολῆς, ὁπλῖται ὄντες πελταστάς· καὶ γὰρ ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ἐκέλευε, πρὶν τοὺς ὁπλίτας ὁμοῦ γίγνεσθαι· ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρουν ἐσπαρμένοι, ἅτε διώξαντες ὡς τάχους ἕκαστος εἶχεν, ἀναστρέφοντες οἱ περὶ τὸν Ἰφικράτη οἵ τε ἐκ τοῦ ἐναντίου πάλιν ἠκόντιζον καὶ ἄλλοι ἐκ πλαγίου παραθέοντες εἰς τὰ γυμνά. καὶ εὐθὺς μὲν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διώξει κατηκόντισαν ἐννέα ἢ δέκα αὐτῶν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολὺ ἤδη θρασύτερον ἐπέκειντο. ἐπεὶ δὲ κακῶς ἔπασχον, πάλιν ἐκέλευσεν ὁ πολέμαρχος διώκειν 16 τὰ πεντεκαίδεκα ἀφ' ἥβης. ἀναχωροῦντες δὲ ἔτι πλείους αὐτῶν ἢ τὸ πρῶτον ἔπεσον. ἤδη δὲ τῶν βελτίστων ἀπολωλότων, οἱ ἱπ-

---

13. *στρατηγῶν*] Partizip, = *στρατηγός*. — *καθορῶντες*] von der Mauer herab. — *καὶ πελταστῶν καὶ ἱππέων*] abhängig von *ἐρήμους*. — *εἰς τὰ γυμνά*] wie 2, 2. — *ἀπόλλυσθαι*] Dazu gehört *ἄν*. — *ἐπιχειροῖεν*] Subjekt die Lakedämonier. — *ἀποφυγεῖν*] Subjekt die Leute des Iphikrates, Objekt die Lakedämonier. — *γνόντες*] wie 4, 13.

14. *τούτους*] Objekt zu *ἀποφέρειν*, *τοὺς ὑπασπιστάς* dagegen zu *ἐκέλευον*. — *τὰ δέκα ἀφ' ἥβης*] wie III, 4, 23. — *ἀποδιῶξαι*] „zurückzutreiben", = *διώκοντας ἀποτρέψαι*.

15. *ᾕρουν*] „einholten"; dem *τε* entspricht hernach *δέ*. — *ἐξ ἀκοντίου βολῆς*] vgl. 4, 16 *ἐντὸς ἀκοντίσματος*. — *ἀναχωρεῖν*] Subjekt *τοὺς πελταστάς*. — *ἐκέλευε*] Iphikrates. — *ἀνεχώρουν*] Subjekt die Lakedämonier. — *ἅτε*] führt den Grund ein, weshalb sie zersprengt umkehrten. — *ὡς τάχους* . . .] wörtlich: „wie sich ein jeder inbezug auf Schnelligkeit verhielt". Der Gen. partit. *τάχους* hängt von *ὡς* ab.

16. *ἔπασχον*] Subjekt die Lakedämonier. — *διώκειν*] steht vor seinem Subjekt. — *οἱ ἱππεῖς*] die § 12 er-

πεῖς αὐτοῖς παραγίγνονται καὶ σὺν τούτοις αὖθις δίωξιν ἐποιήσαντο. ὡς δ' ἐνέκλιναν οἱ πελτασταί, ἐν τούτῳ κακῶς οἱ ἱππεῖς ἐπέθεντο· οὐ γὰρ ἕως ἀπέκτεινάν τινας αὐτῶν, ἐδίωξαν, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἐκδρόμοις ἰσομέτωποι καὶ ἐδίωκον καὶ ἐπέστρεφον. ποιοῦντες δὲ καὶ πάσχοντες τὰ ὅμοια τούτοις καὶ αὖθις, αὐτοὶ μὲν ἀεὶ ἐλάττους τε καὶ μαλακώτεροι ἐγίγνοντο, οἱ δὲ πολέμιοι θρασύ-
17 τεροί τε καὶ ἀεὶ πλείους οἱ ἐγχειροῦντες. ἀποροῦντες δὴ συνίστανται ἐπὶ βραχύν τινα γήλοφον, ἀπέχοντα τῆς μὲν θαλάττης ὡς δύο στάδια, τοῦ δὲ Λεχαίου ὡς ἓξ ἢ ἑπτακαίδεκα στάδια. αἰσθόμενοι δ' οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαίου, εἰσβάντες εἰς πλοιάρια παρέπλεον, ἕως ἐγένοντο κατὰ τὸν γήλοφον. οἱ δ' ἀποροῦντες ἤδη, ὅτι ἔπασχον μὲν κακῶς καὶ ἀπέθνῃσκον, ποιεῖν δὲ οὐδὲν ἐδύναντο, πρὸς τούτοις δὲ ὁρῶντες καὶ τοὺς ὁπλίτας ἐπιόντας, ἐγκλίνουσι. καὶ οἱ μὲν ἐμπίπτουσιν αὐτῶν εἰς τὴν θάλατταν, ὀλίγοι δέ τινες μετὰ τῶν ἱππέων εἰς Λέχαιον ἐσώθησαν. ἐν πάσαις δὲ ταῖς μάχαις
18 καὶ τῇ φυγῇ ἀπέθανον περὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίους. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπέπρακτο.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Ἀγησίλαος τὴν μὲν σφαλεῖσαν μόραν ἔχων ἀπῄει, ἄλλην δὲ κατέλιπεν ἐν τῷ Λεχαίῳ. διιὼν δὲ ἐπ' οἴκου ὡς μὲν ἐδύνατο ὀψιαίτατα κατήγετο εἰς τὰς πόλεις, ὡς δ' ἐδύνατο πρωιαίτατα ἐξωρμᾶτο. παρὰ δὲ Μαντίνειαν ἐξ Ὀρχομενοῦ ἔτι σκοταῖος ἀναστὰς ὄρθρου παρῆλθεν. οὕτω χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν οἱ στρατιῶται τοὺς Μαντινέας ἐφηδομένους τῷ δυστυχήματι θεάσασθαι.
19 ἐκ τούτου δὲ μάλα καὶ τἆλλα ἐπετύγχανεν Ἰφικράτης. καθεστηκότων γὰρ φρουρῶν ἐν Σιδοῦντι μὲν καὶ Κρομμυῶνι ὑπὸ Πραξί-

---

wähnten. — κακῶς] „Ungeschickt" war das Verhalten der Reiter, weil sie in gleicher Front mit den vorlaufenden Hopliten gegen die Feinde ausschwärmten. — αὐτῶν] von den Leuten des Iphikrates. — καὶ αὖθις] „immer wieder".

17. δή] „schliefslich". — ἕξ] näml. καὶ δέκα. — οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαίου] die § 11 erwähnte Besatzung. — οἱ δ'] die 600 Hopliten. — καὶ τοὺς ὁπλίτας] die nach § 14 nicht weit von Korinth aufgestellten Leute des Kallias.

18. ἐπέπρακτο] „war bereits geschehen", mit Bezug auf die § 7—10 erzählten Vorgänge. — κατήγετο] „er kehrte ein". — Μαντίνεια] wie Ὀρχομενός in Arkadien. — ὄρθρου] Gen. der Zeit wie νυκτός, ἡμέρας. — οὕτω ...] „so schmerzlich, glaubte er, würden seine Leute die Schadenfreude der Mantineer über die Niederlage wahrnehmen". Über den Grund dieser Schadenfreude vgl. 4, 17.

19. ἐπετύγχανεν] mit Accus. der Beziehung, „er hatte Glück in ...". — καθεστηκότων] konzessiv mit passiver

του, ὅτε ἐκεῖνος εἷλε ταῦτα τὰ τείχη, ἐν Οἰνόῃ δὲ ὑπὸ Ἀγησιλάου, ὅτεπερ τὸ Πείραιον ἑάλω, πάνθ' εἷλε ταῦτα τὰ χωρία. τὸ μέντοι Λέχαιον ἐφρούρουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. οἱ φυγάδες δὲ τῶν Κορινθίων οὐκέτι πεζῇ παριόντες ἐκ Σικυῶνος διὰ τὴν τῆς μόρας δυστυχίαν, ἀλλὰ παραπλέοντες εἰς Λέχαιον καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι πράγματα εἶχόν τε καὶ παρεῖχον τοῖς ἐν τῷ ἄστει.

6 Μετὰ δὲ τοῦτο* οἱ Ἀχαιοὶ ἔχοντες Καλυδῶνα, ἣ τὸ παλαιὸν Αἰτωλίας ἦν, καὶ πολίτας πεποιημένοι τοὺς Καλυδωνίους, φρουρεῖν ἠναγκάζοντο ἐν αὐτῇ. οἱ γὰρ Ἀκαρνᾶνες ἐπεστράτευον καὶ τῶν Ἀθηναίων δὲ καὶ Βοιωτῶν συμπαρῆσάν τινες αὐτοῖς διὰ τὸ συμμάχους εἶναι. πιεζόμενοι οὖν ὑπ' αὐτῶν οἱ Ἀχαιοὶ πρέσβεις πέμπουσιν εἰς τὴν Λακεδαίμονα. οἱ δ' ἐλθόντες ἔλεγον, ὅτι οὐ δίκαια πάσχοιεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφασαν, 2 ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὅπως ἂν ὑμεῖς παραγγέλλητε, συστρατευόμεθα καὶ ἑπόμεθα ὅποι ἂν ἡγῆσθε· ὑμεῖς δὲ πολιορκουμένων ἡμῶν ὑπὸ Ἀκαρνάνων καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῖς Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθε. οὐκ ἂν οὖν δυναίμεθα ἡμεῖς τούτων οὕτω γιγνομένων ἀντέχειν, ἀλλ' ἢ ἐάσαντες τὸν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεμον διαβάντες πάντες πολεμήσομεν Ἀκαρνᾶσί τε καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν ἢ εἰρήνην ποιησόμεθα ὁποίαν ἄν τινα δυνώμεθα. ταῦτα δ' ἔλεγον ὑπαπειλοῦντες τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀπαλ- 3 λαγήσεσθαι τῆς συμμαχίας, εἰ μὴ αὐτοῖς ἀντεπικουρήσουσι. τούτων δὲ λεγομένων ἔδοξε τοῖς τ' ἐφόροις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον εἶναι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας. καὶ ἐκπέμπουσιν Ἀγησίλαον, δύο μόρας ἔχοντα καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος. οἱ μέντοι Ἀχαιοὶ πανδημεὶ συνεστρατεύοντο. ἐπεὶ δὲ 4 διέβη ὁ Ἀγησίλαος, πάντες μὲν οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν Ἀκαρνᾶνες

Bedeutung. — *εἷλε*] vgl. 4, 13; 5, 5. — *πράγματα εἶχον ... παρεῖχον*] „litten und machten Not". Der Krieg schleppte sich also ohne entscheidende Schläge hin.

Kap. 6. § 1/14: Feldzug des Agesilaos nach Akarnanien (391).

1. *Καλυδών*] Stadt im südlichen Ätolien, bekannt durch Meleager. — *πολίτας πεποιημένοι*] Sie hatten ihnen das achäische Bürgerrecht gegeben. — *καὶ ... δέ*] „und auch". — *συμμάχους*] näml. *τοῖς Ἀκαρνᾶσι*.

2. *ὅπως*] „wie", d. h. so stark und so ausgerüstet, wie ihr es verlangt. Sie hatten z. B. bei Nemea mitgekämpft (2, 18). — *τούτων οὕτω γιγνομένων*] hypothetisch. — *ἐάσαντες*] *omittentes*.

3. *τὸ μέρος*] „den entsprechenden Teil".

*ἔφυγον εἰς τὰ ἄστη, πάντα δὲ τὰ βοσκήματα ἀπεχώρησε πόρρω,
ὅπως μὴ ἁλίσκηται ὑπὸ τοῦ στρατεύματος. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἐπειδὴ
ἐγένετο ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς πολεμίας, πέμψας εἰς Στράτον πρὸς
τὸ κοινὸν τῶν Ἀκαρνάνων εἶπεν, ὡς, εἰ μὴ παυσάμενοι τῆς πρὸς
Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους συμμαχίας ἑαυτοὺς καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς
συμμάχους αἱρήσονται, δῃώσει πᾶσαν τὴν γῆν αὐτῶν ἐφεξῆς καὶ*
5 *παραλείψει οὐδέν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθοντο, οὕτως ἐποίει, καὶ
κόπτων συνεχῶς τὴν χώραν οὐ προῄει πλέον τῆς ἡμέρας ἢ δέκα ἢ
δώδεκα σταδίων. οἱ μὲν οὖν Ἀκαρνᾶνες, ἡγησάμενοι ἀσφαλὲς εἶναι
διὰ τὴν βραδυτῆτα τοῦ στρατεύματος, τά τε βοσκήματα κατεβίβαζον*
6 *ἐκ τῶν ὀρῶν καὶ τῆς χώρας τὰ πλεῖστα εἰργάζοντο. ἐπεὶ δὲ ἐδό-
κουν τῷ Ἀγησιλάῳ πάνυ ἤδη θαρρεῖν, ἡμέρᾳ πέμπτῃ ἢ ἕκτῃ καὶ
δεκάτῃ, ἀφ' ἧς εἰσέβαλε, θυσάμενος πρωὶ διεπορεύθη πρὸ δείλης
ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπὶ τὴν λίμνην, περὶ ἣν τὰ βοσκή-
ματα τῶν Ἀκαρνάνων σχεδὸν πάντα ἦν, καὶ ἔλαβε παμπληθῆ καὶ
βουκόλια καὶ ἱπποφόρβια καὶ ἄλλα παντοδαπὰ βοσκήματα καὶ
ἀνδράποδα πολλά. λαβὼν δὲ καὶ μείνας αὐτοῦ τὴν ἐπιοῦσαν*
7 *ἡμέραν διεπώλει τὰ αἰχμάλωτα. τῶν μέντοι Ἀκαρνάνων πολλοὶ
πελτασταὶ ἦλθον καὶ πρὸς τῷ ὄρει σκηνοῦντος τοῦ Ἀγησιλάου
βάλλοντες καὶ σφενδονῶντες ἀπὸ τῆς ἀκρωνυχίας τοῦ ὄρους ἔπα-
σχον μὲν οὐδέν, κατεβίβασαν δὲ εἰς τὸ ὁμαλὲς τὸ στρατόπεδον,
καίπερ ἤδη περὶ δεῖπνον παρασκευαζόμενον. εἰς δὲ τὴν νύκτα οἱ
μὲν Ἀκαρνᾶνες ἀπῆλθον, οἱ δὲ στρατιῶται φυλακὰς καταστησά-*
8 *μενοι ἐκάθευδον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπῆγεν ὁ Ἀγησίλαος τὸ στρά-
τευμα. καὶ ἦν μὲν ἡ ἔξοδος ἐκ τοῦ περὶ τὴν λίμνην λειμῶνός τε*

---

4. *ὁρίοις*] Die Grenze zwischen Ätolien und Akarnanien. — *Στράτος*] Hauptort des akarnanischen Bundes, nicht weit vom Acheloosflusse. — *κοινόν*] „Regierungsbehörde". — *ἑαυτοὺς ... αἱρήσονται*] „für sie (die Lakedämonier) Partei ergriffen".

5. *τῆς ἡμέρας*] „an jedem Tage". — *ἢ ... ἢ*] Das zweite *ἢ* beschränkend, „oder höchstens". — *ἀσφαλὲς εἶναι*] näml. vom Gebirge herabzukommen. — *τῆς χώρας*] nicht mehr von *ἐκ* abhängig, sondern von *τὰ πλεῖστα*. — *εἰργάζοντο*] „begannen zu bebauen".

6. *δεκάτῃ*] gehört auch zu *πέμπτῃ*; vgl. 5, 17. — *διεπώλει*] Impf. de conatu wie *εἰργάζοντο* § 5.

7. *πρός*] „am". — *κατεβίβασαν*] „zwangen zu verlegen". — *στρατόπεδον . . . στρατιῶται*] des Agesilaos. — *παρασκευαζόμενον*] prädikativ zu *δεῖπνον*; es war schon um die Zeit, wo man das *δεῖπνον* zurüstet. Eine ähnliche Zeitbestimmung Anab. I, 8, 1 *ἤδη ἦν ἀμφὶ ἀγορὰν πλήθουσαν*.

καὶ πεδίου στενὴ διὰ τὰ κύκλῳ περιέχοντα ὄρη· καταλαβόντες δὲ οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐκ τῶν ὑπερδεξίων ἔβαλλόν τε καὶ ἠκόντιζον καὶ ὑποκαταβαίνοντες εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρῶν προσέκειντο καὶ πράγματα παρεῖχον, ὥστε οὐκέτι ἐδύνατο τὸ στράτευμα πορεύεσθαι.
ἐπιδιώκοντες δὲ ἀπὸ τῆς φάλαγγος οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς 9
τοὺς ἐπιτιθεμένους οὐδὲν ἔβλαπτον· ταχὺ γὰρ ἦσαν, ὁπότε ἀποχωροῖεν, πρὸς τοῖς ἰσχυροῖς οἱ Ἀκαρνᾶνες. χαλεπὸν δ' ἡγησάμενος ὁ Ἀγησίλαος διὰ τοῦ στενοπόρου ἐξελθεῖν ταῦτα πάσχοντας, ἔγνω διώκειν τοὺς ἐκ τῶν εὐωνύμων προσκειμένους, μάλα πολλοὺς ὄντας· εὐβατώτερον γὰρ ἦν τοῦτο τὸ ὄρος καὶ ὁπλίταις καὶ ἵπποις. καὶ 10
ἐν ᾧ μὲν ἐσφαγιάζετο, μάλα κατεῖχον βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες οἱ Ἀκαρνᾶνες καὶ ἐγγὺς προσιόντες πολλοὺς ἐτίτρωσκον. ἐπεὶ δὲ παρήγγειλεν, ἔθει μὲν ἐκ τῶν ὁπλιτῶν τὰ πεντεκαίδεκα ἀφ' ἥβης, ἤλαυνον δὲ οἱ ἱππεῖς, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἠκολούθει. οἱ 11
μὲν οὖν ὑποκαταβεβηκότες τῶν Ἀκαρνάνων καὶ ἀκροβολιζόμενοι ταχὺ ἐνέκλιναν καὶ ἀπέθνῃσκον φεύγοντες πρὸς τὸ ἄναντες· ἐπὶ μέντοι τοῦ ἀκροτάτου οἱ ὁπλῖται ἦσαν τῶν Ἀκαρνάνων παρατεταγμένοι καὶ τῶν πελταστῶν τὸ πολὺ καὶ ἐνταῦθα ἐπέμενον καὶ τά τε ἄλλα βέλη ἠφίεσαν καὶ τοῖς δόρασιν ἐξακοντίζοντες ἱππέας τε κατέτρωσαν καὶ ἵππους τινὰς ἀπέκτειναν. ἐπεὶ μέντοι μικροῦ ἔδεον ἤδη ἐν χερσὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὁπλιτῶν εἶναι, ἐνέκλιναν καὶ ἀπέθανον αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ περὶ τριακοσίους. τούτων 12
δὲ γενομένων ὁ Ἀγησίλαος τρόπαιον ἐστήσατο. καὶ τὸ ἀπὸ τούτου περιιὼν κατὰ τὴν χώραν ἔκοπτε καὶ ἔκαε· πρὸς ἐνίας δὲ τῶν πόλεων καὶ προσέβαλλεν, ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀναγκαζόμενος, οὐ μὴν εἷλέ γε οὐδεμίαν. ἡνίκα δὲ ἤδη ἐπεγίγνετο τὸ μετόπωρον, ἀπῄει ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ Ἀχαιοὶ πεποιηκέναι τε οὐδὲν ἐνόμιζον αὐ- 13

---

8. *καταλαβόντες*] Die Akarnanen hatten die umliegenden Höhen besetzt; von da stiegen sie allmählich herab (*ὑποκαταβαίνοντες*). — *πράγματα παρεῖχον*] vgl. 5, 19.

9. *τοῖς ἰσχυροῖς*] von *τὰ ἰσχυρά* „die gedeckten Stellungen". — *πάσχοντας*] näml. *τοὺς ὁπλίτας*. — *τοῦτο τὸ ὄρος*] „diese Bergseite".

10. *κατεῖχον*] „bedrängten"; Objekt die Lakedämonier. — *παρήγγειλεν*] „den Befehl zum Angriff erteilte". — *ἀφ' ἥβης*] vgl. 5, 14. 16.

11. *τῶν Ἀκαρνάνων*] Beachte die prädikative Stellung! — *πρὸς τὸ ἄναντες*] „den Abhang hinan". — *τὸ πολύ*] „die Hauptmasse". — *μικροῦ ἔδεον*] mit dem Infin. „beinahe". — *ἐν χερσὶν εἶναι*] vgl. *manus conserere*.

12. *τὸ ἀπὸ τούτου*] „die nächstfolgende Zeit".

τόν, ὅτι πόλιν οὐδεμίαν προσειλήφει οὔτε ἑκοῦσαν οὔτε ἄκουσαν, ἐδέοντό τε εἰ μή τι ἄλλο ἀλλὰ τοσοῦτόν γε χρόνον καταμεῖναι αὐτόν, ἕως ἂν τὸν σπορητὸν διακωλύσῃ τοῖς Ἀκαρνᾶσιν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι τὰ ἐναντία λέγοιεν τοῦ συμφέροντος. ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, στρατεύσομαι πάλιν δεῦρο εἰς τὸ ἐπιὸν θέρος· οὗτοι δὲ ὅσῳ ἂν πλείω σπείρωσι, τοσούτῳ μᾶλλον τῆς εἰρήνης ἐπιθυμήσουσι.
14 ταῦτα δ' εἰπὼν ἀπῄει πεζῇ δι' Αἰτωλίας τοιαύτας ὁδούς, ἃς οὔτε πολλοὶ οὔτε ὀλίγοι δύναιντ' ἂν ἀκόντων Αἰτωλῶν πορεύεσθαι· ἐκεῖνον μέντοι εἴασαν διελθεῖν· ἤλπιζον γὰρ Ναύπακτον αὐτοῖς συμπράξειν ὥστ' ἀπολαβεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο κατὰ τὸ Ῥίον, ταύτῃ διαβὰς οἴκαδε ἀπῆλθε· καὶ γὰρ τὸν ἐκ Καλυδῶνος ἔκπλουν εἰς Πελοπόννησον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκώλυον τριήρεσιν ὁρμώμενοι ἐξ Οἰνιαδῶν.

7 Παρελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, ὥσπερ ὑπέσχετο τοῖς Ἀχαιοῖς, εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἦρος *πάλιν φρουρὰν ἔφαινεν ἐπὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας. οἱ δὲ αἰσθόμενοι καὶ νομίσαντες διὰ τὸ ἐν μεσογείᾳ σφίσι τὰς πόλεις εἶναι ὁμοίως ἂν πολιορκεῖσθαι ὑπὸ τῶν τὸν σῖτον φθειρόντων, ὥσπερ εἰ περιεστρατοπεδευμένοι πολιορκοῖντο, ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ εἰρήνην μὲν πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, συμμαχίαν δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐποιήσαντο. καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀκαρνᾶνας οὕτω διεπέπρακτο.

2 Ἐκ δὲ τούτου τοῖς Λακεδαιμονίοις τὸ μὲν ἐπ' Ἀθηναίους ἢ ἐπὶ Βοιωτοὺς στρατεύειν οὐκ ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι, ὄπισθεν καταλιπόντας ὅμορον τῇ Λακεδαίμονι πολεμίαν καὶ οὕτω μεγάλην τὴν

---

13. *ἑκοῦσαν ... ἄκουσαν*] vgl. zu 1, 1. — *εἰ μή τι ἄλλο*] näml. *ποιεῖν*. — *καταμεῖναι*] Dazu ist *αὐτόν* Subj. — *τοῖς Ἀκαρνᾶσιν*] Dat. incommodi. — *τοῦ συμφέροντος*] *τὸ συμφέρον* ist „der wahre Nutzen"; Gen. comparationis zu *ἐναντία*. — *εἰς τὸ ... θέρος*] „etwa zur Zeit des Sommers".

14. *Ναύπακτον*] Objekt zu *ἀπολαβεῖν*. Naupaktos, jetzt Lepanto, ein wichtiger Hafen am korinthischen Meerbusen, gehörte damals den Achäern, früher den Ätolern. — *κατὰ τὸ Ῥίον*] „gegenüber Rhion", Vorgebirge in Achaja an der schmalsten Stelle des korinthischen Meerbusens. — *Οἰνιάδαι*]. Hafen im südlichen Akarnanien.

Kap. 7. § 1: Anschluſs Akarnaniens an Sparta (390). — § 2/7: Zweiter Feldzug der Lakedämonier gegen Argos unter Agesipolis (390).

1. *ἔφαινεν*] vgl. III, 2, 23; Subjekt Agesilaos. — *διὰ τὸ ... εἶναι*] weil, wenn ihre Felder verwüstet wurden, sie keine Lebensmittel hatten, die sie ja vom Meere her nicht beziehen konnten. — *πολιορκεῖσθαι*] „blokiert werden".

τῶν Ἀργείων πόλιν, εἰς δὲ τὸ Ἄργος φρουρὰν φαίνουσιν. ὁ δὲ
Ἀγησίπολις ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι εἴη αὐτῷ ἡγητέον τῆς φρουρᾶς καὶ
τὰ διαβατήρια θυομένῳ ἐγένετο, ἐλθὼν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ χρηστη-
ριαζόμενος ἐπηρώτα τὸν θεόν, εἰ ὁσίως ἂν ἔχοι αὐτῷ μὴ δεχο-
μένῳ τὰς σπονδὰς τῶν Ἀργείων, ὅτι οὐχ ὁπότε καθήκοι ὁ χρόνος,
ἀλλ' ὁπότε ἐμβάλλειν μέλλοιεν Λακεδαιμόνιοι, τότε ὑπέφερον τοὺς
μῆνας. ὁ δὲ θεὸς ἐπεσήμαινεν αὐτῷ ὅσιον εἶναι μὴ δεχομένῳ
σπονδὰς ἀδίκως ὑποφερομένας. ἐκεῖθεν δ' εὐθὺς πορευθεὶς εἰς
Δελφοὺς ἐπήρετο αὖ τὸν Ἀπόλλω, εἰ κἀκείνῳ δοκοίη περὶ τῶν
σπονδῶν καθάπερ τῷ πατρί. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο καὶ μάλα κατὰ 3
ταὐτά. καὶ οὕτω δὴ Ἀγησίπολις ἀναλαβὼν ἐκ Φλιοῦντος τὸ στρά-
τευμα — ἐκεῖσε γὰρ αὐτῷ συνελέγετο, ἕως πρὸς τὰ ἱερὰ ἀπε-
δήμει — ἐνέβαλλε διὰ Νεμέας. οἱ δ' Ἀργεῖοι ἐπεὶ ἔγνωσαν οὐ
δυνησόμενοι κωλύειν, ἔπεμψαν, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἐστεφανωμένους
δύο κήρυκας ὑποφέροντας σπονδάς. ὁ δὲ Ἀγησίπολις ἀποκρινά-
μενος, ὅτι οὐ δοκοῖεν τοῖς θεοῖς δικαίως ὑποφέρειν, οὐκ ἐδέχετο
τὰς σπονδάς, ἀλλ' ἐνέβαλε καὶ πολλὴν ἀπορίαν καὶ ἔκπληξιν κατά
τε τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐν τῇ πόλει ἐποίησε. δειπνοποιουμένου δ' αὐ- 4
τοῦ ἐν τῇ Ἀργείᾳ τῇ πρώτῃ ἑσπέρᾳ καὶ σπονδῶν τῶν μετὰ τὸ
δεῖπνον ἤδη γενομένων, ἔσεισεν ὁ θεός. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
ἀρξαμένων τῶν ἀπὸ δαμοσίας πάντες ὕμνησαν τὸν περὶ τὸν Ποσειδῶ
παιᾶνα· οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται ᾤοντο ἀπιέναι, ὅτι καὶ Ἆγις

2. εἰς δέ] Im Deutschen „und daher ... gegen ...". — Ἀγησίπολις] vgl. 2, 9. — ἐγένετο] näml. günstig. — τὸν θεόν] Zeus. — ὁσίως ἂν ἔχοι] = ὅσιον ἂν εἴη. — μὴ δεχομένῳ] „wenn er nicht ...". — σπονδάς] „die Waffenruhe", eine Art Gottesfriede während gewisser festlicher Monate (μῆνες). Die Argiver setzten die Festfeier willkürlich an, um vor den Lakedämoniern Ruhe zu haben. — ὅτι] vor οὐχ ὁπότε ist kausal. — καθήκοι] „gesetzlich eintrat". — ὑπέφερον] „vorschützten"; Subjekt οἱ Ἀργεῖοι. — ἀδίκως ὑποφερομένους] kann heifsen „wenn" und „weil sie widerrechtlich vorgeschützt würden". — αὖ] „auch noch".

3. καὶ μάλα] „und zwar". — ἱερά] „Orakelstätten". — ἐνέβαλλε] „wollte ..."; einige Zeilen weiter ἐνέβαλε. — δυνησόμενοι] Als Verbum der Wahrnehmung steht ἔγνωσαν nicht mit dem Infin., sondern mit dem Partizip. — ὑποφέροντας] „um ... zu", de conatu.

4. Ἀργείᾳ] näml. χώρᾳ. — σπονδῶν] Nach dem Mahle wurden den Göttern drei Weinspenden dargebracht. — θεός] der Erderschütterer Poseidon. — δαμοσίας] vgl. zu 5, 8. — παιᾶνα] eine Art Choral. Er wurde vom Königszelte aus angestimmt; dann fielen alle ein. — ᾤοντο ἀπιέναι] „sie meinten, sie würden abziehen". — Ἆγις] vgl.

δῶνος ταύτῃ τῇ νυκτὶ καόμενος· ὑφ' ὅτου δ' ἐνεπρήσθη, οὐδεὶς
5 οἶδεν. ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο οἱ ἐν τῷ Πειραίῳ τὰ ἄκρα ἐχόμενα, ἐπὶ
μὲν τὸ ἀμύνασθαι οὐκέτι ἐτράποντο, εἰς δὲ τὸ Ἥραιον κατέφυγον
καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ τῶν βοσκη-
μάτων τὰ πλεῖστα. καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ σὺν τῷ στρατεύματι
παρὰ θάλατταν ἐπορεύετο· ἡ δὲ μόρα ἅμα καταβαίνουσα ἀπὸ
τῶν ἄκρων Οἰνόην τὸ ἐντετειχισμένον τεῖχος αἱρεῖ καὶ τὰ ἐνόντα
ἔλαβε, καὶ πάντες δὴ οἱ στρατιῶται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ πολλὰ
τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῶν χωρίων ἐλάμβανον. οἱ δ' ἐν τῷ Ἡραίῳ κατα-
πεφευγότες ἐξῄεσαν, ἐπιτρέψοντες Ἀγησιλάῳ γνῶναι ὅ,τι βού-
λοιτο περὶ σφῶν. ὁ δ' ἔγνω, ὅσοι μὲν τῶν σφαγέων ἦσαν, παρα-
6 δοῦναι αὐτοὺς τοῖς φυγάσι, τὰ δ' ἄλλα πάντα πραθῆναι. ἐκ
τούτου δὲ ἐξῄει μὲν ἐκ τοῦ Ἡραίου πάμπολλα τὰ αἰχμάλωτα·
πρεσβεῖαι δὲ ἄλλοθέν τε πολλαὶ παρῆσαν καὶ ἐκ Βοιωτῶν ἧκον
ἐρησόμενοι, τί ἂν ποιοῦντες εἰρήνης τύχοιεν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος
μάλα μεγαλοφρόνως τούτους μὲν οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκει, καίπερ Φάρακος
τοῦ προξένου παρεστηκότος αὐτοῖς, ὅπως προσαγάγοι· καθήμενος
δ' ἐπὶ τοῦ περὶ τὴν λίμνην κυκλοτεροῦς οἰκοδομήματος ἐθεώρει
πολλὰ τὰ ἐξαγόμενα. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν ὅπλων σὺν
τοῖς δόρασι παρηκολούθουν φύλακες τῶν αἰχμαλώτων, μάλα ὑπὸ
τῶν παρόντων θεωρούμενοι· οἱ γὰρ εὐτυχοῦντες καὶ κρατοῦντες
7 ἀεί πως ἀξιοθέατοι δοκοῦσιν εἶναι. ἔτι δὲ καθημένου Ἀγησιλάου
καὶ ἐοικότος ἀγαλλομένῳ τοῖς πεπραγμένοις, ἱππεύς τις προσ-

---

5. *Ἥραιον*] ein Kastell im Westen der Landzunge Peiraion mit einem Heratempel. — *Οἰνόην*] korinthisches Kastell. — *πολλά*] „in Masse“, prädikativ. — *οἱ . . . καταπεφευγότες*] „die Zuflucht gefunden hatten“. — *γνῶναι*] „zu entscheiden“; dazu gehört *περὶ σφῶν*. — *τῶν σφαγέων*] vgl. 4, 3.

6. *αἰχμάλωτα*] „Kriegsbeute“, Sachen und Personen. — *τί ἂν ποιοῦντες εἰρήνης τύχοιεν*] „wodurch sie Frieden gewinnen könnten“. — *μεγαλοφρόνως*] „hochmütig“. Die *ὕβρις* wird alsbald durch die Gottheit gestraft. — *Φάρακος*] vgl. III, 2, 12. — *τοῦ προξένου*] „der Staatsgastfreund“, d. h. der Vertreter bötischer Interessen in Sparta, dem modernen Konsul entsprechend. — *ἐπὶ* . . .] Das „runde Gebäude neben dem See“ hatte wohl ein plattes Dach, auf dem Agesilaos safs. — *τῶν δὲ Λακεδαιμονίων*] partitiv; ergänze *τινές*; dazu tritt *φύλακες* „als Wächter“. — *ἀπὸ τῶν ὅπλων*] „vom Lager“. — *μάλα*] „mit gespanntem Interesse“. — *πως*] „gewissermafsen“.

7. *τοῖς πεπραγμένοις*] „über seine Erfolge“; Grund, weshalb er triumphiert. Der ganze Satz enthält einen

ἤλαυνε καὶ μάλα ἰσχυρῶς ἱδρῶντι τῷ ἵππῳ. ὑπὸ πολλῶν δὲ
ἐρωτώμενος, ὅ,τι ἀγγέλλοι, οὐδενὶ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγγὺς
ἦν τοῦ Ἀγησιλάου, καθαλάμενος ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ προσδραμὼν
αὐτῷ μάλα σκυθρωπὸς ὢν λέγει τὸ τῆς ἐν Λεχαίῳ μόρας πάθος.
ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, εὐθύς τε ἐκ τῆς ἕδρας ἀνεπήδησε καὶ τὸ δόρυ
ἔλαβε καὶ πολεμάρχους καὶ λοχαγοὺς καὶ πεντηκοντῆρας καὶ ξενα-
γοὺς καλεῖν τὸν κήρυκα ἐκέλευεν. ὡς δὲ συνέδραμον οὗτοι, τοῖς 8
μὲν ἄλλοις εἶπεν — οὐ γάρ πω ἠριστοποίηντο — ἐμφαγοῦσιν
ὅ,τι δύναιντο ἥκειν τὴν ταχίστην, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ δαμοσίαν
ὑφηγεῖτο ἀνάριστος. καὶ οἱ δορυφόροι τὰ ὅπλα ἔχοντες παρηκο-
λούθουν σπουδῇ, τοῦ μὲν ὑφηγουμένου, τῶν δὲ μετιόντων. ἤδη δ'
ἐκπεπερακότος αὐτοῦ τὰ θερμὰ εἰς τὸ πλατὺ τοῦ Λεχαίου,
προσελάσαντες ἱππεῖς τρεῖς ἀγγέλλουσιν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἀνῃρημένοι
εἴησαν. ὁ δ' ἐπεὶ τοῦτο ἤκουσε, θέσθαι κελεύσας τὰ ὅπλα καὶ
ὀλίγον χρόνον ἀναπαύσας, ἀπῆγε πάλιν τὸ στράτευμα ἐπὶ τὸ
Ἥραιον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰ αἰχμάλωτα διετίθετο.

Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Βοιωτῶν προσκληθέντες καὶ ἐρωτώμενοι, 9
ὅ,τι ἥκοιεν, περὶ μὲν τῆς εἰρήνης οὐκέτι ἐμέμνηντο, εἶπον δέ, ὅτι,
εἰ μή τι κωλύοι, βούλοιντο εἰς ἄστυ πρὸς τοὺς σφετέρους στρα-
τιώτας παρελθεῖν. ὁ δ' ἐπιγελάσας, Ἀλλ' οἶδα μέν, ἔφη, ὅτι οὐ
τοὺς στρατιώτας ἰδεῖν βούλεσθε, ἀλλὰ τὸ εὐτύχημα τῶν φίλων
ὑμῶν θεάσασθαι πόσον τι γεγένηται. περιμείνατε οὖν, ἔφη· ἐγὼ
γὰρ ὑμᾶς αὐτὸς ἄξω, καὶ μᾶλλον μετ' ἐμοῦ ὄντες γνώσεσθε, ποῖόν
τι τὸ γεγενημένον ἐστί. καὶ οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ θυ- 10
σάμενος ἦγε πρὸς τὴν πόλιν τὸ στράτευμα. καὶ τὸ μὲν τρόπαιον

---

leisen Tadel. — καὶ μάλα] „und zwar“. — τῆς ἐν Λεχαίῳ μόρας] vgl. 4, 17. — πάθος] Dieser „Unfall“ wird von § 11 an ausführlich erzählt.

8. ἐμφαγοῦσιν ... ἥκειν] = ἐμφαγεῖν („schnell zu essen“) καὶ ἥκειν. — ὅ,τι δύναιντο] zu τὴν ταχίστην quam celerrime possent. — δαμοσίαν] dorisch für δημοσίαν; ergänze σκηνήν, „das Hauptquartier“. — δορυφόροι] wohl die § 6 erwähnten φύλακες. — τοῦ μέν] der König. — τῶν δέ] die Leute des Hauptquartiers. — τὸ πλατὺ τοῦ Λεχαίου] „die Ebene von Lechäon“. — θέσθαι ... τὰ ὅπλα] „Halt machen“. — ἀναπαύσας] Ergänze das Objekt aus dem folgenden Satze! — διετίθετο] „stellte zum Verkaufe aus“.

9. ὅ,τι ἥκοιεν] Direkt: τί ἥκετε; — οὐκέτι] Gegensatz zu § 6. — ἄστυ] Korinth. — ἐπιγελάσας] „höhnisch“. — ἀλλ'] „nein“. — πόσον τι ..., ποῖόν τι] „wie bedeutend etwa ..., wie gering etwa“. — εὐτύχημα] Mit dem „Erfolge“ ist der Sieg des Iphikrates gemeint.

οὐ κατέβαλεν, εἰ δέ τι ἦν λοιπὸν δένδρον, κόπτων καὶ κάων ἐπε-
δείκνυεν, ὡς οὐδεὶς ἀντεξῄει. ταῦτα δὲ ποιήσας ἐστρατοπεδεύσατο
περὶ τὸ Λέχαιον· καὶ τοὺς Θηβαίων μέντοι πρέσβεις εἰς μὲν τὸ
ἄστυ οὐκ ἀνῆκε, κατὰ θάλατταν δὲ εἰς Κρεῦσιν ἀπέπεμψεν. ἅτε
δὲ ἀήθους τοῖς Λακεδαιμονίοις γεγενημένης τῆς τοιαύτης συμ-
φορᾶς, πολὺ πένθος ἦν κατὰ τὸ Λακωνικὸν στράτευμα, πλὴν
ὅσων ἐτέθνασαν ἐν χώρᾳ ἢ υἱοὶ ἢ πατέρες ἢ ἀδελφοί· οὗτοι δ'
ὥσπερ νικηφόροι λαμπροὶ καὶ ἀγαλλόμενοι τῷ οἰκείῳ πάθει περι-
11 ῄεσαν. ἐγένετο δὲ τὸ τῆς μόρας πάθος τοιῷδε τρόπῳ. οἱ
Ἀμυκλαῖοι ἀεί ποτε ἀπέρχονται εἰς τὰ Ὑακίνθια ἐπὶ τὸν παιᾶνα,
ἐάν τε στρατοπεδευόμενοι τυγχάνωσιν ἐάν τε ἄλλως πως ἀποδη-
μοῦντες. καὶ τότε δὴ τοὺς ἐκ πάσης τῆς στρατιᾶς Ἀμυκλαίους
κατέλιπε μὲν Ἀγησίλαος ἐν Λεχαίῳ. ὁ δ' ἐκεῖ φρουρῶν πολέ-
μαρχος τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν συμμάχων φρουροὺς ἔταξε φυλάττειν
τὸ τεῖχος, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῇ τῶν ἱππέων μόρᾳ
12 παρὰ τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων τοὺς Ἀμυκλαιεῖς παρῆγεν. ἐπεὶ
δὲ ἀπεῖχον ὅσον εἴκοσιν ἢ τριάκοντα σταδίους τοῦ Σικυῶνος, ὁ μὲν
πολέμαρχος σὺν τοῖς ὁπλίταις οὖσιν ὡς ἑξακοσίοις ἀπῄει πάλιν
ἐπὶ τὸ Λέχαιον, τὸν δ' ἱππαρμοστὴν ἐκέλευσε σὺν τῇ τῶν ἱππέων
μόρᾳ, ἐπεὶ προπέμψειαν τοὺς Ἀμυκλαιεῖς μέχρι ὁπόσου αὐτοὶ
κελεύοιεν, μεταδιώκειν. καὶ ὅτι μὲν πολλοὶ ἦσαν ἐν τῇ Κορίνθῳ
καὶ πελτασταὶ καὶ ὁπλῖται, οὐδὲν ἠγνόουν· κατεφρόνουν δὲ διὰ
13 τὰς ἔμπροσθεν τύχας μηδένα ἂν ἐπιχειρῆσαι σφίσιν. οἱ δ' ἐκ τῶν

10. *ἀντεξῄει*] Impf. de conatu. Trotz des Erfolges hatte niemand den Mut, ihm entgegenzutreten. — *Κρεῦσις*] böotischer Hafen am korinthischen Meerbusen. — *ἅτε*] wie III, 4, 7. — *ὅσων*] abhängig von den nachfolgenden Nominativen. — *ἐν χώρᾳ*] wie 2, 20.

11. *Ἀμυκλαι*] alter Hauptort von Lakonien, dessen Bürger von jeher treue Kampfgenossen der Spartaner waren. — *ἀεί ποτε*] vgl. III, 5, 11. — *ἀπέρχονται*] näml. nach Hause. — *Ὑακίνθια*] Fest des Apollo von Amyklä. — *παιάν*] Festgesang zu Ehren des helfenden Apollo. — *ἐάν τε ... ἐάν τε*] *sive ... sive*. — *καὶ ... δή*] „so denn auch". — *κατέλιπε*] Er hatte sie nicht mit nach dem Peiraion genommen. — *φρουρῶν*] hier Partiz. von *φρουρέω*. — *ἔταξε*] „stellte (für die abziehenden Amykläer) auf Posten". — *παρῆγεν*] „geleitete".

12. *ὅσον*] „etwa". — *μεταδιώκειν*] Der Reiteroberst soll dem Polemarchen „nachkommen", nachdem er die Amykläer so weit geleitet hat, als sie es wünschen (*μέχρι ὁπόσου κελεύοιεν*). — *οὐδέν*] stärker als *οὐ*. — *ἠγνόουν*] Subjekt sind die 600 Hopliten, von denen auch im folgenden die Rede ist. — *κατεφρόνουν δέ*] „sie meinten aber voller Mifsachtung (der Gegner) ...".

Κορινθίων τοῦ ἄστεως, Καλλίας τε ὁ Ἱππονίκου, τῶν Ἀθηναίων ὁπλιτῶν στρατηγῶν, καὶ Ἰφικράτης, τῶν πελταστῶν ἄρχων, καθορῶντες αὐτοὺς καὶ οὐ πολλοὺς ὄντας καὶ ἐρήμους καὶ πελταστῶν καὶ ἱππέων, ἐνόμισαν ἀσφαλὲς εἶναι ἐπιθέσθαι αὐτοῖς τῷ πελταστικῷ. εἰ μὲν γὰρ πορεύοιντο τῇ ὁδῷ, ἀκοντιζομένους ἂν αὐτοὺς εἰς τὰ γυμνὰ ἀπόλλυσθαι· εἰ δ' ἐπιχειροῖεν διώκειν, ῥᾳδίως ἂν ἀποφυγεῖν πελτασταῖς τοῖς ἐλαφροτάτοις τοὺς ὁπλίτας. γνόντες δὲ ταῦτα ἐξάγουσι· καὶ ὁ μὲν Καλλίας παρέταξε τοὺς ὁπλίτας 14
οὐ πόρρω τῆς πόλεως, ὁ δὲ Ἰφικράτης λαβὼν τοὺς πελταστὰς ἐπέθετο τῇ μόρᾳ. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπεὶ ἠκοντίζοντο καὶ ὁ μέν τις ἐτέτρωτο, ὁ δὲ καὶ ἐπεπτώκει, τούτους μὲν ἐκέλευον τοὺς ὑπασπιστὰς ἀραμένους ἀποφέρειν εἰς Λέχαιον· καὶ οὗτοι μόνοι τῆς μόρας τῇ ἀληθείᾳ ἐσώθησαν· ὁ δὲ πολέμαρχος ἐκέλευσε τὰ δέκα ἀφ' ἥβης ἀποδιῶξαι τοὺς προειρημένους. ὡς δὲ ἐδίωκον, 15
ᾕρουν τε οὐδένα ἐξ ἀκοντίου βολῆς, ὁπλῖται ὄντες πελταστάς· καὶ γὰρ ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ἐκέλευε, πρὶν τοὺς ὁπλίτας ὁμοῦ γίγνεσθαι· ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρουν ἐσπαρμένοι, ἅτε διώξαντες ὡς τάχους ἕκαστος εἶχεν, ἀναστρέφοντες οἵ περὶ τὸν Ἰφικράτη οἵ τε ἐκ τοῦ ἐναντίου πάλιν ἠκόντιζον καὶ ἄλλοι ἐκ πλαγίου παραθέοντες εἰς τὰ γυμνά. καὶ εὐθὺς μὲν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διώξει κατηκόντισαν ἐννέα ἢ δέκα αὐτῶν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολὺ ἤδη θρασύτερον ἐπέκειντο. ἐπεὶ δὲ κακῶς ἔπασχον, πάλιν ἐκέλευσεν ὁ πολέμαρχος διώκειν 16
τὰ πεντεκαίδεκα ἀφ' ἥβης. ἀναχωροῦντες δὲ ἔτι πλείους αὐτῶν ἢ τὸ πρῶτον ἔπεσον. ἤδη δὲ τῶν βελτίστων ἀπολωλότων, οἱ ἱπ-

---

13. *στρατηγῶν*] Partizip, = *στρατηγός*. — *καθορῶντες*] von der Mauer herab. — *καὶ πελταστῶν καὶ ἱππέων*] abhängig von *ἐρήμους*. — *εἰς τὰ γυμνά*] wie 2, 2. — *ἀπόλλυσθαι*] Dazu gehört *ἄν*. — *ἐπιχειροῖεν*] Subjekt die Lakedämonier. — *ἀποφυγεῖν*] Subjekt die Leute des Iphikrates, Objekt die Lakedämonier. — *γνόντες*] wie 4, 13.

14. *τούτους*] Objekt zu *ἀποφέρειν*, *τοὺς ὑπασπιστάς* dagegen zu *ἐκέλευον*. — *τὰ δέκα ἀφ' ἥβης*] wie III, 4, 23. — *ἀποδιῶξαι*] „zurückzutreiben", = *διώκοντας ἀποτρέψαι*.

15. *ᾕρουν*] „einholten"; dem *τε* entspricht hernach *δέ*. — *ἐξ ἀκοντίου βολῆς*] vgl. 4, 16 *ἐντὸς ἀκοντίσματος*. — *ἀναχωρεῖν*] Subjekt *τοὺς πελταστάς*. — *ἐκέλευε*] Iphikrates. — *ἀνεχώρουν*] Subjekt die Lakedämonier. — *ἅτε*] führt den Grund ein, weshalb sie zersprengt umkehrten. — *ὡς τάχους . . .*] wörtlich: „wie sich ein jeder inbezug auf Schnelligkeit verhielt". Der Gen. partit. *τάχους* hängt von *ὡς* ab.

16. *ἔπασχον*] Subjekt die Lakedämonier. — *διώκειν*] steht vor seinem Subjekt. — *οἱ ἱππεῖς*] die § 12 er-

πεῖς αὐτοῖς παραγίγνονται καὶ σὺν τούτοις αὖθις δίωξιν ἐποιήσαντο. ὡς δ' ἐνέκλιναν οἱ πελτασταί, ἐν τούτῳ κακῶς οἱ ἱππεῖς ἐπέθεντο· οὐ γὰρ ἕως ἀπέκτεινάν τινας αὐτῶν, ἐδίωξαν, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἐκδρόμοις ἰσομέτωποι καὶ ἐδίωκον καὶ ἐπέστρεφον. ποιοῦντες δὲ καὶ πάσχοντες τὰ ὅμοια τούτοις καὶ αὖθις, αὐτοὶ μὲν ἀεὶ ἐλάττους τε καὶ μαλακώτεροι ἐγίγνοντο, οἱ δὲ πολέμιοι θρασύ-
17 τεροί τε καὶ ἀεὶ πλείους οἱ ἐγχειροῦντες. ἀποροῦντες δὴ συνίστανται ἐπὶ βραχύν τινα γήλοφον, ἀπέχοντα τῆς μὲν θαλάττης ὡς δύο στάδια, τοῦ δὲ Λεχαίου ὡς ἓξ ἢ ἑπτακαίδεκα στάδια. αἰσθόμενοι δ' οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαίου, εἰσβάντες εἰς πλοιάρια παρέπλεον, ἕως ἐγένοντο κατὰ τὸν γήλοφον. οἱ δ' ἀποροῦντες ἤδη, ὅτι ἔπασχον μὲν κακῶς καὶ ἀπέθνῃσκον, ποιεῖν δὲ οὐδὲν ἐδύναντο, πρὸς τούτοις δὲ ὁρῶντες καὶ τοὺς ὁπλίτας ἐπιόντας, ἐγκλίνουσι. καὶ οἱ μὲν ἐμπίπτουσιν αὐτῶν εἰς τὴν θάλατταν, ὀλίγοι δέ τινες μετὰ τῶν ἱππέων εἰς Λέχαιον ἐσώθησαν. ἐν πάσαις δὲ ταῖς μάχαις
18 καὶ τῇ φυγῇ ἀπέθανον περὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίους. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπέπρακτο.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Ἀγησίλαος τὴν μὲν σφαλεῖσαν μόραν ἔχων ἀπῄει, ἄλλην δὲ κατέλιπεν ἐν τῷ Λεχαίῳ. διιὼν δὲ ἐπ' οἴκου ὡς μὲν ἐδύνατο ὀψιαίτατα κατήγετο εἰς τὰς πόλεις, ὡς δ' ἐδύνατο πρωιαίτατα ἐξωρμᾶτο. παρὰ δὲ Μαντίνειαν ἐξ Ὀρχομενοῦ ἔτι σκοταῖος ἀναστὰς ὄρθρου παρῆλθεν. οὕτω χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν οἱ στρατιῶται τοὺς Μαντινέας ἐφηδομένους τῷ δυστυχήματι θεάσασθαι.
19 ἐκ τούτου δὲ μάλα καὶ τἆλλα ἐπετύγχανεν Ἰφικράτης. καθεστηκότων γὰρ φρουρῶν ἐν Σιδοῦντι μὲν καὶ Κρομμυῶνι ὑπὸ Πραξί-

wähnten. — *κακῶς*] „Ungeschickt" war das Verhalten der Reiter, weil sie in gleicher Front mit den vorlaufenden Hopliten gegen die Feinde ausschwärmten. — *αὐτῶν*] von den Leuten des Iphikrates. — *καὶ αὖθις*] „immer wieder".

17. *δή*] „schliefslich". — *ἕξ*] näml. *καὶ δέκα*. — *οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαίου*] die § 11 erwähnte Besatzung. — *οἱ δ'*] die 600 Hopliten. — *καὶ τοὺς ὁπλίτας*] die nach § 14 nicht weit von Korinth aufgestellten Leute des Kallias.

18. *ἐπέπρακτο*] „war bereits geschehen", mit Bezug auf die § 7—10 erzählten Vorgänge. — *κατήγετο*] „er kehrte ein". — *Μαντίνεια*] wie *Ὀρχομενός* in Arkadien. — *ὄρθρου*] Gen. der Zeit wie *νυκτός, ἡμέρας*. — *οὕτω* ...] „so schmerzlich, glaubte er, würden seine Leute die Schadenfreude der Mantineer über die Niederlage wahrnehmen". Über den Grund dieser Schadenfreude vgl. 4, 17.

19. *ἐπετύγχανεν*] mit Accus. der Beziehung, „er hatte Glück in ...". — *καθεστηκότων*] konzessiv mit passiver

του, ὅτε ἐκεῖνος εἷλε ταῦτα τὰ τείχη, ἐν Οἰνόῃ δὲ ὑπὸ Ἀγησιλάου,
ὅτεπερ τὸ Πείραιον ἑάλω, πάνθ' εἷλε ταῦτα τὰ χωρία. τὸ μέντοι
Λέχαιον ἐφρούρουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. οἱ φυγάδες
δὲ τῶν Κορινθίων οὐκέτι πεζῇ παριόντες ἐκ Σικυῶνος διὰ τὴν τῆς
μόρας δυστυχίαν, ἀλλὰ παραπλέοντες εἰς Λέχαιον καὶ ἐντεῦθεν
ὁρμώμενοι πράγματα εἶχόν τε καὶ παρεῖχον τοῖς ἐν τῷ ἄστει.
Μετὰ δὲ τοῦτο* οἱ Ἀχαιοὶ ἔχοντες Καλυδῶνα, ἣ τὸ παλαιὸν 6
Αἰτωλίας ἦν, καὶ πολίτας πεποιημένοι τοὺς Καλυδωνίους, φρου-
ρεῖν ἠναγκάζοντο ἐν αὐτῇ. οἱ γὰρ Ἀκαρνᾶνες ἐπεστράτευον καὶ
τῶν Ἀθηναίων δὲ καὶ Βοιωτῶν συμπαρῆσάν τινες αὐτοῖς διὰ τὸ
συμμάχους εἶναι. πιεζόμενοι οὖν ὑπ' αὐτῶν οἱ Ἀχαιοὶ πρέσβεις
πέμπουσιν εἰς τὴν Λακεδαίμονα. οἱ δ' ἐλθόντες ἔλεγον, ὅτι οὐ δί-
καια πάσχοιεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφασαν, 2
ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὅπως ἂν ὑμεῖς παραγγέλλητε, συστρατευόμεθα καὶ
ἑπόμεθα ὅποι ἂν ἡγῆσθε· ὑμεῖς δὲ πολιορκουμένων ἡμῶν ὑπὸ
Ἀκαρνάνων καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῖς Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν
οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθε. οὐκ ἂν οὖν δυναίμεθα ἡμεῖς τού-
των οὕτω γιγνομένων ἀντέχειν, ἀλλ' ἢ ἐάσαντες τὸν ἐν Πελοπον-
νήσῳ πόλεμον διαβάντες πάντες πολεμήσομεν Ἀκαρνᾶσί τε καὶ
τοῖς συμμάχοις αὐτῶν ἢ εἰρήνην ποιησόμεθα ὁποίαν ἄν τινα δυνώ-
μεθα. ταῦτα δ' ἔλεγον ὑπαπειλοῦντες τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀπαλ- 3
λαγήσεσθαι τῆς συμμαχίας, εἰ μὴ αὐτοῖς ἀντεπικουρήσουσι. τού-
των δὲ λεγομένων ἔδοξε τοῖς τ' ἐφόροις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον
εἶναι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας. καὶ
ἐκπέμπουσιν Ἀγησίλαον, δύο μόρας ἔχοντα καὶ τῶν συμμάχων
τὸ μέρος. οἱ μέντοι Ἀχαιοὶ πανδημεὶ συνεστρατεύοντο. ἐπεὶ δὲ 4
διέβη ὁ Ἀγησίλαος, πάντες μὲν οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν Ἀκαρνᾶνες

Bedeutung. — εἷλε] vgl. 4, 13; 5, 5. — πράγματα εἶχον … παρεῖχον] „litten und machten Not". Der Krieg schleppte sich also ohne entscheidende Schläge hin.

Kap. 6. § 1/14: Feldzug des Agesilaos nach Akarnanien (391).

1. *Καλυδών*] Stadt im südlichen Ätolien, bekannt durch Meleager. — *πολίτας πεποιημένοι*] Sie hatten ihnen das achäische Bürgerrecht gegeben. — *καὶ … δέ*] „und auch". — *συμμάχους*] näml. *τοῖς Ἀκαρνᾶσι*.

2. *ὅπως*] „wie", d. h. so stark und so ausgerüstet, wie ihr es verlangt. Sie hatten z. B. bei Nemea mitgekämpft (2, 18). — *τούτων οὕτω γιγνομένων*] hypothetisch. — *ἐάσαντες*] *omittentes*.

3. *τὸ μέρος*] „den entsprechenden Teil".

ἔφυγον εἰς τὰ ἄστη, πάντα δὲ τὰ βοσκήματα ἀπεχώρησε πόρρω, ὅπως μὴ ἁλίσκηται ὑπὸ τοῦ στρατεύματος. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἐπειδὴ ἐγένετο ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς πολεμίας, πέμψας εἰς Στράτον πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Ἀκαρνάνων εἶπεν, ὡς, εἰ μὴ παυσάμενοι τῆς πρὸς Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους συμμαχίας ἑαυτοὺς καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς συμμάχους αἱρήσονται, δῃώσει πᾶσαν τὴν γῆν αὐτῶν ἐφεξῆς καὶ
5 *παραλείψει οὐδέν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθοντο, οὕτως ἐποίει, καὶ κόπτων συνεχῶς τὴν χώραν οὐ προῄει πλέον τῆς ἡμέρας ἢ δέκα ἢ δώδεκα σταδίων. οἱ μὲν οὖν Ἀκαρνᾶνες, ἡγησάμενοι ἀσφαλὲς εἶναι διὰ τὴν βραδυτῆτα τοῦ στρατεύματος, τά τε βοσκήματα κατεβίβαζον*
6 *ἐκ τῶν ὀρῶν καὶ τῆς χώρας τὰ πλεῖστα εἰργάζοντο. ἐπεὶ δὲ ἐδόκουν τῷ Ἀγησιλάῳ πάνυ ἤδη θαρρεῖν, ἡμέρᾳ πέμπτῃ ἢ ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ, ἀφ' ἧς εἰσέβαλε, θυσάμενος πρωὶ διεπορεύθη πρὸ δείλης ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπὶ τὴν λίμνην, περὶ ἣν τὰ βοσκήματα τῶν Ἀκαρνάνων σχεδὸν πάντα ἦν, καὶ ἔλαβε παμπληθῆ καὶ βουκόλια καὶ ἱπποφόρβια καὶ ἄλλα παντοδαπὰ βοσκήματα καὶ ἀνδράποδα πολλά. λαβὼν δὲ καὶ μείνας αὐτοῦ τὴν ἐπιοῦσαν*
7 *ἡμέραν διεπώλει τὰ αἰχμάλωτα. τῶν μέντοι Ἀκαρνάνων πολλοὶ πελτασταὶ ἦλθον καὶ πρὸς τῷ ὄρει σκηνοῦντος τοῦ Ἀγησιλάου βάλλοντες καὶ σφενδονῶντες ἀπὸ τῆς ἀκρωνυχίας τοῦ ὄρους ἔπασχον μὲν οὐδέν, κατεβίβασαν δὲ εἰς τὸ ὁμαλὲς τὸ στρατόπεδον, καίπερ ἤδη περὶ δεῖπνον παρασκευαζόμενον. εἰς δὲ τὴν νύκτα οἱ μὲν Ἀκαρνᾶνες ἀπῆλθον, οἱ δὲ στρατιῶται φυλακὰς καταστησά-*
8 *μενοι ἐκάθευδον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπῆγεν ὁ Ἀγησίλαος τὸ στράτευμα. καὶ ἦν μὲν ἡ ἔξοδος ἐκ τοῦ περὶ τὴν λίμνην λειμῶνός τε*

---

4. *ὁρίοις*] Die Grenze zwischen Ätolien und Akarnanien. — *Στράτος*] Hauptort des akarnanischen Bundes, nicht weit vom Acheloosflusse. — *κοινόν*] „Regierungsbehörde". — *ἑαυτοὺς ... αἱρήσονται*] „für sie (die Lakedämonier) Partei ergriffen".

5. *τῆς ἡμέρας*] „an jedem Tage". — *ἢ ... ἢ*] Das zweite *ἢ* beschränkend, „oder höchstens". — *ἀσφαλὲς εἶναι*] näml. vom Gebirge herabzukommen. — *τῆς χώρας*] nicht mehr von *ἐκ* abhängig, sondern von *τὰ πλεῖστα*. — *εἰργάζοντο*] „begannen zu bebauen".

6. *δεκάτῃ*] gehört auch zu *πέμπτῃ*; vgl. 5, 17. — *διεπώλει*] Impf. de conatu wie *εἰργάζοντο* § 5.

7. *πρός*] „am". — *κατεβίβασαν*] „zwangen zu verlegen". — *στρατόπεδον ... στρατιῶται*] des Agesilaos. — *παρασκευαζόμενον*] prädikativ zu *δεῖπνον*; es war schon um die Zeit, wo man das *δεῖπνον* zurüstet. Eine ähnliche Zeitbestimmung Anab. I, 8, 1 *ἤδη ἦν ἀμφὶ ἀγορὰν πλήθουσαν*.

καὶ πεδίου στενῇ διὰ τὰ κύκλῳ περιέχοντα ὄρη· καταλαβόντες δὲ
οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐκ τῶν ὑπερδεξίων ἔβαλλόν τε καὶ ἠκόντιζον καὶ
ὑποκαταβαίνοντες εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρῶν προσέκειντο καὶ πράγ-
ματα παρεῖχον, ὥστε οὐκέτι ἐδύνατο τὸ στράτευμα πορεύεσθαι.
ἐπιδιώκοντες δὲ ἀπὸ τῆς φάλαγγος οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς 9
τοὺς ἐπιτιθεμένους οὐδὲν ἔβλαπτον· ταχὺ γὰρ ἦσαν, ὁπότε ἀπο-
χωροῖεν, πρὸς τοῖς ἰσχυροῖς οἱ Ἀκαρνᾶνες. χαλεπὸν δ᾽ ἡγησάμενος
ὁ Ἀγησίλαος διὰ τοῦ στενοπόρου ἐξελθεῖν ταῦτα πάσχοντας, ἔγνω
διώκειν τοὺς ἐκ τῶν εὐωνύμων προσκειμένους, μάλα πολλοὺς ὄντας·
εὐβατώτερον γὰρ ἦν τοῦτο τὸ ὄρος καὶ ὁπλίταις καὶ ἵπποις. καὶ 10
ἐν ᾧ μὲν ἐσφαγιάζετο, μάλα κατεῖχον βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες
οἱ Ἀκαρνᾶνες καὶ ἐγγὺς προσιόντες πολλοὺς ἐτίτρωσκον. ἐπεὶ δὲ
παρήγγειλεν, ἔθει μὲν ἐκ τῶν ὁπλιτῶν τὰ πεντεκαίδεκα ἀφ᾽ ἥβης,
ἤλαυνον δὲ οἱ ἱππεῖς, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἠκολούθει. οἱ 11
μὲν οὖν ὑποκαταβεβηκότες τῶν Ἀκαρνάνων καὶ ἀκροβολιζόμενοι
ταχὺ ἐνέκλιναν καὶ ἀπέθνῃσκον φεύγοντες πρὸς τὸ ἄναντες· ἐπὶ
μέντοι τοῦ ἀκροτάτου οἱ ὁπλῖται ἦσαν τῶν Ἀκαρνάνων παρατε-
ταγμένοι καὶ τῶν πελταστῶν τὸ πολὺ καὶ ἐνταῦθα ἐπέμενον καὶ
τά τε ἄλλα βέλη ἠφίεσαν καὶ τοῖς δόρασιν ἐξακοντίζοντες ἱππέας
τε κατέτρωσαν καὶ ἵππους τινὰς ἀπέκτειναν. ἐπεὶ μέντοι μικροῦ
ἔδεον ἤδη ἐν χερσὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὁπλιτῶν εἶναι, ἐνέκλιναν
καὶ ἀπέθανον αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ περὶ τριακοσίους. τούτων 12
δὲ γενομένων ὁ Ἀγησίλαος τρόπαιον ἐστήσατο. καὶ τὸ ἀπὸ τού-
του περιιὼν κατὰ τὴν χώραν ἔκοπτε καὶ ἔκαε· πρὸς ἐνίας δὲ τῶν
πόλεων καὶ προσέβαλλεν, ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀναγκαζόμενος, οὐ μὴν
εἷλέ γε οὐδεμίαν. ἡνίκα δὲ ἤδη ἐπεγίγνετο τὸ μετόπωρον, ἀπῄει
ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ Ἀχαιοὶ πεποιηκέναι τε οὐδὲν ἐνόμιζον αὐ- 13

---

8. *καταλαβόντες*] Die Akarnanen hatten die umliegenden Höhen besetzt; von da stiegen sie allmählich herab (*ὑποκαταβαίνοντες*). — *πράγματα παρεῖχον*] vgl. 5, 19.

9. *τοῖς ἰσχυροῖς*] von *τὰ ἰσχυρά* „die gedeckten Stellungen“. — *πάσχοντας*] näml. *τοὺς ὁπλίτας*. — *τοῦτο τὸ ὄρος*] „diese Bergseite“.

10. *κατεῖχον*] „bedrängten“; Objekt die Lakedämonier. — *παρήγγειλεν*] „den Befehl zum Angriff erteilte“. — *ἀφ᾽ ἥβης*] vgl. 5, 14. 16.

11. *τῶν Ἀκαρνάνων*] Beachte die prädikative Stellung! — *πρὸς τὸ ἄναντες*] „den Abhang hinan“. — *τὸ πολύ*] „die Hauptmasse“. — *μικροῦ ἔδεον*] mit dem Infin. „beinahe“. — *ἐν χερσὶν εἶναι*] vgl. *manus conserere*.

12. *τὸ ἀπὸ τούτου*] „die nächstfolgende Zeit“.

τόν, ὅτι πόλιν οὐδεμίαν προσειλήφει οὔτε ἑκοῦσαν οὔτε ἄκουσαν, ἐδέοντό τε εἰ μή τι ἄλλο ἀλλὰ τοσοῦτόν γε χρόνον καταμεῖναι αὐτόν, ἕως ἂν τὸν σπορητὸν διακωλύσῃ τοῖς Ἀκαρνᾶσιν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι τὰ ἐναντία λέγοιεν τοῦ συμφέροντος. ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, στρατεύσομαι πάλιν δεῦρο εἰς τὸ ἐπιὸν θέρος· οὗτοι δὲ ὅσῳ ἂν πλείω σπείρωσι, τοσούτῳ μᾶλλον τῆς εἰρήνης ἐπιθυμήσουσι.
14 ταῦτα δ' εἰπὼν ἀπῄει πεζῇ δι' Αἰτωλίας τοιαύτας ὁδούς, ἃς οὔτε πολλοὶ οὔτε ὀλίγοι δύναιντ' ἂν ἀκόντων Αἰτωλῶν πορεύεσθαι· ἐκεῖνον μέντοι εἴασαν διελθεῖν· ἤλπιζον γὰρ Ναύπακτον αὐτοῖς συμπράξειν ὥστ' ἀπολαβεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο κατὰ τὸ Ῥίον, ταύτῃ διαβὰς οἴκαδε ἀπῆλθε· καὶ γὰρ τὸν ἐκ Καλυδῶνος ἔκπλουν εἰς Πελοπόννησον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκώλυον τριήρεσιν ὁρμώμενοι ἐξ Οἰνιαδῶν.

7 Παρελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, ὥσπερ ὑπέσχετο τοῖς Ἀχαιοῖς, εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἦρος *πάλιν φρουρὰν ἔφαινεν ἐπὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας. οἱ δὲ αἰσθόμενοι καὶ νομίσαντες διὰ τὸ ἐν μεσογείᾳ σφίσι τὰς πόλεις εἶναι ὁμοίως ἂν πολιορκεῖσθαι ὑπὸ τῶν τὸν σῖτον φθειρόντων, ὥσπερ εἰ περιεστρατοπεδευμένοι πολιορκοῖντο, ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ εἰρήνην μὲν πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, συμμαχίαν δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐποιήσαντο. καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀκαρνᾶνας οὕτω διεπέπρακτο.

2 Ἐκ δὲ τούτου τοῖς Λακεδαιμονίοις τὸ μὲν ἐπ' Ἀθηναίους ἢ ἐπὶ Βοιωτοὺς στρατεύειν οὐκ ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι, ὄπισθεν καταλιπόντας ὅμορον τῇ Λακεδαίμονι πολεμίαν καὶ οὕτω μεγάλην τὴν

---

13. *ἑκοῦσαν ... ἄκουσαν*] vgl. zu 1, 1. — *εἰ μή τι ἄλλο*] näml. *ποιεῖν*. — *καταμεῖναι*] Dazu ist *αὐτόν* Subj. — *τοῖς Ἀκαρνᾶσιν*] Dat. incommodi. — *τοῦ συμφέροντος*] *τὸ συμφέρον* ist „der wahre Nutzen"; Gen. comparationis zu *ἐναντία*. — *εἰς τὸ ... θέρος*] „etwa zur Zeit des Sommers".

14. *Ναύπακτον*] Objekt zu *ἀπολαβεῖν*. Naupaktos, jetzt Lepanto, ein wichtiger Hafen am korinthischen Meerbusen, gehörte damals den Achäern, früher den Ätolern. — *κατὰ τὸ Ῥίον*] „gegenüber Rhion", Vorgebirge in Achaja an der schmalsten Stelle des korinthischen Meerbusens. — *Οἰνιάδαι*]. Hafen im südlichen Akarnanien.

Kap. 7. § 1: Anschlufs Akarnaniens an Sparta (390). — § 2/7: Zweiter Feldzug der Lakedämonier gegen Argos unter Agesipolis (390).

1. *ἔφαινεν*] vgl. III, 2, 23; Subjekt Agesilaos. — *διὰ τὸ ... εἶναι*] weil, wenn ihre Felder verwüstet wurden, sie keine Lebensmittel hatten, die sie ja vom Meere her nicht beziehen konnten. — *πολιορκεῖσθαι*] „blokiert werden".

τῶν Ἀργείων πόλιν, εἰς δὲ τὸ Ἄργος φρουρὰν φαίνουσιν. ὁ δὲ
Ἀγησίπολις ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι εἴη αὐτῷ ἡγητέον τῆς φρουρᾶς καὶ
τὰ διαβατήρια θυομένῳ ἐγένετο, ἐλθὼν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ χρηστη-
ριαζόμενος ἐπηρώτα τὸν θεόν, εἰ ὁσίως ἂν ἔχοι αὐτῷ μὴ δεχο-
μένῳ τὰς σπονδὰς τῶν Ἀργείων, ὅτι οὐχ ὁπότε καθήκοι ὁ χρόνος,
ἀλλ' ὁπότε ἐμβάλλειν μέλλοιεν Λακεδαιμόνιοι, τότε ὑπέφερον τοὺς
μῆνας. ὁ δὲ θεὸς ἐπεσήμαινεν αὐτῷ ὅσιον εἶναι μὴ δεχομένῳ
σπονδὰς ἀδίκως ὑποφερομένας. ἐκεῖθεν δ' εὐθὺς πορευθεὶς εἰς
Δελφοὺς ἐπήρετο αὖ τὸν Ἀπόλλω, εἰ κἀκείνῳ δοκοίη περὶ τῶν
σπονδῶν καθάπερ τῷ πατρί. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο καὶ μάλα κατὰ 3
ταὐτά. καὶ οὕτω δὴ Ἀγησίπολις ἀναλαβὼν ἐκ Φλιοῦντος τὸ στρά-
τευμα — ἐκεῖσε γὰρ αὐτῷ συνελέγετο, ἕως πρὸς τὰ ἱερὰ ἀπε-
δήμει — ἐνέβαλλε διὰ Νεμέας. οἱ δ' Ἀργεῖοι ἐπεὶ ἔγνωσαν οὐ
δυνησόμενοι κωλύειν, ἔπεμψαν, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἐστεφανωμένους
δύο κήρυκας ὑποφέροντας σπονδάς. ὁ δὲ Ἀγησίπολις ἀποκρινά-
μενος, ὅτι οὐ δοκοῖεν τοῖς θεοῖς δικαίως ὑποφέρειν, οὐκ ἐδέχετο
τὰς σπονδάς, ἀλλ' ἐνέβαλε καὶ πολλὴν ἀπορίαν καὶ ἔκπληξιν κατά
τε τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐν τῇ πόλει ἐποίησε. δειπνοποιουμένου δ' αὐ- 4
τοῦ ἐν τῇ Ἀργείᾳ τῇ πρώτῃ ἑσπέρᾳ καὶ σπονδῶν τῶν μετὰ τὸ
δεῖπνον ἤδη γενομένων, ἔσεισεν ὁ θεός. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
ἀρξαμένων τῶν ἀπὸ δαμοσίας πάντες ὕμνησαν τὸν περὶ τὸν Ποσειδῶ
παιᾶνα· οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται ᾤοντο ἀπιέναι, ὅτι καὶ Ἆγις

2. *εἰς δέ*] Im Deutschen „und daher . . . gegen . . .“. — *Ἀγησίπολις*] vgl. 2, 9. — *ἐγένετο*] näml. günstig. — *τὸν θεόν*] Zeus. — *ὁσίως ἂν ἔχοι*] = *ὅσιον ἂν εἴη*. — *μὴ δεχομένῳ*] „wenn er nicht . . .“. — *σπονδάς*] „die Waffenruhe“, eine Art Gottesfriede während gewisser festlicher Monate (*μῆνες*). Die Argiver setzten die Festfeier willkürlich an, um vor den Lakedämoniern Ruhe zu haben. — *ὅτι*] vor *οὐχ ὁπότε* ist kausal. — *καθήκοι*] „gesetzlich eintrat“. — *ὑπέφερον*] „vorschützten“; Subjekt *οἱ Ἀργεῖοι*. — *ἀδίκως ὑποφερομένους*] kann heifsen „wenn“ und „weil sie widerrechtlich vorgeschützt würden“. — *αὖ*] „auch noch“.

3. *καὶ μάλα*] „und zwar“. — *ἱερά*] „Orakelstätten“. — *ἐνέβαλλε*] „wollte . . .“; einige Zeilen weiter *ἐνέβαλε*. — *δυνησόμενοι*] Als Verbum der Wahrnehmung steht *ἔγνωσαν* nicht mit dem Infin., sondern mit dem Partizip. — *ὑποφέροντας*] „um . . . zu“, de conatu.

4. *Ἀργείᾳ*] näml. *χώρᾳ*. — *σπονδῶν*] Nach dem Mahle wurden den Göttern drei Weinspenden dargebracht. — *θεός*] der Erderschütterer Poseidon. — *δαμοσίας*] vgl. zu 5, 8. — *παιᾶνα*] eine Art Choral. Er wurde vom Königszelte aus angestimmt; dann fielen alle ein. — *ᾤοντο ἀπιέναι*] „sie meinten, sie würden abziehen“. — *Ἆγις*] vgl.

*σεισμοῦ ποτε γενομένου ἀπήγαγεν ἐξ Ἤλιδος. ὁ δὲ Ἀγησί-
πολις εἰπών, ὅτι, εἰ μὲν μέλλοντος αὐτοῦ ἐμβάλλειν σείσειε, κω-
λύειν ἂν αὐτὸν ἡγεῖτο· ἐπεὶ δὲ ἐμβεβληκότος, ἐπικελεύειν νομίζει·
5 καὶ οὕτω τῇ ὑστεραίᾳ θυσάμενος τῷ Ποσειδῶνι ἡγεῖτο αὖ πόρρω
εἰς τὴν χώραν. ἅτε δὲ νεωστὶ τοῦ Ἀγησιλάου ἐστρατευμένου εἰς
τὸ Ἄργος, πυνθανόμενος ὁ Ἀγησίπολις τῶν στρατιωτῶν, μέχρι
μὲν ποῖ πρὸς τὸ τεῖχος ἤγαγεν ὁ Ἀγησίλαος, μέχρι δὲ ποῖ τὴν
χώραν ἐδῄωσεν, ὥσπερ πένταθλος πάντῃ ἐπὶ τὸ πλέον ὑπερβάλλειν
6 ἐπειρᾶτο. καὶ ἤδη μέν ποτε βαλλόμενος ἀπὸ τῶν τύρσεων τὰς
περὶ τὸ τεῖχος τάφρους πάλιν διέβη· ἦν δ' ὅτε οἰχομένων τῶν
πλείστων Ἀργείων εἰς τὴν Λακωνικὴν οὕτως ἐγγὺς πυλῶν προσῆλ-
θεν, ὥστε οἱ πρὸς ταῖς πύλαις ὄντες τῶν Ἀργείων ἀπέκλεισαν
τοὺς τῶν Βοιωτῶν ἱππέας εἰσελθεῖν βουλομένους, δείσαντες, μὴ
συνεισπέσοιεν κατὰ τὰς πύλας οἱ Λακεδαιμόνιοι· ὥστ' ἠναγκά-
σθησαν οἱ ἱππεῖς ὥσπερ νυκτερίδες πρὸς τοῖς τείχεσιν ὑπὸ ταῖς
ἐπάλξεσι προσαραρέναι. καὶ εἰ μὴ ἔτυχον τότε οἱ Κρῆτες εἰς Ναυ-
πλίαν καταδεδραμηκότες, πολλοὶ ἂν καὶ ἄνδρες καὶ ἵπποι κατε-
7 τοξεύθησαν. ἐκ δὲ τούτου περὶ τὰς εἱρκτὰς στρατοπεδευομένου
αὐτοῦ πίπτει κεραυνὸς εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ οἱ μέν τινες πλη-
γέντες, οἱ δὲ καὶ ἐμβροντηθέντες ἀπέθανον. ἐκ δὲ τούτου βουλό-
μενος τειχίσαι φρούριόν τι ἐπὶ ταῖς παρὰ Κηλοῦσαν ἐμβολαῖς
ἐθύετο· καὶ ἐφάνη αὐτῷ τὰ ἱερὰ ἄλοβα. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο,*

III, 2, 24. — *σείσειε*] Im Deutschen Plusquampf. Konj. — *κωλύειν*] „es ihm wehre", näml. weiter vorzurücken. — *ἐπεὶ δὲ ἐμβεβληκότος*] näml. *αὐτοῦ σείσειε*. — *ἐπικελεύειν*] „weiter ermutigen"; Subj. *τὸν θεόν*.

5. *νεωστί*] vgl. 4, 19. — *μέχρι ... ποῖ πρός*] „bis wie weit vor ...". — *ὥσπερ ...*] Agesipolis wird mit einem „Kämpfer im Fünfkampf" (Sprung, Lauf, Ringen, Diskos- und Speerwurf) verglichen, der seinen Gegner durchaus überbieten (*ἐπὶ τὸ πλέον ὑπερβάλλειν*) will.

6. *καὶ ... μέν ποτε*] „und das eine Mal". — *πάλιν διέβη*] Agesipolis mufste wieder über die Gräben zurück. — *ἦν δ' ὅτε*] „ein anderes Mal". — *οἰχομένων*] Die Argiver suchten durch Plünderungszüge die Lakedämonier zum Abzuge zu veranlassen. — *Βοιωτῶν*] Bundesgenossen der Argiver. — *προσαραρέναι*] starkes Perf. von *προσάρω* „sich anschmiegen". — *Κρῆτες*] kretische Bogenschützen als lakonische Söldner. — *Ναυπλία*] Hafen von Argos.

7. *περὶ τὰς εἱρκτάς*] „bei dem Gehege", einem nicht näher bekannten Platze vor der Stadt Argos. — *οἱ δὲ καί*] „andere auch nur ...". — *ἐπὶ ταῖς παρὰ Κηλοῦσαν ἐμβολαῖς*] „beim Passe am Kelusa(berge)". — *ἄλοβα*] wie III, 4, 15.

ἀπήγαγε τὸ στράτευμα καὶ διέλυσε, μάλα πολλὰ βλάψας τοὺς Ἀργείους, ἅτε ἀπροσδοκήτως αὐτοῖς ἐμβαλών.

Καὶ ὁ μὲν δὴ κατὰ γῆν πόλεμος οὕτως ἐπολεμεῖτο. ἐν ᾧ 8
δὲ πάντα ταῦτα ἐπράττετο, τὰ κατὰ θάλατταν αὖ καὶ τὰς πρὸς θαλάττῃ πόλεις γενόμενα διηγήσομαι, καὶ τῶν πράξεων τὰς μὲν ἀξιομνημονεύτους γράψω, τὰς δὲ μὴ ἀξίας λόγου παρήσω. πρῶτον* μὲν τοίνυν Φαρνάβαζος καὶ Κόνων ἐπεὶ ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους τῇ ναυμαχίᾳ, περιπλέοντες καὶ τὰς νήσους καὶ πρὸς τὰς ἐπιθαλαττιδίας πόλεις, τούς τε Λακωνικοὺς ἁρμοστὰς ἐξήλαυνον καὶ παρεμυθοῦντο τὰς πόλεις, ὡς οὔτε ἀκροπόλεις ἐντειχίσοιεν ἐάσοιέν τε αὐτονόμους. οἱ δ' ἀκούοντες ταῦτα ἥδοντό τε 2
καὶ ἐπῄνουν καὶ ξένια προθύμως ἔπεμπον τῷ Φαρναβάζῳ. καὶ γὰρ ὁ Κόνων τὸν Φαρνάβαζον ἐδίδασκεν, ὡς οὕτω μὲν ποιοῦντι πᾶσαι αὐτῷ αἱ πόλεις φίλιαι ἔσοιντο, εἰ δὲ δουλοῦσθαι βουλόμενος φανερὸς ἔσοιτο, ἔλεγεν, ὡς μία ἑκάστη πολλὰ πράγματα ἱκανὴ εἴη παρέχειν καὶ κίνδυνος εἴη, μὴ καὶ οἱ Ἕλληνες, εἰ ταῦτα αἴσθοιντο, συσταῖεν. ταῦτα μὲν οὖν ἐπείθετο ὁ Φαρνάβαζος. ἀποβὰς δ' εἰς Ἔφεσον τῷ μὲν Κόνωνι δοὺς τετταράκοντα τριήρεις 3
εἰς Σηστὸν εἶπεν ἀπαντᾶν, αὐτὸς δὲ πεζῇ παρῄει ἐπὶ τὴν αὑτοῦ ἀρχήν. καὶ γὰρ ὁ Δερκυλίδας, ὅσπερ καὶ πάλαι πολέμιος ἦν αὐτῷ, ἔτυχεν ἐν Ἀβύδῳ ὤν, ὅτε ἡ ναυμαχία ἐγένετο, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἁρμοσταὶ ἐξέλιπεν, ἀλλὰ κατέσχε τὴν Ἄβυδον καὶ διέσῳζε

Kap. 8. § 1/6: Unternehmungen des Konon und Pharnabazos nach der Seeschlacht bei Knidos. Kampf um Abydos gegen Derkylidas (394). — § 7/11: Angriffe auf Lakonien und Kythera. Wiederaufbau der Mauern Athens durch Konon. Kämpfe im korinthischen Meerbusen (393). — § 12/15: Erste Friedensvermittlung des Antalkidas (392). — § 16/19: Verhaftung Konons (392). Thibrons Tod (391). — § 20/24: Seekrieg bei Rhodos (391/90). — § 25/30: Letzte Thaten und Tod Thrasybuls (390). — § 31/39: Anaxibios in Abydos. Sein Tod (389).

1. *ἐν ᾧ δὲ ... ἐπράττετο*] ist dem folgenden *γενόμενα* untergeordnet, also: „was geschah, während ...“. — *καὶ τάς*] Ergänze *κατά* („in“) vor *τάς*. — *τῇ ναυμαχίᾳ*] bei Knidos, vgl. 3, 10/12. — *παρεμυθοῦντο*] „beruhigten durch die Erklärung“. — *οὔτε ... τε*] *neque ... et.* — *ἐντειχίσοιεν*] näml. *ταῖς πόλεσιν.*

2. *οἱ δέ*] die Bewohner der griechischen Städte. — *οὕτω ... ποιοῦντι*] „wenn er ...“. — *ἔλεγεν*] im Deutschen entbehrlich. — *συσταῖεν*] näml. *ἀλλήλοις πρὸς τὸν Πέρσην.*

3. *ἀπαντᾶν*] Konon sollte mit ihm, Pharnabazos, wieder in Sestos zusammentreffen. — *πολέμιος*] Weshalb Derkylidas Pharnabazos hafste, ist III, 1, 9 erzählt. — *ἐξέλιπεν*] näml. *τὴν πόλιν.*

φίλην τοῖς Λακεδαιμονίοις. καὶ γὰρ συγκαλέσας τοὺς Ἀβυδηνοὺς
4 ἔλεξε τοιάδε· Ὦ ἄνδρες, νῦν ἔξεστιν ὑμῖν, καὶ πρόσθεν φίλοις οὖσι τῇ πόλει ἡμῶν, εὐεργέτας φανῆναι τῶν Λακεδαιμονίων. καὶ γὰρ τὸ μὲν ἐν ταῖς εὐπραξίαις πιστοὺς φαίνεσθαι οὐδὲν θαυμαστόν· ὅταν δέ τινες, ἐν συμφοραῖς γενομένων φίλων, βέβαιοι φανῶσι, τοῦτ᾽ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον μνημονεύεται. ἔστι δὲ οὐχ οὕτως ἔχον, ὡς, εἰ τῇ ναυμαχίᾳ ἐκρατήθημεν, οὐδὲν ἄρα ἔτι ἐσμέν· ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσθεν δήπου, Ἀθηναίων ἀρχόντων τῆς θαλάττης, ἱκανὴ ἦν ἡ ἡμετέρα πόλις καὶ εὖ φίλους καὶ κακῶς ἐχθροὺς ποιεῖν. ὅσῳ δὲ μᾶλλον αἱ ἄλλαι πόλεις σὺν τῇ τύχῃ ἀπεστράφησαν ἡμῶν, τοσούτῳ ὄντως ἡ ὑμετέρα πιστότης μείζων φανείη ἄν. εἰ δέ τις τοῦτο φοβεῖται, μὴ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐνθάδε πολιορκώμεθα, ἐννοείτω, ὅτι Ἑλληνικὸν μὲν οὔπω ναυτικόν ἐστιν ἐν τῇ θαλάττῃ, οἱ δὲ βάρβαροι εἰ ἐπιχειρήσουσι τῆς θαλάττης ἄρχειν, οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἡ Ἑλλάς· ὥσθ᾽ ἑαυτῇ ἐπικουροῦσα καὶ
5 ὑμῖν σύμμαχος γενήσεται. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντες οὐκ ἀκόντως ἀλλὰ προθύμως ἐπείσθησαν· καὶ τοὺς μὲν ἰόντας ἁρμοστὰς φίλως ἐδέχοντο, τοὺς δὲ ἀπόντας μετεπέμποντο. ὁ δὲ Δερκυλίδας, ὡς συνελέγησαν πολλοὶ καὶ χρήσιμοι ἄνδρες εἰς τὴν πόλιν, διαβὰς καὶ εἰς Σηστόν, καταντικρὺ ὄντα Ἀβύδου καὶ ἀπέχοντα οὐ πλέον ὀκτὼ σταδίων, ὅσοι τε διὰ Λακεδαιμονίους γῆν ἔσχον ἐν Χερρονήσῳ, ἤθροιζε, καὶ ὅσοι αὖ ἐκ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πόλεων ἁρμοσταὶ ἐξέπιπτον, καὶ τούτους ἐδέχετο, λέγων, ὅτι οὐδ᾽ ἐκείνους ἀθυμεῖν δεῖ, ἐννοουμένους, ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἣ ἐξ ἀρχῆς βασιλέως ἐστί, καὶ Τῆμνος, οὐ μεγάλη πόλις, καὶ Αἰγαί εἰσι καὶ ἄλλα

---

4. οὖσι] steht im Sinne eines Imperfekts. — τὸ ... φαίνεσθαι] „dafs man ...“, ist Subjekt zu οὐδὲν („gar nicht“) θαυμαστόν (ἐστιν). — γενομένων] = ὄντων. — βέβαιοι] fast = πιστοί. — εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον] „für alle Ewigkeit“. — ἔστι ... οὕτως ἔχον] nachdrücklich für οὕτως ἔχει. — εἰ] = εἰ καί. — εὖ] näml. ποιεῖν. Derkylidas meint die Zeit des peloponnesischen Krieges. — ἑαυτῇ ἐπικουροῦσα] Wer „sich selbst hilft“, handelt „im eigenen Interesse“.

5. ἰόντας] die aus den anderen Städten nach Abydos flüchteten. — διὰ Λακεδαιμονίους] III, 2, 9/10 ist erzählt, wie die griechischen Ansiedlungen auf dem Chersones „mit Hilfe der Lakedämonier“ vor den Barbaren gesichert wurden. — καὶ τούτους] bezieht sich auf ὅσοι; übersetze „gleichfalls“. — δεῖ] und die folgenden Indikative werden im Deutschen Konjunktive. — ἐξ ἀρχῆς] „von Anfang an“. — Τῆμνος ... Αἰγαί] äolische Städte in Kleinasien, nicht weit von Kyme und vom

δὲ χωρία, ἃ δύνανται οἰκεῖν οὐχ ὑπήκοοι ὄντες βασιλέως. καίτοι, ἔφη, ποῖον μὲν ἂν ἰσχυρότερον Σηστοῦ λάβοιτε χωρίον, ποῖον δὲ δυσπολιορκητότερον; ὃ καὶ νεῶν καὶ πεζῶν δεῖται, εἰ μέλλοι πολιορκηθήσεσθαι. τούτους οὖν τοιαῦτα λέγων ἔσχε τοῦ ἐκπεπλῆχθαι. ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἐπεὶ ηὗρε τήν τε Ἄβυδον καὶ τὸν Σηστὸν οὕτως 6
ἔχοντα, προηγόρευεν αὐτοῖς, ὡς, εἰ μὴ ἐκπέμψοιεν τοὺς Λακεδαιμονίους, πόλεμον ἐξοίσει πρὸς αὐτούς. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθοντο, Κόνωνι μὲν προσέταξε κωλύειν αὐτοὺς τὴν θάλατταν πλεῖν, αὐτὸς δὲ ἐδῄου τὴν τῶν Ἀβυδηνῶν χώραν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐπέραινε πρὸς τὸ καταστρέφεσθαι, αὐτὸς μὲν ἐπ᾽ οἴκου ἀπῆλθε, τὸν δὲ Κόνωνα ἐκέλευεν εὐτρεπίζεσθαι τὰς καθ᾽ Ἑλλήσποντον πόλεις, ὅπως εἰς τὸ ἔαρ ὅτι πλεῖστον ναυτικὸν ἀθροισθείη. ὀργιζόμενος γὰρ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀνθ᾽ ὧν ἐπεπόνθει, περὶ παντὸς ἐποιεῖτο ἐλθεῖν τε εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ τιμωρήσασθαι ὅ,τι δύναιτο. καὶ τὸν μὲν χειμῶνα ἐν τοιούτοις ὄντες διῆγον· ἅμα δὲ τῷ ἔαρι 7
*ναῦς τε πολλὰς συμπληρώσας καὶ ξενικὸν προσμισθωσάμενος ἔπλευσεν ὁ Φαρνάβαζός τε καὶ ὁ Κόνων μετ᾽ αὐτοῦ διὰ νήσων εἰς Μῆλον, ἐκεῖθεν δὲ ὁρμώμενοι εἰς τὴν Λακεδαίμονα. καταπλεύσας δὲ πρῶτον εἰς Φερὰς ἐδῄωσε ταύτην τὴν χώραν· ἔπειτα καὶ ἄλλοσε ἀποβαίνων τῆς παραθαλαττίας ἐκακούργει ὅ,τι ἐδύνατο. φοβούμενος δὲ τήν τε ἀλιμενότητα τῆς χώρας καὶ τὰ τῆς βοηθείας καὶ τὴν σπανοσιτίαν ταχύ τε ἀνέστρεψε καὶ ἀποπλέων ὡρμίσθη τῆς Κυθηρίας εἰς Φοινικοῦντα. ἐπεὶ δὲ οἱ ἔχοντες τὴν 8

Hermosflusse. — *δύνανται*] näml. die Griechen. — *οὐκ ὄντες*] „ohne darum ... zu sein". — *ὅ*] d. h. dessen Belagerung. — *ἔσχε*] Wovon er sie abhielt, steht im Gen. separationis.

6. *ἐξοίσει*] Indirekte Rede. *Πόλεμον ἐκφέρειν* = *bellum inferre*. — *πλεῖν*] hier transitiv. — *ἐπ᾽ οἴκου*] Nach 1, 15 residierte Pharnabazos in Daskyleion. — *ἐπεπόνθει*] von Derkylidas und Agesilaos. — *περὶ παντὸς ἐποιεῖτο*] „es ging ihm über alles". — *ὅ,τι δύναιτο*] *quam posset maxime*.

7. *ἐν τοιούτοις ὄντες*] „mit solchen Beschäftigungen"; vgl. 2, 1 *ἐν τούτοις ἦν*. — *διὰ νήσων*] durch das Kykladenmeer. — *Μῆλος*] Insel östl. von Lakonien. — *καταπλεύσας*] Pharnabazos. — *Φεραί*] Stadt am messenischen Meerbusen. — *τῆς παραθαλαττίας*] näml. *χώρας*, abhängig von *ὅ,τι*. — *ἀλιμενότητα*] Die Gegend war *ἄνευ λιμένων*. — *τὰ τῆς βοηθείας*] „die Gefahren der Annäherung eines feindlichen Heeres". — *σπανοσιτίαν*] Es herrschte dort *σπάνις* („Mangel") *σίτου*. — *Φοινικοῦς*] Hafen der Insel *τὰ Κύθηρα* = *ἡ Κυθηρία* (*γῆ*) südlich von Lakonien.

8. *οἱ ἔχοντες*] „die Besatzung". —

πόλιν τῶν Κυθηρίων φοβηθέντες, μὴ κατὰ κράτος ἁλοῖεν, ἐξέλιπον τὰ τείχη, ἐκείνους μὲν ὑποσπόνδους ἀφῆκεν εἰς τὴν Λακωνικήν, αὐτὸς δὲ ἐπισκευάσας τὸ τῶν Κυθηρίων τεῖχος φρουρούς τε καὶ Νικόφημον Ἀθηναῖον ἁρμοστὴν ἐν τοῖς Κυθήροις κατέλιπε. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ εἰς Ἰσθμὸν τῆς Κορινθίας καταπλεύσας καὶ παρακελευσάμενος τοῖς συμμάχοις προθύμως τε πολεμεῖν καὶ ἄνδρας πιστοὺς φαίνεσθαι βασιλεῖ, καταλιπὼν αὐτοῖς χρήματα
9 *ὅσα εἶχεν, ᾤχετο ἐπ᾽ οἴκου ἀποπλέων. λέγοντος δὲ τοῦ Κόνωνος, ὡς, εἰ ἐῴη αὐτὸν ἔχειν τὸ ναυτικόν, θρέψοι μὲν ἀπὸ τῶν νήσων, καταπλεύσας δ᾽ εἰς τὴν πατρίδα συναναστήσοι τά τε μακρὰ τείχη τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ τεῖχος, οὗ εἰδέναι ἔφη ὅτι Λακεδαιμονίοις οὐδὲν ἂν βαρύτερον γένοιτο· — καὶ τοῦτο οὖν, ἔφη, σὺ τοῖς μὲν Ἀθηναίοις κεχαρισμένος ἔσει, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους τετιμωρημένος· ἐφ᾽ ᾧ γὰρ πλεῖστα ἐπόνησαν, ἀτελὲς αὐτοῖς ποιήσεις· — ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἀκούσας ταῦτα ἀπέστειλεν αὐτὸν προθύμως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ χρήματα προσέθηκεν αὐτῷ*
10 *εἰς τὸν ἀνατειχισμόν. ὁ δὲ ἀφικόμενος πολὺ τοῦ τείχους ὤρθωσε, τά τε αὑτοῦ πληρώματα παρέχων, καὶ τέκτοσι καὶ λιθολόγοις μισθὸν διδούς, καὶ ἄλλο εἴ τι ἀναγκαῖον ἦν δαπανῶν. ἦν μέντοι τοῦ τείχους ἃ καὶ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ ἄλλαι πόλεις ἐθελούσιαι συνετείχισαν. οἱ μέντοι Κορίνθιοι ἀφ᾽ ὧν ὁ Φαρνάβαζος κατέλιπε χρημάτων ναῦς πληρώσαντες καὶ Ἀγαθῖνον ναύαρχον ἐπιστήσαντες ἐθαλαττοκράτουν ἐν τῷ περὶ Ἀχαΐαν καὶ*

ἁλοῖεν] „überwältigt würden“. — *ἁρμοστήν*] hier auf einen Nichtspartaner übertragen. — *τοῖς συμμάχοις*] die durch das persische Geld gewonnenen Griechen, vgl. III, 5, 1. IV, 2, 1. — *βασιλεῖ*] zu *πιστούς*. Seltsame Verschiebung der Verhältnisse seit den Perserkriegen!

9. *λέγοντος ... Κόνωνος*] verwandle in einen Hauptsatz. — *ἐῴη*] Subjekt Pharnabazos. — *θρέψοι*] Subj. Konon; Objekt ist *τὸ ναυτικόν*. — *τείχη*] Sie waren also seit 404 noch immer nicht wieder aufgebaut. — *οὗ ... γένοιτο*] *quo nihil gravius Lacedaemoniis futurum esse se scire dicebat.* Dafs in der That den Lakedämoniern die Befestigung Athens ein Dorn im Auge war, hatten sie schon nach der Schlacht bei Salamis gezeigt. — *καὶ τοῦτο οὖν*] „und zwar wirst du damit ...“ (*τοῦτο* inneres Objekt). *Κεχαρισμένος* und *τετιμωρημένος ἔσομαι* sind Futur. exacta. — *προσέθηκεν*] „gab noch obendrein“.

10. *ἀφικόμενος*] nach Athen. — *πληρώματα*] „Schiffsmannschaft“. — *ἦν ἅ*] = *ἔνια*, näml. *μέρη*, davon hängt *τείχους* ab. — *Βοιωτοί*] noch im J. 404 erbitterte Gegner Athens. — *ἐν τῷ ... κόλπῳ*] im korinthischen Meerbusen.

Λέχαιον κόλπῳ. ἀντεπλήρωσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ναῦς, 11
ὧν Ποδάνεμος ἦρχεν. ἐπεὶ δὲ οὗτος ἐν προσβολῇ τινι γενομένῃ
ἀπέθανε καὶ Πόλλις αὖ ἐπιστολεὺς ὢν τρωθεὶς ἀπῆλθεν, Ἡριπ-
πίδας ταύτας ἀναλαμβάνει τὰς ναῦς. Πρόαινος μέντοι Κορίν-
θιος τὰς παρ' Ἀγαθίνου παραλαβὼν ναῦς ἐξέλιπε τὸ Ῥίον·
Λακεδαιμόνιοι δ' αὐτὸ παρέλαβον. μετὰ δὲ τοῦτο Τελευτίας
ἐπὶ τὰς Ἡριππίδου ναῦς ἦλθε καὶ οὗτος αὖ τοῦ κόλπου πάλιν
ἐκράτει.

Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀκούοντες*, ὅτι Κόνων καὶ τὸ τεῖχος 12
τοῖς Ἀθηναίοις ἐκ τῶν βασιλέως χρημάτων ἀνορθοίη καὶ τὸ
ναυτικὸν ἀπὸ τῶν ἐκείνου τρέφων τάς τε νήσους καὶ τὰς ἐν τῇ
ἠπείρῳ παρὰ θάλατταν πόλεις Ἀθηναίοις εὐτρεπίζοι, ἐνόμισαν,
εἰ ταῦτα διδάσκοιεν Τιρίβαζον βασιλέως ὄντα στρατηγόν, ἢ καὶ
ἀποστῆσαι ἂν πρὸς ἑαυτοὺς τὸν Τιρίβαζον ἢ παῦσαί γ' ἂν τὸ Κό-
νωνος ναυτικὸν τρέφοντα. γνόντες δὲ οὕτω πέμπουσιν Ἀνταλ-
κίδαν πρὸς τὸν Τιρίβαζον, προστάξαντες αὐτῷ ταῦτα διδάσκειν
καὶ πειρᾶσθαι εἰρήνην τῇ πόλει ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα. αἰσθό- 13
μενοι δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιπέμπουσι πρέσβεις μετὰ Κό-
νωνος Ἑρμογένη καὶ Δίωνα καὶ Καλλισθένη καὶ Καλλιμέδοντα.
συμπαρεκάλεσαν δὲ καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων πρέσβεις· καὶ παρε-
γένοντο ἀπό τε Βοιωτῶν καὶ Κορίνθου καὶ Ἄργους. ἐπεὶ δ' ἐκεῖ 14
ἦσαν, ὁ μὲν Ἀνταλκίδας ἔλεγε πρὸς τὸν Τιρίβαζον, ὅτι εἰρήνης
δεόμενος ἥκοι τῇ πόλει πρὸς βασιλέα καὶ ταύτης, οἵασπερ βασι-
λεὺς ἐπεθύμει. τῶν τε γὰρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων Λακε-
δαιμονίους βασιλεῖ οὐκ ἀντιποιεῖσθαι, τάς τε νήσους ἁπάσας καὶ

---

11. *ἐπιστολεύς*] „Unterbefehlshaber“. — *Ἡριππίδας*] vgl. 1, 11; 3, 17. — *ἐξέλιπε τὸ Ῥίον*] Indem er die wichtigste Stelle am Eingange des korinthischen Meerbusens verliefs, gab er diesen gänzlich auf. — *παρέλαβον*] „besetzten wieder“. — *Τελευτίας*] Bruder des Agesilaos, auch 4, 19 Flottenführer.

12. *ἀπὸ τῶν ἐκείνου*] „mit seinem Gelde“. — *Τιρίβαζον*] Nachfolger des Tithraustes. — *ἢ καί*] „entweder sogar“. — *ἀποστῆσαι ἂν ... παῦσαι ἂν*] Subjekt die Lakedämonier, die Tiribazos zu sich herüberzuziehen hoffen. — *τρέφοντα*] Damit ist Tiribazos gemeint; Objekt *τὸ ναυτικόν*.

13. *συμπαρεκάλεσαν*] Subj. die Athener. — *παρεγένοντο*] Subj. Gesandte.

14. *ἐκεῖ*] Als Nachfolger des Tithraustes residierte Tiribazos wohl in Sardes. — *τῇ πόλει*] Dativus commodi zu *εἰρήνης δεόμενος*. — *καὶ ταύτης οἵασπερ*] „und zwar in dem Sinne wie ...“. — *οὐκ ἀντιποιεῖσθαι*] Damit verzichteten die Lakedämonier auf

τὰς ἄλλας πόλεις ἀρκεῖν σφίσιν αὐτονόμους εἶναι. καίτοι, ἔφη, τοιαῦτα ἐθελόντων ἡμῶν, τίνος ἂν ἕνεκα πρὸς ἡμᾶς βασιλεὺς πολεμοίη ἢ χρήματα δαπανῴη; καὶ γὰρ οὐδ' ἐπὶ βασιλέα στρατεύεσθαι δυνατὸν οὔτε Ἀθηναίοις μὴ ἡγουμένων ἡμῶν οὔθ' ἡμῖν αὐ-
15 *τονόμων οὐσῶν τῶν πόλεων. τῷ μὲν δὴ Τιριβάζῳ ἀκούοντι ἰσχυρῶς ἤρεσκον οἱ τοῦ Ἀνταλκίδου λόγοι· τοῖς δ' ἐς ἀντιλογίαν ταῦτ' ἦν. οἵ τε γὰρ Ἀθηναῖοι ἐφοβοῦντο συνθέσθαι αὐτονόμους εἶναι τὰς πόλεις καὶ τὰς νήσους, μὴ Λήμνου καὶ Ἴμβρου καὶ Σκύρου στερηθεῖεν, οἵ τε Θηβαῖοι, μὴ ἀναγκασθείησαν ἀφεῖναι τὰς Βοιωτίδας πόλεις αὐτονόμους, οἵ τ' Ἀργεῖοι, οὗ ἐπεθύμουν, οὐκ ἐνόμιζον ἂν τὴν Κόρινθον δύνασθαι ἔχειν, τοιούτων συνθηκῶν καὶ σπονδῶν γενομένων. αὕτη μὲν ἡ εἰρήνη οὕτως ἐγένετο ἀτελής, καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε ἕκαστος.*

16 *Ὁ μέντοι Τιρίβαζος τὸ μὲν ἄνευ βασιλέως μετὰ Λακεδαιμονίων γενέσθαι οὐκ ἀσφαλὲς αὐτῷ ἡγεῖτο εἶναι· λάθρᾳ γε μέντοι ἔδωκε χρήματα Ἀνταλκίδᾳ, ὅπως ἂν πληρωθέντος ναυτικοῦ ὑπὸ Λακεδαιμονίων οἵ τε Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν μᾶλλον τῆς εἰρήνης προσδέοιντο, καὶ τὸν Κόνωνα ὡς ἀδικοῦντά τε βασιλέα καὶ ἀληθῆ λεγόντων Λακεδαιμονίων εἶρξε. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀνέβαινε πρὸς βασιλέα, φράσων ἅ τε λέγοιεν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὅτι Κόνωνα συνειληφὼς εἴη ὡς ἀδικοῦντα, καὶ ἐρωτήσων, τί*
17 *χρὴ ποιεῖν περὶ τούτων ἁπάντων. καὶ βασιλεὺς μέν, ὡς Τιρίβαζος ἄνω παρ' αὐτῷ ἦν, Στρούθαν καταπέμπει ἐπιμελησόμενον*

---

die Politik des Agesilaos. — *ἐθελόντων*] *ἐθέλειν* bezeichnet das praktische Wollen, „zu etwas bereit sein". — *οὐδ'*] gehört zu *δυνατόν* (*ἐστιν*). — *μὴ ἡγουμένων ἡμῶν*] „wenn wir nicht an der Spitze stehen". Ebenso der folgende Gen. absolutus.

15. *τοῖς δ'*] sind die Gesandten der Athener und ihrer Freunde, die dem widersprachen. — *ἐφοβοῦντο συνθέσθαι*] „trugen Bedenken abzumachen (dafs ...)". — *μή*] = *ἵνα μή*, „damit sie (die Athener) nicht ..."; *μή* also nicht von *ἐφοβοῦντο* abhängig. — *Λῆμνος ... Ἴμβρος ... Σκῦρος*] Diese Inseln waren seit langer Zeit Eigentum der Athener. — *οὗ ἐπεθύμουν*] „wonach sie verlangten", abhängig von *ἔχειν* („behalten"). Über das Bestreben der Argiver, Korinth mit Argos zu vereinigen, vgl. 4, 6. — *τοιούτων ... γενομένων*] hypothetisch.

16. *μετὰ Λακεδαιμονίων γενέσθαι*] Nach § 12 hatten sie gehofft, Tiribazos werde sich ganz auf ihre Seite stellen. — *ὡς*] bezeichnet den vorgeschützten Grund; es gehört auch zu *ἀληθῆ λεγόντων*. — *βασιλέα*] Objekt zu *ἀδικοῦντα*. — *εἶρξε*] „liefs gefangen setzen".

τῶν κατὰ θάλατταν. ὁ μέντοι Στρούθας ἰσχυρῶς τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις τὴν γνώμην προσεῖχε, μεμνημένος ὁπόσα κακὰ ἐπεπόνθει ἡ βασιλέως χώρα ὑπ' Ἀγησιλάου. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπεὶ ἑώρων τὸν Στρούθαν πρὸς ἑαυτοὺς μὲν πολεμικῶς ἔχοντα, πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους φιλικῶς, Θίβρωνα πέμπουσιν* ἐπὶ πολέμῳ πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ διαβάς τε καὶ ὁρμώμενος ἐξ Ἐφέσου τε καὶ τῶν ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ πόλεων Πριήνης τε καὶ Λευκόφρυος καὶ Ἀχιλλείου, ἔφερε καὶ ἦγε τὴν βασιλέως. προϊόντος δὲ 18 τοῦ χρόνου κατανοήσας ὁ Στρούθας, ὅτι Θίβρων βοηθοίη ἑκάστοτε ἀτάκτως καὶ καταφρονητικῶς, ἔπεμψεν ἱππέας εἰς τὸ πεδίον καὶ καταδραμόντας ἐκέλευσε περιβαλλομένους ἐλαύνειν ὅ,τι δύναιντο. ὁ δὲ Θίβρων ἐτύγχανεν ἐξ ἀρίστου δισκεύων μετὰ Θερσάνδρου τοῦ αὐλητοῦ. ἦν γὰρ ὁ Θέρσανδρος οὐ μόνον αὐλητὴς ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ ἀλκῆς, ἅτε λακωνίζων, ἀντεποιεῖτο. ὁ δὲ Στρούθας ἰδὼν 19 ἀτάκτως τε βοηθοῦντας καὶ ὀλίγους τοὺς πρώτους, ἐπιφαίνεται πολλούς τε ἔχων καὶ συντεταγμένους ἱππέας. καὶ Θίβρωνα μὲν καὶ Θέρσανδρον πρώτους ἀπέκτειναν· ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπεσον, ἐτρέψαντο καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα καὶ διώκοντες παμπληθεῖς κατέβαλον, ἦσαν δὲ καὶ οἳ ἐσώθησαν αὐτῶν εἰς τὰς φιλίας πόλεις, καὶ πλείους διὰ τὸ ὀψὲ αἰσθέσθαι τῆς βοηθείας ἀπελείποντο· πολλάκις γάρ, καὶ τότε, οὐδὲ παραγγείλας τὴν βοήθειαν ἐποιήσατο. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐγεγένητο.

Ἐπεὶ δ' ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα οἱ ἐκπεπτωκότες Ῥοδίων 20 ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐδίδασκον, ὡς οὐκ ἄξιον εἴη περιιδεῖν Ἀθηναίους Ῥόδον καταστρεψαμένους καὶ τοσαύτην δύναμιν συνθεμένους. γνόντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς, εἰ μὲν ὁ δῆμος κρατήσοι, Ἀθηναίων ἔσται Ῥόδος ἅπασα, εἰ δὲ οἱ πλουσιώτεροι, ἑαυτῶν, ἐπλη-

---

17. *τῶν κατὰ θάλατταν*] Er wurde als Heerführer nach Vorderasien gesandt. — *τὴν γνώμην προσεῖχε*] „wandte seine Neigung zu". — *Θίβρωνα*] vgl. III, 1, 8. Seine Verbannung war also inzwischen aufgehoben. — *ἐπί*] bezeichnet den Zweck.

18. *βοηθοίη*] hier nur „ausziehen". — *καταδραμόντας*] „im Sturme vorgehen". — *ἐλαύνειν*] „Beute wegtreiben". — *ἀλκῆς . . . ἀντεποιεῖτο*] „suchte den Ruf der Körperkraft zu gewinnen".

19. *ὀψέ*] Sie hatten also den Auszug (*βοήθεια*) Thibrons aus dem Lager nicht einmal bemerkt, da dieser manchmal nur mit einer schnell zusammengerafften Schar auszog. Schlechte Kriegszucht wie III, 1, 8.

20. *ἐκπεπτωκότες*] wie § 5. — *συνθεμένους*] *sibi comparare*. — *πλουσιώτεροι, ἑαυτῶν*] Die Prädikate sind

21 ρωσαν αὐτοῖς ναῦς ὀκτώ, ναύαρχον δὲ Ἔκδικον ἐπέστησαν. συνεξέπεμψαν δ' ἐπὶ τούτων τῶν νεῶν καὶ Διφρίδαν. ἐκέλευσαν δ' αὐτὸν διαβάντα εἰς τὴν Ἀσίαν τάς τε Θίβρωνα ὑποδεξαμένας πόλεις διασῴζειν, καὶ στράτευμα τὸ περισωθὲν ἀναλαβόντα καὶ ἄλλο, εἴ ποθεν δύναιτο, συλλέξαντα πολεμεῖν πρὸς Στρούθαν. ὁ μὲν δὴ Διφρίδας ταῦτα ἐποίει, καὶ τά τ' ἄλλα ἐπετύγχανε καὶ Τιγράνην τὸν τὴν Στρούθα ἔχοντα θυγατέρα πορευόμενον εἰς Σάρδεις λαμβάνει σὺν αὐτῇ τῇ γυναικὶ καὶ χρημάτων πολλῶν ἀπέ-
22 λυσεν· ὥστ' εὐθὺς ἐντεῦθεν εἶχε μισθοδοτεῖν. ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ εὔχαρίς τε οὐχ ἧττον τοῦ Θίβρωνος μᾶλλόν τε συντεταγμένος καὶ ἐγχειρητικώτερος στρατηγός. οὐδὲ γὰρ ἐκράτουν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί, ἀλλ' ἀεὶ πρὸς ᾧ εἴη ἔργῳ τοῦτο ἔπραττεν. ὁ δ' Ἔκδικος ἐπεὶ εἰς τὴν Κνίδον ἔπλευσε καὶ ἐπύθετο τὸν ἐν τῇ Ῥόδῳ δῆμον πάντα κατέχοντα καὶ κρατοῦντα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν διπλασίαις τριήρεσιν ἢ αὐτὸς εἶχεν, ἡσυχίαν ἦγεν ἐν τῇ
23 Κνίδῳ. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ἐπεὶ ᾔσθοντο αὐτὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν ἢ ὥστε τοὺς φίλους ὠφελεῖν, ἐκέλευσαν* τὸν Τελευτίαν σὺν ταῖς δώδεκα ναυσὶν αἷς εἶχεν ἐν τῷ περὶ Ἀχαΐαν καὶ Λέχαιον κόλπῳ περιπλεῖν πρὸς τὸν Ἔκδικον κἀκεῖνον μὲν ἀποπέμψαι, αὐτὸν δὲ τῶν τε βουλομένων φίλων εἶναι ἐπιμελεῖσθαι καὶ τοὺς πολεμίους ὅ,τι δύναιτο κακὸν ποιεῖν. ὁ δὲ Τελευτίας ἐπειδὴ ἀφίκετο εἰς τὴν Σάμον, προσλαβὼν ἐκεῖθεν ναῦς ἑπτὰ
24 ἔπλευσεν εἰς Κνίδον, ὁ δὲ Ἔκδικος οἴκαδε. ὁ δὲ Τελευτίας ἔπλει εἰς τὴν Ῥόδον ἤδη ἔχων ναῦς ἑπτὰ καὶ εἴκοσι· πλέων δὲ περιτυγχάνει Φιλοκράτει τῷ Ἐφιάλτου πλέοντι μετὰ δέκα τριήρων Ἀθήνηθεν εἰς Κύπρον ἐπὶ συμμαχίᾳ τῇ Εὐαγόρου καὶ λαμβάνει πάσας, ὑπεναντιώτατα δὴ ταῦτα ἀμφότεροι ἑαυτοῖς πράττοντες·

---

aus dem Vorhergehenden zu ergänzen.

21. *δύναιτο*] näml. *συλλέγειν*. — *ἐπετύγχανε*] wie 5, 19. — *Στρούθα*] = *Στρούθου*. — *χρημάτων πολλῶν*] Gen. pretii. — *ἀπέλυσεν*] „liefs frei“. — *ἐντεῦθεν*] von dem Lösegelde.

22. *συντεταγμένος*] im geistigen Sinne, „besonnen“. — *ἐγχειρητικώτερος*] „unternehmender“. — *αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί*] Gegensatz zu Thibron. — *εἴη*] Optativ der wiederholten Handlung. — *τοῦτο ἔπραττε*] „das trieb er auch wirklich“.

23. *ἢ ὥστε*] *quam ut posset* ... — *κόλπῳ*] vgl. § 10. — *περιπλεῖν*] um den Peloponnes. — *κἀκεῖνον*] den Ekdikos. — *φίλων*] Attraktion des Kasus beim Infinitiv.

24. *περιτυγχάνει*] „er stiefs unerwartet auf ...“. — *πράττοντες*] bezieht sich auf die beiden Gegner Teleu-

οἵ τε γὰρ Ἀθηναῖοι φίλῳ χρώμενοι βασιλεῖ συμμαχίαν ἔπεμπον
Εὐαγόρᾳ τῷ πολεμοῦντι πρὸς βασιλέα, ὅ τε Τελευτίας Λακε-
δαιμονίων πολεμούντων βασιλεῖ τοὺς πλέοντας ἐπὶ τῷ ἐκείνου
πολέμῳ διέφθειρεν. ἐπαναπλεύσας δ' εἰς Κνίδον καὶ διαθέμενος
ἃ ἔλαβεν, εἰς Ῥόδον αὖ ἀφικόμενος ἐβοήθει τοῖς τὰ αὑτῶν
φρονοῦσιν.

Οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίσαντες τοὺς Λακεδαιμονίους πάλιν δύνα- 25
μιν κατασκευάζεσθαι ἐν τῇ θαλάττῃ, ἀντεκπέμπουσι Θρασύβουλον
τὸν Στειριέα σὺν τετταράκοντα ναυσίν. ὁ δ' ἐκπλεύσας τῆς μὲν
εἰς Ῥόδον βοηθείας ἐπέσχε, νομίζων οὔτ' ἂν αὐτὸς ῥᾳδίως τιμω-
ρήσασθαι τοὺς φίλους τῶν Λακεδαιμονίων τεῖχος ἔχοντας καὶ Τε-
λευτίου σὺν ναυσὶ παρόντος συμμάχου αὐτοῖς, οὔτ' ἂν τοὺς σφετέ-
ρους φίλους ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τάς τε πόλεις ἔχοντας
καὶ πολὺ πλείονας ὄντας καὶ μάχῃ κεκρατηκότας· εἰς δὲ τὸν 26
Ἑλλήσποντον πλεύσας καὶ οὐδενὸς ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε
καταπρᾶξαι ἄν τι τῇ πόλει ἀγαθόν. καὶ οὕτω δὴ πρῶτον μὲν
καταμαθὼν στασιάζοντας Ἀμήδοκόν τε τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ
Σεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττῃ ἄρχοντα, ἀλλήλοις μὲν διήλλαξεν αὐτούς,
Ἀθηναίοις δὲ φίλους καὶ συμμάχους ἐποίησε, νομίζων καὶ τὰς
ὑπὸ τῇ Θρᾴκῃ οἰκούσας πόλεις Ἑλληνίδας φίλων ὄντων τούτων
μᾶλλον προσέχειν ἂν τοῖς Ἀθηναίοις τὸν νοῦν. ἐχόντων δὲ τούτων 27
τε καλῶς καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων, διὰ τὸ βασιλέα φίλον
τοῖς Ἀθηναίοις εἶναι, πλεύσας εἰς Βυζάντιον ἀπέδοτο τὴν δεκά-

---

tias und Philokrates. — συμμαχίαν] „Bundeshilfe". — ἐκείνου] „gegen den Grofskönig", Gen. object. — διαθέμενος] wie 5, 8. — αὑτῶν] = τῶν Λακεδαιμονίων. — φρονοῦσιν] φρονεῖν τά τινος „es mit jemand halten".

25. νομίσαντες] „die Ansicht gewinnen". — Στειριέα] „aus dem Demos Steiria". Gemeint ist der Befreier Athens. — ἐπέσχε] „stand ab (von)". — τεῖχος] „ein Kastell". — ἔχοντας ... καὶ ... παρόντος] zwei Gründe, weshalb Thrasybul daran verzweifelte, die rhodischen Aristokraten zu überwältigen. — τοὺς σφετέρους φίλους] die Freunde der Athener, die Demokraten.

26. τῇ πόλει] „seiner Vaterstadt". — Ὀδρυσῶν] Der thrakische Stamm der Odrysen und ihr König Seuthes auch III, 2, 2 erwähnt. — ὑπὸ τῇ Θρᾴκῃ] „an der thrakischen Küste". — οἰκούσας] πόλις οἰκεῖ „eine Stadt liegt ...". — φίλων ὄντων τούτων] „wenn diese (Könige den Athenern) befreundet wären". — προσέχειν ... τὸν νοῦν] = § 17 προσέχειν τὴν γνώμην.

27. τούτων] ist Neutrum, „diese Verhältnisse". — διὰ τὸ ... φίλον ... εἶναι] = διὰ τὴν φιλίαν. Zur Sache vgl. § 17. — ἀπέδοτο τὴν δεκάτην] „er verpachtete die Erhebung des Zehnten (der Zölle)".

την τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πλεόντων. μετέστησε δὲ ἐξ ὀλιγαρχίας εἰς τὸ δημοκρατεῖσθαι τοὺς Βυζαντίους· ὥστε οὐκ ἀχθεινῶς ἑώρα ὁ τῶν Βυζαντίων δῆμος Ἀθηναίους ὅτι πλείστους παρόντας ἐν τῇ
28 πόλει. ταῦτα δὲ πράξας καὶ Καλχηδονίους φίλους προσποιησάμενος ἀπέπλει ἔξω τοῦ Ἑλλησπόντου. ἐπιτυχὼν δ' ἐν τῇ Λέσβῳ ταῖς πόλεσι πάσαις πλὴν Μυτιληναίων λακωνιζούσαις, ἐπ' οὐδεμίαν αὐτῶν ᾔει, πρὶν ἐν Μυτιλήνῃ συντάξας τούς τε ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ νεῶν τετρακοσίους ὁπλίτας καὶ τοὺς ἐκ τῶν πόλεων φυγάδας, ὅσοι εἰς Μυτιλήνην κατεπεφεύγεσαν, καὶ αὐτῶν δὲ Μυτιληναίων τοὺς ἐρρωμενεστάτους προσλαβὼν καὶ ἐλπίδας ὑποθεὶς τοῖς μὲν Μυτιληναίοις, ὡς, ἐὰν λάβῃ τὰς πόλεις, προστάται πάσης Λέσβου ἔσονται, τοῖς δὲ φυγάσιν, ὡς, ἐὰν ὁμοῦ ὄντες ἐπὶ μίαν ἑκάστην τῶν πόλεων ἴωσιν, ἱκανοὶ ἔσονται ἅπαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀνασωθῆναι, τοῖς δ' αὖ ἐπιβάταις, ὡς φίλην Λέσβον προσποιήσαντες τῇ πόλει πολλὴν εὐπορίαν χρημάτων διαπεπραγμένοι ἔσονται, ταῦτα δὲ παραμυθησάμενος καὶ συντάξας ἦγεν αὐτοὺς ἐπὶ Μή-
29 θυμναν. Θηρίμαχος μέντοι, ὃς ἁρμοστὴς ἐτύγχανεν ὢν τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς ἤκουσε τὸν Θρασύβουλον προσιέναι, τούς τ' ἀπὸ τῶν αὐτοῦ νεῶν λαβὼν ἐπιβάτας καὶ αὐτοὺς τοὺς Μηθυμναίους καὶ ὅσοι Μυτιληναίων φυγάδες ἐτύγχανον αὐτόθι, ἀπήντων ἐπὶ τὰ ὅρια. μάχης δὲ γενομένης ὁ μὲν Θηρίμαχος αὐτοῦ ἀποθνήσκει,
30 τῶν δ' ἄλλων φευγόντων πολλοὶ ἀπέθανον. ἐκ δὲ τούτου τὰς μὲν προσηγάγετο τῶν πόλεων, ἐκ δὲ τῶν οὐ προσχωρουσῶν λεηλατῶν χρήματα τοῖς στρατιώταις ἔσπευσεν εἰς τὴν Ῥόδον ἀφικέσθαι. ὅπως δ' ἂν καὶ ἐκεῖ ὡς ἐρρωμενέστατον τὸ στράτευμα ποιήσαιτο, ἐξ ἄλλων τε πόλεων ἠργυρολόγει καὶ εἰς Ἄσπενδον ἀφικόμενος ὡρμίσατο εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμόν. ἤδη δ' ἔχοντος αὐτοῦ χρήματα παρὰ τῶν Ἀσπενδίων, ἀδικησάντων τι ἐκ τῶν ἀγρῶν

---

28. *πρὶν ... συντάξας*] Die vielen nachfolgenden Partizipien sind in Verba finita zu verwandeln. — *φυγάδας*] verbannte Anhänger der Demokratie. — *ἱκανοί*] „genügend stark". — *τῇ πόλει*] Athen; abhängig von *φίλην*. — *αὐτούς*] gehört auch zu *συντάξας*.

29. *ἤκουσε*] mit Infin. „erfuhr". — *ἀπήντων*] Therimachos und seine Leute; *ἀπαντάω* hier „entgegentreten".

30. *προσηγάγετο*] Thrasybul. — *τοῖς στρατιώταις*] Dativus commodi. — *Ἄσπενδος*] Stadt in Pamphylien am Eurymedon. — *ἔχοντος ... ἐπιπεσόντες*] Kette von einander subordinierten Participien: *ἔχοντος* temporal zu *ἀδικησάντων*, dieses kausal zu *ὀργισθέντες*, dieses kausal zu *ἐπιπεσόντες*. — *ἀδικησάντων τι*] Sie hatten etwas geraubt.

τῶν στρατιωτῶν, ὀργισθέντες οἱ Ἀσπένδιοι τῆς νυκτὸς ἐπιπεσόντες κατακόπτουσιν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτόν.

Καὶ Θρασύβουλος μὲν δὴ μάλα δοκῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι οὕ- 31 τως ἐτελεύτησεν. οἱ μέντοι Ἀθηναῖοι ἑλόμενοι ἀντ' αὐτοῦ Ἀγύρριον ἐπὶ τὰς ναῦς ἐξέπεμψαν*. αἰσθόμενοι δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅτι ἡ δεκάτη τε τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πεπραμένη εἴη ἐν Βυζαντίῳ ὑπ' Ἀθηναίων καὶ Καλχηδόνα ἔχουσι καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλλησπόντιαι πόλεις φίλου ὄντος αὐτοῖς Φαρναβάζου εὖ ἔχοιεν, ἔγνωσαν ἐπιμελητέον εἶναι. τῷ μὲν οὖν Δερκυλίδᾳ οὐδὲν ἐμέμφοντο· Ἀναξίβιος 32 μέντοι φίλων αὐτῷ γενομένων τῶν ἐφόρων διεπράξατο ὥστε αὐτὸς ἐκπλεῦσαι ἁρμοστὴς εἰς Ἄβυδον. εἰ δὲ λάβοι ἀφορμὴν καὶ ναῦς, καὶ πολεμήσειν ὑπισχνεῖτο τοῖς Ἀθηναίοις, ὥστε μὴ ἔχειν ἐκείνοις καλῶς τὰ ἐν Ἑλλησπόντῳ. οἱ μὲν δὴ δόντες καὶ τρεῖς τριήρεις 33 καὶ ἀφορμὴν εἰς ξένους χιλίους ἐξέπεμψαν τὸν Ἀναξίβιον. ὁ δὲ ἐπειδὴ ἀφίκετο, κατὰ γῆν μὲν ἀθροίσας ξενικὸν τῶν τ' Αἰολίδων πόλεων παρεσπᾶτό τινας τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἐπιστρατευσάσαις ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τὴν Ἄβυδον ἀντεπεστράτευε καὶ ἐπεπορεύετο καὶ ἐδῄου τὴν χώραν αὐτῶν· καὶ ναῦς δὲ πρὸς αἷς εἶχε συμπληρώσας ἐξ Ἀβύδου τρεῖς ἄλλας κατῆγεν, εἴ τί που λαμβάνοι Ἀθηναίων πλοῖον ἢ τῶν ἐκείνων συμμάχων. αἰσθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ἀθη- 34 ναῖοι καὶ δεδιότες, μὴ διαφθαρείη σφίσιν ἃ κατεσκεύασεν ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ Θρασύβουλος, ἀντεκπέμπουσιν Ἰφικράτην ναῦς ὀκτὼ ἔχοντα καὶ πελταστὰς εἰς διακοσίους καὶ χιλίους. οἱ πλεῖστοι δὲ αὐτῶν ἦσαν ὧν ἐν Κορίνθῳ ἦρξεν. ἐπεὶ γὰρ οἱ Ἀργεῖοι τὴν Κόρινθον Ἄργος ἐπεποίηντο, οὐδὲν ἔφασαν αὐτῶν δεῖσθαι· καὶ γὰρ ἀπεκτόνει τινὰς τῶν ἀργολιζόντων· καὶ οὕτως ἀπελθὼν Ἀθήναζε

---

31. *δοκῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι*] Ein ehrendes Lob aus dem Munde des Aristokraten Xenophon! — *πεπραμένη*] vgl. § 27 *ἀπέδοτο*. — *εἴη* ... *ἔχουσι* ... *ἔχοιεν*] Beachte den Subjekts- und Moduswechsel: Indikativ und Optativ je nach den mehr oder minder verbürgten Thatsachen der indirekten Rede. Andere halten freilich *ἔχουσι* für den Dat. Plur. — *ἐπιμελητέον εἶναι*] näml. *τῶν πραγμάτων*.

32. *ἀφορμήν*] „Geldmittel“.

33. *παρεσπᾶτο*] „machte abwendig (von)“. — *κατῆγεν*] „brachte auf, kaperte“; Objekt dazu ist der folgende Satz. — *πλοῖον*] „Handelsfahrzeug“. — *ἐκείνων*] der Athener.

34. *κατεσκεύασεν*] „gewonnen hatte“. — *ὧν*] = *τούτων* (partit.) *ὧν*. — *Ἄργος ἐπεποίηντο*] „Argos einverleibt hatten“.

35 *οἴκοι ἔτυχεν ὤν. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς Χερρόνησον, τὸ μὲν πρῶτον*
Ἀναξίβιος καὶ Ἰφικράτης λῃστὰς διαπέμποντες ἐπολέμουν ἀλλή-
λοις· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ Ἰφικράτης αἰσθόμενος Ἀναξί-
βιον οἰχόμενον εἰς Ἄντανδρον σύν τε τοῖς μισθοφόροις καὶ σὺν
τοῖς περὶ αὐτὸν Λακωνικοῖς καὶ σὺν Ἀβυδηνοῖς διακοσίοις ὁπλί-
ταις, καὶ ἀκούσας, ὅτι τὴν Ἄντανδρον φιλίαν προσειληφὼς εἴη,
ὑπονοῶν, ὅτι καταστήσας αὖ τὴν ἐκεῖ φρουρὰν ἀποπορεύσοιτο
πάλιν καὶ ἀπάξοι τοὺς Ἀβυδηνοὺς οἴκαδε, διαβὰς τῆς νυκτὸς ᾗ
ἐρημότατον ἦν τῆς Ἀβυδηνῆς καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὰ ὄρη ἐνέδραν
ἐποιήσατο. τὰς δὲ τριήρεις, αἳ διήγαγον αὐτόν, ἐκέλευε παρα-
πλεῖν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρὰ τὴν Χερρόνησον τὴν ἄνω, ὅπως δοκοίη,
36 *ὥσπερ εἰώθει, ἐπ᾽ ἀργυρολογίαν ἐπαναπεπλευκέναι. ταῦτα δὲ*
ποιήσας οὐκ ἐψεύσθη, ἀλλ᾽ ὁ Ἀναξίβιος ἀπεπορεύετο, ὡς μὲν
ἐλέγετο, οὐδὲ τῶν ἱερῶν γεγενημένων αὐτῷ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ
καταφρονήσας, ὅτι διὰ φιλίας τε ἐπορεύετο καὶ εἰς πόλιν φιλίαν
καὶ ὅτι ἤκουε τῶν ἀπαντώντων τὸν Ἰφικράτην ἀναπεπλευκέναι τὴν
37 *ἐπὶ Προικοννήσου, ἀμελέστερον ἐπορεύετο. ὅμως δὲ ὁ Ἰφικράτης,*
ἕως μὲν ἐν τῷ ἰσοπέδῳ τὸ στράτευμα τοῦ Ἀναξιβίου ἦν, οὐκ
ἐξανίστατο· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν Ἀβυδηνοὶ ἀφηγούμενοι ἤδη ἐν τῷ
παρὰ Κρεμαστὴν ἦσαν πεδίῳ, ἔνθα ἐστὶ τὰ χρύσεια αὐτοῖς, τὸ
δ᾽ ἄλλο στράτευμα ἑπόμενον ἐν τῷ κατάντει ἦν, ὁ δὲ Ἀναξίβιος
ἄρτι κατέβαινε σὺν τοῖς Λακωνικοῖς, ἐν τούτῳ ὁ Ἰφικράτης ἐξανί-
38 *στησι τὴν ἐνέδραν καὶ δρόμῳ ἐφέρετο πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ Ἀναξί-*
βιος γνοὺς μὴ εἶναι ἐλπίδα σωτηρίας, ὁρῶν ἐπὶ πολύ τε καὶ στε-
νὸν ἐκτεταμένον τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα καὶ νομίζων πρὸς τὸ ἄναν-

---

35. *λῃστάς*] wie III, 4, 19. — *Ἄντανδρος*] Stadt am Fuſse des Idagebirges. — *τὴν ἐκεῖ φρουράν*] „die dort erforderliche Besatzung“. — *ᾗ*] = *ἐκεῖ ᾗ* „da wo“; davon hängt der Gen. partit. *τῆς Ἀβυδηνῆς* (*χώρας*) ab. — *ἐρημότατον*] „am einsamsten“, Prädikat zu einem vorschwebenden Begriffe „es“ = *χωρίον* (Küstengebiet). — *ἐπανελθών*] „(in feindlicher Absicht) hinaufziehen“. — *τὴν ἄνω*] nach der Propontis zu.

36. *ταῦτα ... ποιήσας*] erklärend, „darin, daſs er also that“. — *ὡς μὲν ἐλέγετο*] *μέν* ohne nachfolgendes *δέ*, „wenigstens“. — *γεγενημένων*] näml. *καλῶς*; konzessiv. — *καταφρονήσας*] „unbekümmert darum“; vgl. 5, 12. — *Προικόννησος*] Insel in der Propontis. — *ἀμελέστερον*] „recht nachlässig“.

37. *ἀφηγούμενοι*] „die den Vortrab bildeten“. — *Κρεμαστή*] Ort an einem Gebirgsabhang. — *χρύσεια*] „Goldbergwerke“. — *κατάντει*] „Abstieg“. — *τὴν ἐνέδραν*] = *τοὺς ἐνεδρεύοντας*.

38. *πολὺ καὶ στενόν*] Ergänze *χωρίον*